

**AYN RAND'IN RASYONEL BENCİLLİK
AHLAKI**

Mücella CAN

**DOKTORA TEZİ
FELSEFE ANABİLİM DALI**

Prof. Dr. Naci İSPİR

2018

Her Hakkı Saklıdır

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE ANABİLİM DALI

Mücella CAN

AYN RAND'IN RASYONEL BENCİLLİK AHLAKI

DOKTORA TEZİ

TEZ YÖNETİCİSİ

Prof. Dr. Naci İSPİR

ERZURUM-2018

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEZ BEYAN FORMU

12/11/2018

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

BİLDİRİM

Atatürk Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Uygulama Esaslarının ilgili maddelerine göre hazırlamış olduğum "**Ayn Rand'ın Rasyonel Bencillik Ahlakı**" adlı tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin kâğıt ve elektronik kopyalarının Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Uygulama Esaslarının ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim *.

Tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.

Tezimin makale için **altı ay**, patent için **iki yıl** süreyle erişiminin ertelenmesini istiyorum.

12.11.2018

Mücella CAN

* LİSANSÜSTÜ TEZLERİN ELEKTRONİK ORTAMDA TOPLANMASI, DÜZENLENMESİ VE ERİŞİME AÇILMASINA İLİŞKİN YÖNERGE

.....
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Çeşitli ve Son Hükümler

Lisansüstü tezlerin erişime açılmasının ertelenmesi MADDE 6– (1) Lisansüstü teze ilgili patent başvurusu yapılması veya patent alma sürecinin devam etmesi durumunda, tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulu iki yıl süre ile tezin erişime açılmasının ertelenmesine karar verebilir.

(2) Yeni teknik, materyal ve metotların kullanıldığı, henüz makaleye dönüşmemiş veya patent gibi yöntemlerle korunmamış ve internette paylaşılması durumunda 3. şahıslara veya kurumlara haksız kazanç imkanı oluşturabilecek bilgi ve bulguları içeren tezler hakkında tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile altı ayı aşmamak üzere tezin erişime açılması engellenebilir.

Gizlilik dereceli tezler MADDE 7– (1) Ulusal çıkarları veya güvenliği ilgilendiren, emniyet, istihbarat, savunma ve güvenlik, sağlık vb. konulara ilişkin lisansüstü tezlerle ilgili gizlilik kararı, tezin yapıldığı kurum tarafından verilir. Kurum ve kuruluşlarla yapılan işbirliği protokolü çerçevesinde hazırlanan lisansüstü tezlerle ilişkin gizlilik kararı ise, ilgili kurum ve kuruluşun önerisi ile enstitü veya fakültenin uygun görüşü üzerine üniversite yönetim kurulu tarafından verilir. Gizlilik kararı verilen tezler Yükseköğretim Kuruluna bildirilir.

(2) Gizlilik kararı verilen tezler gizlilik süresince enstitü veya fakülte tarafından gizlilik kuralları çerçevesinde muhafaza edilir, gizlilik kararının kaldırılması halinde Tez Otomasyon Sistemine yüklenir.

F-83/00/22.12.2016

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEZ KABUL TUTANAĞI

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Prof. Dr. Naci İSPİR danışmanlığında, Mücella CAN tarafından hazırlanan bu çalışma 12/11/2018 tarihinde aşağıda isimleri yazılı jüri tarafından Felsefe Anabilim Dalı'nda Doktora Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan: Prof. Dr. Naci İSPİR

İmza:

Jüri Üyesi : Prof. Dr. A.Kadir ÇÜÇEN

İmza:

Jüri Üyesi : Prof. Dr. Abamüslim AKDEMİR

İmza:

Jüri Üyesi : Prof. Dr. Mine KAYA KEHA

İmza:

Jüri Üyesi : Dr. Öğrt. Üyesi. Esra YILDIZ TURAN İmza:

Prof. Dr. Sait UYLAŞ

Enstitü Müdürü

İÇİNDEKİLER

ÖZET	III
ABSTRACT	IV
ÖNSÖZ	VI
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM**OBJEKTİVİST ETİĞİN TEMELİ: BİREY OLARAK İNSAN**

1.1. Amaca-Yönelik Eylemde Bulunan Varlıklar Olarak Canlı Organizmalar	12
1.2. İnsanın Hayatta Kalmasının Temel Aracı Olarak Akıl	15
1.3. Bireyin Özniteliği Olarak Akıl	19

İKİNCİ BÖLÜM**DEĞERLER, RASYONALİTE VE İNSAN HAYATI**

2.1. Akıldışı İlkelerin Kaynağı Olan Değer Öğretileri	26
2.2. Değerin Kaynağı Olarak Hayat	32
2.3. Ahlaki Değerin Standardı Olarak İnsan Hayatı	37
2.4. Temel (Birincil) Erdem Olarak Rasyonalite	43
2.5. Ahlaki Eylemin Sahibi Olarak Birey	47

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM**ERDEM SORUNU VE GERÇEKLİK**

3.1. Gerçeğe Temel Yönelim Olarak Bağımsızlık	58
3.2. Rasyonel İlkelere Sadakat Olarak Tutarlılık	65
3.3. Gerçekdışının Reddi Olarak Dürüstlük	71
3.4. İnsanın Değerlendirilmesinde Rasyonalite Olarak Adalet	76
3.5. Doğanın İnsana Uyarlanması Olarak Üretkenlik	87
3.6. Kendine Saygı ve Güven Duygusu Olarak Gurur	96

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM**DEĞERLERE SAHİP OLMA BİLİNCİ: MUTLULUK**

4.1. Pratik Olarak Erdem.....	102
4.2. Mutluluğa Giden Yolda Varoluş ve Düşünme.....	109
4.3. İnsan Hayatının Amacı Olarak Mutluluk.....	111
4.4. İnsanın Olağan Hali Olarak Mutluluk.....	116
SONUÇ.....	121
KAYNAKÇA.....	143
ÖZGEÇMİŞ.....	150

ÖZET**DOKTORA TEZİ****AYN RAND'IN RASYONEL BENCİLLİK AHLAKI****Mücella CAN****Danışman: Prof. Dr. Naci İSPİR****2018 - Sayfa: 150****Jüri: Prof. Dr. Naci İSPİR****Prof. Dr. A. Kadir ÇÜÇEN****Prof. Dr. Abamüslim AKDEMİR****Prof. Dr. Mine KAYA KEHA****Dr. Öğr. Üyesi. Esra YILDIZ TURAN**

Bu çalışmada Ayn Rand'ın (02.01.1905-06.03.1982) rasyonel bencillik ahlakı ya da objektivist etik incelenmiştir. Rand'a göre etik, insanın tercihlerine ve davranışlarına rehberlik eden bir değerler sistemidir. Değer bir insanın kazanmak ve/veya korumak için çalıştığı şeydir. Değer kavramı mutlak bir gerçek değildir. Alternatifin olmadığı yerde amaç veya değer de yoktur. Evrende sadece bir temel alternatif vardır: Varolmak veya varolmamak ve bu sadece tek bir varlık sınıfına canlı organizmalara özgüdür. Sürekli bir alternatifle, hayat ve ölüm alternatifleriyle karşı karşıya olanlar, yalnızca yaşayan organizmalardır. Değer kavramını mümkün kılan sadece hayat kavramıdır. Sadece yaşayan bir organizma için şeyler iyi veya kötü olabilir. Sadece yaşayan bir varlık amaçlara sahip olabilir veya amaçlar oluşturabilir. Bir organizmanın değer standardı onun hayatıdır: Organizmanın hayatına yardımcı olan şey iyi, onu tehdit eden şey ise kötüdür.

Rand'a göre etik ne bir mistik fantezidir ne de bir sosyal uzlaşmadır. Etik insan bekasının nesnel, metafizik gereksinimidir. Objektivist etik, değer standardı olarak insan hayatını, her bir insanın etik amacı olarak da o insanın kendi hayatını görür. Objektivist etiğin üç temel değeri şunlardır: Akıl, amaç, kendine saygı. Bunlara karşılık gelen üç erdem ise rasyonalite, üretkenlik ve gururdur. Objektivist etiğin temel sosyal prensibi, tıpkı hayatın kendi başına bir amaç olması gibi her insanın da kendi başına bir amaç olduğu, başkalarının refahı veya amaçları için araç olmadığıdır. Bu yüzden insanın ne kendisini başkalarına feda ederek ve

ne de başka insanları kendisine kurban etmeden kendisi için yaşaması gerektiğidir. Kendisi için yaşamak, insanın en yüksek ahlaki amacının kendi mutluluğunu başarmak olduğu anlamına gelir. Mutluluk hayatın başarılı durumudur, ıstırap başarısızlığın veya ölümün uyarı sinyalidir. Mutluluk kişinin değerlerini elde etmesinden kaynaklanan bilinç durumudur. Eğer bir insan üretken işe değer veriyorsa onun mutluluğu, başarısının hayatına ne derece hizmet ettiğinin bir ölçüsüdür.

Rand'a göre mutluluk, çelişkili olmayan, suç veya cezanın olmadığı, başka herhangi bir değerle çatışmayan ve sizin mahvolmanıza yol açmayan bir sevinç durumudur. Mutluluk sadece rasyonel bir kişi için, rasyonel amaçlardan başka bir şey arzulamayan, rasyonel değerlerden başka bir şey peşinde olmayan ve rasyonel eylemler dışında hiçbir şeyde neşe aramayan bir kişi için söz konusudur. Objektivist etik, rasyonel bencilliği gururla savunur ve tavsiye eder. Objektivist etik, insanın iyiliğinin diğer insanların kurban edilmesini gerektirmediğini ve bir kimsenin başka bir kimseye kurban edilmesiyle gerçekleştirilemeyeceğini savunur.

Anahtar Kelimeler: Etik, Akıl, Bencillik, Değer, Erdem, Mutluluk

ABSTRACT**PH. D. DISSERTATION****AYN RAND'S RATIONAL SELFISHNESS ETHICS****Mücella CAN****Advisor: Prof. Dr. Naci İSPİR****2018 - Page: 150****Jury: Prof. Dr. Naci İSPİR****Prof. Dr. A. Kadir ÇÜÇEN****Prof. Dr. Abamüslim AKDEMİR****Prof. Dr. Mine KAYA KEHA****Dr. Öğrt. Üyesi. Esra YILDIZ TURAN**

In this study Ayn Rand's rational selfishness ethics or objectivist ethics were analyzed. According to Rand, ethics, is a code of values to guide man's choices and actions. Value is that which one acts to gain and/or keep. The concept value is not a primary reality. Where no alternative exists, no goals and no values are possible. There is only one fundamental alternative in the universe: Existence or nonexistence and it pertains to a single class of entities, to living organisms. It is only a living organism that faces a constant alternative: The issue of life or death. It is only the concept of life that makes the concept of value possible. It is only to a living entity that things can be good or evil. Only a living entity can have goals or can originate them. An organism's life is its standard of value: that which furthers its life is the good, that which threatens it is the evil.

According to Rand, ethics is not a mystic fantasy nor a social convention. Ethics is an objective, metaphysical necessity of man's survival. The Objectivist ethics holds man's life as the standard of value and his own life as the ethical purpose of every individual man. The three cardinal values of the Objectivist ethics are: Reason, purpose, self-esteem, with their three corresponding virtues: Rationality, productiveness, pride. The basic social principle of the

Objectivist ethics is that just as life is an end in itself, so every living human being is an end in himself, not the means to the ends or the welfare of others. Therefore, that man must live for his own sake, neither sacrificing himself to others nor sacrificing others to himself. To live for his own sake means that the achievement of his own happiness is man's highest moral purpose. Happiness is the successful state of life, suffering is the warning signal of failure, of death. Happiness is that state of consciousness which proceeds from the achievement of one's values. If a man values productive work, his happiness is the measure of his success in the service of his life.

According to Rand, happiness is a state of non-contradictory joy—a joy without penalty or guilt, a joy that does not clash with any of your values and does not work for your own destruction. Happiness is possible only to a rational man, the man who desires nothing but rational goals, seeks nothing but rational values and finds his joy in nothing but rational actions. The Objectivist ethics proudly advocates and upholds rational selfishness. The Objectivist ethics holds that human good does not require human sacrifices and cannot be achieved by the sacrifice of anyone to anyone.

Key Words: Ethics, Reason, Selfishness, Value, Virtue, Happiness

ÖNSÖZ

Felsefi bir tez olarak egoizm, kendisini ya psikolojik veya normatif bir şekilde ortaya koyar. Psikolojik egoizm, insanların doğal olarak bencil olduklarını, dolayısıyla doğaları gereği sadece kendi ilgilerinin peşinden koşmaya motive edildiklerini savunan görüştür. Öte yandan, normatif egoizm, insanların böyle motive olup olmadıklarına bakmaksızın, böyle motive olmaları gerektiğini iddia eder. Etik egoizmin normatif bir şekli olan rasyonel egoizm ise eylemlerini aklın kurallarına uydurmaya çalışan insanların kendi çıkarlarını ilkeleştirmelerini öne sürer. Değerlerin merkezine akli koyan Ayn Rand, rasyonalitenin kişinin tek bilgi kaynağı, tek davranış rehberi olduğunu; dolayısıyla insanın çıkarlarını ve amaçlarını, akla uygun bir şekilde uzun vadeli olarak belirlemesi gerektiğini iddia eder. Bu çalışmada, rasyonel bencillik ahlakını en aşırı biçimiyle savunan Rand'ın etiği bütün yönleriyle ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Çalışmamız dört bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, amaca yönelik eylemde bulunan canlı varlıklar içerisinde hayatta kalmasının tek aracı olarak akli kabul eden insanı; Rand'ın insan anlayışını ortaya koymaya çalıştık. İnsanın en önemli yetisinin akıl olduğunu iddia eden Rand, yaratıcı insanların rasyonel bireyler olduklarını ve yaratıcılığın da kolektif değil bireysel bir yeti olduğunu iddia eder.

İkinci bölümde, Rand'ın değerler, rasyonalite ve insan hayatı hakkındaki düşüncelerini birbirleriyle olan ilişkilerini de dikkate alarak izah etmeye çalıştık. Çünkü rasyonel bencillik ahlakını savunan Rand, böyle bir ahlaka temel oluşturacak rasyonel bir değer öğretisi geliştirmiştir. Üçüncü bölümde erdem sorununu ele alıp, gerçeklikle olan ilişkisini belirlemeye ve rasyonalitenin birer ifadesi olan türev erdemleri, birbirlerini nasıl gerekli kıldıklarını da göstererek açıklamaya çalıştık. Dördüncü bölümde, Rand'a göre rasyonel olarak eylemde bulunup değerlere ulaşma anlamına gelen ve insanın biricik ahlaki amacı olan mutluluğun, insanın hayata ilişkin en önemli deneyimi olduğunu tespit ettik.

Çalışmamızın sonuç bölümünde filozofun etiğini, eleştirel bir şekilde değerlendirip olumlu ve olumsuz yönleriyle birlikte tartışmaya çalıştık.

Çalışmam boyunca benden desteğini esirgemeyen, düşünce ve önerileriyle bana yol gösteren danışman hocam Prof. Dr. Naci İSPİR'e, tezimi başından sonuna kadar okuyup değerli katkılarda bulunan hocam Prof. Dr. M. Hanifi MACİT'e, derin felsefi değerlendirmeleriyle farklı bakış açılarının da olabileceğini bana öğretmesinin yanısıra sabrı, anlayışı ve özverisi nedeniyle de eşim Prof. Dr. Nevzat CAN'a çok teşekkür ederim.

GİRİŞ

Varlığın, insanın ve insan-varlık ilişkisinin doğasını inceleyen felsefe, evrenin belirli yönleriyle ilgilenen ve bilgi alanı içerisinde tek tek ağaçlara denk düşen bilimlere karşılık, evreni bir bütün olarak kendisine konu edinmesi münasebetiyle ormanı var eden toprak hükmündedir (Rand, 1984: 2). İnsan, dünya ve evrenin neliği ve anlamına yönelik yaptığı sorgulamada kendisini rasyonel gerekçelerle haklı kılmaya çalışan felsefenin en önemli disiplinlerinden birisi de etikdir. Etik, felsefenin en genel anlamda iyi ve doğru yaşama biçiminin ne olduğunu soruşturan, ahlaki değerleri kendisine konu edinen disiplinine karşılık gelmektedir. İyi ve doğru yaşama biçimi değere dayanır ve bir eylemlilik halini içerir. Dolayısıyla ahlak felsefesi ya da etik, pratik felsefenin bir kısmını oluşturmaktadır ve felsefenin diğer disiplinleriyle ilişki içerisinde (Crisp, 2003: 256).

Etik sözcüğü Grekçe “ethos”, İngilizcede ahlak anlamına gelen morality sözcüğü ise Latince “mos” sözcüğünden türemiştir. Gerek “ethos” ve gerekse “mos”, töre, gelenek, görenek, alışkanlık, huy, mizaç, karakter anlamlarına gelmektedir (Pieper, 1999: 21). Bu terimlerin her ikisi de eğilim ve alışkanlık anlamına gelen kelimeyle ilişkilidir. Aralarında bulunan en önemli fark, “mos”dan gelen Latince “moral” teriminin, sosyal beklenti anlamını daha çok öne çıkarması, Grekçe olan “etik” terimininse bireysel karaktere ağırlık vermesidir. (Williams, 2011: 7). Zaten Yunancadaki “ethikos” kelimesi, insan karakterinin sistemli bir biçimde davranmak ve belirli türden bir yaşam sürmek için gerekli yerleşik eğilimler bütünü ifade ettiği bağlamda “karaktere uygun olan” anlamındadır (MacIntyre, 2001: 68). Türkçedeki “ahlak” sözcüğü de, aynı anlamlara denk düşen Arapça “hulk” kökünden gelmektedir (Wehr, 1980: 258). Bu bağlamda ahlakın, insanların davranışlarını ve karşılıklı ilişkilerini düzenlemek amacıyla oluşturulmuş eylem kuralları, normlar bütünü ve değerler sistemi olduğu söylenebilir. Buradan anlaşılacağı gibi ahlak, genel anlamda bir düzen, bir kurallı yaşama biçimini ifade etmektedir. Bir başka anlatımla ahlak, bir toplumda kısmen doğal bir biçimde oluşmuş, kısmen uzlaşım ile belirlenmiş ve bütünüyle gelenek yoluyla aktarılmış kurallardan oluşan bir yapı olarak söz konusu toplumda düzeni sağlamaktadır (Pieper, 2012: 45). Ahlak ve etik aynı kökten, yani töre, gelenek, görenek, alışkanlık, karakter, huy, mizaç anlamına gelen bir kökten türemiş olsa bile, etik denilince anlaşılacak, ahlaki sorunlar ve ahlaki yargılar hakkında felsefi bir düşünme (Frankena, 2007: 20) yani ahlakın felsefi olarak incelenmesi, ahlak felsefesidir (Audi, 2001: 284). Etik, ahlakın temellerini felsefi açıdan ele alıp sorgulayan, ahlak üzerine felsefi yöntem ve kavramlarla düşünen, nihai mutluluğa ulaştırma araçları olarak insanların

eylemlerini doğruluk ve yanlışlık açısından sistematik olarak inceleyen, açıklamaya ve değerlendirmeye çalışan felsefi bir disiplindir (Jose, 2013: 1).

Ahlak felsefesi ya da etik, geleneksel kuralların belirlenimi altında bulunduğumuz düzeyin ötesine ve hatta bu kuralları içselleştirdiğimiz durumun dışına, kendi başımıza eleştirel ve genel terimlerle düşündüğümüz ve ahlaki özne olarak bir anlamda bağımsızlık kazandığımız bir seviyeye ulaştığımız zaman başlar. Olgusal ve tarihsel olarak yaşanan bir şey yani belli bir pratiği ifade eden ahlaka karşılık etik, söz konusu pratiğin teorisi durumundadır ve ahlakın genel anlamda yerel bir özellik taşımasına rağmen etik, kendisini evrensel olarak ortaya koymaktadır (Baer, 2005: 479). Ayrıca etik, bireyin ilkeli, bilinçli eylemini yani ölçülüp biçilerek belli bir form kazandırılmış olan eylemini tanımlar ve ahlaki failin bütünüyle kurucu ve etkin olduğu bir tutumu ifade eder. Dolayısıyla etik bir eylemde bulunan insan, değerlerin hesabını, onları rasyonel bir zeminde tartışarak, sorgulayarak hatta temellendirerek vermeye çalışır. Bu şekilde hareket eden birisi, sadece eyleminin değil, bir bütün olarak hayatının hesabını verebilir, dünyadaki ahlaki krizi görüp onun karşısında gerekli tavrı alabilir (Cevizci, 2007: 265). Etiğin buradaki anlamı, bilinçli bir ahlaklılık, değerlerle donanmış rasyonel bir tutum şeklinde ortaya çıkar. Eylemlerini rasyonel bir muhakeme sonucu gerçekleştiren insan, ne ahlaksız ne de etiksiz olabilir. Bunlardan biri, kişinin değer dünyasının ve ahlaki hayatının içeriğini, diğeri ise formunu oluşturur. Ahlakı, anlam, içerik ve pratik üzerinden, etiği ise ilke, form ve teori üzerinden tanımlasak da ahlaki yaşamaya ve etik düşünmeye çalışan her bireyin bu iki alanı bir araya getirmesi gerekir.

Başlangıcını, milattan önce yaşamış olan Sokrates ve Platon'un insan hayatının amacı ve erdemli bir hayatın temel niteliği üzerinde düşünmelerine borçlu olan etik, (Cooper, 2005: 11) insanların nasıl bir hayat yaşamaları veya hangi amaçların arkasından gitmeleri gerektiği meselesini ele alır. Böylece etik, geleneksel anlamı çerçevesinde değerlerle ilgili, olması gerekeni bildiren kural koyucu ya da normatif bir disiplin özelliği kazanmıştır. Diğer taraftan değer dünyasının insandan hareketle tanımlanması gerektiğini iddia eden modern etik düşünürü için etik değerler ve kurallar, insanın kendi doğasından türetilmelidir. Modern düşüncenin verileri ışığında etiğin, bütünüyle insan-merkezli bir doğrultuda gelişmesiyle birlikte, olan ile olması gereken, olguyla değer arasındaki farklılık ortadan kalkar ve değerler olgulara dayalı olarak düşünülürken, etik de betimleyici bir özelliğe sahip olarak bilime indirgenmiş olur. Bunun neticesinde etiğin olgulara dayalı ve bilim üzerinden tanımlanmasından hareketle betimleyici etik anlayışı ortaya çıkar. Betimleyici etik ile normatif etik arasındaki fark, olgu ile değer ve olgu bildiren yargılar ile değer yargıları arasında yapılan ayrıma dayanır (Lutz, 2005:

505). Betimleyici etik çerçevesinde felsefi yaklaşım, bilimsel yaklaşımın bir türü olacak şekilde ortaya çıkmıştır. Betimleyici etikte felsefi yaklaşım, bir şekliyle modern dönemde Hobbes’da olduğu gibi, değeri insandan hareketle ortaya koyar. Hobbes, etiği insan organizmasının istek ve arzularıyla korku ve kaçınımlarının betimsel bir bilimi olarak kabul etmiştir (Hobbes, 1993: 48). Bazı düşünceleriyle bireyci ve faydacı etik anlayışının temelinde yer alan Hobbes, etikte “kendi çıkarının peşinden koşan birey”den hareket eder. Gelenekten uzaklaşan ve Tanrı tarafından konulan ahlak yasasından vazgeçerek işe başlayan modern etik anlayışının (Rawls, 2000: 7) ilk ve en önemli temsilcisinin Hobbes olduğu söylenebilir. Rasyonel bir egoist olan Hobbes, (Shaver, 2009: 3) insanın doğası gereği bencil olduğunu, insanların eylemlerinin sadece bireysel istekler ve arzular tarafından yönlendirildiğini öne sürer. İnsanın doğası gereği yalnızca kendi çıkarını düşündüğü olgusundan, onun yalnızca kendi yararına olan eylemleri gerçekleştirmekle yükümlü olduğu sonucunu çıkarır ve psikolojik egoizm teorisini ‘etik egoizme’ dönüştürür. Etik egoizme göre bir insan, ancak ve ancak kendisi için en fazla yararı sağlayacak şekilde eylemde bulunması durumunda ahlaken kabul edilebilir bir tarzda hareket etmiştir, denilebilir. Her insanın kendisine yarar sağlamak için elinden geleni yapması ahlaken zorunludur. Bir insanın nihai noktada, kendi çıkarına olmayan bir şeyi başkasının çıkarına olacağı düşüncesiyle yapması için hiçbir neden yoktur (Feldman, 2012: 121).

Bencilliğin savunuculuğunu yapan Hobbes, insanların zaman zaman ortaya koydukları diğerkâmlık (altruizm-özgecilik) veya başkalarının iyiliğini istemenin, sadece görünüş itibariyle, egoist eylem tarzına aykırı olduğunu ileri sürer. Çünkü ona göre, diğerkâmlık gibi görünen şey de öyle ya da böyle, bireysel çıkarın örtülü bir şeklidir. Bu düşünceleri itibariyle Hobbes, ‘rasyonel bencillik ahlaki’nın geliştirilmesinde Ayn Rand’ın öncülerinden birisi olarak kabul edilebilir. Ancak Hobbes’da dâhil, rasyonel ve nesnel bir normatif etik sistemi geliştirme yönündeki felsefi çabalar, filozofların tam iki bin beş yüz yıllık uğraşlarına rağmen, önemli ölçüde başarısızlığa uğramıştır.

Ayn Rand, yüzyıllardır etik konusunda ortaya konulan düşüncelerin hemen hemen hepsinin altruist (diğerkâm-özgeci) bir anlayışa dayandığını ve insanı kurban edilmesi gereken bir varlık olarak kabul ettiklerini, ifade etmektedir. Rand’a göre hiçbir filozof, insanın bir değerler sistemine niçin ihtiyaç duyduğu sorusuna, rasyonel, objektif olarak ispatlanabilir ve bilimsel bir cevap vermemiştir. Filozofların çoğu, etiğin varlığını mutlak, verili ve tarihsel bir gerçek olarak kabul etmiş ve onun metafizik sebebinin keşfetmeyle veya objektif geçerliliğiyle ilgilenmemiştir (Rand, 1964: 14). Onlar, etiği insanın kaprislerine yani akıldışı olan geçici heveslerine ait bir alan olarak görmüşlerdir. Filozofların birçoğu, etik alanındaki geleneksel

mistisizm tekeline kırmaya ve güya rasyonel, bilimsel ve dinsel olmayan bir ahlak tanımlamaya çalışmışlardır. Rand'a göre onların bu girişimleri sadece Tanrı'nın yerine toplumu koyarak, bunları toplumsal gerekçelerle haklılaştırmaya çalışmaktan ibaret olmuştur (Rand, 1992: 940).

Mistiklerin bir kısmı, Rand'ın ifadesiyle aleni (avowed) mistikler, keyfi ve hesabı verilemeyen “Tanrı iradesi”ni bir iyilik standardı olarak ve kendi etiklerinin bir gerekçesi olarak almışlardır. Neo-mistikler ise Tanrı iradesi yerine toplumun çıkarını koymuşlar; böylece ‘iyinin standardı, toplum için iyi olandır’ tanımının girdabına düşmüşlerdir. Filozofların çoğu, etiğin aklın gücü dışında yer aldığını, hiçbir rasyonel etiğin tanımlanamayacağını ve etik alanında insana akıldan başka bir şeyin yani inanç, içgüdü, sezgi, ilham, his, zevk, dürtü, dilek veya kaprisin (geçici heves) rehberlik etmesi gerektiğini savunmuşlardır. Geçmişte olduğu gibi çağdaş filozofların da çoğunluğu, keyfi istem, sübjektif tercih veya duygusal bağlılık şeklinde isimlendirse de, etiğin nihai standardı olarak kaprisi kabul etmişlerdir. Bu filozofların anlaşmazlıkları, insanın mı, toplumun mu, diktatörün veya Tanrı'nın mı kaprisi olduğu noktasındadır (Rand, 1964: 15).

Rasyonel bencillik ahlakının kurucusu olan Rand'ın kendisinden hareket ettiği en önemli kavramlardan birisi “bencillik” kavramıdır. Ancak Rand'a göre bu kavrama yaygın kullanımı itibariyle çok yanlış anlamlar yüklenmiş ve “bencillik” kötülükle eş anlamlı olarak kabul edilmiştir. Bu kavram, insanın zihninde, emeline ulaşmak için bir yığın cesedi çiğnemeye hazır olan, hiçbir canlı varlığa değer vermeyen, akılsız kaprislerinin etkisiyle herhangi bir anın vereceği hazın peşinde olan eli kanlı bir zalim imajı uyandırmaktadır. Oysa “bencillik” kavramının tam anlamı ve sözlük tanımı “kişinin kendi çıkarlarıyla ilgilenmesi”dir (Sinclair, 2000: 495). Bu anlamda bencillik kavramı, herhangi bir ahlaki değerlendirme içermez, kişinin kendi çıkarlarıyla ilgilenmesinin iyi veya kötü olduğunu söylemez; insanın gerçek çıkarlarının ne olduğunu da bize bildirmez. Bu tür sorulara cevap vermek etiğin görevidir.

Bencillik kavramının kesinlikle olumsuz anlama sahip olduğunu iddia eden altruizm (diğerkâmlık) etiği, insanlara şu iki insanlık dışı ilkeyi kabul ettirmek için, insanların gerçek çıkarlarının ne olduğu sorusuna cevap olarak bir zalim imajını yaratmıştır: a) Bir insanın kendi çıkarlarıyla ilgilenmesi, bu çıkarlar ne olursa olsun kötüdür ve b) kaba kuvvet kullananların yaptıkları, altruizmin insana komşusu için feragatte bulunmasını emretmesinde olduğu gibi, çıkarıdır. Burada bizi ilgilendiren, altruizmin etik teori alanındaki yanlışlarıdır. Altruizmin birleştirip bir “paket” hâlinde sunduğu iki ahlaki soru vardır: 1) Değerler nelerdir? 2) Değerlerden faydalanan kim olmalıdır? Altruizm, bunlardan ikincisini birincisinin yerine koyarak bir ahlaki değerler sistemi tanımlama görevinden kaçmakta, böylece insanı ahlaki rehberlikten

mahrum bırakmaktadır (Rand, 1964: VIII).

Rand'a göre altruizm, başkalarının çıkarına yönelik herhangi bir eylemin iyi, kişinin kendi çıkarına yönelik herhangi bir eylemin ise kötü olduğunu bildirmektedir. Böylece, bir eylemden faydalanan, o eylemin ahlaki değerinin tek ölçütü hâline gelmektedir ve faydalanan, kişinin kendisi dışında herhangi birisi olduğu sürece hiçbir sorun yok demektir. Bundan dolayı, tarih boyunca her türlü altruist etik versiyonu altındaki insan toplumlarının ve beşeri ilişkilerin niteliği, dehşet verici ahlaksızlıklar, sürekli adaletsizlikler, kaba çifte standartlar, çözümlenmez çatışmalar ve çelişkiler olmuştur. Çünkü altruizmin dayandığı temel ilke, insanın kendisi için var olma hakkının olmadığı, diğer insanlara hizmet etmenin kendi varlığının biricik gerekçesi olduğu ve kendini feda etmenin insanın en yüksek ahlaki görevi, erdemi ve değeri olduğudur (Rand, 1984: 61).

Tabiat insana otomatik bir hayatta kalma şekli sağlayamadığından ve insanın hayatta kalmayı kendi çabasıyla becermesi/başarması gerektiği için, bir insanın kendi çıkarının peşinde koşmasının kötü olduğu düşüncesi, insanın yaşama arzusunun da kötü olduğu yani insanın hayatının da kendi başına kötü olduğu anlamına gelir. Rand'a göre, böylesine yıkıcı bir kötülüğe yani altruist bir ahlak anlayışına isyan etmek, öncelikle, onun dayandığı temel fikre isyan etmeyi zaruri kılmaktadır. İnsanı ve ahlakı kurtarmak için, kişinin kurtarması gereken şey "bencillik" kavramıdır. Bunun ilk adımı, insanın bir ahlaki varoluşa hakkı olduğunu beyan etmek yani kişinin kendi yaşamına yol gösterecek olan bir ahlak sistemine ihtiyacı olduğunu bilmektir. "İnsan neden bir ahlak sistemine ihtiyaç duyar?" sorusuna verilecek cevap bize şunları söyleyecektir: Ahlakın amacı, insanın haklı değerlerini ve çıkarlarını tanımlamaktır, kendi çıkarını düşünmek ahlaki bir varoluşun özüdür ve insanın kendi ahlaki davranışlarının faydalanıcısı yine kendisi olmalıdır (Branden, 1964: 66-67).

Tüm değerlerin insanların faaliyetleriyle kazanılması ve/veya muhafaza edilmesi gerektiği için faaliyette bulunan ile ondan faydalanan arasında herhangi bir ayırım yapmak, bir adaletsizliği getirecektir: Bazı insanların diğer bazı insanlara, faaliyette bulunanın faaliyette bulunmayana, ahlaklı olanın ahlakla ilgili olmayana kurban edilmesini gerektirecektir. Hiçbir şey böyle bir ayırımı haklı gösteremez ve şimdiye kadar da gösterememiştir. Objektivist etik, bir faaliyette bulunanın daima kendi faaliyetinden faydalanan olması ve insanın kendi rasyonel öz çıkarı için hareket etmesi gerektiğini savunur. Ancak insanın bunu yapma hakkı, onun bir insan olma özelliğinden ve ahlaki değerlerin insan hayatındaki işlevinden kaynaklanır ve dolayısıyla bu hak, sadece rasyonel, objektif olarak açıklanan ve onaylanan bir ahlaki ilkeler sistemiyle uygulanabilir. Bu ilkeler, insanın gerçek öz çıkarını tanımlar ve belirler. Bu bir "istediğini yapma" yetkisi değildir ve altruistlerin "bencil" zalim imajına da, rasyonel olmayan

hassasiyetleri, duyguları, dürtüleri, arzuları ve kaprisleri ile yönlendirilen herhangi bir başka insana da uygulanabilir değildir (Rand, 1964: X-XI).

Aslında bu, altruist ahlakın bir ürünü olan ve aynı altruist elmanın diğer yarısını ifade eden türden “Nietzsche’ci egoistler”e karşı bir uyarı olarak dile getirilir; zira bu tür egoistler, kişinin kendi menfaatini amaçlayan eylemin (niteliği ne olursa olsun) iyi olduğuna inanırlar. Tıpkı başkalarının akıldışı arzularının tatmininin, ahlaki değer için bir ölçüt olmadığı gibi, insanın kendisinin akıldışı arzularının tatmini de ölçüt değildir. Ahlaklılık bir kaprisler mücadelesi olarak düşünülmemelidir. Herhangi bir insan, diğer insanların haklarına saygı göstermeyi reddederse, kendisi için de bu hakları isteyemez; çünkü hakların dayanağını reddetmiş olur. Hiç kimse ahlaken çelişkili olma hakkına sahip olduğu iddiasında bulunamaz (Branden, 1964: 159).

Benzer bir hata, insana kendi bağımsız yargılarının rehberlik etmesi gerektiğini savunan, herhangi bir eylemi kişinin kendisi seçmesi durumunda, o eylemin ahlaki olacağını düşünen kişi tarafından işlenmektedir. Kişinin kendi bağımsız yargısı, onun kendi eylemini seçerken kullanması gereken araçtır ama o ne bir ahlaki ölçüttür ne de bir ahlak onayıdır: Kişinin tercihlerinin onayı, sadece ispatlanabilir bir prensibe referans olabilir. Tıpkı bir insanın rastgele yollarla hayatta kalamaması fakat hayatta kalmasının gerektirdiği ilke ve pratikleri keşfetmek zorunda olması gibi insanın öz çıkarı da aynı şekilde, kör arzular veya rastgele kaprislerle belirlenemez, bunlar, rasyonel ilkelerin rehberliğinde keşfedilmek ve kazanılmak zorundadır. İşte bu nedenle altruizmin panzehiri olan Objektivist etik, bir rasyonel öz çıkar (rational self-interest) veya rasyonel bencillik (rational selfishness) ahlakıdır (Yang, 1999: 48).

Rand’a göre bencillik, bir insanın kendi iyiliği için büyük bir sorumluluk; bir başka ifadeyle insanın hayatını devam ettirmesinin zorunlu aracı durumundadır (Smith, 2006: 24). Bencillik, “birinin kendi çıkarıyla ilgili olması” anlamına geldiğinden, objektivist etik bu kavramı en doğrudan ve saf anlamında kullanmaktadır. Bu kavram, insanın düşmanlarına, düşüncesiz yanlış algılamalara, çarpıtmalara, önyargılara, cahil ve rasyonel olmayan kişilerin korkularına teslim edilebilecek bir kavram değildir. “Bencilliğe” saldırı, insanın kendisine olan saygısına yapılan bir saldırı demektir ve birini teslim etmek, diğerini de teslim etmektir (Rand, 1964: XI).

Buraya kadar yapmış olduğumuz açıklamaları da göz önünde bulundurarak Rand’ın, objektivist etik ismiyle de anılan, rasyonel bencillik ahlakını izah etmek için temele aldığı ilke ya da öncülleri kısaca özetlemek, konumuzun anlaşılması açısından büyük önem arz etmektedir.

İnsanın neden bir değerler sistemine sahip olması gerektiği sorusunu ortaya atıp cevaplayarak bir ahlak felsefesi tanımlayan ilk filozof Ayn Rand olmuştur. Çünkü söz konusu sorunun cevaplanmasıyla rasyonel, bilimsel ve objektif bir ahlakın keşfi ve tanımlanması

mümkün olmuştur. Rand'a göre ahlak, insan yaşamının amacını ve işleyişini belirleyen tercih ve davranışlarına rehberlik eden değerler sistemidir. Bir bilim olarak etik ise böyle bir değerler sisteminin keşfedilmesini ve tanımlanmasını konu alır. İnsanın neden bir değerler sistemine ihtiyaç duyduğu sorusu, etik alanında cevaplanması gereken en önemli sorudur ve bu sorunun cevabı değer kavramıyla yakından ilişkilidir (Binswanger, 1988: 312-313).

“Değer”, kişinin kazanmak ve muhafaza etmek için uğrunda eyleme geçtiği şeydir. Değerler, ancak onlara ulaşmak amacıyla farklı alternatifler arasında seçim yapan ve çaba gösteren varlıklar için yani amaçlı eylemlerde bulunan varlıklar için geçerli olabilirler. Amaçlı eylemler, eylemde bulunanın, gerçekleştirdiği eylem sayesinde sonuç üzerinde etkili olabildiği durumlarda mümkündür. Dolayısıyla eylemler, belli bir şeyin gerçekleşme ihtimalini etkilediği zaman, o şey amaçlı eylemlerin nesnesi olabilir. Cansız varlıkların herhangi bir eylemde bulunmaları mümkün olmadığı için cansız varlıklar açısından değerler de söz konusu değildir. Değerler sadece canlılar için geçerlidir. Canlıların hayatta kalabilmeleri, ne tür eylemlerde bulduklarına ve bu eylemlerinin sonuçlarına bağlıdır. Canlılar, sürekli olarak hayat ve ölüm alternatifleriyle karşı karşıyadırlar. Hayat, kendi varlığını sürdürme yolunda, kendinin başlattığı bir süreçtir. “Değer” kavramını mümkün kılan yalnızca “hayat” kavramıdır. Her şey ancak canlı bir varlık için iyi ya da kötü olabilir (Rand, 1968: 121).

Canlılar, fizyolojik olarak hayatta kalmaya programlanmışlardır. Bütün canlıların fizyolojik işlevleri, canlının hayatını sürdürmeye yönelik faaliyetlerden oluşur. Canlının hayatta kalıp kalamayacağı, dışarıdan aldığı yakıtı ve bu yakıtı vücudunun uygun biçimde kullanmasına bağlıdır. Buradaki uygunluk standardı, canlının hayatıdır. Canlının hayatını sürdürmesini sağlayan kullanım şekli uygun, canlının hayatına zarar veren kullanım şekli ise uygun değildir. Nelerin ya da hangi etkinliklerin canlının hayatta kalmasına yol açacağı, canlının doğası tarafından belirlenir. Canlının faaliyetlerinin amacı, diğer bir deyişle canlının kazanmaya çalıştığı nihai değer, kendi hayatıdır. Nihai değer, daha düşük seviyedeki tüm hedeflerin kendisi için araç durumunda olduğu ve bu düzeydeki tüm hedeflerin kendisiyle değerlendirildiği standartları koyan son hedef veya amaçtır. Rasyonel bir canlının hayatına uygun olan ve hayatını sürdürmesine yardımcı olan şey iyi, onu tehdit eden ve onu yok edecek olan her şey kötüdür (Rand, 1992: 927).

Bitkiler ve hayvanlar, hayatlarını sürdürmeleri için gerekli olan eylemleri kendiliğinden ve otomatik bir şekilde gerçekleştirirler. Hayat ve ölüm her zaman karşı karşıya oldukları alternatifler olsa da bu canlılar hiçbir zaman ölümü seçmezler. Hayatın nihai değer olması, âdeta onların doğalarına kazınmıştır. Bitki ve hayvanlardan farklı olarak insan, otomatik olarak

hayatta kalmaya programlanmış değildir. İnsan, hayatta kalmak için ne tür faaliyetlerde bulunması gerektiğini diğer canlılar gibi içsel olarak bilmez. Bunları öğrenmesi veya keşfetmesi ve iradî şekilde uygulaması gerekir. Dolayısıyla insanın hayata tutunması, hayatın nihaî değer olduğunu keşfetmesi ve bu bilginin gereğini yerine getirmesi; insanın çaba göstermesiyle, doğru amaçların peşinde koşmasıyla ve doğru seçimler yapmasıyla mümkündür. İnsanın peşinden koşması gereken doğru amaçların ve hayatta kalmasını sağlayan değerlerin neler olduğunu etik bilimi belirler. Etik, insan bekasının nesnel, metafizik bir gereksinimidir (Rand, 1964: 24).

Etigi, “felsefenin teknolojisi” (Rand, 1984: 3) olarak kabul eden Rand’a göre insan için kendi hayatının etik bir standart olması, ahlaki eylemlerinden yine kendisinin fayda sağlayacağı anlamına gelmektedir. Objektivist anlamda ahlaklı davranan birey, aynı zamanda kendi hayatını ve bununla bağlantılı olarak kendi çıkarlarını da korumaktadır. Objektivizmin,¹ rasyonel egoizmi savunmasının ve altruizmi tamamen reddetmesinin nedeni budur. Erdemin kendi başına bir amaç olmadığını (Rand, 1968: 131) ifade eden Rand, onu, bir değer kazanılmasını ya da muhafaza edilmesini sağlayan eylem olarak tanımlamakta ve rasyonaliteyi (akla uygun eylemde bulunmayı) insanın temel erdemi olarak görmektedir. Rasyonalitenin temel erdem olması, diğer tüm erdemlerin kaynağı olduğu anlamına gelir. Rasyonalite, insanın bilgi edinmede, değerleri yargılamada ve eylemlerine yön vermede sadece aklını kullanmasıdır. Rasyonalite erdemi, kişinin tek bilgi kaynağı, değerler hakkındaki tek yargısı ve tek davranış rehberi olarak aklın tanınması ve kabul edilmesi anlamına gelir (Rand, 1992: 931).

Buraya kadar yapmış olduğumuz değerlendirmeleri göz önünde bulundurarak diyebiliriz ki, Rand, düşünce tarihinde etikle ilgilenen ve bu konuda çeşitli önerilerde bulunan hiçbir filozofun, gerçekliğin olgularına (facts of reality) dayanan ve rasyonel olarak kanıtlanabilen bir etik anlayış ortaya koymadığını iddia etmektedir. Ancak bu durum, böyle bir etik görüşün mümkün olmadığı anlamına da gelmemektedir. Çünkü Rand’ın bu konuda oldukça iddialı olan temel tezi, böyle bir etik anlayışın yani gerçekliğin olgularına dayanan ve objektif anlamda rasyonel olarak kanıtlanabilen bir anlayışın mümkün olduğu ve bunu da

¹ Rand’a göre varoluş bilinçten önce gelir ve bilinç tarafından yaratılmamıştır. İnsan bilinci, doğru bilgiye ancak varoluşa uyum sağlayarak ulaşabilir. Objektivite kavramının temelinde insanın gerçeklere bağlı bir şekilde kendi bilincini gerçekleri kavramak için kullanması düşüncesi yer almaktadır. Objektivite hem metafizik hem de epistemolojik bir kavramdır. Metafizik açıdan objektivite, gerçekliğin insanın bilincinden bağımsız bir şekilde var olduğu anlamına gelir. Epistemolojik açıdan ise insanın bilincini, gerçeği kavramak için, mantık kurallarına bağlı olarak kullanması gerektiğini ifade eder. Gerçekliğin insan bilincinden bağımsız olması ve insan zihninin, gerçekliğin ifadesi olan mantık kurallarına uyarak gerçekliği bilmesi nedeniyle Rand’ın felsefesi, Objektivizm olarak adlandırılmaktadır.

kendisinin ortaya koyduğudur. Bu temel tezini, tarih içerisinde bencillige bağlı bir şekilde savunulan etik anlayışlardan ayırmak için de özellikle “rasyonel bencillik” kavramını kullanmaktadır. Rasyonel ahlak öğretisi, ahlakı gerekli kılan olgunun, insanın objektif doğası olduğunu; ahlakın nihai otoritesinin, hiçbir doğa-üstü güç veya toplumsal bir otorite değil, realitedeki olgular olması gerektiğini kabul eder. Rasyonel (Ojektivist) ahlak öğretisinin içeriği, rasyonel bencilliktir. Etik bencillik çerçevesinde ele alınabilecek olan rasyonel bencillik ahlakına göre insanlar, hiçbir durumda kendi çıkarlarını ve hayatlarını başkaları için feda etmemelidirler. İnsanların bencil bir şekilde davranmaları, özgeci ve fedakâr eylemlerin ortaya çıkmasına doğal olarak yol açacaktır (Hazlitt, 1994: 92).

BİRİNCİ BÖLÜM

1. OBJEKTİVİST ETİĞİN TEMELİ: BİREY OLARAK İNSAN

Buraya kadar yapmış olduğumuz açıklamalar, etik ya da ahlak felsefesinin ne olduğu, ahlak etik ilişkisi ve bir eylemin ahlaki olup olmadığının nasıl belirleneceği konusunda bilgi vermesi dolayısıyla büyük önem arz etmektedir. Bundan sonra Ayn Rand'ın ahlak felsefesine ilişkin düşüncelerini ele alıp ayrıntılı bir şekilde ortaya koymaya çalışacağız. Ancak bu noktada gözden kaçırılmaması gereken bir durum var ki o da, düşünürün ahlak felsefesi hakkındaki görüşlerini, insan hakkındaki düşüncelerinden ayırma imkânının olmamasıdır. Zira herhangi bir düşünürün insan görüşü, başka sorunlara ilişkin düşüncelerinin de temelini oluşturmaktadır (Mengüşoğlu, 1969: 9). Bir filozofun ontoloji, epistemoloji, etik, metafizik, tarih ve toplum felsefesi konusundaki düşünceleri insan anlayışına bağlıdır. Rand'ın etiğe ilişkin düşünceleri de bir bütünlük içerisinde açıklamaya çalıştığı insan görüşüne dayanmaktadır. Düşünür, insanı tarihsel ve toplumsal çevresinden soyutlanmış ve insani olan dünyaya yabancı, ıssız bir adada yaşayan bir varlık olarak değil, hem iç dünyası hem de bulunduğu çevre itibarıyla, tarihsel ve toplumsal olanla iç içe geçmiş; etik bir takım ilişkiler içerisinde bulunan somut bir varlık olarak ele almaktadır. Dolayısıyla Rand'ın insanın neliği ve temel nitelikleri hakkındaki sorulara vermiş olduğu cevaplardan hareketle ahlak felsefesine ilişkin düşüncelerini açıklamanın anlamlı olacağı kanaatindeyiz. Bu nedenle düşünürün etik hakkındaki görüşlerine geçmeden önce o görüşlerin ontolojik ve epistemolojik temelini oluşturan düşüncelerini yani insana ilişkin kanaatlerini açıklamamız konumuzu anlaşılır kılacaktır.

İnsan nedir, ne tür bir varlıktır ve onun özsel nitelikleri nelerdir? sorusu tarih boyunca birçok insanın zihnini meşgul etmiştir. Birçok düşünür ve sanatçı bu soruya cevap aramıştır. Onlar insanı gözlemleyip, inceleyerek insanın doğası hakkında kendi düşüncelerini ortaya koymuşlardır. Onların düşünceleri çağlar boyunca birbiriyle çatışmıştır. Platon ve onun ortaçağdaki takipçileri insanı daha çok diğer dünyalara özgü ve oradan bu dünyaya gelerek insan bedeni denilen bir hapisaneyeye mahkûm olmuş olan ruh ile tarif etmişlerdir. Aristoteles insanı akıllı hayvan olarak tanımlamıştır. Shakespeare, insanı trajik bir kusurla yenilen, isteksiz ama aptalca bir ölümlü olarak dramatize etmiştir. Thomas Hobbes onu mekanik bir hayvan (vahşi) olarak tanımlamıştır. Kant, insanı bilinmeyen bir hapisanede gerçekten kör olan bir canavar olarak görmüştür. En korkunç ve en temel talebi güce yönelik içgüdüleri olan insanı, Friedrich Nietzsche güç istenci tarafından sürüklenen şeytani bir birey olarak değerlendirmektedir (Nietzsche, 1968: 383-384). Çağımızın önemli bir romancı-filozofu

(Rand, 1968: VII) olan Ayn Rand da insanı incelemeye koyulmuş ve ideal insan tiplerleriyle romanlarında karakterize ettiği Howard Roark ve John Galt'ın imkânını görmüştür.

İnsana yönelik felsefi bir soruşturma, psikoloji, tarih ve ekonomi gibi özel bilimlerin bir parçası değildir. Çünkü bu soruşturma, insanın düşünce, duygu ya da eyleminin ayrıntılı olarak kanunlarını tanımlamamaktadır. Hiyerarşik olarak, herhangi bir özel bilimin peşinde olmanın bir ön şartı gibi özelliklerin bilgisi olarak sadece temellerle ilgilenmektedir. Rand, insanın neliğine ilişkin bu soruşturmayı insanın metafizik doğası üzerine yapılan bir çalışma olarak ifade etmektedir. Bu terim (metafizik terimi) uygundur çünkü bir şekilde, insan doğasının temelinde insanın gerçeklikle olan ilişkisi yer almaktadır. Zaten Rand da metafizik terimini, “gerçeklikle, varoluşla ilgili olan” anlamında kullanmaktadır (Binswanger, 1988: 291).

İnsan hakkındaki bir görüş etik yolda atılan bir adımdır. Fakat bu görüşün bizzat kendisi değer yargılarını içermemektedir. Buradaki ilgi tamamen gerçek bir soruya yöneliktir: İnsan doğasının özü nedir? Özel bilimler gibi, etik, politik ve estetik değer yargıları da bu sorunun bir cevabı olduğunu önceden varsayarlar. Söz konusu cevaplardan hareketle insanın ne olduğuna yönelik bir takım değerlendirmelerde bulunulsa da onun bencil ya da adaletli veya özgür olup olmadığını bilmek oldukça zordur. Tüm bu konular ikincil derecede öneme sahiptir ve onların kökleri insan doğasıdır. Bununla birlikte insan hakkındaki görüş de birincil değildir çünkü o, metafizik ve epistemolojiye dayanmaktadır. Soyut temeli ve pratik sonucu arasındaki bağlantıyla birlikte insan hakkındaki görüş, düşünce sisteminin merkezi olarak betimlenebilir. Ancak tarih boyunca insanın neliği hakkında düşünceler ortaya koyan filozof ve sanatçılar, insan hakkındaki görüşlerinde uzlaşmamışlardır ve onlar farklı temel öncüllerden-kabullerden hareketle sonuca da farklı yaklaşmışlardır (Peikoff, 1993: 188).

Objektivizme göre insan hakkındaki felsefi bir görüş, metafizik ve epistemoloji tarafından tüketilmediği gibi tümdengelsel olarak onları her noktada takip de etmemektedir. Rand'a göre bu konuda yeni gözlemler gereklidir. Ancak bu güne kadar insan hakkında ortaya konulan düşünceler ve yapılan gözlemler, yerleşik bir felsefi anlayış çerçevesinde belirlenerek dile getirilmiştir. Hâlbuki insanın kendisinden hareketle değil de tarih içerisinde ortaya çıkan ve tarihsellik özelliği arz eden ideoloji ve dünya görüşlerine dayalı olarak insanı özüne uygun bir şekilde tanımlamak oldukça zordur. Çünkü insan hakkında doğru ve değişmeyen birtakım bilgilere sahip olduğunu ve bu bilgilerin, yaşamış ve yaşayacak olan bütün insanlar için geçerli olduğunu/olacağını söyleyerek evrensel birtakım iddialarda bulunmaya kalkışan anlayışlar, genellikle bakışlarını gerçekliğin olgularından (facts of reality) yani fenomenler dünyasından uzaklaştırıp ödünç düşüncelerle hareket eden dogmatik temelli düşünceleri dile getirirler (Can,

2005: 57). Söz konusu ideoloji ve anlayışlardan hareketle insana ilişkin isabetli yargılara ulaşmak da oldukça zordur.

1.1. Amaca-Yönelik Eylemde Bulunan Varlıklar Olarak Canlı Organizmalar

Temel farklılık çok geniş ve yaygın bir görünüme sahip olsa bile, algıladığımız varlıkların arasındaki en önemli ayrım, canlı ve cansız arasındaki ayrımdır. Bu nedenle bu sorgulama ya da soruşturmanın başlangıç noktası, insanın belirli bir canlı organizma olması gerçeğidir. Öyleyse organizma nedir? Daha özel olarak organizmanın özneliği veya ayırıcı vasfı nedir? Canlı bir organizmanın eylemleri kendiliğinden üretilir (oluşur) ve amaca yöneliktir. “Sadece yaşayan bir varlık amaçlara sahip olabilir veya amaçlar oluşturabilir. Ve sadece yaşayan bir organizma, kendinden kaynaklanan ve amaca yönelik eylemde bulunma kapasitesine sahiptir.” (Rand, 1964: 16). Bazı varlıklar çeşitli nesnelere elde edip, belli hedeflere ulaşmak ve onları korumak için eylemde bulunurlar, diğer varlıklar ise öyle değildir. Bu fark doğrudan gözlenebilir bir farktır. Örneğin, bir hayvan, yiyecek, su ve barınak arar, bir masa ya da çakıl taşı hiçbir şeyin peşinde değildir. Bu ikinci tür varlıklar ya hareketsiz kalır ya da hareket ettiği zaman, kendisinin herhangi bir amacı olmaksızın, rastgele bir şekilde veya dışarıdan bir gücün etkisiyle bunu yapar. Bir masanın, insanın kas gücüyle ittirilmesi ya da bir çakıl taşının rüzgârla savrulması gibi.

Rand’a göre hayat, durağanlık ya da rastgele olanın karşıtıdır. Bir bitki, bir hayvan ya da bir insan, karmaşık-zarif bileşenlerin kendini düzenleyen bir bütündür. Organlarının ve süreçlerinin her biri, varlığı bir bütün olarak sürdürebilmek için bir işleve sahiptir ve onların her biri bu amaç doğrultusunda diğerleriyle uyumlu olarak sürekli bir şekilde çalışır. Yaşayan bir organizmanın eylemi, amaca yönelik eylemdir. O eylem, bir varlığın çevreden aldığı hammadde ve daha sonra (metabolizmanın faaliyetleri vasıtasıyla) o maddenin kullanımı ile olgunlaşma, kendine bakım ve kendini tamir etme uğruna gerçekleştirilir. Bu, sürecin sadece bir yönü olmasına rağmen son derece anlamlı bir konudur. Eğer bir masayı istila edip bıçakla kesersek bu durumda her şey olup-bitmiş ve masa kesilmiş olur. Fakat bir hayvanın bedeni yaralanmış ya da zararlı bir mikropla istila edilmiş olursa, saldırıyı savuşturmak, herhangi bir kötü etkiye karşı koymak, yaralarını iyileştirmek için kendisinde var olan savunma güçlerini anında harekete geçirir. Cansız madde bir amaç peşinde koşmaz; o, sonuçlara kayıtsız kalır. Oysa yaşayan bir varlık sonuçlara kayıtsız değildir. Rand’ın gözlemlediği gibi “fiziksel düzeyde, en basitinden en karmaşığına kadar tek hücreli bir amibin beslenme işlevinden bir insanın bedenindeki kan dolaşımına kadar yaşayan tüm organizmaların işlevleri, organizmanın

kendisi tarafından meydana getirilir ve tek bir amaca, organizmanın hayatını idame ettirme amacına yönelik faaliyetlerdir.” (Rand, 1964: 16-17).

Canlı varlıkların çoğunluğu seçme yetisine sahip değildir. Seçme yetisine sahip olmayan bir organizma yalnızca doğası gereği, davranışları konusunda herhangi bir istek ya da herhangi bir farkındalık olmadan işlevde bulunur. Örneğin, bir bitkinin işlevleri veya bir hayvanın dâhili bedensel hareketleri gibi. Ancak onun doğası gereği olan şey, kendi güçlerinin sınırları çerçevesinde, kendisini ayakta tutmaya çalışmasıdır. Bir bitki, iradi anlamda herhangi bir seçim yapmaksızın ya da farkındalığa sahip olmaksızın dış etkenlere (iklim veya toprağın bileşimi) karşı tepkide bulunabilir yine de böyle bir varlığın faaliyeti sadece basit bir cevaplama işlemi olarak düşünülmemelidir. Çünkü bu bitkinin dış etkenlere karşı olarak yaptığı şey onları kendi amacı için kullanmış olmasıdır. Bir başka anlatımla canlı bir varlık olduğu için vermiş olduğu tepki, hayatını koruyabilen bir eylemi başlatmaktan ibarettir. Örneğin, bir bitki yapraklarını güneş ışığına erişmek için güneşe doğru çevirir; köklerini nemli toprağa doğru uzatır veya etrafındaki engellere rağmen gelişir. Bitkinin bu faaliyetleri, bilince dayalı olarak gerçekleşmese bile, bir amaca yönelik faaliyetlerdir (Rand, 1968: 121).

Rand’a göre amaç (goal) ile hedef (purpose) terimleri eş anlamlı değildirler. İkinci terim, yalnızca takip ettikleri nesnelere fark eden ve onları arzulayan bilinçli varlıkların hedefleri için geçerlidir. Objektivizm, varlıkların kasıtlı olarak hareket edebileceği ya da tüm organizmaların bilinçli veya bilinçaltı bir çabayla hareket ettikleri anlamına geliyorsa Rand, teleolojiyi desteklemez ve onaylamaz. Bu bağlamda Rand, ‘amaca yönelik’ kavramının önemli olduğunu ifade ederek onu şöyle izah etmektedir: ‘Amaca yönelik’ olmak, yaşayan organizmaların doğalarından kaynaklanan kendiliğinden işlevlerinin, organizmanın kendi hayatını korumasının bir ürünü olduğu gerçeğinin belirtilmesidir (Rand, 1964: 17). Canlı organizmalar, (mümkün sınırlar dâhilinde) tutarlı bir sonuç ortaya koyan, tutarlı bir eylem başlatırlar. Bu, onların eylemlerinin amaca yönelik olduğu anlamına gelir. Canlı varlıklar amaçlar doğrultusunda hareket edebilirler. Çünkü cansız bir cisimden farklı olarak bir organizma, hayat veya ölüm alternatifleriyle karşı karşıyadır. “Cansız maddenin varlığı koşulsuzdur...” diyen Rand, bu durumu şöyle ifade etmektedir: “...Hayatın varlığı öyle değildir. Belli bir eylem rotasına bağlıdır. Madde yok edilemez; biçim değiştirebilir ama varlığı ortadan kaldırılamaz. Sürekli bir alternatifle, ölüm kalım alternatifleriyle karşı karşıya olan yalnızca canlı organizmadır. Hayat, kendi varlığını sürdürme yolunda kendisinin başlattığı bir süreçtir. Bir organizma bu süreçte başarısız olursa, ölür. Kimyasal öğeleri kalır ama hayatı yok olur.” (Rand, 1992: 926-927).

Bir ev, bir heykel hatta bir gezegen gibi birçok cansız nesne geriye dönüşsüzcüsüne yok edilebilir. Çünkü bu cisimlerin kaderlerini bir şekilde etkileyebilecek güçleri yoktur. Kendi kendilerini idame ettiren davranışlarda bulunamazlar. Bu anlamda, cansız bir cismin varlığı koşulsuzdur. Bu nokta Harry Binswanger tarafından ustaca bir şekilde şöyle izah edilmiştir: “Cansız nesnelerin varlığı eylemlerine bağlı değildir: 1. Cansız nesneler kendinden üretilen (oluşan) eylemi yapabilme yetisine sahip değildirler ve 2. Dış güçler tarafından bir etkiye maruz kalmadıkları müddetçe var olmaya devam ederler. Bir organizma sürekli olarak hayat ve ölüm alternatifleriyle karşı karşıyadır, sadece dış felaket tarafından yok edilebileceği anlamında değil, aynı zamanda çevredeki materyali ve enerjii kullanamıyorsa, kendini idame ettirmenin karmaşık iç süreçlerini harekete geçiremiyorsa, parçalanır.” (Binswanger, 1990: 63).

Rand, bu noktayı yani hayatın hareket olduğunu ve hareketin belli bir doğrultusunun olduğunu, eğer hareket ihmal edilir ya da başarısız olursa bunun nedeni, hayatın antitezi yani ölümün özü olan durağanlıktır, demektedir. Ölüm, hayati süreçlerin geri dönüşü olmayan bir şekilde durdurulmasıdır. Onu izleyen parçalanmayı bir kenara bırakırsak ölüm, eylemi içermeyen ya da gerektirmeyen bir durumdur. Bu duruma ulaşmak için herhangi bir şey yapmaktan kaçınmak yeterlidir: Uzanın, hareket etmeyin, yemeyin, kontrolünüzdeki hayati faaliyetleri durdurun: Eğer çok aceleniz varsa nefes almayın ve kalbinizin atışına izin vermeyin. Koşullu ve amaç yönelimli varlıklarda hayat olgusu, derin felsefi bir öneme sahiptir. Hayat, insan doğasının anahtarıdır ve değerlerin varlığının gerekli ve yeterli bir koşuludur (Rand, 1968: 121). Dolayısıyla bu olgunun gerçekliğini vurgulamak oldukça önemlidir. Objektivizme göre, hayat sahibi olmak canlı ve cansız varlıklar arasındaki en temel farktır. Kendilerini monizme (tekçiliğe) ve gerçekliği yeniden yazmaya adanmış olan günümüz materyalistleri, bütün bilimlerin bir anlamda bilinci ve hayatı reddeden (inkâr eden) fiziğe indirgenebileceğinde ısrar ederler. Bu görüşe göre yaşayan organizmalar, sadece bir görüntüden ibarettirler. Onlar gerçekte oldukça karmaşık bir robot ya da süper bir bilgisayar gibi, cansız mekanizmin bir şeklinden başka bir şey değildirler. Bu düşünce gözleme dayalı veriler alanını bütünüyle reddeder.

Biyolojik fenomenin nihai açıklaması ne olursa olsun, canlı bir organizmanın varlığını veya kimliğini değiştirmez, tıpkı bilincin bir açıklaması olarak, böyle ortaya çıksaydı varlığını veya kimliğini değiştirmeyeceği gibi. Canlı ve cansız arasındaki farkı ortaya çıkarmak için fizik ya da biyolojide keşif yapma imkânı yoktur. Gelecekteki hiçbir bilgi de bu hakikati geçersiz kılamaz (Peikoff, 1993: 192). Canlı ve cansız arasındaki ayrımın fark edilmesiyle kavram oluşturma süreci başlamaktadır. Canlı ve cansız arasında yeterince ayrım yapamayan (o derece

büyük bir fark olduğunu anlamayan) bir çocuk, kavram oluşumunda tam bir ilerleme kaydedemeyeceği için bilim ya da felsefe aşamasına gelemeyecektir. Canlı ve cansız arasındaki temel farklılığın gözlemlenmesi, gerçekliğin bilgisinin edinilmesinde önemli bir aşamayı teşkil eder. Gözlemler bilimin temelini oluşturduğu için canlı ve cansız arasındaki ayrımın yapılamayışı, bilmenin (bilme yetisinin) hiyerarşik yapısını reddeder. Sonuç olarak, insan doğası üzerine yapılan çalışmanın bu farkla, “hayat ve ölüm” farkıyla başladığını söylemenin bir gereklilik olduğunu ifade etmeliyiz.

1.2. İnsanın Hayatta Kalmasının Temel Aracı Olarak Akıl

Her canlı organizma hayatta kalmak için bir araca sahiptir. Bitkiler sadece fiziksel işlevleriyle hayatta kalırlar. Bitkiler, yiyecek, su ve güneş ışığı gibi kendilerini geliştirecek olan şeyleri, ihtiyaçlarının farkında olmaksızın, toprak ve havadan alırlar. Bununla beraber, bu seviyenin üzerinde hayatın her şekli için bilinç, hayatta kalmanın temel aracıdır (Rand, 1964: 18-19). Daha düşük bilinçli türler (örneğin, denizanası ve yassı solucanlar), sadece duyum ve anlık uyarılarla izole olmaya karşı cevap vermek aracılığıyla oluşan eylemde bulunma yetisine sahiptirler. Onların hayatlarını sürdürebilmelerinin rehberi, vücutlarına yerleştirilmiş olan zevk-acı mekanizmasıdır. Zevk ve acı mekanizması daha yüksek seviyedeki hayvanlara da kılavuzluk eder ama onlar aynı zamanda algı yetisine de sahiptirler ve o yeti onlarda işlev görür. Daha yüksek düzeyde bulunan hayvanlar ise kavrayış ve varlık dünyasıyla ilişki kurma yetisine sahiptirler ve aynı zamanda otomatik algısal birliktelikler oluşturabilirler. Onların hayatta kalmak için gerekli eylem aralıkları bu nedenle daha geniştir. Onlar, avlanma, yiyecek saklama, yuva yapma gibi birçok hayati becerileri öğrenmek zorundadırlar, sadece duysal yetilere sahip olarak bunları gerçekleştiremezler (Peikoff, 1993: 193).

İnsan da zevk ve acıyı deneyimler ama o aynı zamanda kavramsal yetiye sahip bir varlıktır. Onun hayatta kalması için eylem aralığının diğer tüm canlılardan daha geniş olması gerekir. Onun sahip olduğu bilinç seviyesi hayati becerilerin geniş ve yeni bir repertuarını hem zorunlu hem de mümkün kılar. Bununla beraber duyular ve algıların aksine onun ürünleri otomatik veya yanılmaz değildir. Daha aşağı bilinç seviyesindeki türlerin hayatta kalmak için, eğer terim seçilmemiş ve bozulmamış bir eylem biçimi anlamına geliyorsa, içgüdüye sahip oldukları söylenebilir. Bununla birlikte bir içgüdü, –ister kendini ister başka herhangi bir şeyi koruma anlamında olsun- kavramsal bir varlığın sahip olmadığı şeydir. İnsan sadece duyularının ya da algılarının rehberliği aracılığıyla işlevde bulunamaz veya hayatta kalamaz. Kavramsal bir varlık olan insan, eyleminin amacını ve doğasını bilmeksizin o eylemi başlatamaz. İnsan, hedefinin nasıl başarıya ulaşacağını tanımlayıp-belirlemeksizin o eylemin

peşine düşmez. Bir insanın bir eylemi ortaya koyabilmesi için, o eylemin hedefinin ne olduğunu tanımlayıp-belirlemesi gerektiğini ifade eden Rand, bu durumu şöyle izah etmektedir: “Bir açlık hissi ona (insana) gıda almasını söyler (eğer onu açlık olarak tanımlamayı öğrenirse), fakat ona gıdasını nasıl elde edeceğini ve hangi gıdanın kendisi için iyi veya zehirli olduğunu söylemez. Bir düşünme işlemi olmadan insan, en basit fiziksel ihtiyaçlarını bile karşılayamaz. Gıdasını nasıl üreteceğini ve avlanmak için nasıl aletler yapacağını keşfetmek amacıyla bir düşünme işlemine ihtiyaç duyar. Algıları onu -eğer varsa- bir mağaraya götürebilir fakat en basit sığınağı yapmak için bile bir düşünme işlemine ihtiyaç duyar” (Rand, 1964: 23).

İnsan dışındaki diğer türler, şanslı olduklarını varsayarak hayatta kalmalarının gerektirdiği basit nesnelere gerçekte hazır olarak bulurlar. Aslında, bilinçlerinin ilkel biçimi göz önüne alındığı zaman, kendilerini verilenlere uyarlarlar. Bu basit nesnelere cansız doğadan alırlar veya diğer organizmalara karşı kuvvet kullanarak elde ederler. Bununla birlikte insan, kendisini verilmiş olana uyarlayarak hayatta kalmaz. Hayvanlara karşı güç kullanma savaşını kazanmak için donatılmış değildir, hayatı için gerekli olan nesnelere de hazır bulunmazlar. Yiyecekler, giysiler, daireler, çekiçler, kibritler, ampuller ve çeşitli ilaçlar, yabancı otlar veya yabancı meyveler gibi büyümeyen; insanların onları yapmaları ve kazanmaları beklenir. İnsanların ihtiyaç duydukları şeyler onların eylemleri tarafından yaratılmalıdır. Sonuç itibarıyla onların üretilmesi gerekir. Üretmek için insanın doğada var olan materyallerin türlerini, sahip oldukları potansiyelleri, onların davranış yasalarını, insanın hayatta kalmasının devamını sağlayacak olan teknikleri yeniden şekillendirerek keşfetmesi gerekir. Bütün bunlar özel bir tür bilgiyi gerektirir ki bu bilgi, ona sahip olan insanın uzun dönem için plan yapmasını ve onun gelecekteki yönünü şekillendirmeyi sağlayacak olan bir forumda, geçmişin verileriyle şimdinin gözlemlerini bütünleştirecek bir bilgidir. Rand’a göre sonuç açıktır: Epistemoloji bize aklın gerçeği bilme yetisi olduğunu söylemektedir. İnsanın bilgisi ile hayatta kalabilen bir organizma olduğu gözlemlendiği zaman, onun hayatta kalmasının temel aracının akıl olduğu sonucu zorunlu olarak çıkarılabilir (Rand, 1992: 938-939; 1993: 680).

Objektivizme göre, insanın rasyonel bir canlı olduğu bir başka ifadeyle akıl sahibi bir hayvan olduğu, bütün insanların her zaman akli takip ettikleri anlamına gelmez; hatta çoğu zaman takip ettikleri anlamına da gelmez. Akıl yetisine sahip olan biricik varlık olduğu anlamına da gelmez. İnsanın akıl sahibi bir canlı olduğunun söylenmesi, aklın insan doğasının temeli olduğu anlamına gelir, çünkü insan bu yetiyi (aklı) kullanarak hayatta kalabilmektedir. Rand’a göre, Platondan günümüze asırlardır devam eden bir gelenek, insanın hayatta kalmasıyla ilgili faaliyetleri, algısal düzeyde maddeci bir temele dayalı olarak savunurken, aynı

zamanda saf tefekkür ile ilgili bir ruhsal organ olarak da aklı övmektedir. Bu gelenek, ruh ve bedeni ayrı tözler olarak kabul edip, bu durumun akla uygun olduğunu savunmaktadır. Rand, zihin-beden ayrımının akla uygun olduğunu belirten görüşün tamamen yanlış olduğu kanaatindedir. “Evet insanı ikiye böldüler, her yarıyı öbür yarıya karşı gelmek üzere konumlandırıdılar. Ona vücuduyla bilincinin ölümcül bir kavgaya tutuşmuş düşmanlar olduğunu öğrettiler. Birbirine ters yaratılıştaki iki hasım; istekleri çelişkili, ihtiyaçları uyuşmaz, birine yarayan ötekine zararlı. Ruhunun doğüstü bir alana ait olduğunu ama bedeninin, o ruhu bu dünyada hapis tutan bir kafes olduğunu öğrettiler. İyiliğin vücudu yenmek, yıllar süren sabırlı mücadelelerle onu sabote etmek demek olduğunu söyleyip, insanı kafesten kaçmaya, mezarın özgürlüğüne kavuşmaya teşvik ettiler. Bu iki ögenin umutsuz bir uyumsuzluk olduğunu öğrettiler. Ruh olmayan vücut cesettir, bedeni olmayan ruh da hayalettir.” (Rand, 1968: 138). Rand’a göre bu öğretiyi, insanın aklını görmezden gelmek için tasarlanmıştır. Çünkü ancak aklın yok edilmesiyle insanı iki parçaya bölmek mümkündür. İnsanı ruh beden şeklinde ikiye ayırmanın ürünü olarak, ölüm ahlakı öğretmenleri de iki türdür. Bunlar beden mistikleriyle ruhun mistikleridir. Bunlara maneviyatçılarla materyalistler de denilebilir. Ruh mistikleri, varoluşu olmayan bir bilince, beden mistikleri ise bilinci olmayan bir varoluşa inanmaktadırlar. Her iki kesim de insanın aklını teslim etmesini istemektedir. Biri insanların akıllarını mistik bir takım ilhamlara teslim etmeye çağırırken, diğeri de, reflekslere teslim olmaya davet eder. Birbirlerine düşmanmış gibi görünmeye çalışsalar da, her ikisinin hem ahlaki kodu hem de nihai amacı birbirine benzemektedir. Beden mistikleri, insanın vücudunun köleleştirilmesi peşindedirler, ruh mistikleri de insanın aklını mahvetmeye çalışmaktadırlar (Rand, 1992: 940)

Rand’a göre akıl, insan hayatı açısından vazgeçilmez olandır. Soyutlamalar bir lüks değil bir zorunluluktur. Düşünce insan eyleminin rehberidir. Akıl pratik bir niteliktir. Bu hakikatlerin altında yer alan insan hakkındaki metafizik (varoluşsal) gerçek, insanın ruhsal ve fiziksel boyutlarda rakiplerin bir savaş alanı olmadığıdır. Rand’ın ifadesiyle insan, “bilinç ve madde niteliklerinin bütünleştiği bir birlik, bölünmez bir varlıktır” (Rand, 1992: 932). Onun durumunda bilinç akıl şeklindedir yani akıldır; belli bir tür organik yapının, maddenin bir kavramsal yetisidir. Bu niteliklerden her biri, diğerleri ve varlığın bütünlüğü için gereklidir. Akıl, bilgi edinir ve amaçları tanımlar; beden ise bu sonuçları eyleme dönüştürür.

Bu bakış açısını tam olarak somutlaştırmak için onu bir alternatif şeklinde sunalım. Yüzyılların yasalarına uyararak, iddia edilen karşıtlığı sürekli reddeden anlayışı benimseyerek insanın iki niteliği arasından seçim yapmaya çalışalım. Bir insanın madde veya bedenden

kaçınırken zihin ya da ruhla hayatını idame ettirmeye çalıştığını varsayalım. Onun seçenekleri nelerdir? Bu insanın bulunduğu konum itibariyle fiziksel eylem alanı reddedilmiştir. O dini bir asketik (çileci) olabilir fakat o zaman (da) tutumuna dünyevi bir ifade veremez. Eğip büktüğü teorilerin fiziki sembolleri (kavramları) kullanmadığı ya da fiziksel nesnelere referans göstermediği müddetçe bu insan, ikiyüzlü (hipokrit) biri olabilir. Düşük seviyeli bir materyalist onu beslemek için hazır olsa bile o gerçeğe temas kurmayan, hareketsiz ve mum gibi esnek bir katatonik (şizofrenik özellikler gösteren biri) durumuna düşer. Diğer taraftan bir insan, aklın alanını reddederek, madde ve eylem yerine akılsızlık ve fiziksel faaliyeti koymaya kalkışırsa, onun seçenekleri nelerdir? O bir uyurgezer olabilir –fakat hayır; o hareketlerini yönlendirmek için önceki bilgiye veya bilinçaltı farkındalığa güvenemez. Birisi ona kimi ne şekilde öldürdüğünü söyleyebilseydi o, doğrudan bir canavar, gerçeğe ilişki kurmayan, garip bir eksende başarısız olan manik çeşitliliğin bu anında psikotik (psikozlu) birisi olurdu (Peikoff, 1993: 196). Bu kalıplar, bir insanın saf düşünce ya da saf eylem alanına ait bir varlık olduğunu iddia edebilirler. Rand’a göre saf düşünce düşünülemez; o, gerçeğe atıfta bulunmaktan yoksundur. Saf eylem, eylemsizliktir; o, hareketin amaçsızlığıdır. Her iki model de sürekli olarak intihar demektir. İki özneliğin bir bütünlüğü olan varlık, onları parçalayarak işlev göremez veya hayatta kalamaz. Ruhsuz bir ceset bir kadavra, vücutsuz bir ruh bir hayalettir. Rand’a göre hem kadavra hem de hayalet ölüm simgeleridir (Binswanger, 1988: 467).

Zihin-beden bütünleşmesinin prensibi -onun doğal sonucu gibi, aklın pratik bir yeti olması gerçeği- gözleme dayanmaktadır; fakat gözlemin, uygun bir felsefi bağlam üzerine dayanıp tanımlanması gerekir. Metafizikte bu bağlam, varoluşun önceliğini gerekli kılar. Epistemolojide ise kavramlar hakkındaki nesnel görüşü içermelidir. Eğer bir insan, bilincin önceliğini kabul ederse, arzunun dış gerçeklikle çatışmasını görmek isteyecektir. Kavramlara ilişkin objektif olmayan bir görüşü kabul ederse, teorinin pratikle çatışmasını bekleyecektir. Bu öncüllerde, insan doğasıyla ilgili evrensel olarak gözlemlenebilir gerçek -onun metafizik uyumu- göz ardı edilecek veya yanıltıcı olarak bir kenara süpürülecektir; en dikkat çekici sahtekârlık ise bilinen bir gerçek statüsüne kavuşacaktır. Bilinci yani ruhu olmayan bedenini yani bir maddenin kendiliğinden, bilinçle belirlenen bir hedefe yönelik yapabileceği herhangi bir faaliyeti söz konusu değildir. İnsanın dünyadaki faaliyetlerini gerçekleştirip hayatını devam ettirebilmesi için gerekli olan temel yeti akıldır. Akıl insanın hayatta kalma aracıdır (Yang, 2000: 158). İnsan ancak kendi zihniyle var olabilir. Dünyaya silahsız gelir. İnsanın tek silahı kendi beynidir. İnsan hayatta kalabilmek için gerekli olan faaliyetleri mümkün kılacak bir sürece, bir düşünce sürecine ihtiyaç duyar. “En basit gereklilikten en yüce dinsel soyutluğa

kadar, tekerlekten gökdelene kadar neyse ve neye sahipsek insanın bir tek niteliğinden doğmaktadır. O da mantık kurallarına uygun olarak çalışan bir zihnin işlevidir” (Rand, 1993: 679).

1.3. Bireyin Özniteliği Olarak Akıl

Akıl, bireyin öz niteliğidir. Kolektif bir zihin ya da kolektif bir beyin yoktur. Düşünce, düşünen bir insanın seçimiyle her bir adımda başlatılmak ve yönlendirilmek zorunda olan bir süreçtir. Sadece birey, algılayabilir, soyutlama yapar, tanımlar ve bağlantı kurar. Çünkü bireyin sahip olduğu bilinç düzeyi, bir nesneyi kendisi için algılama yetisine sahiptir. Bilinçliliğin belirli canlı organizmaların bir özniteliği olduğunu ortaya koyan gözlemler, onun ayrı organizmalara da ait olduğunu gösterir. İnsanoğlunun bilincine bakıldığı zaman, söz konusu bilincin iradeye dayalı olarak gerçekleştiği görülür. Bu nokta bilinçten daha geniştir. Varlık, gördüğümüz gibi birincil kategoridir. Yalnızca varlıklar eylemde bulunabilir ve bir varlık olmak bir birey olmaktır. Bir grup insan yani toplum, ikincil bir olaydır (fenomendir); bir varlık değil, bir bireyler toplamı, onların bir topluluğudur. Beden ve ruhun bütün işlevleri bireysel ve özeldir, der Rand, “onlar paylaşılamaz ve başkalarına devredilemezler. Hiç kimse kendi ciğerlerini, başkasının yerine solumak için kullanamaz. Hiç kimse kendi beynini, başka birinin yerine düşünmek için de kullanamaz” (Rand, 1968: 79).

İnsanlar hayatta kalma mücadelesinde paha biçilemez bir yeteneği diğer insanlardan öğrenebilirler. Öğrenme, aktif bir süreçtir fakat diğerleri bilgilerini ameliyat veya büyü ile yeni bir kişiye aktaramazlar. Başkalarından öğrenmek, kazanılmamış bir fayda sağlamak (elde etmek) değildir; onların nedenlerini kavrayarak sonuçlarını anlamaktır. Bu durum, öğrenenin kendi zihnini bağımsız bir şekilde kullanmasını gerektirir ve onun için bir başarı meydana getirir. Başkaları tarafından ulaşılan hakikatlerin akılsızca okunması biliş değildir ve hayatta kalmak için bir yardım değil bir engel durumundadır. İnsan başkalarından öğrendiklerini geliştirebilir; bazı insanlar, insan bilgisini daha ileri taşır ve bu durum paha biçilmez bir insan yeteneğidir. Eğer bir birey yeni bir sonuca ulaşırsa, böylece, onu bir birey olarak gerçekleştirmiş olur ve bu durum o bireyin atalarının değil kendisinin bir atılımıdır. Bir kişinin başkalarından aldığı tek şey, der Rand, “onların düşüncelerinin ortaya koyduğu son üründür. Eylem gücü, bu son ürünü alıp malzeme olarak kullanan, oradan bir sonraki adımı ortaya çıkaran yaratıcı güçtür. Bu yaratıcı güç ne verilebilir ne de alınabilir. Paylaşılamaz ve ödünç verilemez. Bir tek kişiye, bir bireye özgüdür” (Rand, 1993: 679).

Farklı insanlar, bir araya geldikleri zaman, tek başlarına sahip olduklarından daha fazla bilgiye yol açan farklı gerçeklere veya alanlara aşına olabilirler. Bununla birlikte bu insanların bir araya gelmelerini sağlayacak olan da yine bir tek kişi olmalıdır. Birçok zihin bunu (ya da başka bir bilişsel adım) aynı anda yerine getirirse, her biri aynı işlemi gerçekleştirmiş olur ve her biri bunu birey olarak yapmış olur. Bir sonuç, karşılıklı fikir alışverişine dayalı olarak yapılan bir danışmanın ya da bir tartışmanın ürünü olabilir. Böyle bir durum çok sayıda insanın katkıda bulunduğu bir uzlaşmadır. Bir uzlaşma, birincil ya da her şeye temel oluşturacak bir şey değildir. “Uzlaşma bir grup insan tarafından ulaşılmış” bir durumdur, der Rand. “Yaratılan şey yaratanın mülküdür. İnsanlar birbirlerinden öğrenirler. Ama öğrenmenin tümü aslında yalnızca malzeme değiş tokuşudur. Hiç kimse bir başkasına düşünme kapasitesini ve yetisini veremez. Oysa o kapasite insanın sağ kalmak için tek aracıdır”(Rand, 1968: 79). Rand’a göre, insanlar bilgilerini paylaşabilirler fakat düşüncelerini paylaşamazlar. Bilgi bir düşünme değil düşünmenin sonucudur, düşünme işleminin bir ürünüdür. Düşünme işlemi ise kolektif olarak gerçekleştirilemez (Peikoff, 1993: 199). Bilginin ortaya çıkabilmesi için, akıl yürütme süreci yani gözlemlenme, düşünme ve yargılama sürecinin gerçekleşmesi gerekir. Bunu da ancak her insan tek başına gerçekleştirmektedir.

Yukarıdakilerin hepsi yalnızca belirli sonuçlar için değil aynı zamanda dil öğrenimi için de geçerlidir. Dil, toplum tarafından yaratılmış bir şey değildir. Dilin kullanımı da insan zihnini toplumsal bir ürün haline getirmez. Dil bir kavramlar sistemi, kavramlar ise bir çeşit bilme şeklidir. Her kavram, her sonuç gibi bir insan tarafından oluşturulmak zorundadır, sonra onların bilişsel olarak kullanılabilmesi için mantıklı bir süreçle başkaları tarafından anlaşılması gerekir. Bir dil öğrenme eyleminde, bir insan, öğrendiğini papağan gibi tekrarlamıyorsa ve düşünüyorsa, toplumsal bir armağan olarak değil, kişisel bir kazanım olarak konuşma veya yazma becerisini oluşturan karmaşık zihinsel süreçleri başlatıyor demektir. Bir insanın dili kullanırken keşfetmeye devam ettiği her şey onun başarısıdır; bu durum, bir sonraki bilgi aşamasından kaynaklanan yaratıcı yetisini temsil eder. Karmaşık zihinsel süreçler, tıpkı diğerleri gibi bir insanın bilişsel görevini kolaylaştırabildikleri kadar, daha zor hale de getirebilirler. Doğru düşünce ve uygun yönlendirmelerle bir insanı aydınlatabilir veya onu sahte ve çıkmaz bir sokağa da sürükleyebilirler. Ama ilk durum, zihni toplumsal bir ürüne dönüştürmediği gibi, ikincisi de benzer işlemi yapmaz. İlki bir insanın düşünmesini sağlamaz. İkincisi de o insanın düşünmesini durdurmaz. Düşünmenin tümü bir tanıma ve birleştirme sürecidir. Tanıma ve birleştirme süreci boyunca insan aklının çalışması, bu nedir sorusuna

verilen cevapların doğruluğunun akla dayalı bir şekilde ortaya konulmasından ibarettir (Rand, 1992: 930). Akla dayalı bir şekilde ortaya konulan faaliyetler de iradi faaliyetlerdir.

İnsan, iradi olarak eylemde bulunan bir varlık olduğu için onun bilişsel yetisi başkalarıyla ilişkilerinde de özgürdür. Başka insanların düşündükleri, yaptıkları, öğrettikleri veya kaçındıkları ne olursa olsun, bir insan, zihnini kullanmak ve yönlendirmek için yalnız başınadır. Fiziksel işkenceyle tahrip edilen bir zihin ya da düşünce çağına erişmeden önce mantık dışı hareket etmesiyle felç olan bir çocuğun durumu gibi olayları burada bir kenara bırakmak gerekir. Eğer diğer insanlar rasyonel ise bir birey, onların sadece bilgilerinden değil eylemlerinden de azami ölçüde fayda elde eder. İnsanlar, hiçbir insanın tek başına başaramayacağı uzmanlaşma ve ortak çabayla beceriler kazanabilirler. Yine de bu, düşüncenin böyle kolektif beceriler tarafından içerildiği anlamına gelmez. Herhangi bir ortak girişimde akılsız kas gücü dışında, işi sonlandırabilmek için bir katkıda bulunacak olursa, her insan işin kendisine ait bölümünü yönlendirmede kendi düşüncesini kullanmalıdır. Söz konusu girişimin amacını ve onun öğelerinin birlikteliğini, bir kişinin düşüncesinin belirlemesi ve tanımlaması gerekir. Çünkü her yaratıcı iş, kolektif olarak değil, bir tek bireyin rehberliğinde başarılmıştır (Rand, 1993: 682).

Kolektif düşünce olmadığı için kolektif yaratma da yoktur. Ortak çaba, özellikle de kimseden kimseye akmayan ürünler anlamına gelmez. Rand'a göre, bir araya gelmiş insanlar topluluğunun oy çokluğuna dayalı olarak dünyada tek bir çivi bile üretilmemiştir. İleriye doğru atılan her adım, birey olan bir tek insanın çalışması, yaratımı ve başarısı sayesinde. Birileri bunu düşünmek zorunda kalmıştır. İnsan ilerlemesinin basamakları, diyor Rand, eşit, mikroskobik katkıların bir devamı olmamıştır. Her alanda, felsefeden müziğe, bilime ve diğer icatlara, birkaç dev bulunmaktadır ve onların düşünceleri büyük dönüm noktalarıdır. Daha az sayıda insan, devlerin keşiflerinin bazı ayrıntılarında onlara katkıda bulunarak, onların takipçileri olmuşlardır. Bu mütevazı insanların başarıları hor görülmemelidir. Yine de temel, önemli, çağ oluşturan başarılar, kaynakları itibariyle ortak çabalara değil, bireylerin yaratıcı yetilerine dayanmaktadır. O büyük, birincil başarı, öylesine muazzam bir başarıdır ki, çok az insan bunun sorumluluğunu üstlenebilir durumdadır. Rand'a göre yaratıcı insanın kuralı, insanlığın var olmasını sağlayan mantıklı zihnin ihtiyaçları üzerine bina edilmiştir (Rand, 1993: 681).

Genellikle insanların kolektif bir düşünceden söz ettiklerini duyarız. Bir grubun bir üyesi, görünüşte yarım yamalak şekillenmiş bir düşünceyi önermek zorunda kalıp, diğerleri de onu kabullenmek istemiyorlarsa, onu geri çekmek gerekir. Eğer düşünce, birincil eylem

anlamında, gerçekte kolektif olursa, hiç kimse kendi fikrini kesin bir fikir olarak ileri süremez ve onun arkasında duramaz. Yine hiçbir insan kendi bakış açısına dayanarak başkalarını ikna etmeye kalkışamaz ya da böylesine bencil, bireysel bir zihinsel ürüne erişmeye çalışamaz. Her biri kendi iddialarından çekilmeli ve diğerlerinin bir şeyler hakkında karar vermesini beklemelidir. ‘Kolektif bilinç’ anlayışı, ‘doğüstü bilinç’ anlayışı kadar keyfidir. Her iki anlayış da bilincin önceliğini temsil eder. Bu metafiziğin eski versiyonu, insan bilincinin, geçici olarak ayrılmış olan aşkın bir akıl tarafından beslenen bir parça olduğu görüşüne dayanır. Sosyal versiyonu da bu sonucu dünyevi hale getirir ve insan bilincinin toplumsal bir akıl tarafından beslenen bir parça olduğu görüşünü ileri sürer. Hegel, Marx ve Dewey’den esinlenmiş olan bu düşüncenin gerçeklikle herhangi bir bağlantısı yoktur. Bu görüşler, gözlemlenmiş herhangi bir olguya da dayanmamaktadır. Her ikisi de felsefenin aksiyomlarını çiğnemek ve gerçekler karşısında uçmak için öncülük eden a priori birer çıkarımdır (Peikoff, 1993: 202). Tekrar edecek olursak, bu tartışma, değer yargılarıyla ilgili değildir. Bu nokta, insanların bağımsız ya da bireysel olmaları gerektiği noktası da değildir. Bu nokta, Platondan Dewey’e en derin seviyede yanlışlık içeren, metafiziksel yanlışlık noktasıdır. Oysa Rand’a göre insan, ancak rasyonel bir varlık olarak var olabilir. Rasyonel bir varlığın hayatta kalma aracı yani düşünme işlemi, sadece özel bir zihin ve beyinde gerçekleşen bir süreçtir (Rand, 1993: 679).

Bu durum bizi insan hakkında nihai bir sonuca ulaştırır. Eğer akıl bireyin özneliği ise ve düşünmek bir seçim işi ya da insanın kazandığı eylemleri ve hissettiği duyguları içeren, insanın diğer seçimleri ve o seçimlere dayalı olarak ortaya çıkan ürünlerinin bütünü kontrol etmekse, birey egemen bir varlık demektir. Onun bilme yetisi, sadece onun ulaştığı sonuçları değil, aynı zamanda onun karakterini ve yaşamını da belirler. Bu anlamda insan, kendini-yaratan, kendini-yönlendiren ve kendi sorumluluğunun bilincinde olan bir varlıktır. Çünkü o neyi düşündüğünden ya da neyi düşünmekten kaçındığından sorumlu olduğu gibi, onu takip eden psikolojik ve varoluşsal bütün sonuçlardan da sorumludur. Ruh terimini bir kişinin zihni ve o zihnin temel değerleri anlamına gelen özünü kastetmek için kullanırsak bu durumda Rand’ın önemli formülasyonu ortaya çıkar: İnsan nasıl kendisini oluşturan bir servet ise, aynı şekilde, kendini oluşturan bir ruhtur (Rand, 1968: 131).

Yukarıdaki açıklamalar, bir insanın kendi duygularını doğrudan şekillendirdiği anlamına gelmez, basitçe bir karara odaklanıp odaklanmadığı anlamına gelir. Bu bağlamda duygular, düşünceden ve eylemden ayrılırlar: Onlar otomatik olarak işlev görürler. Ancak bir insan, nihai anlamda duygularını da seçebilir. Bu işlemi, düşünme yetisinin erdemi aracılığıyla gerçekleştirir ve eğer bir konuyu tekrar düşünmesi zorunlu ise bunu da, bazı duyguların

kökenindeki geçersiz bir fikri reddederek ve yeni bir sonuçla değiştirerek yapar. İnsan, düşüncenin ürünlerini, doğrudan veya dolaylı olarak kontrol eder ve her ne şekilde olursa olsun bu işi yapar. Sonuçta insan, birey olarak her bir insan, kendi kaderinin efendisidir.

Bu sonuç, insanın kadir-i mutlak olduğu ya da diğer insanların eylemlerine karşı korunduğu anlamına gelmez. Bu, bireyin kendi hedeflerini ve onlara ulaşmanın yollarını seçmesi ya da bu sorumluluktan kaçınmayı seçmesi anlamına gelir. Metafizik doğası gereği insan, onun kontrolünün ötesindeki güçlerin piyonu olmadığı anlamına gelir. Çünkü insan, koşullu reflekslerin ya da ilkel arzulara dayalı içgüdülerin veya üretim araçlarının bir ürünü değildir. O, güç, şehvet, kıskançlık, öfke ya da herhangi bir "trajik kusur"un sıralandığı ip üzerinde dans eden bir kukla da değildir. O, kaderi tarafından ya da kabul edilebilir veya kabul edilemez herhangi bir doğaüstü güç tarafından idare edilen önemsiz bir varlık da değildir. İnsanın kendini idare edecek herhangi bir güce sahip olmadığı şeklindeki kuram geçersiz olduğu gibi insanın belirlendiğini iddia eden determinizmin herhangi bir çeşidi de geçersizdir. Duygularını açıklayamayan birçok insan, nereden geldiklerini bildiği sevgi ve nefretleri tarafından taşınan kuklalar olarak kendilerini deneyimlemektedirler. Bununla birlikte, akıl-duygu ikilemi, duyguların düşünceden bağımsız olduğunu öğreterek bu olasılığı keser ve metafizik çaresizlik duygusunu kalıcı hale getirir. Duygular hakkındaki bu yanlış kuram, determinizmin birçok çeşidi için temel oluşturur. Burada, kalıtım ekolü ve çevre ekolü olmak üzere determinizmin en yaygın iki şekli karşımıza çıkar (Peikoff, 1993: 203).

Kalıtım ekolü, duyguları doğuştan-genetik yapılar olarak görmektedir. Bir insan için gerekli olan her şey, nihai olarak geliştireceği karakter ve duygular da dâhil olmak üzere, doğumda vücuduna yerleştirilen sebeplerin-etkenlerin bir ürünüdür. Duyguların doğasını anlayan hiç kimse bu teoriyi uzun süre ağırlayamaz ve göz önünde bulundurmaz. Materyalizmi reddeden böyle bir kişi, bu yaklaşımın özünde yer alan epistemolojik imkânsızlığı fark edebilir. Bu yaklaşımın doğal olarak, doğuştan gelen kavramları ve değer yargılarını yani doğuştan gelen fikirleri ima ettiğini de görür (Peikoff, 1993: 204). Çevresel determinizm, duyguları biraz farklı bir şekilde yanlış anlar. Bu ekolün sözcülerinin çoğuna göre, toplum, tecrübeleri ile bireyi şekillendirir. Bir çocuğa bakıldığı zaman, insanlar görülebilir, onların eylemlerini ve yüzlerini gözlemlemek mümkündür. Sözlerini duyarak, okşamalarını ya da darbelerini hissetmek mümkündür. İnsan, algısal verilerle yıllarca süren bu bombardıman sonrasında, belirli alışılmış tepkileri, karakter özelliklerini, duygusal patlamaları oluşturur. Bu teori neyi gözden kaçırmaktadır? Algıların duygulara neden olmaması; yalnızca algılanan ve yorumlandığı şekliyle algılamalar, bunu yapabilir. Örneğin kavramsallaştırılmış algılar dikkatli bir şekilde ya

da zihnin başka türlü kullanımıyla bunu yapabilir. Ve kavramsallaştırma bir grubun gerçekleştirdiği bir işlev değildir. Kavramlar da bir boşlukta oluşmaz ve oluşturulamaz; onlar bir bağlamda oluşur. Kavramsallaştırma süreci, kişinin farkındalık alanı içindeki varlıkların farklılıklarını ve benzerliklerini gözlemlemekten oluşur (Rand, 1990: 42).

Günümüzde, insanlığın belirleyicisi olarak, "doğa" veya "beslenme" nin sahte alternatifi ile dövülüyoruz. İlki biyoloji anlamına gelir; ikincisi, yetiştirme anlamındadır. İlk teori, vücudun, kendiliğinden bireyin bilincinde kavramsal içerik yarattığını göstermektedir; ikincisi, ebeveynler veya öğretmenlerin bunu yaptığını dile getirir. Birincisi insanı çaresizce maddenin yan ürünü haline getirir; ikincisi, diğer insanların zihinlerinin ürünü kılar. Her iki teori de yegâne geçerli anlamında doğayı reddetmektedir. Her ikisi de rasyonel varlığın metafiziksel doğasını inkâr etmektedir. Sadece "özgür irade" savunuculuğu bu deterministik görüşlere cevap vermez. İrade, Tanrı tarafından, Hıristiyan geleneğinde olduğu gibi, insanın dünyasal kimliğine enjekte edilen süper insan yetisi olarak kabul edilse de, bu durum o insanı etkili ya da sorumlu yapmaz. Aksine, böyle bir görüş, irade sahibi insanın arzularının oluşumu ve onun zihninin günlük olarak gerçekleştirdiği işler itibarıyla onu hayatıyla alakasız yapar. Ve o zaman yol, bir Kantçı çıkarıma açık hale gelir: Yeryüzündeki hakikat, insanın çaresiz ve determinizme tabi olması, iradenin ise bir bütün olarak doğüstü (noumenal) özellik taşımasıdır. Bu yolun çıkmaz hedefi, aklın hem iradeye tabi olduğu ve hem de iradeye tabi olmadığı sonucudur. Rand'a göre Kant'ın sisteminde ahlak, insanın varoluşuna dair herhangi bir konudan koparılmaktadır, ahlakın ne bu dünya ile ne de akılla veya bilimle herhangi bir ilişkisi bulunmamaktadır (Rand, 1984: 79).

Bu konuda Rand'ın bakış açısı devrimcidir. Onun savunduğu anlamda seçim, deterministik bir canlının üzerine bindirilen mistik bir faktör değildir. İrade ile doğa arasında veya irade ile akıl arasında bir ikilem yoktur. Akıl iradedir ve bu nedenle, beden ve ruh her ikisi de dikkate alındığı zaman, insanı idare eden gücün seçme gücü olduğu görülür. Dolayısıyla insan yalnızca özgür değildir, özgürlüğünün bir ürünüdür bu da insanın kendi zihninin ürünü olduğu anlamına gelir. Rand'ın teorisinde, insan, tutucu dindarların ve davranışçıların hayal ettiği zayıf yaratıkların tam tersidir. Çiğnenmek ya da manipüle edilmek üzere gönderilmiş bir atom değil, saygı görülecek ve takdir edilecek özerk bir varlıktır. Bir şartla: Seçimlerinden ötürü bu saygıyı kazanırsa. Bu, metafizik doğası gereği her insana uygulanır. Zekâ seviyesi ne olursa olsun, rasyonel bir yetiye sahip her bireye uygulanır. İnsanoğlu bir kahramandır-eğer kendini bu hale getirebilirse. Başkalarının kişiye saygı duyması, kişinin kendisine olan saygısıyla ilişkilidir. İnsanın kendine saygısı, kendi düşünme gücüne güvenmesidir (Rand, 1968: 177).

İnsan, belirli bir yapıya ve tabiata sahip bir evrende yaşayan bir organizmadır. Hayatı, belirli kurallara göre işlev gören bilişsel bir yetiye bağlıdır. Bu yeti birey olan insana aittir. O zaman, insan ne yapmalı? İşte bu soruya verilecek olan cevap, insanın, hayatın amacını ve işleyişini belirleyen tercih ve eylemlere rehberlik eden bir değerler sistemine ihtiyacı olup olmadığını, şayet varsa insanoğlunun neden onlarsız yaşayamayacağını açığa çıkaracaktır.

İKİNCİ BÖLÜM

2. DEĞERLER, RASYONALİTE VE İNSAN HAYATI

Metafizik ve epistemoloji, süjenin algılamasından ve değerlendirmesinden bağımsız kendi başına var olan gerçeklere dayalı disiplinlerdir. Onların ilgileri sırasıyla evrenin neliğini anlamaya çalışmak ve onun temel yasalarını keşfederek, insanın bilgi araçlarını tanımlamaktır. Ahlak ya da etik –Rand, bu sözcükleri çoğunlukla eşanlamlı olarak kullanmaktadır- ise değerlerle ilgili disiplindir. Bu disiplinin ilgisi sadece tanımlamak değil aynı zamanda insan için belli bir reçete sunmaktır. Rand’ın ifadelerinde etik, “insanın seçimlerine ve eylemlerine rehberlik etmek için bir değerler kodu yani hayatının amacını ve doğrultusunu belirleyen seçenekler ve eylemler” sağlayan bir felsefe disiplini (Rand, 1964: 13). İnsanın neden bir değerler manzumesine ya da ahlak sistemine ihtiyacı vardır? sorusuna “insanın objektif doğası böyle gerektirdiği için” şeklinde cevap veren Rand’a göre ahlakın nihai otoritesi, doğaüstü bir güç ya da toplumsal herhangi bir otorite değil gerçekliğin olgularıdır. Rasyonel bencillik ahlakını savunan Rand, böyle bir ahlaka temel oluşturacak rasyonel (objektivist) bir değer öğretisi geliştirmiştir. Söz konusu değer öğretisi, değerlerin hem pratik hem de kavramsal olarak hayata bağlı olduğunu iddia etmektedir (Merrill, 2003: 100). Yargılarını gerçekliğin olgularına dayalı olarak haklı kılmaya çalışan objektivist değer öğretisi, değerlerin ya “kendinde şeylere” bağlı bir şekilde var olduğunu ya da öznenin kaprisleri sonucunda meydana geldiğini iddia eden akıldışı değer öğretilerine tamamen karşıdır.

2.1. Akıldışı İlkelerin Kaynağı Olan Değer Öğretileri

Değerlerin “kendinde şeyler”de var olduğunu ya da öznenin bir tür ihtirası sonucu meydana geldiğini iddia eden bu iki öğreti de akıldışı bir takım düşünceleri savunur. Değerlerin öznenin bağımsız “kendinde şeyler”e ait birtakım özellikler olduğunu dile getiren değer öğretisine göre, bir nesnenin veya bir etkinliğin değer olarak kabul edilmesini sağlayan şey, o nesne ya da etkinliğin doğasında bizatihi var olan şeydir. Değer, bağlam ve sonuçlardan ve bu etkinlikleri gerçekleştiren ondan göreceği yarar ve zarardan bağımsız olarak bizzat nesnede vardır. Bu öğreti açısından değer kavramı, değerlendirecek olan öznenin tamamen koparılmıştır. Diğer taraftan öznelci (sübjektivist) değer öğretisine göre değerler ile gerçekliğin olguları arasında herhangi bir ilişki söz konusu değildir. Değerler insan bilincinin ürünüdür, insanın duyguları, arzuları, içgüdüleri ve ihtirasları tarafından yaratılmıştır. Oysa doğru bir değerlendirme yapıldığında değerlerin, eserlerle veya kişilerin eylemleriyle, yaşantılarıyla gerçekleştirilen insani fenomenler olduğu görülür (Kuçuradi, 1998: 42).

Akıldışı değer öğretileri, ister bilinçli bir şekilde savunulsun, isterse bilinçaltı bir kabullenmeye dayalı olarak uygulansın; ister bir filozofun yazdıklarında açıkça yer alsın, isterse bu filozofun düşüncelerinin sıradan insanın hayatında yansımaları şeklinde ortaya çıksın; insanları, değerlerin insan zihninin değerlendirmelerinden bağımsız olduğuna inandırmaya çalışırlar. Bir insan, değerlerin; özellikle iyiliğin, bazı etkinliklerin doğasında bulunduğu inanırsa, başka insanları bu etkinlikleri yapmaya zorlamakta herhangi bir sakınca görmeyebilir. Bu etkinliklerin, insan açısından doğurabileceği yarar ve zararların önemli olmadığına inanırsa, yaratılan bir kan denizinin de önemsiz olduğunu düşünür. Bu etkinliklerin nasıl ve kime iyilik olsun diye yapıldığı hususunu birbirinden bağımsız görürse “yüce bir iyilik” yapmak için, katliam yapmayı, nesli yok etmeyi ahlaki bir görev olarak düşünebilir. Örneğin, Nazi görevlisi Adolf Eichman, jenosit suçundan yargılandığı mahkemede “kendinde şeyler” filozofu Kant’ın felsefesini benimsediğini ve ödev ahlakına uygun davranarak vazifesini yaptığını belirtmiştir (Arendt, 2016: 143). Hitler ve Stalin’in eylemlerindeki benzerlik de tesadüf değildir. Bu iki şahsın düşüncelerini birçok yönüyle, dolaylı ya da dolaysız olarak, borçlu oldukları Aydınlanma Felsefesinin kurucusu olarak kabul edilen Kant, tarihin kişilerden bağımsız bir süreç olduğunu ifade etmektedir. Daha sonraki kuşaklardan Hegel ve Marx da bu anlayışı tekrarlamıştır. Onlara göre insanlar, tarihin yapıcıları değil, tarihsel süreç içerisinde yer alan piyonlardır. Dolayısıyla tarihsel kaderin belirlediği bir sonuca ulaşmaları zorunludur. Çünkü bir toplum kendi hareketini belirleyen doğal yasayı bulduğu zaman bile kendi evriminin doğal evrelerini ne atlayabilir ne de üzerlerine bir çizgi çekerek onlardan kurtulabilir (Popper, 2007: 46).

Akıldışı değerleri temel olarak kabul eden ahlak öğretileri ister mistik, isterse sosyal bir karakterde olsun, içerikleri itibarıyla aynı şeyi yani altruizmi savunurlar. Bu öğretilere göre, insanın kendi hatırına yaşama hakkı yoktur ve insanın varoluşunu haklı kılan tek neden, başkalarına hizmet etmektir. Kendini başkalarına feda etmek en büyük görev, erdem ve değerdir (Rand, 1964: 37-38). Bu değer sistemlerinin temelini oluşturduğu ahlak anlayışı yani altruizme göre insan, hayatını yakınlarına değil yabancılara, hatta nefret ettiği insanlara adadığı zaman daha çok erdem sahibi olmuş olacaktır. Altruizmin indirgenemez gerçeği, temel mutlağa kendini kurban etme, kendini reddetme, kendini yalanlama, kendini tahrip etme anlamına gelen ben’i kötülük standardı, ben dışındakileri ise iyilik standardı olarak görme anlamına gelen kendini feda etmedir (Rand, 1984: 60). Başkalarının çıkarına yapılan bir etkinlik iyi, kendi çıkarına yapılan ise kötüdür. Başkalarının çıkarı her durumda kendi çıkarının üzerinde olmalıdır. Altruizm ya da fedakârlığın temel ilkesi, insanın kendisi için var olma hakkının

olmadığı, diğer insanlara hizmet etmenin kendi varlığının tek gerekçesi olduğu ve kendini feda etmenin insanın en yüksek ahlaki görevi, erdemi ve değeri olduğudur. Fedakârlık bir değerın teslim edilmesidir. Tam fedakârlık tüm değerleri teslim etmektir (Binswanger, 1988: 430). Altruizme göre bir insan tam anlamıyla erdemli olmak istiyorsa, fedakârlığına karşı herhangi bir minnet beklememelidir. Bir övgü, bir sevgi, bir hayranlık, bir özsaygı hatta iyilik yapmış olmaktan gelen gururu bile reddetmelidir. Çünkü bunların en hafif bir gölgesi bile insanların erdemini sulandıracaktır. Kendini kurban etme ilkesine dayanan bütün öğretilerde insanlar, hayatlarını hiçbir neşenin lekelemesine izin vermez, hiçbir değer peşinde koşmaz, hiçbir manevi değere yönelmez, hiçbir kazanç sağlamaya çalışmaz, herhangi bir kâr elde etmek istemez, hiçbir ödüle özenmezlerse yani hayatlarını salt sıfıra indirgerlerse işte o zaman, ideal ahlaki yetkinliğe ulaşmış sayılırlar (Rand, 1992: 941).

İnsanlar, ihtirassız bir boşluk olarak, çiğnenip yutulmayı bekleyen bir zerzevat olarak işe başarlarsa, reddedecek hiçbir değerleri, feda edecek hiçbir arzuları olmazsa, fedakârlık tacını kazanamayacaklardır. Çünkü istemedikleri bir şeyden vazgeçmek fedakârlık olarak kabul edilmemektedir. Fedakârlık, değersiz şeyleri reddetmek değil, değerli şeyleri reddetmektir. İyinin hatırı için kötüyü reddetmeye fedakârlık denmez; kötünün hatırı için iyiyi reddetmektir fedakârlık. Fedakârlık, değer verilen bir şeyi değer verilmeyen bir şey için reddetmektir (Rand, 1968: 140). Eğer insanların arzuları ölmekse, hayatlarını başkaları uğruna feda etmeleri fedakârlık sayılmaz. Kendilerini kurban ederek erdemli birer insan olmak istiyorlarsa, yaşamayı istiyor olmalılar, yaşamak için yanıp tutuşuyor olmalılar, bu dünyaya ve dünyanın kendilerine vereceği her şeye tutkun olmalılar. Böylece, arzularını kendilerinden uzaklaştıran her bıçağın içlerindeki bükülüşünü hissedecekler ve sevgilerinin bedenlerinden boşalıp gittiğini anbean yaşayacaklardır. Çünkü fedakârlık ahlâkının insanlara sunmuş olduğu yalnızca ölmek değil, yavaş yavaş işkenceyle ölmektir. Rand'a göre insanlar, onurlarının son kalıntısını kurtarmak istiyorlarsa, fedakârlık dememeliler, çünkü o terim, insanları ahlâk dışı bir kategoriye sokmaktadır. Bir anne, kendine elbise alacağı yerde, aç çocuğuna yiyecek alırsa bu fedakârlık değildir. Bu kadının çocuğuna verdiği değer, elbiseye verdiğiinden daha fazladır. Bu ancak, elbiseye daha çok değer veren, çocuğunun açlıktan ölmemesini yalnızca görev duygusuyla sağlayan türdeki anne için fedakârlık sayılabilir (Wright, 2011: 105). Bir insan kendi özgürlüğü için mücadele ederken ölürse bu da fedakârlık değildir çünkü o insan köle olarak yaşamaya razı değildir. Bu hareket de ancak köle olarak yaşamaya razı olan kişi için fedakârlık sayılır. Bir insan, inançlarını satmayı reddediyorsa o fedakârlık değildir, meğerki zaten inançları olmayan biri olsun (Rand, 1968: 141). Fedakârlık ancak feda edecek bir şeyi olmayanlar için uygun

olabilir. Değerleri, standartları, yargıları olmayanlar için... Arzuları mantıksız kaprislerden doğan, körü körüne ortaya çıkan ve kolayca vazgeçilen şeylerden oluşanlar için fedakârlık uygun olabilir ama ahlaki seviyeye sahip, arzuları rasyonel değerlerden doğan kişiler için fedakârlık doğrunun yanlışa, iyinin kötüye teslim olması demektir. Çünkü fedakârlık inancı, insanlara iyiliklerle ya da değerlerle ilgili kişisel çıkarlarını açıklayamayacağını itiraf ederek kendi iflasını ilan etmiş, insanların ruhlarının bir yozlaşmışlık lağımı olduğunu, onlara onu feda etmenin öğretilmesi gerektiğini savunan ahlâk dışının ahlâkıdır (Rand, 1992: 942). Böyle bir ahlâkı benimsemiş olan insanların kendilerine özgü düşünceleri olmadığı gibi, kendilerine ait düşünceleri de yoktur. Onlar, yemek yer, uyur ve başkalarının kafalarına soktuğu kelimeleri geveleyip dururlar. Onlar açısından hayatı bilen ve onu anlayıp insan açısından değerlendiren kişileri feda etmek gerekir (Rand, 1995: 90).

Rand'a göre, tarih boyunca insanların kabul ettikleri ahlâk düzenleri, onlara maddi dünyayı reddetmelerini ve değerlerini maddelerden ayırmaları gerektiğini salık vermiştir. Oysa değerleri maddi formda ifade bulmayan bir insanın varlığı da ideallerine bağlı değildir. O kişi, eylemleri inançlarına ters düşen ve başkalarından yapmalarını istediği şeyleri kendisi yapmayan ufacak bir hipokrit olup çıkar. Bir işçinin yeteneklerine hayran kalıp işe başka işçiyi alan insan, bir davaya inandığını söyleyip, parasını başka bir davayı desteklemek amacıyla bağışlayan kişi, zanaatta yüksek standartları benimseyip, sonra çabasını eften püften ürünler üretmeye harcayan adam, tüm bu sayılanlar, maddeyi reddeden ve ruhlarının değerinin maddi gerçeğe dönüşmeyeceğine inanan insanlardır (Rand, 1992: 942). Bu insanların hizmet ettikleri ahlâk düzeninin asıl amacı, hayranlık duymadıkları şeylere hizmet etmelerini, kötü saydıkları şeylere teslim olmalarını, kendi benliklerini inkâr edip dünyayı başkalarının benliklerine teslim etmelerini sağlamaktır. Aslında bu insanların kendilerinden teslim etmeleri istenen şey akıllarıdır (Rand, 1964: 45). Çünkü fedakârlık inancını övüp duranlar, mevkileri, niyetleri ne olursa olsun, insanların akıllarını teslim etmelerini istemektedirler. Bunu ister ruhları için isterse bedenleri için yapmış olsunlar, ister cennette bir hayatı vaat ederek isterse dünyada oldukça müreffeh bir hayat vereceklerini söylesinler, hepsinin amacı aynıdır ve hepsi insanın aklının teslim edilmesinden yanadır. Bu insanlar, başkalarına doğrudan doğruya akıllarını teslim etmelerini söylememekte, amaçlarına ulaşmak için hangi yolun yararlı ya da daha az zararlı olduğunu göz önüne almaktadırlar. Söze, “kendi arzularının peşinde koşmak bencilliktir, onları başkalarının isteklerine feda etmek gerekir” diye başlayanlar, sonunda sözlerini, “inançlarına bağlı kalmak bencilliktir, onları da başkalarının inançlarına feda etmek gerekir” diye bitirmektedirler (Rand, 1968: 142). Böylece, insanların kişiliklerindeki bütünlüğe

müdahale etmenin yolunu açmış ve insanlar açısından en önemli şeylere saldırmanın zeminini hazırlamış olurlar.

Fedakârlık ahlâkını benimseyen ruh ve beden mistiklerinin ahlaki kodu, insanları iki kasta bölüyor ve onlara zıt kurallarla yaşamalarını emrediyor: Her şeyi arzu edebilenlerle hiçbir şeyi arzu edemeyenler, seçilmişlerle lanetlenmişler, yutanlar ve yutulanlar. Rand'a göre, ahlaki anlamda seçkinler arasına girenlerin standartları değersizliktir (Rand, 1968: 145). Onlar, kendilerinin her türlü değer üzerinde bulduklarını ve sıradan insanlar için geçerli olacak olan ahlâk kurallarının kendilerini bağlamayacağını, hukuk ve ahlâk kurallarının aslında aşağı sınıflara gerekli olduğunu söyleyeceklerdir. Çünkü onlar, kendilerinin dünyevi anlamda hırs sahibi olmadıklarını, eğitilmiş, nazik ruhlara sahip olmalarından dolayı, kaba ruhlar için geçerli olan şeylerin kendilerini alakadar etmediğini dile getirirler. Onlar, soylu olduklarını ve soyluluğun da altından ve gümüşten olduğunu düşünürler. Aşağı sınıflar olarak düşündükleri insanlar içerisinde kendi aklını kullanan ve kendilerine tahakküm eden bu insanlara karşı, içerisinde buldukları sınıfları başkaldırmak amacıyla ayartan birileri çıkarsa eğer, bir yolunu bulup onları da etkisiz hale getirmek gerekir. Toplumsal, siyasal ve ekonomik anlamda sömürülenlerle olan ilişkileri, aradaki mesafeyi artırarak ve onların her türlü isteklerini geri çevirerek onların zaman içerisinde bilinçlenmelerine ve kendi durumlarının farkına varmalarına sebep olmamak gerekir. Ara sıra da olsa, egemenlerin temel çıkarları zedelenmediği müddetçe, onlara bir takım haklarının tanınmış olduğunu ve aslında her şeye ortak olduklarını, sömürü diye bir şeyin olmadığını hissettirmek gerekir. Ruh ve beden mistiklerinin ahlaki düzeni, rasyonel insanın kendisini mantıksızlar uğruna feda etmesini, bağımsızın asalaklara feda edilmesini, dürüstün dürüst olmayana, adil olanın olmayana, üretici insanın hırsız talancılara, tutarlı kişinin sözünde durmayanlara, özsaygılı olanın da burnunu çekip duran nörotiklere feda edilmesini istemektedir. Fedakârlık ahlâkında ilk feda edilen şey ahlâk, ikincisi de özsaygıdır. İhtiyaç bir standart haline getirilince her insan hem kurban, hem de asalak durumuna düşer. İnsanlar kurban rolünde buldukları zaman, çalışıp çabalayıp başkalarının ihtiyaçlarını karşılamak zorundadırlar. Kendilerini de tüm ihtiyaçları başkaları tarafından karşılanacak bir asalak durumuna düşürmektedirler. Bu durumdaki insanlar, diğer insanlara iki utanç verici rolde yaklaşacaklardır: Ya dilenci ya da kan emici (Rand, 1992: 945).

Altruist ahlak, kökeni kabile yaşamında bulunan bir olgudur. Prehistorik insan, doğaya ve başka insanlara karşı fiziksel olarak hayatta kalabilmek için, kendi kabilesinin koruyucu gücüne sığınmak zorundaydı. Aksi takdirde bir birey olarak sağ kalma imkânı yoktu. Altruizmin modern dönemlerde de devam etmesi, fiziksel nedenlerden değil, psikolojik

etkenlerdendir. Zihinsel yetilerinin gelişmesini, algısal düzeyde durdurmuş olanlar, gerçekliği kavramsal bir bilinçle kavrayamayanlar, gerçekliğe karşı onları koruyacak bir liderlikten yoksun olarak, gerçeklik içerisinde bir etkinlikte bulunamazlar. Kendini feda öğretisi, onlara küçültücü gelmez, çünkü bir benlik duygusu, hiçbir kişilik değeri geliştirmemişlerdir. Neyi feda etmelerinin istendiğini bile bilmezler; entelektüel bütünlük, gerçek sevgisi, kişisel olarak seçilmiş değerler, rasyonel düşünceler gibi şeylerden haberleri olmamıştır. Bu nedenle rasyonel egoizm diye bir şey duydukları zaman akıllarına ilk gelen, acıktığında kendi kabiledaşını yiyen bir yamyam olacaktır. Sonuç itibarıyla bütün ilkeleri ve tarihi süreç içerisinde etkisi incelendiği zaman görülecektir ki altruist ahlak öğretisi, görünürdeki iddialarının aksine insana karşı, akla karşı, yeryüzünde ulaşılabilecek bütün insani mutluluk ve başarılarla karşı, hayata karşı derin bir nefretin dışavurumudur (Sakman, 1988: 53).

Akıl dışı ahlak öğretilerinin hayata düşman olma özelliği sadece içeriklerinde değil yöntemlerinde de bulunmaktadır. Mistik ahlak öğretisi, ahlakın değer standardının mezardan ötesi için doğüstü bir gücün yasa ve gereklerine göre belirlendiğini; insanın yeryüzünde günahsız kalmasının yani ahlak sahibi olmasının imkânsız olduğunu, üstelik durumun böyle olmasının suçunun ona ait olduğunu; bu suçun yani yerine getirilemeyecek bir ahlakın kurallarını yerine getirmemiş oluşunun cezasını, burada ve doğüstü bir boyutta çekeceği kabulü üzerine kurulmuştur (Binswanger, 1988: 321). Diğer taraftan sosyal ahlak öğretisi daha önce de ifade edildiği gibi, Tanrı yerine toplumu ikame etmiştir. Toplumsal hayatın bireyin hayatı olduğunu vurgulamış olsa bile bu hayat bireyin değil kolektivite denilen bedensiz bir bütünlüğün hayatıdır. Kolektivite ise her insan için kendisi dışındaki herkes demektir. Bu durumda bireyin ahlaki görevi kolektiviteden gelen her talebi karşılamak ve ilişkide olmayı seçmediği başkalarının her ihtiyacına cevap vermek zorunda olan benliksiz, sessiz, insan haklarından mahrum bir köle olmaktır. Akıl dışı ahlak öğretilerinden sübjektivist öğretisi ise ahlakın gerekliliğinin inkâr edilmesidir. Sübjektivist öğretisi sadece insanın gerçekliğini değil bütün gerçekliği inkâr etmektedir. Bu öğretiye göre insana hiçbir nesnel davranış ilkesi gerekmez. Bir insanın bir şeyi iyi veya kötü olarak görmesi, kendi bileceği işidir; her insanın kendi kaprisi, onun ahlak standardıdır (Rand, 1964: 38-39).

Gerçekliğin olgularını bilmek ya da anlamak için insanın gücü hakkında herhangi bir şüphe olmasa bile, değerlendirici doğası nedeniyle etik, filozoflar için önemli bir sorun alanı olmuştur. Yunanlılardan günümüze birçok düşünür, değer yargılarının genel olarak nasıl kanıtlanabileceğini merak etmiştir? Gerçeklerden hareket ederek, “iyi” veya “kötü”, “doğru” veya “yanlış”, “arzu edilen” veya “istenmeyen” gibi değer dünyasına ait bu kavram çiftleri

konusunda mantıksal olarak nasıl tahminde bulunabiliriz? Olanın bilgisinden olması gerekeni ifade edecek bir sonuca nasıl ulaşılabilir? Yüzyıllar boyunca, dini yaklaşımın felsefeyi etkisi altına alıp dogmatik bir hale getirmesi nedeniyle, bu soruların cevapları konusunda ahlak felsefecileri ya da filozoflar arasında fikir birliği oluşmamış; dolayısıyla bu sorulara insan aklını ikna edecek düzeyde cevaplar verilememiştir. Geleneksel anlamda ahlak, bilim, akıl ve gerçeklikten kopuk öznel duygular tarafından yönetilen bir alan olarak kabul edilmiştir. Böyle bir kabulün hüküm sürdüğü bir dünyada, değer yargıları konusunda herhangi bir tartışma yoktur; üretim ve hırsızlık, düşünmek ve düşünmemek, İsa ve Yahuda, Jefferson ve Hitler arasında seçim yapmak için objektif bir zemin bulunmamaktadır (Peikoff, 1993: 207). Değerler, ister öznenen bağımsız kendi başına var olan gerçeklikler dünyasına özgü olsun isterse öznenin bilinci ya da duygulanımı sonucu meydana gelmiş olsun, gerçekliğin olgularından kopuk olmaları dolayısıyla rasyonel işlev yüklenemezler.

Rand'ın geliştirdiği değer öğretisi, değerlerin öznenen bütünüyle bağımsız, nesneye dayalı olarak var olduğunu savunan değer anlayışı ile değerlerin gerçekliğin olgularıyla hiçbir ilişkisi olmadığını ve sadece insan bilincinin ürünü olduklarını savunan değer görüşünden bütünüyle farklıdır. Objektivist değer öğretilerine göre, değerler ne “kendinde şeyler”e ne de insanın zihinsel ve duygusal hallerine bağlı değildirler. Değerler, gerçekliğin olgularının, insan bilinciyle, rasyonel bir değer standardına göre değerlendirilmesi neticesinde ortaya çıkar. Bir başka ifadeyle değerler, gerçekliğin insanla ilgili bir boyutudur. Dolayısıyla, insanın icat ettiği şeyler değil, gerçekliğin olgularıyla kurmuş olduğu ilişkiler sonucunda keşfettiği şeylerdir. Rand'a göre rasyonel bir ahlakın dayandığı değerler ancak böyle bir objektivist temel üzerinde belirlenebilir.

2.2. Değerin Kaynağı Olarak Hayat

Objektivizm, adından da anlaşılacağı gibi ahlakı inkâr etmeyi reddeder. Rand, olguların, kesin tanımlanmış olguların, mantıksal olarak değerlere götürdüğünü kabul eder. “Olması gereken” şey nesnel olarak doğrulanabilir. İnsani bir gereklilik ve bir bilim olan etik, şüpheci ve mistikler için bir oyun alanı değildir. Objektivizme göre etik denen disiplin, birbirleriyle ilişkili üç temel soru ile ilgilenmek zorundadır: Bir insanın, uğrunda yaşaması gereken amaç nedir? Bu amaca ulaşmak için hangi temel ilkeye göre hareket etmelidir? Onun eylemlerinden kimler yararlanmalıdır? Bu sorulara verilen cevap, nihai değeri ve birincil erdemi tanımlar ve belirli bir hak sahibini etik bir kodla onaylar ve özünü gösterir. Bu sorulara verilecek olan cevaplar bağlamında objektivist pozisyon üç ifadede gösterilebilir: Nihai değer hayattır.

Birincil erdem rasyonalitedir. Ahlaki eylemden doğru yararlanan kişi, eylemi gerçekleştiren kişinin kendisidir (Rand, 1964: VIII).

Etik bir anlayışın anahtarı, onun merkezi düşüncesini temsil eden ‘değer’ kavramında bulunur. Söz konusu anahtar, özellikle bilme yetisi bağlamında ve kavramın varoluşsal temelinde yer almaktadır. Yukarıda bahsettiğimiz üç meseleden önce gelmesi gereken alanın uygun başlangıç noktası burasıdır. İlk soru, insan hangi ahlak sistemini, hangi değerleri kabul etmelidir? şeklinde değil; insanın değerlere ihtiyacı var mıdır, şayet varsa insanoğlu neden onlarsız yaşayamaz? sorusudur (Rand, 1964: 14). Bu soruyu cevaplamak için, ‘değer’ kavramının ne anlama geldiğinin bilinmesi gerekir. Bu nokta, Rand’ın ahlak felsefesinin başladığı yerdir. O, öncelikli olarak var olan ahlaka ve onu içeren kuram ya da anlayışlara karşı çıkar ve onları reddeder. O, değer kavramının ortaya çıkmasına sebep olan gerçekliğin olgularının neler olduğunu sorup onları belirlemeye çalışır.

Rand’a göre her kavram gibi “değer” kavramı da ulaşılabilir ve gözlem temelinde tanımlanabilir bir kavramdır. Bu kavramı başka benzer durumlardan ayırıp, yeni bir zihinsel birlikte bütünleştirmek gerekir. Burada önemli olan referans noktası amaca yönelik eylem olgusudur. Rand, “değer”i bir insanın kazanmak ve/veya korumak için çalıştığı şey olarak tanımlar (Rand, 1992: 926). Değer, bir eylemin amacını gösterir: Bu bir şeyin kazanılması ya da korunması için eylemin yönlendirilmesidir. Bu tanımda öne sürüldüğü gibi, “değer” kavramı belirli ön şartları gerektirir. Rand’ın ifadesiyle “değer”, şu sorunun cevabını önceden varsayar: Kimin değeri ve ne için değer? Değer, bir alternatif karşısında bir amaca ulaşma eylemine muktedir bir varlığı gerektirir. Alternatifin olmadığı yerde amaç veya değer de mümkün değildir” (Rand, 1964: 16).

Amaca yönelik olmaktan, belli bir gayeyi takip eden ve farklı bir sonuca ulaşan varlığın eylemi kastedilir. Farklı sonuçlara ulaşmak, eylemin hareket noktası itibariyle alternatifin varlığını gerekli kılar. “Alternatif”, zorunlu olarak bir seçimi ima etmez; varlığın iki mümkün sonuç aracılığıyla karşı karşıya gelmesi anlamına gelir. Söz konusu varlık ya başarılı bir şekilde eylemde bulunur, ulaşmak istediği amaca varır ya da tersi bir durum gerçekleşir ve böylece amaca ulaşmada başarısız olur. Sonucu olumsuz bir şekilde belirleyecek olursak; şayet bir nesne değer alanının dışında ise eylem de onunla ilişki içerisinde bulunuyorsa bu eylem uygulanamaz ya da zorunlu olarak etkisiz bir durumda kalır. Kişinin belirli bir şeye sahip olduğu ya da olmadığı garanti ediliyorsa, kişinin eylemleri ne olursa olsun o şey, kişinin bir amaca ulaşmak için ve/veya korumak için eylemde bulunması gereken bir şey değildir. Örneğin, bir hayvanın yiyeceğe ulaşıp ulaşamadığı ya da bir insanın yerçekimi kanunu

hakkında bilgi sahibi olup olmadığı alternatif bir durumdur. Ne yaparsa yapsın, yiyecek ve bilgi bir varlığın ulaşması için garanti edilemez; bunlardan her biri fiziksel ve/veya zihinsel eylem gerektirir. Ancak metafiziksel olarak verilmiş olan yerçekimi olgusunun kendisi için, herhangi bir alternatif söz konusu değildir. Buna göre, “Bu gerçeği izlemeli miyim yoksa ondan kaçmalı mıyım?” diye kimse iradi bir eylemde bulunamaz. Olgu her iki yöne de açık değildir. Bu tür durumlarda, alternatif söz konusu değildir ve böylece hedefi belirleme imkânı da yoktur. Böyle bir gerçek ne “istenen” ne de “istenmeyen” olabilir; bu basitçe ve kabaca böyledir. Çünkü metafiziksel olarak verilmiş olan, herhangi bir değerlendirme yapmaksızın kabul edilmelidir. Onu değiştirme imkânı yoktur (Rand, 1984: 27).

“Değer” kavramı mutlak bir gerçek değildir; kimin değeri ve ne için değer sorularına cevap verilmesini gerektirir. Bir alternatif karşısında bir amaca ulaşma eylemine muktedir bir varlığı gerektirir. Değerin bu iki tarafı yani değerlendirici ve alternatif bağımsız faktörler olarak düşünülmemelidir. Bunlar tek bir durumun doğal görünümüdür. “Değer” kavramına yol açan çoğu gözlem Rand’ın analizinde bir sonraki adımı gerektirir. Bir insan, çakıl taşlarının ya da masaların amaçları takip ettiğini gözlemler; o işi yapan insanları, hayvanları ve hatta bitkileri gözlemlemektedir. Canlı organizmalar değeri mümkün kılan varlıklardır. Bu varlıkların eylemleri kendilerince oluşturulmaktadır (Binswanger, 1988: 186). Bu varlıklar, amaca yönelik eylem yeteneğine sahip varlıklardır. Çünkü onlar yaşam ve ölüm alternatifleriyle yüzleşen koşullu varlıklardır. Onlar değerleri takip edebilen (ve etmesi gereken) biricik varlık türleridir. Rand, yaşam ve ölüm alternatifini “temel” olarak tanımlamaktadır. “Temel”, verilmiş belirli bir bağlamdaki her şeyin bağımlı olduğu anlamına gelir. Evrende yalnızca bir temel alternatif vardır: Var olmak veya varolmamak. Bu durum da varlıkların tek bir sınıfı için geçerlidir: Yaşayan organizmalar (Rand, 1968: 121).

Var oluş alanı, somut her durumun varlığı için gerekli olan metafiziksel temeldir. Objektivizme göre, bu gerçeğin değerler alanına yönelik kritik bir uygulaması vardır. Var olmak ya da var olmamak alternatif, tüm değerlerin ön şartıdır. Eğer bir varlık bu alternatifle karşı karşıya değilse o varlık amaçları takip etmez. Bu noktayı açıklığa kavuşturmanın en basit yolu, Rand’ın ölümsüz robot örneğini somutlaştırmaktır. Hayat ve ölüm alternatifleriyle yüz yüze gelmeyen böyle bir robot, kendisini ayakta tutmak için yani varlığını devam ettirmek için herhangi bir eyleme ihtiyaç duymaz. O, hareket eden ve eylemde bulunan, ancak hasar görmeyen, yaralanmayan, yok edilemeyen ve herhangi bir şeyden etkilenmeyen bir varlıktır. Böyle bir varlık herhangi bir değere sahip olamaz; onun kazanacak veya kaybedecek hiçbir şeyi yoktur; herhangi bir şeyi kendisinden yana veya kendisine karşı olarak, iyiliğine hizmet eden

veya onu tehdit eden, çıkarlarına hizmet eden veya onları bozan bir şey olarak göremez. Onun herhangi bir çıkarı ya da amacı da olamaz (Rand, 1964: 16). Bir an için böyle bir varlığın mümkün olduğunu düşünelim. Onun eylemleri hangi değerler içindir? Eğer onun için bir şeyler önerilmesi istenirse, hangi amaçları tavsiye edebiliriz?

Ona iyi bir yemekten hoşlandığını söyleyebilir miyiz? Robotun beslenme eylemine ihtiyacı olmadığı için yemek ve sindirim mekanizması da yoktur, açlık hissi duymadığı için yemek yemez ve böyle bir durumun sonucunda ortaya çıkan hoşnutluk duygusuna da sahip değildir. Yiyecek ve içecek konusu onun ilgisinin dışındadır. Diş ağrısı çekmesini önlemek için dişçiye gitmesini tavsiye etmeye ne dersiniz? Bu robot için diş ağrısından söz edilemez zaten herhangi bir diş ihtiyacı da yoktur. Hasar göremeyeceği için kendisini sağlık ya da hastalık ile ilişkilendirmeye de gerek yoktur. Dolayısıyla bu tür kavramlar robota uygulanamaz. Bu varlığı (robotu) yağmurda dışarı çıkmaya çağırır mıyız? Netice itibarıyla yapmayı düşündüğümüz bu şeylerin, dayanıklı ya da yok edilemez bu varlık üzerinde herhangi bir etkisi yoktur. Yaşam ve ölüm alternatifini bir kez kaldırdığımız zaman, en azından fiziksel seviyede hoşnutluk ya da hayal kırıklığı ihtiyacı imkânını da kaldırmış oluruz. Çünkü bu bağlamda ihtiyaç hayatta kalmak için gerekli olanı belirtir. Böylece bilinçli yaratıkların ihtiyaç duyduğu memnuniyete veya hayal kırıklığına eşlik eden zevk ve acı duyumları olan duyusal dürtüleri de kaldırmış oluruz (Peikoff, 1993: 210).

Psikolojik seviye hakkında ne denilebilir? Bu varlığın kavramsal bir yetiye sahip olması gerektiği varsayılırsa sadece hayvansal ihtiyaçları tarafından yönlendirilmemiş hedefler arıyor olabilir mi? Soyut bir bilgiye değer verdiği söylenebilir mi? Robot kendi amaçlarına ulaşmasında bir yardım olarak bilginin kullanımına sahip değildir. Dolayısıyla onun bir amacı da yoktur. Para bir değer midir? Neyi satın almak için? Böylece robot maddi objeler ya da hizmetlerden herhangi bir menfaat elde etmez. Onun için ne son model bir araç ne de köleler ordusu gereklidir. Dinlenmek ya da rahatlamak için dünya çapındaki bir tur, onun açısından bir değer değildir. Çünkü dinlenmek kavramının, kendi kendisinin bilincinde olma haliyle bir ilişkisi vardır. Dostları sevmek bir değere sahip olmak mıdır? Dostlar aynı değerleri paylaşan insanlardır; bir dosta sahip olmak için öncelikle bir insanın bazı değerlere sahip olması gerekir. Mutluluğu arama hakkında ne söylenebilir? Aynı cevap; mutluluk kişinin değerlerine ulaşmasından kaynaklanan duygudur; mutluluk bir insanın değerlere sahip olduğunu varsayar (Rand, 1992: 928). En basit hedonizmi önermek için ne yapmak gerekir: Nedenleri ne olursa olsun, sadece onun hissettiklerini hissetmek için onun yapacağını düşündüğünüz her şeyi yapıyor musunuz? Aynı cevap tekrar edilir: Duygular değer yargılarını varsayar ki değer

yargıları kesin olarak robotumuzun hala ihtiyaç duyduğu şeydir. Hem fiziksel hem de psikolojik seviyede, bu varlık pasif, umursamaz ve ilgisiz durumdadır. Hiçbir şey onun açısından herhangi bir farklılık yaratmadığı için o herhangi bir yönde bir adım atma gücüne sahip değildir. Hipotezimizde robotun karşı karşıya geldiği çoğu alternatife rağmen onlardan hiçbirisi onu (robotu) amaca yönelik eylemde bulunmaya yönlendirmez. Temel alternatifin onun durumuna uygulanması için hiçbir neden yoktur. “Olmak ya da olmamak” onun için söz konusu değildir. Çünkü temel alternatif, sadece yaşayan organizmalar için geçerlidir (Den Uyl-Rasmussen, 1986: 66).

Dayanıklı ve yok edilemez bir varlık için hiçbir nesne bir değer olamaz ya da değer olabilecek amaç yoktur. Yalnızca yok edilebilirlik özelliğine ve onu önleyebilme gücüne sahip bir varlık eylemde bulunmak için bir sebep ya da bir amaca (eğer varlık bilinçli ise) ihtiyaç duyar. Onun yok edilmesini önleyerek gerçeklik alanında kalması için kesin olarak bir sebep gerekir. Bütün diğer amaçları mümkün kılan nihai amaç odur. Amaç yönelimli varlıklar değerleri takip etmek için var olmazlar. Onlar var olmak için değerleri takip ederler. Kendisinden başka herhangi bir amaca hizmet etmediği için sadece kendisini koruma nihai bir amaç olabilir. Bu, amacın eşsiz doğasından kaynaklanır. Kendini korumanın özü hakkında felsefi olarak konuşmak gerekirse şöyle denilebilir: Gerçekliğin alanını kabul etmek gerekir. Varoluş vardır (Binswanger, 1988: 156). Eğer bir kişi “var olmayanın alanı” şeklinde bir terim kullanmak isterse o terim gerçekliğin rakibi değildir. Düşünülebilir bazı avantaj durumlarıyla birlikte de bulursa o yine de gerçekliğin rakibi değildir. “Var olmayanın alanı” hiçbir şeydir; daha doğrusu o bir şey değildir. Çünkü yalnızca varoluş vardır ve felsefenin her disiplininin başlangıç noktasındaki temeldir. Metafiziksel olarak bir insan, nedenini sorma amacıyla olsa bile varlık alanının dışına çıkamaz. Epistemolojik olarak da bir insan böyle bir araştırmada akıl yetisini kullanamaz. Örneğin, sonuçlara ulaşmada niçin aklın bulunması gerektiğini sorgulasa da bir insanın gerçekliğin alanını kabul etmesi gerekir. Çünkü gerçeklik, metafiziksel olarak verilmiş olandır. Metafiziksel olarak verilmiş olan haklı veya haksız olamaz. O, rasyonel bir insanın amaçlarını, değerlerini, tercihlerini haklı veya haksız olarak değerlendirdiği standarttır. Metafiziksel olarak verilen neyse odur, böyle olmuştur, böyle olacaktır ve böyle olmak zorundaydı. İnsan tarafından yapılan hiçbir şey böyle olmak zorunda değildir. Çünkü o tercihle yapılmıştır. Metafiziksel olarak verilmiş olana isyan etmek varoluşu reddetmek için yapılan boşuna bir girişimdir. İnsan tarafından yapılmış olanı karşı çıkılmaz kabul etmek, kişinin kendi bilincini reddetmeye çalışma girişimidir (Rand, 1984: 27).

Aynı ilke değerlendirme açısından da geçerlidir. Burada da, gerçeklik başlangıç noktasıdır ve herhangi bir insan neden onu (gerçekliği) ya da hiçbir şeyi tercih etmesi gerektiği konusunda tartışma yapamaz. Evrendeki her madde ve bunların insanlar tarafından yapılan her değerlendirmesi hakkında, kimileri bazı sorular sorabilir veya kanıtlar isteyebilirler. Bununla birlikte gerçekliğin toplamı göz önüne alındığında onu kavramak için yapılacak herhangi bir şey yoktur. Böyle bir durumla karşılaşan bir insan temel alternatifle yüzleştiği için başını çaresiz bir şekilde eğer ve “kalmak için benim savaşağım yer burasıdır” der. Aslında, bitkiler, hayvanlar ve insanların yaptıkları şey de budur. Onlar bu nedenle ve bu şey için eylemde bulunurlar. Bu, oldukça dayanıklı bir robotun değerlerden yoksun olmasının da en derin nedenidir (Peikoff, 1993: 212).

Böylece Rand’ın tartışmasının doruk noktasına ulaşmış bulunuyoruz. Sadece ölümün alternatifi olan hayat, varlığın amacı kendi hayatını korumak ise, değer odaklı eylem bağlamı yaratır. Dolayısıyla, “değer” in doğası gereği, herhangi bir değer kodu, hayatı nihai değer olarak kabul etmelidir. Objektivist etik ve siyasetin tümü bu ilkeye dayanmaktadır. Rand’ın gözlemlediği nihai değer, daha düşük hedeflerin tümünün değerlendirildiği standardı belirleyen “kendi başına” bir amaçtır. Bir organizmanın hayatı onun değer standardıdır: Hayatını güçlendiren şey iyidir, onu tehdit eden şey kötüdür (Rand, 1964: 17). “Nihai bir hedef veya amaç olmadan” diye devam ediyor Rand, “daha az amaç veya araç olamaz.” Metafiziksel olarak hayat, kendi başına bir amaç olan tek olgudur. Sürekli bir eylem süreci tarafından kazanılan ve korunan bir değerdir. Epistemolojik olarak, “değer” kavramı genetik olarak “hayat” kavramına bağlıdır ve “hayat” kavramından türetilir. Hayattan bağımsız olarak “değer” den bahsetmek, terimler arası bir çelişkiden daha kötüdür. Bu son noktayı Rand, Atlas Shrugged’da en önemli formülde özetleyerek şu şekilde açıklamaktadır: “Değer” kavramını mümkün kılan “Hayat” kavramıdır (Rand, 1992: 927). Bu düşünce bir spekülasyon değil bir hakikattir. Objektivizm, tüm uygun eylemlerin ve değerlerin amacının hayatta kalmak olduğunu söylemektedir.

2.3. Ahlaki Değerin Standardı Olarak İnsan Hayatı

Şimdi hayat ilkesinin, değer standardı olarak belirli organizma türlerine (her şeyden önce insana) nasıl uygulandığını görelim. Bitkiler ve hayvanlar, hayatlarının gerektirdiği eylemleri otomatik olarak başlatırlar. Bu varlıklar, kuraklık, aşırı sıcaklık veya yiyecek yokluğu gibi başa çıkma kapasitelerinin ötesinde olumsuz koşullarla karşılaşabilirler. Buna ek olarak, bir hayvanın bilgisi yetersiz olabilir. (Örneğin, farkında olmadan çok uzaklara yüzüp ölen yaban sığanları gibi). Ancak, karşılaştıkları koşullar ve bir hayvanın bilgisi ne olursa olsun, bu organizmaların işleyişi için bir alternatif yoktur: Yeteneklerinin sınırları dâhilinde, var olan

nesnelere ulaşmak için harekete geçerler. Yokedilebilirler ancak kendi yıkımlarını sürdüremezler hatta onun karşısında tarafsız kalamazlar. Tam olarak, hayat, bütün hedeflerini ve eylemlerini belirleyen kendi dâhili değer standardıdır (Rand, 1992: 926). Bununla birlikte, insan, kavramsal bir bilince sahip, iradi olarak eylemde bulunan canlı bir varlıktır. Dolayısıyla, dâhili bedensel süreçlerini bir kenara bırakırsak, dâhili bir hedefi veya değeri olan bir standardı yoktur; o, otomatik olmayan bir eylem tarzı izler. Özellikle kendini korumayı otomatik olarak değerlendirmez veya sürdürmez (Rand, 1968: 121). Bu gerçeği kanıtlamak oldukça zordur. Sadece kasıtlı intiharları değil aynı zamanda insanların hayatını devam ettiren en temel uygulamalarına yönelik sık düşmanlıklarını da içerir. Bir insan için yaşama arzusu ve hayatın gerektirdiği şeyin bilgisi, biyolojik bir armağan değil, bir başarıdır.

Her varlık gibi insanın da bir doğası vardır; diğer organizmalar gibi hayatta kalacaksa belirli bir eylem rotasını izlemelidir. Fakat insan bu rotanın ne olduğunu bilerek doğmamıştır, onun çabası olmaksızın böyle bir bilgiye sahip olması da mümkün değildir. O, bilgiyi araştırmalı ve sonra onu eyleme dönüştürmeye karar vermelidir. Rand, insan, “hayatını değer biçen bir tercih olarak kabul etmek zorunda; onu seçime göre sürdürmeyi öğrenmek zorundadır; ihtiyacı olan değerleri keşfetmek ve erdemlerini seçerek uygulamak zorundadır” demektedir. Bütün bunları nasıl keşfedecek? Ahlakın amacı budur. Rand'ın tanımındaki “ahlak”, “seçim yoluyla kabul edilen değerlerin bir kodudur” (Rand; 1992: 927) ve insanın yalnızca bir sebepten dolayı ona ihtiyacı vardır: Hayatta kalabilmek için ona ihtiyaç duyar. Bu görüşe göre ahlaki yasalar, insan hayatını destekleyip sürdürmek için gerekli ilkeleri belirtir; onlar bundan daha fazla ve daha az değillerdir. Ahlak, insana uygun olmayan bakım ve kullanımla ilgili talimat kılavuzudur. İnsanın kendi kendini koruma bilimidir. Bitkiler ve hayvanlar değerleri takip ederler ancak ahlaki değerleri değil; amaçlara sahiptirler ama etiğe değil. Ahlaki değerler, bir insanın eylemlerinin itici gücüdür (Rand, 1964: 84). Ahlaki değerler, iki koşulla tanımlanan değerlerin bir alt kategorisidir. “Ahlaki değerler”, temel nitelikteki seçilmiş değerlerdir. Bir insanın karakterini ve yaşam yolunu şekillendirdikleri anlamda “temel” olurlar. Buna karşın, diğer değer türleri belli konular üzerinde yoğunlaşmışlardır. Örneğin, bir insanın ahlakını değil siyasi veya estetik değerlerini teşkil eden devlet veya sanatla ilgili tahminleri gibi.

Buraya kadar yaptığımız açıklamalar, karmaşık bir sorunun ayrıntılı bir analizini gerekli kılan kapsamlı bir bakış açısını sunmaktadır. Dolayısıyla ahlakın insan hayatında kesin amacı ve rolünü anlamak için adım adım ilerlememizin gerekli olduğu kanaatindeyim. Buradaki ilk adım insanın uzun vadeli davranması gerektiği gerçeğidir. “Uzun vadeli” “daha uzak bir gelecek için izin vermek ya da uzatmak” anlamına gelmektedir (Sinclair, 2000: 914). Bir insan,

eylemlerini böyle bir geleceğe atıfla seçtiği ölçüde uzun vadeli. Bu tür bir insan, önemli bir süre boyunca eylem talep eden hedefler belirler ve bu gibi amaçlarla ilgilenirken, mevcut davranışlarının sonuçlarını da tartar. Buna karşılık bir insan kısa vadeli ise ve geleceğe kayıtsız kalırsa diğer ucu veya sonuçları düşünmeden sadece bir dürtünün geciktirilmeksizin, anında tatmin edilmesini ister.

Bir hayvanın, en azından insani anlamda değil, uzun vadeli olma ihtiyacı veya kapasitesi yoktur. Bir hayvan amaçlarını seçmez; doğa bununla ilgilenir; bu nedenle herhangi bir dürtüsüyle ilgili olarak güvenli bir şekilde hareket edebilir. Mümkün sınırlar dâhilinde, o hayvan için bu dürtü yaşam süresi olarak programlanmıştır. Ancak insan rastgele dürtülere güvenli bir şekilde inanmaz. Eğer hayatını korumak istiyorsa, olası herhangi bir eylemin onunla olan ilişkisini değerlendirmelidir. Kendisini uzun vadeli bir amaca bağlayarak kasıtlı bir şekilde bir eylem planı düzenlemek ve ardından tüm hedeflerini, arzularını ve etkinliklerini bütünleştirmek zorundadır. Ancak bu şekilde, nihai bir amaca ulaşma, bilinçli kontrolü dâhilinde bir sorun haline gelebilir. Kısa vadeli bir zihniyetle gerçekleştirilen bir eylem tesadüfen faydalı bir sonuç doğurabilir. Bir insan, neden, amaç ya da etkilere atıfta bulunmaksızın, anlık dürtüye dayalı olarak tesadüfen karşılaştığı her kim olursa olsun ona dost olur, ona yardımcı olur veya onun yanında yer alırsa bir süre onunla birlikte kurtulabilir; ama sadece bir süre. Tutarlılık, algı düzeyinin veya rutinin ötesinde herhangi bir amaçla ilgili olarak, duyuşsal algı, bilinçaltı alışkanlık veya şans ile sağlanamaz. Sadece açık değerler ve bilginin yardımıyla sağlanabilir (Peikoff, 1993: 215). Hiç kimse otomobilini kuzeye doğru işaret ederek, ardından rastgele bir haritaya, plana, dönüş noktalarına veya gezinme yollarına ilişkin hiçbir bilgiye sahip olmadan, büyük şehir merkezine ulaşmayı bekleyemez. Çünkü bu anlık bir dürtü ya da basit bir ilgiyle yapılacak bir iş değildir.

Herhangi bir canlı organizma için hayatta kalma talepleri sürekli, tam zamanlı ve her şeyi kucaklayan bir eylem şeklidir. Bir organizma varoluşuyla ilgisiz olan bir eylemi üstlenmez. Böyle her eylem ya kendini koruyan şeyle uyumlu olmayı gerektirir ya da olmamayı; ya o varlığın yaşamı içindir ya da ona karşıdır. Bu, bir insanın uyuklaması gibi, çok zararsız bir eylem için bile geçerlidir. Bir bağlamda (işten sonra yorulursa, konuşması ve gevşemesi gerekiyorsa) böyle bir eylem yararlı olabilir; şayet o bu işi yaparsa, işinden olabilir; kar fırtınası sırasında açık havada yaparsa asla uyanamayabilir. Bu basit örneğe dâhil olan ilke, kişinin yaptığı her seçim için geçerlidir; kariyer, arkadaşlıklar, yatırımlar ve eğlence alanlarında kişinin tercihleri için geçerlidir. Bir seçimin etkilerinin biçimi ve ölçeği açık veya gizli, büyük veya küçük ne olursa olsun uygulanır. Mesele şu ki, her seçim, kişinin hayatta kalma kabiliyetine

doğrudan veya dolaylı olarak çarpan etkilere sahiptir. Hayat harekettir. Eğer hareket kendini koruma değilse, o zaman kendini yok etmektir (Rand, 1968: 121).

Kendini yok eden eylem hemen ölümcül olmak zorunda değildir. Bu durum, birinin sağlıklı olmadığı ya da öldüğü, ancak bir koşuldan diğerine geçişin sağlandığı bir durumdur. Bundan dolayı yıllarca yavaş yavaş bozulmak, bütün süre nefes almak, ancak giderek hasar görmek mümkündür. Bu duruma açık bir tıbbi örnek, uzun süreli alkolik veya uyuşturucu bağımlısı olmaktır. Eğer nihai sonuç geri alınamaz hale gelmeden önce birisi zamanında bu rotayı değiştirirse bu vakalardan bazılarında (kısmen de olsa), hasar geri döndürülebilir. Ancak bunların hiçbiri hasarın hasar olduğunu değiştirmedeği gibi vermiş olduğu zararın miktarını da değiştiremez. Kendini koruma birinin amacı olmasa bile, böyle bir olumsuzluğa kasıtlı olarak fırsat verilmemeli veya pasif bir şekilde tolere edilmemelidir. Zararın boyutu ve şeklinin burayla bir alakası yoktur ve canlılığa tehdit oluşturmaz. Değer standardı hayat ise, bu durum insanın çevreden gelen olumsuzluklara karşı başarıyla mücadele etme yetisine zarar vermez. Bunun nedeni, yaşayan bir organizma olarak bu kadar karmaşık ve narin bir entegrasyona böyle bir tehdidin güvenle yüklenememesidir. Biyolojik bir bağlamda hayat, ölümlü dans etmek anlamına gelmez ve bu yollarla elde edilemez.

Uzun vadeli olma konusuna gelince, bilinçli türler arasında farklılıklar vardır. Sadece duyuşal yetiye sahip olan bir organizma, duyuşal etkilenmelerin dışında başka bir şey hissetmemektedir. Bununla birlikte, yüksek hayvanlar, geleceği bir dereceye kadar planlar ve ona göre davranırlar ancak bunu algısal farkındalık kapasitelerinin sınırları içinde yaparlar. Rand'ın işaret ettiği gibi bir hayvanın hayatı, “yavrularının yetiştirilmesi veya kışın yiyecek saklanması döngüsü gibi tekrarlanan bir dizi ayrı döngüden oluşur.” Bir hayvanın bilinci tüm yaşamını bütünleştiremez; sadece bir döngüyü bütünleştirebilir, hayvan geçmişle hiçbir bağlantı olmaksızın döngüye tekrar başlamak zorundadır. Bir hayvan, ömrünün toplamını kavrayamaz veya ele alamaz ve bunu yapmak zorunda da değildir (Rand, 1964: 26). Bu açıdan bakıldığında Rand, insanın biricik olduğunu gözlemler. “İnsan hayatı sürekli bir bütündür: Hayatı boyunca her gün, yıl ve on yılda, iyilik ya da kötülük, onun ardındaki bütün günlerin toplamını oluşturur” (Rand, 1964: 26). İnsan, sadece yarının gereksinimlerini veya bu sezonun değil fakat hayatta kalmasını etkileyen belirlenebilir her faktörü bilmelidir. Seçimlerinin yalnızca yakınına değil aynı zamanda uzak sonuçlarını da değerlendirmelidir. Önümüzdeki hafta bir diş ağrısı ihtimalini değerlendirmesi yeterli değildir; sonraki ay iflas etme, gelecek yıl anksiyete krizi, insan yırtıcılarının istilasına uğrama ya da gelecek on yıllarda bir nükleer soykırım yapılabileceği ihtimalini de dikkate almalıdır.

İnsan türünün gelişimiyle, geleceği projelendirme ihtiyacı doruğa ulaşmaktadır. İnsan kaygısının zamansal ölçeği, herhangi bir izole edilmiş gün ya da döngü değil, tüm ömrü olmalıdır. Tıpkı, insanın bilgisi gibi, her şeyi kapsayan bir toplama dâhil edilmelidir, onun eylemleri de böyle olmalıdır. İnsanın hedefi dünyada var olmaksızın eylemlerini ve değerlerini, kendisine (insana) uygun standartlara göre seçmesi gerekir (Rand, 1992: 928). “Eğer hayatta kalma görevinde başarılı olursa. . .” Rand, “insanın rotasını, hedeflerini, değerlerini bir ömür boyu bağlamında ve şartlarında seçmesi gerektiği” sonucuna varıyor. İnsan uzun vadeli olmalı, gerçekleştirdiği her eylemin hayatta kalma açısından önemini bilmeli ve bunu tüm insan hayatının zaman dilimi ile ilişkili olarak bilmelidir. Sorun şu ki, böyle bir bilişsel başarıyı mümkün kılan ne olabilir? Bu soruya şöyle cevap verilebilir: Onu zorunlu hale getiren aynı tür bilinçtir. İnsan, böylesine büyük miktarda veriyi ancak birim azaltma yöntemi ile elinde tutabilir ve onunla uğraşabilir. Geçmiş, şimdi ve gelecek gibi benzer ama algılanmamış sınırsız sayıda olanlara göre algılanan somut varlıkları düzenleyen yeti aracılığıyla ondan önceki on yılların bilgisini edinebilir. İhtiyaç duyduğu uzun vadeli görüşe ancak kavramların kullanılması ile ulaşabilir. İhtiyaç duyduğu uzun vadeli bakış açısını da ancak kavramların kullanılması ile uygulanabilir hale getirir. İnsan, hayatını sürdüreceği ve koruyacaksa sağ kalmanın gerekliliklerini kavramlaştırmalıdır (Rand, 1964: 21). Bu, bütün şaşırtıcı karmaşıklığında insanların seçme ve eylem dizisiyle karşılaşması ve birim ekonomiye erişmesi gerektiği anlamına gelir. O sormalıdır: temel tercihler nelerdir, diğerlerini şekillendirenler hangileridir? Ve hangi soyutlamalar, bu gibi seçeneklerin tüm örneklerini, onların kendilerini koruma ilişkileri açısından bütünleştirir? Başka bir deyişle, hangi genellemeler -yoğunlaşmış, saklanabilen biçimi- insan hayatında farklı türdeki seçimlerden etkilenen şeyleri belirler? Bir yetişkin, önceden oluşturulmuş kavramları yeni deneyime uygulayarak önceden algılanmayan bir nesnenin bir insan, bir hayvan veya bir otomobil olup olmadığını belirler. Hayatta kalmanın gerekliliklerini kavramlaştıran insan, herhangi bir hususta olsun ya da olmasın benzer epistemolojik yöntemle karar verir. Duygu ya da anketlerle veya bebekken olduğu gibi bağlamsız her yeni durumu değerlendirmeye çalışarak değil fakat önceden oluşturduğu ahlaki kavramları yeni durumlara uygulayarak karar verir.

Bu son biliş formunun (ahlaki meselelerin çok ötesine geçen) ortak adı “ilke”dir. Bir “ilke”, diğer hakikatlerin kendisine bağımlı olduğu genel bir hakikattir. Her bilim ve her düşünce alanı ilkelerin keşfi ve uygulanmasını içerir. Bazı özel durumları bir kenara bırakırsak, bir ilke, tümevarımla ulaşılan bir temel olarak tanımlanabilir. Bu tür bilgi, tümevarım ve temellerin kavranmasının gerekliliği gibi aynı nedenden ötürü kavramsal bir bilinç için

gereklidir. Buna göre ahlaki bir ilke sui generis (kendine özgü) bir şey değildir. Uygun bir şekilde konuşmak gerekirse, insanoğlunun farklı temel insani seçimlerinin hayatta kalması ile ilişkisini belirleyen bir tür bilimsel ilkedir. Bu anlamda “ahlaki ilke” ile hareket eden bir insan ne bir fanatik ne de bir ukaladır. O, insanın ayırt edici bilme yetisi tarafından yönlendirilen bir kişidir. Rasyonel bir varlık için ilkeli eylem, etkili olan tek eylem türüdür. İlkeli olmak uzun vadeli bir hedefe ulaşmanın tek yoludur. Objektivist görüşte ahlaki ilkeler, “daha yüksek” ruhlar veya doğaüstü kaynaklı görevler için ayrılan lüks değildir. Kendini-koruma ile ilgilenen herkes için pratik, dünyevi bir zorunluluktur. Ahlaki ilke ile yönetilen eylemin tek alternatifi kısa vadeli dürtü ifade eden eylemdir. Fakat bildiğimiz gibi, insan için kısa vadeyi uzun vade olarak görmek kendini yok etmektir. Bu, faydacılığın kaçıracağı pratik noktadır; bu da, insanların her tercihini soyut teoriye atıfta bulunmakla değil, yalnızca denedikten sonra sonuçlarına göre yargılar.

Rand’a göre objektivist ahlak bir değerler kodunu tanımlar (Rand, 1992: 927). Burada “kod” ile bir insanın uzun vadeli seçme, planlama ve hareket etmesini sağlayan düzenli, hiyerarşik olarak yapılandırılmış, çatışmayan bir ilkeler sistemi ifade edilir. İnsan, böyle bir koda ihtiyaç duyar çünkü o sadece özgür irade sahibi olmaktan ziyade, özgür iradesini doğru bir şekilde kullanmayı öğrenmesi gereken canlı bir organizmadır. Ahlaki bir yasaya ihtiyacı vardır çünkü hayatı belirli bir eylem rotası gerektirir ve kavramsal bir varlık olarak, kavramların yönlendirmesi dışında bu rotayı takip edemez. O halde ahlaki değer standardı nedir? Geçerli bir ahlak kuralının Rand, akla dayalı ve insana uygun bir kodun insan hayatını değer standardı olarak kabul etmesi gerektiğini savunur. “Rasyonel bir varlığın yaşamı için uygun olan her şey iyidir; onu yok eden her şey kötüdür”(Rand, 1968: 122).

Tekrar edecek olursak, tüm argümanlara özgü standart, insan hayatıdır. Rand'ın ifadesiyle “insan hayatı” “insan olarak insanın hayatta kalması” anlamına gelir. “Rasyonel varlığın tüm ömrü boyunca hayatta kalması için gerekli şartlar, yöntemler, koşullar ve hedefler -varoluşun tüm yönleriyle- kendi tercihine açıktır” (Rand, 1964: 25). Başka bir şekilde ifade etmek gerekirse “insan hayatı”, insanın sağ kalma ilkelerine uygun hayat demektir. Objektivist ahlak standardı anlık ya da sadece fiziksel olarak hayatta olmak değildir. İnsanın zihin ve beden olarak uzun vadeli hayatta kalmasıdır. Standart, “herhangi bir yolla hayatta kalmamak” değildir, çünkü uzun vadeli terimlerle konuştuklarında, insan hayatını sürdürmenin tek bir yolu vardır. Rand'ın belirttiği gibi, standart “herhangi bir bedele karşılık hayatta kalma da” değil, çünkü insanın hayatta kalması için ödenecek olan tek bir bedel vardır: “İnsanın hayatı”. Sadece insana uygulanan hayat standardıdır. Hayat, herhangi bir canlı için, bu canlı olarak hayat anlamına

gelir; hayat, bir canlı için hayatta kalmanın belli araçlarına uygunluktur. Varoluş ve kimlik arasında ikiye ayrılma yoktur. Olmak, bir insan için, insan olmaktır. İnsanın da bir tek temel seçeneği vardır: Düşünmek ya da düşünmemek. İnsanın iyiliğinin, değerinin ölçüsü de budur. Ahlaki yetkinlik, ihlal edilmemiş rasyonelliktir. İnsanın zekâsının düzeyi değil, aklının tamamını sonuna kadar kullanmaktır. Bilgisinin çokluğu değil, akli bir mutlak olarak kabul etmektir (Rand, 1992: 969-970).

2.4. Temel (Birincil) Erdem Olarak Rasyonalite

İnsan hayatının ilkeleri nelerdir? İnsanın hayatını korumak ve sürdürmek için değer olarak bulundurması gereken amaçlar nelerdir ve bunlara ulaşmak için hangi erdemleri uygulamalıdır? Akıl yetisi insanın hayatta kalmasının ve onu sürdürmesinin temel aracıdır (Rand, 1964: 23). Birincil tercih, bu yetiyi uygulamaktır. Bu nedenle hayat standartsa, temel ahlak ilkesi açıktır. Bize aklın doğru değerlendirmesini söyler. Rand'a göre, üç temel değer vardır ve bunlar, birlikte nihai değer gerçekleştirilmesi için araçlardır. “Yaşamak için insan, hayatının en yüce ve yönetici değerleri olarak üç şeyi savunmalıdır: Akıl-Amaç-Kendine Saygı. Bu üç değer, Rand’ın normatif etiğinin merkezinde yer almaktadır (Wright, 2011: 20). Akıl insanın tek bilgi kaynağıdır. Rasyonalite insanın değerler hakkındaki tek yargısı ve tek davranış rehberi olarak aklın tanınması ve kabul edilmesi anlamına gelir (Rand, 1992: 932) Kişinin daima tam bir bilinçli olma durumu, tüm konular üzerine, tüm tercihlere, uyanık kaldığı tüm saatlere tam bir zihinsel odaklanmayı sürdürmesi anlamına gelir. Rasyonalite, kişinin kendi gücü oranında gerçekliği tam olarak algılamasını ve anlamaya çalışmasını mümkün kılar. Dolayısıyla insanın bilgisini sürekli olarak aktif bir şekilde artırmaya çalışması da rasyonalite doğrultusunda gerçekleşmelidir. Rasyonalite, insanın amaçlarının, değerlerinin ve eylemlerinin tümünün gerçeklik sınırları içinde olduğu ve bu nedenle hiçbir değeri veya hususu gerçeklik algılamasının üzerine koymaması gerektiği ilkesine bağlı kalması anlamına gelir. Rasyonalite, insanın temel erdemidir, diğer tüm erdemlerinin kaynağıdır” (Rand, 1964: 27-28).

Rasyonalite, insanın birincil erdemidir ve diğer tüm erdemleri mümkün kılan temel erdemdir. Epistemoloji, insan bilgisinin tek geçerli kaynağının ve bilgi edinmesinin aracının akıl olduğunu söyler. Etik, pratik sonuca varmaktadır: Eğer bir insan yaşamak istiyorsa, temel değer olarak akli kabul etmelidir. Akli değerlendirmek, yalnızca onu reddetmenin değil aynı zamanda ödeve uygun olarak kabul etmenin de zıddıdır. Akıl göz önünde bulundurulunca objektivist, bilinçliliğin hayati rolünü kavrayarak, kişisel değer yapısında temel olan akli ödüllendirir. Yaşam araçlarını önemseyen, onu yıkma ihtimalinden uzak duran, objektiflik gösterisiyle yükselen insan o'dur. Objektivizme göre eylemde bulunan insan, hayatının aklına

bağımlı olduğu gerçeğini kabullenen insandır. Bu insan seçim yapar ve bu seçim kendisini en yüksek potansiyeline adama seçimidir. O insanın ömründe uyguladığı en soylu eylem, iki kere ikinin dört ettiğini aklıyla kavramak olduğu gerçeğini kabul etmektir (Rand, 1992: 969).

Rand'ın etiğindeki muhteşem coşku, insanın kahraman bir varlık oluşu, yaratıcı iş, bencil sevinç ve kişisel hürriyet gibi ilham veren onayların hepsi rasyonalitenin bir türevidir. Objektivizmin ahlaki yargısının esası, ahlakın yargısıdır. Her ahlaki değer, hayat boyu süren erdem yolunu gerektirir. Objektivist tanımındaki “erdem”, “kişinin bir şeyleri (değerleri) kazanıp koruma” eylemidir (Rand, 1968: 121). Bu örnekteki eylem, akıl yetisini geliştiren, koruyan ve uygulayan erdemdir; böylece insanın diğer her değerini rasyonalite mümkün kılar.

Rand'a göre “rasyonalite”, “kişinin bilginin tek kaynağı olarak akli kabul etmesi ve tanınması, değerlerin tek yargıcı ve kişinin eylemlerinin tek yönlendiricisi” olarak akli görmesidir (Rand, 1964: 28). Bu, kişinin hayatının ve ilgilerinin her alanına aklın uygulanması anlamına gelir. Bu, bir bilişsel sürecin normal şartlarına, mantığın, objektivitenin, entegrasyonun gerekliliklerine uygun olarak bir insanın görüşlerini, kararlarını, çalışmasını, sevgisini seçme ve geçerliliğini onaylama anlamına gelir. Olumsuz olarak söylemek gerekirse, erdem, kişinin gerçeklik algısının üzerine herhangi bir görüşü asla koymamak demektir. Rasyonalite, insanın hayatta kalma ilkesi ve mutlak olarak akli kabulü anlamına gelir. Hayvanlar bilinç yetilerini otomatik olarak kullanır; insanlar böyle değildir. Rand, “bir hayvan için,” hayatta kalma sorununun öncelikle fiziksel; insan için öncelikle epistemolojik olduğunu ifade eder (Rand, 1968: 15). Dolayısıyla, insanın temel yükümlülüğü rasyonalitedir; diğerlerinin tümü bunun türevleridir. Eğer insanın eylemlerini ilkelere referansla seçmesi gerekiyorsa, bu erdem kök ilkeyi belirtir. Prensip olarak hareket etmenin kendisi, rasyonalitenin bir ifadesidir.

Rasyonellik erdemi, bilginin tek kaynağının, değerlerin biricik yargıcının, insanın her türlü etkinliğini yönlendirecek tek rehberin akıl olduğunu bilmek ve kabul etmektir. Rasyonellik, mistisizmin her çeşidini reddetmektir (Rand, 1992: 932). Bir başka ifadeyle duyusal ve akli olmayan, tanımlanması imkânsız doğaüstü bir kaynaktan bilgi alınabileceği inancını reddetmektir. Bir insanın sahip olduğu bilgilerin birbirleriyle olan ilişkileri çerçevesinde tümünü, her yeni akla uygun bilgiyle güncelleştirerek kabul etmektir. Rasyonalite, insanın akla dayalı bilgi sistemiyle bağlantısız, onunla çelişen hiçbir bilgiyi kabul etmemek, hiçbir karar vermemek, hiçbir kanaate ulaşmamak, hiçbir değer kabul etmemektedir. Rasyonalite, bireyin ilgilendiği her konuda sebep sonuç ilişkisini bilmek; hiçbir zaman sebep olmaksızın sonucun var olmasını arzu etmemek, sonuçların hepsinin bütün sorumluluğunu

üstüne almadan hiçbir şeye sebep olmamaktır. Uyku hali dışındaki her an, her konuda, her seçenek karşısında; tam bir zihinsel odaklanmışlık ve uyanıklık içinde bulunmaya karar verip, bunu başarmaktır. Rasyonalite, insan gücünün sınırları çerçevesinde, gerçekliği bilinçli bir uyanıklık hali içerisinde gözlemleyerek, ona ilişkin tam ve doğru bilgi sahibi olmaya adanmışlıktır. Rasyonalite, kanaatlerin, değerlerin, amaçların, arzuların ve etkinliklerin akla dayalı bir düşünme süreciyle seçilmesi, sürdürülmesi, doğrulanması gerektiğine ve bu düşünme sürecinin herkesin yeteneğinin izin verdiği ölçüde en hassas ve en titiz bir biçimde mantık kurallarının en katı bir uygulamasıyla gerçekleştirilmesi gerektiği ilkesine adanmışlıktır. Rasyonalite, üzerinde akılla düşünülmüş argümanlara göre yaşamaktır (Moseley, 2013: 15). Rasyonalite, insanın varoluşunun gerçekliğine; amaçlarının, değerlerinin, etkinliklerinin gerçek bir zeminde yer aldığına; dolayısıyla insanın algıladığı gerçekliğin üzerinde hiçbir değer ve düşünceye yer vermemesi gerektiği ilkesini kabul ederek eylemde bulunmaktır. Rasyonalite, insanın olumlu ve iyi eylemlerinin hepsinin kaynağının akıl olduğunun kabul edilmesidir (Binswanger, 1988: 404).

Aynı şekilde, insanın bütün kötülüklerinin kaynağı da yalnızca akıldışılık (irrationality)tır, zihnini odaklamamaktır; bilinci askıya almaktır ki bu kör olmak demek değil, görmeyi reddetmektir; sağır olmak değil, duymayı reddetmektir; cahil olmak demek değil, öğrenmeyi reddetmektir (Rand, 1992: 931). Akıldışılık, insanın hayatta kalma aracının –akıl– reddedilmesi, dolayısıyla, insanı tahribe götüren bir yola girilmesi demektir. Rand’a göre akla karşı olmak, hayata karşı olmaktır. Bu, bilincin kasıtlı olarak askıya alınması, görmeyi, düşünmeyi ya da bilmeyi reddetmesinin genel bir politika olarak görülmesidir. Objektivist görüşte kötülük, ödüllendirici bir politika değildir. Bilinçli bir organizma için hiçbir davranış biçimi, bilinçsizce yapılan davranışlardan daha tehlikeli olamaz. İnsanın varlığını devam ettirmesinin temel şartı onun düşünmesidir (Rand, 1968: 120).

Şimdi rasyonalitenin bazı yönlerini daha ayrıntılı olarak değerlendirelim. Rasyonalite, bilincin kavramsal seviyesinde işleyen düzenli, günlük bir süreç olan sürekli zihinsel aktiviteyi gerektirir. Bu, sadece bir kitabı okuyabilmek veya onun hakkında konuşabilmek için yeterli kavramları oluşturmaktan çok daha fazlasını gerektirir. Rand'ın açıklamasında şöyle ifade edilir: “Kişinin izlenimlerini, sürekli aktif bir şekilde kavramsal terimlerle tanımlama, her olayı ve her gözlemi kavramsal bir bağlamda bütünleştirme, kişinin algısal materyalindeki ilişkileri, farklılıkları, benzerlikleri kavrama ve onları yeni kavramlar halinde soyutlama, bu soyutlamalardan sonuçlar ve anlamlar çıkarma, hükümlere varma, yeni sorular sorma, yeni

cevaplar bulma ve kişinin bilgisini sürekli artan bir seviyeye çıkarma işlemidir. Bu işlemi yöneten, kavramlar aracılığıyla çalışan meleke akıldır. İşlem ise düşünmedir” (Rand, 1964: 22).

Rasyonalite, kişinin zekâsının sistematik olarak kullanılmasını gerektirir. Rand'ın romanlarında, erdemin bu yönünün öğretici örneklerinden bolca bulunur. Örneğin, Howard Roark'ın Fountainhead'in başında dekanla olan karşılaşmasını düşünelim. Dekan, insanların geleneğe her zaman saygı duyması gerektiğini söyler. Roark, bu bakış açısının anlamsız olduğunu düşünür ancak onu görmezden gelmez. Roark, dekan gibi insanlarla daha önce de karşılaşmış fakat onları bir türlü anlayamamıştır. Tek bildiği, kendi davranışlarıyla onların davranışları arasında önemli bir fark olduğudur. Bu durum onu uzun zamandan beri rahatsız etmiyordu. Bir mimar olan Roark, aslında binalarda nasıl bir merkez fikir arıyorsa, insanlarda da bir merkez içgüdü arıyordu. Kendi hareketlerinin kaynağını biliyordu ama onların hareketlerinin kaynağını keşfedemiyordu. Başka insanların düşünme sürecini hiçbir zaman öğrenememişti. Ancak zaman zaman, o insanları neyin bu duruma getirdiğini merak ediyordu. Dekanı düşünürken bir kere daha merak etti. Bu sorunun bir yerinde önemli bir sır saklı, diye düşündü. Keşfetmesi gereken bir ilke olduğu kanaatine vardı (Rand, 1993: 27). Roark bir psikolog değildir ama rasyonel bir birey olarak insanlarla ilgilenir. Toplum içerisinde dekan gibi birçok kişinin bulunduğunu bilir ve onun ne ile uğraştığını anlamanın öncülüğünü yapar. Dolayısıyla olayın anlamını kendisi için var olan şartlarla belirlemeye çalışır. Nihayetinde, okuyucunun gördüğü adımları atan bir süreçle Roark, “ikinci el” kavramını ve temsil ettiği aykırı insan türünü bulur. Kimdir bu ikinci el insan? Rand’a göre, kendi aklını kullanmayan ve başkalarından edindiği bir kısım ödünç düşünceler üzerine kendi ahlaki ilkelerini bina ettiğini düşünen ve bu doğrultuda hareket ederek yaratıcı insanların ortaya koydukları her yeni şeye düşman olan, tarihin dinamik gücü olan yaratıcı insanların varlığına bile tahammül edemeyenler ikinci el ya da elden düşme insanlardır. Aslında bu tür insanların temel nitelikleri ve düşman oldukları değerler tam anlamıyla belirlendiği zaman, Rand’ın ortaya çıkarmayı kendisine amaç edindiği ideal insan ve onun değerleri de açığa çıkmış olacaktır (Rand, 1975: 163).

Rand'ın romanlarındaki kahramanlar, her ne varsa onu -yani iş, romantizm, sanat, insanlar, siyaset ve felsefe de dâhil olmak üzere- her iki durumu, yeni olanı önceden bildikleriyle birleştirerek ve henüz bilmediklerini keşfederek anlamak için araştırıyorlar. Onlar, bilgi edinme sürecini seven ve uygulayan erkekler ve kadınlardır. Bu yüzden değerlerine ulaşmış genellikle etkili ve mutlu bireylerdir. Düşünceye olan bağlılıkları onları başarılı bir eylem olasılığını en üst düzeye çıkaran bilgide sürekli bir büyümeye yönlendirir. Roark

örneğinden yola çıkarak Rand, rasyonalitenin her zaman yeni fikirlerin keşfedilmesini içermesi gerektiğini önermek istemiyor. Akıl yürütme (akıl çalışması), her insanın bilgi, kaygı ve yeteneği çerçevesinde geçerlidir. Yaygın bir yanlışlığın aksine akıl, “süpermenin” değil bir insanın yetisidir (Peikoff, 1993: 223). Buradaki ahlaki nokta, her zaman, zihinsel olarak büyümek, kişinin mesleği veya zekâ derecesi ne olursa olsun kişinin bilgisini artırmak, bilincinin gücünü, her ne olursa olsun, mümkün olduğunca genişletmektir. Zihinsel büyüme, sağlam bir beyne sahip olan her insan için belirli bir ölçekte mümkündür. Bununla birlikte tam bir bilinçlilik durumunu başlatma ve sürdürme hali çaba gerektirir. Çaba, acı çekmek veya ödev anlamına gelmez ancak mücadele demektir. Çünkü kavramsal bilgi, hata riski, süreklilik ve titiz zihinsel çalışma ihtiyacını içerir. Erdemli insanlar ilke olarak bu tür bir mücadeleyi, ömür boyu sürecek bir sözleşme olarak, pratikte ve hoşgörülle karşılamayı seçen insanlardır.

2.5. Ahlaki Eylemin Sahibi Olarak Birey

Rand’a göre akıl, insanın insan olarak hayatta kalmasının temel aracı olduğu için rasyonel bir varlığın hayatına uygun olan şeyler iyi onu inkâr eden, ona karşı olan ve ona zarar veren şeyler ise kötüdür. İnsana gerekli olan her şey, insanın akli tarafından keşfedilmeli ve onun çabasıyla üretilmelidir. İnsan hayatta kalmak için düşünmek zorundadır (Rand, 1984: 73). İnsanın iki temel işi; düşünmek ve üretmektir. Bazı insanların düşünmediği ama yine de hayatta kalabildiği bir gerçektir. Bunlar, yaptıkları işin doğasını anlamak için hiçbir çaba sarf etmeksizin, eğitilmiş hayvanlar gibi başkalarından gördükleri hareketleri ve duydukları sesleri taklit ederek hayatlarını devam ettirirler. Böyle bir durum insanın düşünmek ve üretmekle hayatta kalabileceği ilkesini ortadan kaldırmaz. Aksine bu ilke her durumda doğruluğunu devam ettirir. Çünkü böyle insanların hayatta kalmak için taklit ettikleri hareketleri keşfetme işini, düşünmek ve üretmek eylemlerini gerçekleştirmeyi seçmiş olan insanlar başarmıştır. Başkalarının düşünme etkinliklerinin ürünlerini taklit eden zihin parazitlerinin hayatta kalması tamamen şansa bağlıdır. Onların odaklanmamış zihinleri kimi taklit edeceklerini, kimin eylemlerini takip etmenin güvenli bir iş olduğunu söylemekten bile aciz olabilir. Yerine getirmekten kaçındıkları bilinçli olma sorumluluğunu onlar adına yüklediğini dile getiren herhangi bir tahripçinin peşine düşerek uçuruma gidenler bu tür insanlardır. Bugün dünyadaki mücadele parazitlerle üreticiler arasındadır (Rand, 2009: 61).

Düşünmek ve üretmek aracılığıyla hayatta kalma işine girişmeyen başka bir grup insan, kaba kuvvet ve hile yoluyla ya da üreten insanların emeklerinin ürününü yağmalayarak, soyarak veya o insanları kandırarak, köleleştirerek hayatta kalmaya çalışırlar. Bütün bunlara rağmen insanın hayatta kalma ilkesi hala doğruluğunu korumaktadır. Ancak sözü edilen haydutların

hayatta kalması, düşünmeyi ve üretmeyi seçmiş ve o doğrultuda eylemde bulunan kurbanlarının başarısı sayesinde mümkün olmuştur. Bu yağmacılar, insana özgü bir eylem doğrultusunu izleyerek yaşamayı seçmiş olanları tahrip ederek hayatını devam ettiren parazitlerdir. Akıl yoluyla değil baskı ve şiddet aracılığıyla hayatını sürdürmeyi deneyen insanlar, hayvanların hayatta kalma yöntemiyle yaşamayı deneyenlerdir. Ancak nasıl ki hayvanlar, bitkilerin hayatta kalma yöntemiyle yaşayamazlarsa insanlar da, hayvanların yöntemiyle hayatta kalmayı yani akli reddedip, yaratıcı ve üretken insanları kendilerine yem edinerek hayatlarını sürdüremezler. Bu yağmacılar, o andaki amaçlarına erişmiş görünürler ancak bir taraftan yemlerinin bir gün tükenecek olması, diğer taraftan kendilerini yıkıma götüren hiçbir yolu teşhis edemeyecek kadar bilinçsiz olmaları olgusu, onların sonunu getirir. Bu türden insanlar, hayatı lanetledikleri için ona ancak ölüm korkusuyla bağlı kalırlar. Kurdukları tuzağa sıkışmış, panik içerisinde koşturan, kapattıkları çıkışı arayan, adını dahi söylemeye cesaret edemedikleri bir korkuya doğru koşan bu insanların korkuları ne kadar büyüyorsa, kendilerini kurtaracak olan tek eylemden, düşünme eyleminden de o kadar uzaklaşmış oluyolar. Bu insanların ahlak düzeni, Rand'ın ifadesiyle “ölüm ahlakı” düzenidir. Ölüm ahlakı düzeninin ilkelerine uyan insanların değerlerinin standardı ölüm, seçtikleri amaç da ölümdür (Rand, 1992: 938).

Hayvanlardan farklı olarak insanlar, sadece o anın menzili içinde davranarak hayatta kalamazlar. Bir hayvanın hayatı; üremek, kış için besin depolamak gibi sürekli tekrarlanan bir dizi döngüden ibarettir. Bir hayvanın bilinci hayatının tamamını bütünleştirecek kadar güçlü değildir. Hayvan bilincinin bütün gücü, geçmişle bağlantı kurmaksızın onu bir sonraki döngüye tekrar getirmekten ibarettir. Hayvan-çevre dengesi bütünüyle doğal belirlenimlere göre kurulur (Soykan, 1993: 152). İnsan hayatı ise sürekli bir bütünlüktür. İnsan hayatının her dakikası, günü, yılı; geçmişinde kalan bütün günlerin toplamının iyi veya kötü yönleriyle bir sonucudur. Seçeneklerini ve davranış çizgisinin doğrultusunu değiştirmekte hatta birçok durumda geçmişteki davranışlarının sonuçlarını telafi etmekte serbesttir. Ancak geçmişinden kaçmakta serbest değildir. Bir hayvan gibi veya bir serseri gibi sürekli anın menzilinde davrandığı halde, hiçbir şekilde tıkanmadan yaşayabilmekte serbest değildir. Bir insan, hayatta kalma etkinliğini başarmak istiyorsa, eylemlerinin kendine zarar verecek bir şekle bürünmesini istemiyorsa, amaçlarını, değerlerini ve davranış istikametini seçmek zorundadır. Hiçbir duyumu, algısı, dürtüsü, içgüdü, keyfi, zevki bu seçme işini başaramaz ancak akli bunu başarabilir (Rand, 1964: 26). İnsanın insan olarak hayatta kalmasının anlamı budur. İnsanın bu anlamda hayatta kalması, o an için yaşamak veya sadece fiziki olarak yaşamak demek değildir. İnsanın hayatta kalma meselesi, aklını kullanmayan bir vahşinin, bir başka vahşi tarafından kafatası

parçalanana kadar fiziken bir süre yaşaması demek değildir. Ne pahasına olursa olsun hayatta kalmak için her şartı kabul edebilen, her değeri terk edebilen, her hayduta boyun eğen insanların fiziken bir süre için daha yaşaması, insanın insan olarak hayatta kalması demek değildir. İnsanın insan olarak hayatta kalması, rasyonel bir varlık olarak bütün ömrü boyunca, varoluşunun onun seçeneğine açık her boyutunda, her etkinliğinde akla uygun davranması demektir (Sakman, 1988: 66).

Rand'a göre insan, ancak insan olarak hayatta kalabilir. Hayatta kalma aracını yani aklını terk etmeye, kendisini insan-altı bir varlığa çevirmeye hayatını uzun sürmeyecek bir ıstıraba sokmaya muktedirdir. Ancak insan-altı bir varlık olarak davrandığı halde, insan-altı bir varlığın elde edebileceğinden daha fazlasını elde etmeye muktedir değildir. İnsan olmak kendiliğinden gerçekleşen bir şey değildir. Bir insan, insan olmayı seçerek insan olur. İnsana insan olmayı nasıl seçeceğini ise ahlak öğretir. Görüldüğü gibi ahlakın değer standardı, insana özgü hayattır (Can, 2005: 60). Bir standart, somut, belirli bir amaç doğrultusunda ilerlerken yapılacak seçimleri yönlendiren bir ölçüttür yani soyut bir ilkedir. İnsana özgü hayat, her insana uygulanacak bir prensiptir. Bu prensibin somut, özel-belirli bir amaca nasıl uygulanacağı işi yani rasyonel bir hayatı fiili olarak sürdürme işi, her bireyin kendisine düşen bir görevdir. Her bir insanın beyninde oluşan süreçlerden ibaret olan akıl, bireysel bir özelliktir. Birden fazla insan, koloniler halinde yaşayan bazı organizmaların ortak bir takım işlevleri paylaşmaları gibi ortak bir akli paylaşamaz. Bu nedenle her bireyin ahlaki amacı kendi hayatıdır. Kendi hayatı bir insanın nihai değeridir (Rand, 1968: 122). Başlı başına bir amaç olan bu değer elde edilmesi ve/veya korunması sürecini –zevкли bir yaşam sürdürmek için gerekli olan etkinliklerin, değerlerin, amaçların seçilmesi sürecini- yöneten tek standart insana özgü hayattır. Daha önce de ifade edildiği gibi değer, elde etmek ve/veya muhafaza etmek amacıyla uğrunda eylemde bulunulan şeydir yani değer, bir eylemin amacıdır (Merrill, 2003: 100). Erdem ise bir değeri elde etmekte kullanılan eylemdir. Her bir insanın kendi nihai değerini (kendi hayatını) elde etmesinin, gerçekleştirmesinin aracı olan üç temel değer; akıl, amaç ve gurur duyulacak bir kişiliktir; bunlara denk düşen üç erdem ise rasyonellik, üretkenlik ve kendine saygı ve güvendir (Rand, 1964: 27). Bu değerler tek başlarına elde edilemezler, birbirleriyle bağlantılıdır: İnsan hayatının merkezi amacı, bütün değerler hiyerarşisini belirleyen merkezi değer, üretken etkinliktir. Akıl, insani üretkenliğin ön şartıdır, onun kaynağıdır. İnsan hem maddi ihtiyaçlarını gidermek hem de gurur duyulacak bir kişiliğe sahip olmak için üretir; üreterek amacını gerçekleştirdikçe aklına olan güveni artar, kişiliğinden gurur duyar (Rand, 1964: 27).

Şimdi, üç temel etik sorunun sonuncusuna, uygun yararlanıcı sorusuna tekrar dönecek olursak, vereceğimiz cevap, etik standart ve etik amaç arasında bir ayrımı gerektirir. Bir etik standart, bir insanın somut, belirli bir amaca ulaşmada insanın seçimine rehberlik etmek için bir ölçü ya da gösterge vazifesi gören soyut bir ilkedir. “İnsanın insan olarak hayatta kalması için gerekli olan şey” her insan için geçerli olan soyut bir ilkedir. Bu ilkeyi somut, belirli bir amaç uğruna -rasyonel bir varlığa uygun bir hayatı yaşama amacı- uygulama görevi bireye aittir ve sürdürmesi gereken hayat kendi hayatıdır (Rand, 1964: 27). Her birey kendi hayatından zevk alarak onu sürdürme amacına ulaşmak için değerlerini ve eylemlerini insan hayatının belirlediği standarda göre seçmelidir. Dolayısıyla, objektivizm, bencillik politikası olan kişisel çıkarın peşinden gitmek anlamına gelen egoizmi savunur. “Egoizm” kavramı, etik bir kodun yalnızca bir yönünü tanımlar. Bize bir insanın hangi eylemleri yapması gerektiğini değil, onlardan kimin yararlanması gerektiğini anlatır. Egoizm, her insanın birincil ahlaki yükümlülüğünün kendi iyiliğini, esenliğini veya kendi çıkarlarını gerçekleştirmek olduğunu ifade etmektedir. Her insanın “kendi çıkarları ile ilgilenmesi” gerektiğini ifade eder; o kişi kendi ahlaki eylemlerinin yararlanıcısı olması anlamında “bencil” olmalıdır (Rand, 1964: X). Tek başına ele alındığında bu ilke, hiçbir pratik rehberlik sunmamaktadır. Değer veya erdemleri belirtmez; “hayat”, “iktidar”, “zevk” veya başka herhangi bir şey açısından “çıklarlar” veya “öz çıkar”ı tanımlamaz. Bu basitçe şunu ifade eder: İnsanın uygun kişisel menfaati ne olursa olsun, her bireyin bunu elde etmeye çalışması gerekir. Alternatif görüş, insanın birincil ahlaki yükümlülüğünün, kendi iyiliğine boyun eğme veya inkâr etme pahasına, Tanrı ya da toplum gibi kendisinden başka bir varlığa hizmet etmesidir. Bu görüşte ahlakın özü, kendini kurban etme formunu içeren özverili olmayı ifade eder. Kendini kurban etme akli feda etme anlamına gelir (Branden, 1964: 45).

Objektivist tutum, bu noktada sorunun açıkça ele alınabilmesine imkân tanır. Bunun nedeni, egoizmin her prensipte olduğu gibi bir doğrulama süreci gerektirdiğidir, çünkü şimdiye kadar egoizmi kanıtlamak için gerekli bağlam oluşturulmamıştır. Objektivist görüşte egoizmin geçerliliği, onun ahlaki standart olarak insan hayatının bir sonucu olduğunu göstermekten ibarettir. Daha önce de belirttiğimiz gibi, “yalnız, ölüme karşı hayat alternatifi”, “değer odaklı eylem bağlamını yaratır” ve “yalnızca kendini koruma, nihai bir hedef olabilir.” Şimdi sadece bu formülasyonların tam anlamını ortaya çıkarmak için gereken vurguyu yapabiliriz. Gerçekliğin yaşayan bir organizmayla karşılaştığı alternatif, kendi yaşamı veya ölümüdür. Amaç kendi kendini korumadır (Peikoff, 1993: 231).

Her organizmanın varlığını borçlu olduğu şeyi bir kenara bırakmaktan vazgeçmek, tüm otomatik biyolojik süreçlerin ve eylemlerin hedefidir. Bir bitki güneş ışığına erişmek için

yapraklarını çevirdiğinde, bir hayvan yiyeceği sindirdiğinde veya iç sıcaklığını düzenlediğinde ya da kaynağını keşfetmek için ani bir sese döndüğünde, hayatta kalma talepleri olan değerlerini takip eder. Canlı bir varlık olarak her biri mutlaka kendi uğruna hareket eder; her biri kendi eylemlerinin yararlanıcısıdır. Ancak bitkiler ve hayvanlar “egoist” olarak tanımlanamaz; “kendi varlığını sürdürebilme” terimi, kendi türüne özgü davranışlarının alanını kapsar. Eş anlamlıları ve zıt anlamlıları ile birlikte “egoist” gibi kavramlar ise ahlaki terimlerdir. Bu koşullar sadece seçme gücü olan bir varlık için geçerlidir; bir alternatif karşısında benimsenen bir işleyiş biçimini belirtirler. Bitkiler ve hayvanlar eylemlerinin yararlanıcısının kim olacağına karar vermek zorunda değildirler. İnsan ise karar vermelidir çünkü kendine gerekli olan değerleri kendi seçimi olarak keşfetmek, iyi eylemleri kendi seçimi olarak uygulamak zorundadır (Rand, 1968: 122).

İnsan söz konusu olduğunda, kendi varlığını sürdürmesi için gerekli olan davranışlar önceden programlanmamıştır. İnsanın bedensel süreçleri, yaşamın değeri tarafından otomatik olarak yönlendirilmesine karşın, daha önce ifade ettiğimiz gibi, ahlak standardı olarak hayatı kabul etmek için bilinçli bir varlık olarak karar vermelidir. Mevcut konuda da benzer bir husus geçerlidir. İnsanın bedensel süreçleri kendini korumayı otomatik olarak hedeflemesine rağmen, ahlaki amaç olarak bu amacı kabul etmek üzere bilinçli bir varlık olarak karar vermesi gerekir (Rand, 1992: 927). Kendi varlığını korumak için iradi davranışın temel kuralına uygun olarak seçim yapmalıdır. Bu seçimi yapan insan bir “egoist”tir. Objektivist görüşte yer alan “egoistik” kavramı, seçme eylemi ve prensip meselesi olarak kendi kendini sürdürme anlamına gelir. Egoizmi bu şekilde talep eden daha geniş ilke, hayatta kalmanın her şeyi kapsayan bir eylem yolunu gerektirmesi gerçeğidir. İnsanın bir hareketi onun hayatı için değilse, o hareket onun hayatına karşıdır; dolayısıyla insana zarar veren bir nitelik kazanmış demektir. Bu ilke, kısıtlama olmaksızın bir insanın eylemlerinin her alanına geçerlidir. Ancak bu özellik, bir insanın varlığının yönetici hedefi olduğunda durum daha da açık bir hale gelir. Bu tür bir konuda kişinin kendi hayatından başka herhangi bir şeyi kabul etmek hayatın köküne savaş ilan etmektir. Hayat insanın değerleri kazanmasını, onları kaybetmemesini gerektirir. Bu iddialı eylem, gereksiz olma, vazgeçme ve teslim olmayı değil çaba ve başarıyı gerektirir. Kendi kendini eğitmeyi, başka bir deyişle, fedakârlığın tam karşılığını gerektirir. Bir “fedakârlık”, para ya da kariyer, sevilen şeyler, özgürlük gibi bir değer daha düşük bir değere ya da değersiz olan bir şeye teslim edilmesi demektir. Bununla birlikte rasyonel bir insan değerlerini ve onların hiyerarşik sıralamasını kaprisle değil, bir biliş süreci ile seçer. Böyle bir insana değerlerini teslim etmesini söylemek ona şöyle demektir: Yargından vazgeç, bilgilerinle çeliş, zihnini feda

et. Ancak bu, bir insanın fedakârlık göstermeye cesaret edemeyeceği bir şeydir. Çünkü insan kendi hayatının yargıcısıdır. İnsanlık ise hayatını yönlendiren rehber kitabı ya da ilmihaldir (Stirner, 2016: 402).

Düşünme süreci, bir insanın, başkalarının yapacağı etkiyi dikkate almaksızın, nereye giderse gitsin, herhangi bir korku veya endişeye kapılmadan kendi aklınca ortaya konulan kanıtları takip etmesini gerektirir. Kararlarının mutlak olup olmamasına bakılmaksızın, başka insanların kararlarına ya da görüşlerine katılıp katılmadığını önemsemeksizin, sonuçlarının istekleri doğrultusunda olup olmasını hesaba katmaksızın kanıtları takip etmelidir. Düşünme, bireyin bir özelliği olduğundan, her insan kendi beyninin işlevi ve ürünü bakımından egemen olmalıdır. Eğer ahlak bir insanın “kendi kararları üzerinde başkalarının kararları yer almalıdır” şeklinde bir talepte bulunuyorsa bu durum, rasyonel bireyin kabullenebileceği şey değildir. Çünkü bir insanın rasyonel olarak gerçekleştirdiği bir eylemin sonucundan sorumlu olması gerektiği gibi o eylemden yararlanması gereken de yine o insanın kendisi olmalıdır (Rand, 1964: X). Aksi bir durum, rasyonel bencillik ahlakına değil altruist ahlaka uygun düşer ve rasyonaliteyi dışta bırakır.

Eylemin yararlanıcısının o eylemi gerçekleştiren kişinin kendisinin olması gerektiği konusunda epistemoloji ile etik arasında bir ikilik bulunmamaktadır. Bir insan, ahlaki görevinin sonuçlarını, başkalarının yükümlülüklerini yerine getirmek ve onları memnun etmek için üstleniyorsa, bu insanın akla uygun hareket ettiği söylenemez. Bu durumda bağımsız olarak karar vermediği için, olaylara ilişkin farkındalığı konusunda kendi bilincini kendisi için rehber olarak kullanmamış demektir. Böyle bir insan başkalarının amacına araç olmuş demektir ve o insanın zihni başkalarının mülkiyetinde bulunur. Bilişsel anlamda egemenlik sağlayamadığı için ahlaki anlamda da özgür olamaz. Bir insanın kendi çıkarlarıyla ilgilenmesi, zekânın alanı da dâhil, hayatın bütün alanlarında gösterilen çabalar için geçerlidir. Rasyonel bir varlığın, hayatta kalma aracına olan ilgisinden daha büyük bir ilgi olamaz. Temel değer olan insanın hayatı, egoizm etiğini gerektirdiği gibi rasyonel olmanın gereği de en fazla akla ilgi duymaktır. Akla ilgi duymak, aklın gerekli kıldıklarına uygun hareket etmektir ki bu da birincil erdemdir. Rasyonalite, bir insanın sadece akla uygun eylemde bulunmasını değil aynı zamanda dürüstçe konuşabilmesini de gerektirir: Aklım, gerçeklerim ve değer yargılarım doğrultusunda benim hedeflerime ulaşma aracımdır. Rand'ın belirttiği gibi, “en bencil şey, özgür bir aklın kendi otoritesinden daha yüksek bir otorite tanımaması, kendi gerçeklik yargılarından daha yüksek bir değer tanımamasıdır” (Rand, 1992: 943).

Kişisel bir çıkarın peşinden gitmek bir bozulma aracı olarak kabul edildiği için genellikle hakikat arayışının fedakârlık olmadığı söylenir. Bu iddianın altında yatan öncül, insanın amaçlarının mutlaka mantıksız olması, bu nedenle hakikati ya da çıkarlarını, akıl ve gerçekliğini veya değerlerini desteklemek için aceleci bir ikileme karşı karşıya kalmasıdır. Bununla birlikte, bir insanın hedefleri irrasyonel değilse onlar, ondan olguları tanımayı talep ederler. Böyle bir durumda hakikatin keşfi oldukça bencil bir politikadır çünkü kişinin amaçlarına ulaşmak için vazgeçilmez bir araçtır. Kişinin ne yaptığını ve nedenini bilmesi fedakârlık değildir. Bir insanın kişisel çıkarları, yaşama ve gerçekte başarılı olma tutkusudur, bu motif, cehaletin mutluluk olmadığı öncülünde, uygulayabileceği en kesin nesnellik için bir teşviktir. Aksine, olguların bilinmesinden kişisel çıkarı yoksa ya da olguları değerlerinin düşmanı olarak görürse, bilişin meydan okumasını üstlenmesine ne gerek var? Hakikat, geleneksel görüşün tersidir. Fedakârlık, nesnelliğin önkoşulu değil, engelidir. Rand'ın ifadesiyle, “fedakârlık inancı, ahlak dışının ahlakıdır...” (Rand, 1968: 141).

Bir insan, hayatın, değer, erdem veya bilişin doğasını inceler ya da incelemeyi sonuç ayırır. Rasyonel bir varlık olmak, bir seçme eylemiyle bencil olmaktır. Bencilliğin doğası hakkındaki objektivist görüş, prensibin onaylanmasında da zımnen geçerlidir. İlke, insanın hayatta kalma şartları bağlamında ortaya çıkar. Bu nedenle, bunlar ilkenin doğru yorumlanmasını belirler. Rand, rasyonel bencilliği savunmaktadır. Bu, bencilliğin ahlakı anlamına gelir ve insan hayatını, “özçıkâr” şeklinde tanımlayan değer standardı ve başarıya metodunu belirleyen ve diğer bütün erdemlerin kaynağı olan birincil erdem olarak rasyonalitedir (Rand, 1964: 27). Objektivizm çerçevesinde gerçekten de “rasyonel özçıkâr” terimi gerekli olsa da Rand, bağlamın dışındaki yani rasyonel olarak hareket etmeyen insanlar için “özçıkâr” ve aklın mutlaklığının bir anlamı olmadığını ifade etmektedir. Objektivist yorumda, egoizm ilkesi, hâlihazırda tartışılan tüm değer ve erdemleri kapsar. Egoizm, çelişkili olmayan hedefler, uzun vadeli düşünce, ilkeli eylem ve nedenselliğin tam olarak kabul edilmesini gerektirir. Kısacası, bencil insan, rasyonel insandan başka bir şey değildir çünkü rasyonalitedeki herhangi bir kusurun onun sağlığına zararlı olduğunun farkındadır. Bencil insan, amaçlarını aklın rehberliğinde seçen insandır (Branden, 1964: 67).

Ne yazık ki egoizm yüzyıllar boyunca tam olarak öznelciler tarafından savunulmuştur. Sonuç, çoğu insan tarafından kavramın kendiliğinden açık anlamı olarak kabul edilen egoizmin birkaç bozuk versiyonudur. Dolayısıyla Rand, objektivizmin nesnelliği desteklediği olgusunu vurgulayıp tüm bu versiyonları reddetmektedir. Ayrıca o, egoizmin, ilkelerin baştan savma olduğu düşüncesine izin verdiği anlayışını da reddetmektedir. Egoizm, insanın hayatta

kalmasının ilkesi olduğu için tüm insanlar açısından geçerlidir ancak Smith'in ünlü çalışmasında Rand için egoizm, "kişinin büyük oranda kendi iyiliğine bağlı kalması" olarak değerlendirilmektedir (Smith, 2006: 24). Objektivizme göre her insan kendi düşüncesiyle ve kendi hatırı için yaşmalıdır; her insan değerlerin peşinden gitmeli ve insan hayatının gerektirdiği erdemleri uygulamalıdır. İnsan, düşünce ve üretim aracılığıyla sağ kaldığından, her iki taraf da ticaretin kârlı olduğunu kabul ettiğinde, her insanın bağımsız, yaratıcı bir varlık olarak yaşaması, çalışması ve ticaret yoluyla başkalarından mal ve hizmet alması gerekir. Objektivizmin alışveriş ilkesi olarak kabul ettiği bu ilke, kişisel, sosyal, özel ve kamusal, maddi ve manevi tüm insan ilişkilerindeki tek rasyonel prensiptir. Bu ilke adalet ilkesi olarak kabul edilmektedir (Rand, 1964: 34).

Bu aşamada, Rand'ın yaklaşımını, başkaları ile ilgili olan öznelcilik fikrinden ayırmak gerekir. Objektivist yorumda egoizm, kendi ihtiyaçlarını veya arzularını tatmin etmek için başkalarının ahlaki veya politik haklarını ihlal etme politikası anlamına gelmez. Bu, kaba birinin, hırsızın veya dilencinin politikası anlamına da gelmez. Bu, ister bir kulüp isterse gözyaşı aracılığıyla olsun, diğer insanları birinin hizmetlilerine çevirme politikası da değildir. Bu tür bir politika, daha sonra göreceğimiz gibi, yalnızca mağdur için değil fail için de yıkıcıdır. Bu nedenle, bencillik ilkesi tarafından ahlaka aykırı olduğu için kınanmaktadır. Bu konuda objektivist görüşün en iyi formülasyonu, Atlas Shrugged'ın kahramanı John Galt'ın yemindir: "Hayatım ve hayatıma olan sevgim adına yemin ederim ki, hiçbir zaman başka bir insan uğruna yaşamayacağım ve hiç kimseden benim için yaşamasını istemeyeceğim" (Rand, 1992: 979). Bu yemin üzerine kurulan ilke, kendisini başkalarına ya da başkalarını kendine feda etme anlamında, faydalanıcısı kim olursa olsun "insanı kurban etmek kötülüktür" inancını ifade etmektedir. Çünkü insan-her insan-kendinde bir gayedir (Rand, 1968: 123).

Bir kişi bu ilkeyi reddederse, "Kendini başkalarına feda et" (fedakârlık etiği) ya da "başkalarını kendine feda et" (egoizmin öznelci versiyonu) düşüncesini benimsemiş demektir. Her iki durumda da, insanın başkaları uğruna feda edilmesi hatta ölmesi gerektiği savunulmaktadır; bazı insanlar başkalarının amaçları için basit araçtır; sonuç itibarıyla birinin boğazı kesilmelidir. Tek soru şu: Senin hayatın onların iyiliği için mi, yoksa onların hayatı senin için mi? Bu soru ahlaki bir ilke ile ilgili bir anlaşmazlığı temsil etmez. Aynı prensibi paylaşan iki kampın mağdurları üzerinde pazarlık yapmaktan başka bir şey değildir. Objektivizm bunu paylaşmaz ve kimsenin kimseye feda edilmesi anlayışı gibi insanın hayatının fedakârlık ile uyumadığını ifade eder. Rand, yukarıdaki teorileri aynı zeminde reddetmektedir. Rand'ın Fountainhead'da belirttiği noktadaki gibi rasyonel insan, mazoşizm ve sadizmi, boyun eğdirme

ve hâkim olma, fedakârlıklar yapma ve toplama girişimlerini reddeder. O, kendi kendine yeten bir egoyu savunur ve onu var eder (Rand, 1993: 607).

İnsanlar genellikle, birisinin fedakârlık yapmasını gerektiren işlerle ilgili olarak, insanlar arasında çıkar çatışması olup olmadığını sorarlar. Objektivizm, üretim ve ticaretle yaşayan, arzuladıkları herhangi bir değeri kazanma sorumluluğunu kabul eden ve fedakârlık yapmayı ya da kabul etmeyi reddeden akılcı insanlar arasında çıkar çatışması olmadığını kabul eder. "...insanlar mantıksız olanı mümkün olanlar arasından, yıkımı da pratik olanlar arasından çıkarıp attıkları zaman aralarında hiçbir çatışma kalmaz, üstelik iş hayatında, ticaret hayatında olduğu gibi en güzel alanlarda da çıkar çatışması kalmaz. Ne çatışma vardır ne de fedakârlığa gerek vardır, hiçbir insanda bir başkasının amaçları için tehlike oluşturmaz, yeter ki insanlar gerçeğin numara yapılmayacak bir mutlak olduğunu, yalanların işe yaramayacağını, hak edilmemiş şeyin verilemeyeceğini, var olan değer yok edilmesiyle, yok olan değere değer katılamayacağını anlasın. Kendinden üstün bir rakibi çiğneyerek kendine pazar açmaya çalışan iş adamı, işverenin servetinin bir kısmını kendine isteyen işçi, rakibinin üstün yeteneğini kıskanan ressam... bunların hepsi bazı gerçeklerin yok olmasını istemektedir, isteklerinin gerçekleşmesinin tek yolu da yıkmak ve yok etmektir. Eğer bunun peşinden giderlerse, pazar da, servet de, ölümsüz şöhret de kazanamazlar, yalnızca üretimi, istihdamı ve sanatı yok etmiş olurlar. Kurbanlar razı olsa da olmasa da, mantıksıza duyulan istek yerine gelmemelidir. Ama insanlar imkânsız istemekten vazgeçmeyecek, yıkma özleminden de kurtulamayacak. Onlara kendini yok etme ve kendini feda etmenin mutluluk getirdiği öğütlendiği sürece bundan kurtulamazlar" (Rand, 1992: 632).

Şimdi, egoizmi anlamak için en büyük engeli kaldırdıktan sonra, benliğin başkalarına olan ilgisini yeniden düşünebiliriz. Bu konuyu, kötülere karşı uzun polemiklerin gereksiz olacağı uygun bir kültürde ona yaklaşırken düşünelim. Burada kavranılması gereken temel gerçek, toplumsal varlığın, hayatta kalma mücadelesinde insanın varlığı için gerekli olmasıdır. İssız bir çölde yaşayan insanlar için daha az güvenli olan diktatörlükleri bir kenara bırakırsak hayatın toplumdaki avantajları açıktır. Rand, "toplumsal varoluştan elde edilecek iki büyük değer" "bilgi ve ticaret"tir der. İnsanlar, bir nesilden diğerine geniş bir bilgi deposu iletebilir ki bu, herhangi bir kişinin ömrü boyunca kendi başına kazanabileceğinden çok daha fazlasıdır. İnsanlar işbölümünü uygularlarsa, bir kişi bir dereceye kadar beceri elde edebilir ve elde edebileceğinden çok daha fazla çaba harcayabilir. Bu nedenle egoizm, bir insanın kendisini başkalarından soyutlaması veya onlara kayıtsız kalması anlamına da gelmez. Aksine, egoizmin doğru (proper) bir görünümü, bir insanın kendi hayatında başkalarının rolünü tanımlamasını ve

ardından bunları uygun bir şekilde değerlendirmesini gerektirir (Rand, 1964: 36). Bazı insanlar (düşünürler, bağımsız yaşarlar ve üretirler) birbirlerine değer verirler. Bunlar insan hayatının ve her bireyin kendi çıkarının standardı olan bir değerdir. Eğer bir kişi başka insanlarla yaşar ya da ilgilenirse onların ahlaki karakteri o kişinin hayatta kalmasıyla ilişkilidir ve bu nedenle söz konusu durum iyi ya da kötü için büyük önem taşır. Yukarıdaki ilke, değeri takip etmek için geniş ve yeni bir bağlamı ortaya koyar. Bu, bize kişisel ilişkilerin alanını işaret etmektedir. İnsanlar, başkalarının ahlaki karakterini değerlendirdiklerinde, değerleri paylaşan kişiler için duygusal tepki verirler, saygı ve sevgi duyarlar. Sonuç, hayranlık, dostluk ve sevgi olgusudur. Dostluk ve sevgi, bir egoistin hayatının önemli bir tarafıdır. Sevgi, insanın üstün değerlere sunabildiği nihai takdirdir, kişinin değerlerinin ifadesidir. İnsanın kişiliğinde ve karakterinde edinebildiği ahlaki niteliklerden dolayı ona verilen en büyük ödüldür. Bir insanın bir başka insanın değerleri karşısında duyduğu zevkin duygusal bedelidir (Rand, 1968:147).

Sübjektivist bakış açısına göre, bir egoist, kendinden başka herkese kayıtsız kalan ya da düşmanca davranan bir kişidir. Bu görüş, objektivizm ile alakasızdır. Objektivist, “ben yalnızca kendime değer veririm” demez; “eğer belirli bir kişi iseniz, bundan dolayı kendi hayatım ve mutluluğumun ilerlemesinde benim için bir değer olursunuz” der. Bu amacın istenmesi, sevecenliğin yokluğu değil, bu konuda egoizmi oluşturan şeydir. Aynı amaç, huzursuzluk içinde olan başkalarına uygun bir şekilde verebilecekleri yardımın niteliğini ve kapsamını belirler. Eğer acı metafizik norm ise, eğer insan hayatının özü, mağdurları yangınlardan kurtarmaktan ibaretse, seller, hastalıklar, iflas ya da açlık, insanın hayatta kalması için donanımlı olmadığı anlamına gelir (Peikoff, 1993: 238).

Rand'ın savunduğu, başka bir kişiye yardım etmek için gerçekleştirilen herhangi bir eylem, kişinin kendi hedef ve değerleri bağlamında seçilmelidir. Kişinin değerlendirme hiyerarşisinde alıcının konumunu göz önüne alarak zaman, çaba ve harcamaya uygun parayı belirlemelidir ve buna göre hareket etmelidir. Bir insana hak ettiğinden daha azını vermek, kendi hiyerarşisine göre değerlendirmek, birinin değerlerine ihanet etmektir. Ona daha fazla vermek, kaynakları kendi tanımına göre alakasız bir alıcıya yönlendirmek ve dolayısıyla birinin değerlerini feda etmektir. Bir insan, kesinlikle başkalarına gelişigüzel bir şekilde yardım etmemelidir. Değerlerine meydan okuyan ya da ona savaş açan ya da hiçbir fikri olmayan insanlara yardımcı olmamalıdır. Eğer bir insan kendi kendine yeten ve kendine saygı duyacak nitelikte birisi ise sevmek şöyle dursun, düşmanını hatta komşusunun kim olduğunu ve onun yardıma ihtiyacı olup olmadığını keşfedinceye kadar, yardım etmemelidir.

Objektivizme göre, genel olarak yorumlandığı şekliyle bencilik doğuştan bir zayıflık değil nadir bir güçtür. Bu, kendi hayatına ve kişinin aklına sadık kalmanın başarısıdır. Bu verilmiş veya lanetlenmiş bir şey değildir. Öğrenilmesi, öğretilmesi, desteklenmesi, övülmesi, kutsal kılınması gereken bir şeydir. Objektivist yorum, egoizmin zayıflatılmış veya “bencil olmayan” bir türünü temsil etmez. Rand, egoizmin objektivist yorumunda kişinin kendi varlığını devam ettirmek için bencilce hedefine ulaşan türden, sade bir egoizmi savunmaktadır. İnsan hayatı ahlaki standart olarak hayata “yüksek” bir katkı değildir. Benzer şekilde, rasyonel egoizm, egoizmin “yüksek” bir biçimi de değildir. Egoizm, kendi varlığını devam ettirmek için bir insanın bilme ve eylemde bulunmaya objektif bir yaklaşımı olarak kabul edilirse, Rand'ın ahlakı, bu terimin şerefine tam olarak sahip olan tek ahlaktır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. ERDEM SORUNU VE GERÇEKLİK

Rasyonalite kapsamlı bir soyutlamadır. Bu soyut kavramın insan hayatındaki somut kararlara nasıl uygulayacağını tam anlamıyla belirlenmesi gerekir. Bu nedenle objektivist ahlak anlayışının tanıdığı türev erdemlerin incelenmesi gerekir. Bu erdemler rasyonalitenin birer ifadesi olduğundan hem teoride hem de pratikte birbirleriyle mantıksal olarak ilintilidir. Ne bu erdemlerden biri diğerlerinden ayrı olarak tek başına doğrulanabilir ne de kişi, diğerlerini ihmal ederek bu erdemlerden birini tutarlı bir biçimde uygulayabilir. Rand, bir dizi eylemi tanımlarken özel bir çalışma yürütmek için tek bir bütünün unsurlarını ayırma ve soyutlama yoluna gider ancak bunu yaparken açıklık getirmeye çalıştığı konu, bütünün kendisidir. Objektivist ahlak, birbirinden bağımsız kuralları değil, aksine her yönü diğer yönlerini kuşatan, bütünleşmiş/entegre olmuş bir hayat tarzını savunur. Bilindiği gibi bu hayat tarzının özü, insanın bilinci ile gerçeklik arasında belirli bir ilişki içerir. Bilincin önceliği felsefesinde erdem, Tanrı ya da toplum gibi hükmeden bilince sadakat gösterir. Böylece Tanrı, kötünün karşıtı olarak vazedilmiş olup gerçeklik, hırsların ve duygusal heyecanların olumsuzlanmasına kaydırılıp düpedüz hiçliğin içine itilmiştir (Nietzsche; 1968: 309). Rand'ın felsefesine göre ise, erdem varlığa tabidir. İnsan olguları tanrı ve ona göre hareket eder. Erdemler, tanımladıkları belirli metafizik olgulara göre birbirinden ayırt edilir.

Rand, Atlas Shrugged adlı eserinde rasyonalite erdeminin altı ana türevini tanımlar (Rand, 1992: 932). Biz de bu tanımlar üzerinden hareket edeceğiz. Rand, bu listeyi mutlak kapsamlı bir liste olarak görmediği gibi, maddelerin sırasının da mantıksal olarak bu şekilde olması gerektiğini düşünmemektedir. Erdemin her uygulamasını açıklamayı değil, insan hayatının her alanında var olan rasyonalitenin temel unsurlarını tanımlamayı amaçlıyordu. Bu, günlük tercihlerinde ve eylemlerinde ilkesi gereği tutarlı bir şekilde aklın yolundan gitmeye çabalayan bir insanın sahip olması gereken asgari ahlak bilgisidir. Erdemin altı ana türevi; bağımsızlık, tutarlılık, dürüstlük, adalet, üretkenlik ve gururdur (Rand, 1968: 128). Şimdi sırasıyla bu türev erdemleri, temel erdem olan rasyonaliteyle olan bağlantılarını da göz önünde bulundurarak tartışabiliriz.

3.1. Gerçeğe Temel Yönelim Olarak Bağımsızlık

Rand'ın tanımına göre bağımsızlık, “kişinin kendi yargılarını oluşturması ve kendi aklına göre yaşamasının sorumluluğunu kabul etmesi”dir (Rand, 1964: 28). Fountainhead adlı

eserde başkahraman Roark, yaratıcı insanın ve elden düşmeci ya da ikinci el insanın (second-hander) klasik tanımını yapar:

“Dünyada insana hiçbir şey hazır verilmiş değildir. Bu dünyada insan, ihtiyacı olan her şeyi üretmek zorundadır. İnsan yalnızca iki şekilde hayatta kalabilir: Kendi zihninin ürünü olan bağımsız çalışmalar yürüterek ya da başkalarının zihninden beslenen bir asalak olarak yaşayarak. Yaratıcı yaratır. Asalak ödünç alır. Yaratıcı doğa ile tek başına yüzleşir. Asalak aracı kullanır. Yaratıcının derdi doğayı fethetmek iken asalağın derdi insanları fethetmektir. Yaratıcı işi için yaşar. Başkalarına ihtiyacı yoktur. En önemli amacı kendi içindedir. Asalak elden düşme yaşar. Başkalarına ihtiyacı vardır. Başkaları onun baş amacı haline gelir. Yaratıcının temel ihtiyacı bağımsızlıktır. Akıl yürüten bir zihin... hem işlev hem de amaç bakımından tam bir bağımsızlık gerektirir. Yaratıcı için insanlarla olan ilişkiler ikinci plandadır. İkinci el insanın temel ihtiyacı ise beslenmek için diğer insanlarla olan bağlarını sağlamlaştırmaktır. İnsan ilişkilerini birinci sıraya koyar. İnsanoğlunun başkalarına hizmet etmek için var olduğunu söyler” (Rand, 1993: 679-680). Eğer insan ıssız bir adada yaşasaydı, bağımlılık prensibi onun için mümkün olmazdı. Kendi başına düşünmek, hareket etmek ve üretmek ya da aksi halde, sonuçlarına katlanmak zorunda kalırdı. Gerçekliğe odaklanmak ya da yok olmaktan başka seçeneği olmazdı. Aynı ilke, toplum içerisinde yaşayan birey için de geçerlidir. Diğer insanların var oluşu, bireyin doğasını ya da hayatındaki gereksinimleri değiştirmez. Diğer insanlar bireye birçok değer sunabilir ancak bireyin hayatta kalma aracı ya da temel referans çerçevesi olamaz. Aklın ya da gerçekliğin yerini tutamazlar, tutsalar da bunun nahoş sonuçları olur.

Roark der ki, bağımsız insan “diğerleri aracılığıyla çalışmaz. Hiçbir birincil konuda onları önemsemez. Ne amacında ne dürtüsünde ne düşüncesinde ne arzularında ne de enerjisinin kaynağı konularında onları önemser” (Rand,1968: 81). Toplum içinde yaşayan bağımsız insan, diğerlerinden öğrenir ve onlarla ortaklaşa çalışmayı seçebilir ancak bu öğrenme sürecinin ve işinin özü tek başına gerçekleştirmek zorunda olduğu düşünme faaliyetidir. Ticaret yapabilmek için diğerlerine ihtiyacı vardır ancak ticaret yalnızca yaratımların değiş tokuşudur. Onu ilgilendiren asıl şey yaratma eyleminin kendisi, kendi işidir. Birey, kendi mutluluğu için, kendi rasyonel ölçütlerine göre seçim yapar. Diğer insanlar tarafından onaylanmaktan hoşlanabilir ancak başkaları onun özdeğerinin kaynağı değildir. Kişi önce kendisine değer verir sonra ancak kendisini onaylayanları bağımsız olarak onayladığı zaman bu onaylamalardan keyif alır. Bu tür kişi, insanlıktan birçok değer alır ve karşılığında insanlığa birçok değer sunar ancak insanlık onun motor gücü ya da amacı değildir. Rand, böyle bir kişiyi “kendine yeten

ego” olarak tanımlar (Rand, 1993: 607). Her konuda bilincinin önceliği diğer insanlar değil zihninin algıladığı gerçekliktir. Esasen böyle bir bireyin diğerlerine ihtiyacı yoktur. Diğer insanların arasında onlar olmadan nasıl davranıyorsa öyle davranır. İlkesi gereği ıssız bir adada nasıl yalnızsa toplum içinde de öyle yalnızdır.

Bunun zıddı olan politika, kişinin kendi aklını bırakıp, başka bir önceliği yani insanları kendine rehber olarak almasıdır. Bu kişi mantık ya da hakikat kaygısıyla hareket etmez. Aslen gerçekliğe değil diğer insanlara odaklanmıştır. Onların neye inandıklarına, ne hissettiklerine, dil dökerek onlardan ne kazanacağına ya da onlara ne vereceğine, onlara, onlarla ve onlar için ne yapabileceğine odaklanır. “Önemli başkalarının” ortak görüşünü kabul ederek kendi inancını oluşturan, özdeğerini, değer yargıları ne olursa olsun, diğer insanların onun hakkındaki iyi görüşlerinden, yani prestijden alan, çalışmasıyla değil, nüfuzuyla öne çıkan kişi; sahip olduğu meziyet yaratmak değil, başkalarının yarattığı serveti yeniden dağıtmak olan sosyal hizmet görevlisi; diğer insanlara karşı güç kullanarak varlığını sürdüren suçlu ya da diktatör... Tüm bu insanlar, Rand’ın birçok eserinde tasvir ettiği ikinci el insanlara örnek teşkil ederler. Onlar, başkaları aracılığıyla ya da başkalarının içinde yaşayan, ilkeleri gereği yalnızlığı ölüm olarak gören insanlardır. Biyolojide asalak, başka bir canlı türünün organizmasında yaşayan bir canlı olarak tanımlanır ancak elden düşmecenin eşi benzeri yoktur. Onun, biyoloji dünyasında hiçbir karşılığı yoktur, kendi cinsine bağımlı yaşayan bir asalaktır (Rand, 1968: 69-70).

Bağımsızlık erdemi ile metafiziği, epistemolojiyi ve ahlakı oluşturan temel unsurlar arasında açıkça görülen bir ilişki vardır. Açıkça ya da değil, bağımsız insan metafizik olan ile insan yapımı arasındaki ayrımı kavrar. Metafizik olana uymanın başarılı eylem için esas teşkil ettiğini bilir. İnsan yapımı ancak metafizik olana uymayı başarıyorsa kabul edilebilir. Bu kişi, insanın hayatta kalması için gereken temel gereksinimi karşılar yani mutlak olana referansta bulunarak kendi düşüncelerini nasıl oluşturacağını ve eylemlerini nasıl seçeceğini bilir. Buna karşın, elden düşmeci için insan yapımı, rasyonel ya da irrasyonel, doğru ya da yanlış, iyi ya da kötü olsun, gerçekliğin eşdeğeri olur. Varlık alanından kendini koparan bu birey, diğerlerini yargılamak için herhangi bir ölçüte sahip değildir. Kimin düşüncelerini benimseyeceğine, kimin davranışını taklit edeceğine, kime yalalaklık yapacağına dair bir düşüncesi yoktur. Bu birey, hayatını kör şansın merhametine bırakarak kendini temel bir çaresizliğe indirger. Bunun sonucunda ise birçok insan çaresizce hayatlarının kontrolünü eline alacak, onların değer yargılarını belirleyecek ve onlara ne yapmaları gerektiğini söyleyecek, dini ya da seküler bir otoriteye ihtiyaç duyacaktır. Bağımsız birey böyle bir rolü kabul etmeyecektir ancak elden

düşmecilerin en kötüsü olan güç düşkününü insan, bu rolü kabul etmeye can atar. Sonunda, kendi de dâhil olmak üzere herkesi yok eder (Smith, 2006: 109).

Bağımsız insan, varlığın önceliğini kabul eder. İnsanların arzuları ya da inançları ne olursa olsun A'nın A olduğunu bilir. Bağımlı insan, bilincin önceliğini kabul eder. Kendini, var olanı teşhis etme görevine değil, bağımlı olduğu insanların bilincini taklit etmeye, tatmin etmeye, onların bilincine hizmet etmeye adar. Gerçekliğe gelince, bu alanı rahatlıkla uğraşmaları için başkalarına bırakabilir. “Hiçbir şey komşularımdan, kabilemden, iş arkadaşlarımdan, ordularımdan ya da liderimden daha güçlü değildir” hissine sahiptir (Peikoff, 1993: 254). Bağımsız insan bir dereceye kadar aklın, insanın bilgi kaynağı olduğunu anlar ve bunun sonucunda rasyonalite erdemini uygulamanın sorumluluğunu kabul eder. Asalak ise kendi yükümlülüklerini neden yerine getirmediğini gerekçelendiremeye de yapılması gereken işi gerçekleştirmek istemez; bağımsız, yaratıcı bir var oluşun gerektirdiği çabayı sarf etmek istemez. Yalnızca canı istediğinde, zihnen oyalanmak ve yükümlülükten kurtulmak için “özgürlük” talep eder. Bu tür insan her zaman pasif değildir. Çabalayabilir, eyleme geçebilir, hatta uzun vadeli bir plan yapıp o planı nasıl hayata geçireceğinin yollarını arayabilir (örneğin, bir bankayı soymak ya da bir milleti köleleştirmek için yıllarını harcayabilir.) Ancak bunların hiçbiri ahlaki açıdan ve rasyonalite açısından “çaba” olarak değerlendirilemez. Asalağın yaşamı açısından çaba, bir gerçekliğe odaklanmak ya da kavramsal yetisinin rehberliğini kabul etmek anlamına gelmez. Aksine, onun çabası gerçeklikten ve kavramsallaştırma ihtiyacından kaçma girişimidir. Olguya dayalı ve ilkeyle desteklenen asalaklık diye bir şey yoktur. Yalnızca küstah bir çifte standart vardır: “O çalışacak ve ben de onun çalışmasından menfaat sağlayacağım.”

Kaprislerle harekete geçen ve yükümlülükten kaçmayla hızlanan zihinsel aktivite, bir akıl türü değildir, aksine onun zıddıdır. Keyfi (arbitrary) önermelerden çıkarılan ve çelişkilerle delik deşik edilen sonuçların, mantığın zıddı olması gibi. Ne akıl ne de mantık “bağlamı yok sayma” (context-dropping) bakımından tanımlanabilir. Rand'a göre ego ya da benlik zihindir. Bu nedenle, bağımsız insan tek hakiki egoisttir. Başkalarını herhangi bir şekilde kullanma ihtiyacının üstüne çıkmış kişidir (Rand, 1968: 81). Elden düşmeci, başkalarını sömürmeye ve/veya onlara hizmet etmeye çalışsın, bunun tam zıddıdır. Başkalarını gerçekliğin üstüne koyarken, egosundan vazgeçer. Amacı ya da hedeflediği yararlanıcısı ne olursa olsun bu insan tam anlamıyla diğerkâmdır. “Başkalarını kendi egosunun üstüne” koyar ve bunun bedelini öder. Ödediği bedel diğerkâm birinin akılsız olduğu gerçeğidir. Eğer insanın hayatta kalması bilincinin düzgün işlemesine bağlıysa, o zaman Rand'ın etiği keyfi değildir. Rand'ın “egoizm

bağımsızlıktır” kuralı, insanın ilkesel olarak bilinçli olmaya muktedir olduğu bir tür insan hayatını tanımlar (Rand, 1964: 16).

Her erdem gibi bağımsızlık da hem entelektüel hem de varoluşsal unsurlar içerir. Entelektüel olarak bağımsızlık, Rand’ın ifadesiyle, “insanın kendi yargılarını oluşturma sorumluluğunu kabul etmesidir.” Zihnin, bireyin bir niteliği olduğu ve hiç kimsenin başka biri adına düşünemeyeceği gerçeğinin kişi tarafından fark edilmesidir (Rand, 1968: 79). Entelektüel açıdan bağımsız insan, algıya dayanan maddeyi sahip olduğu rasyonel yetisiyle işler. Olguya ya da değer, amaç ya da araç, felsefe ya da bilim gibi herhangi bir problemi çözerken objektivizm yöntemini takip eder. Buna karşın, elden düşmeci, inancına dayanarak başkalarının düşüncelerini kabul eden, biliş sürecinin bir asalağıdır. Elden düşmeci, “Başkalarının vardıkları sonuçlara neye dayanarak vardıkları beni ilgilendirmez. Bir düşünce komşularım için, içerisinde bulunduğum toplum için yeterince iyiye, benim için de iyidir” der. Onun açısından “bağımsız düşünce” terimi gereksizdir. Eğer bir insan olguları teşhis etmeye, o olguları entegre etmeye ve anlamaya çalışıyorsa, bu bir düşünce ve bağımsızlık halidir. Eğer olgulara, mantığına ve anlayışına başvurmadan başkalarının vardığı sonuçları kabul ediyorsa, bu bir bağımlılık ve düşünce yoksunluğu halidir. Kabul edilen sonuçlar doğru bile olsa, asalak için hiçbir bilişsel değeri yoktur. Onun bilincinde, bu sonuçlar hakikat değil keyfi sonuçlardır (Peikoff, 1993: 255).

Egoizm ıssız bir adada inzivaya çekilmek anlamına gelmediği gibi, bağımsızlık da bireyin insan bilişinin tamamını kendi başına yeniden keşfetmesi anlamına gelmez. Başkalarının düşüncelerinden yararlanma becerisi, bizlere zaman kazandırarak insani gelişmeyi mümkün kılar. Bu yüzden birey diğer insanlardan mümkün olduğunca çok şey öğrenmelidir. Buradan çıkarılacak ders, insanın diğerlerini papağan gibi taklit etmek yerine, bilişsel bir süreç içerisinde gerçek anlamda öğrenmesi gerektiğidir. Erdem, bireyin akli içeriklerinin orijinal olmasını gerektirmez. Asıl gereken, bireyin bu akli içerikleri, bu içerikleri ilk olarak kimin bulduğu fark etmeksizin, belirli bir yöntem ile kullanmasıdır. Buradaki ahlaki mesele, bireyin ilk olup olmaması ile ilgili değil, akıl insanı mı yoksa inanç insanı mı olduğu ile ilgilidir.

Rasyonel insan, bağımsızlığı bir düşüncenin doğrulanması olarak düşünmez. Bazı sübjektivistlerin dediği gibi, “bu düşünceyi ben kabul ediyorsam, doğrudur” demez. Aksine, tam da objektif olmak için bağımsızdır. Bu kişi, “bu düşünce akla uygun olduğu için doğru, bu yüzden kabul ediyorum” der (Branden, 1964: 160). Benzer şekilde, bağımsızlık, bireyin, altında yatan nedenleri göz ardı ederek yalnızca duygularını savunması demek de değildir. Bağımsızlık, kaprise tapınma ahlaksızlığı da değildir. Bağımsızlık, duygular için değil,

zihnin işlevleri için geçerli olan bir haslettir. Bağımsızlık, rasyonel muhakemenin ön şartıdır (Smith, 2006: 115). Eğer birey, gerçekliği birinci elden görerek düşüncelerini öyle ediniyorsa, hisleri ne olursa olsun ve diğer insanların hislerine ne kadar benzerse benzesin, bağımsız bir bireydir. Aynı şekilde, eğer ruhunu, programlaması için topluma teslim ediyorsa, o zaman hisleri emsalsiz de olsa o birey bağımlıdır. Hislerinin bağımsız oluşundan gurur duyan birçok insan, genellikle özel bir his tarafından egemenlik altına alınır: Düşmanlık. Onun düşünceler alanında bağımsız olma anlayışı, yalnızca diğer insanlar inandığı için onların inandığı her şeyi reddederek karşısındakine hakaret etmekten geçer. Tanım gereği, bu tür insan mantık ya da gerçeklik ile ilgilenmez, düşünceleri tamamen diğer insanlar tarafından şekillenir ve bunun tersi de doğrudur. Cüretkâr olarak görünen bu zihniyet, bağımlılığın özellikle çirkin bir formunu temsil eder (Peikoff, 1993: 256).

Entelektüel bağımsızlık düşünmeyi seçmenin bir ürünü olması nedeniyle herkes için ulaşılabilir. Bilindiği üzere birey, çevresi tarafından bilişsel olarak olumlu yönde etkilenebileceği gibi, çevresi tarafından da engellenebilir. Ancak kendi rızası olmadan (işkence ya da hasar verme gibi durumları bir kenara bırakırsak) bir düşünüre ya da bir robota dönüştürülemez. Bu yüzden bir düşünce adamı ebeveynleri, öğretmenleri ya da içinde yaşadığı topluma bakılmaksızın ahlaki saygınlığı hak eder; bir robot ise ahlaki suçlanmayı hak eder. Şimdi bağımsızlık erdeminin varoluşsal yönünü ele alabiliriz. Düşünce kendi içerisinde bir amaç değil, eyleme giden bir araçtır. Eğer hayat ölçütse, insan bilgi edinmek için düşünmeli ve hayatının gerektirdiği maddi değerleri üretme yolunda ona rehberlik edecek bilgisini kullanmalıdır. Bu ise şu anlama gelir: Birey, kendi kendine yeten bir varlık olmalı, üretken çabalarını kullanarak etkinliklerini finanse etmeli ve geçimini sağlamak için çalışmalıdır. İnsan beden ve zihnin birleşimi olduğu için her erdem bu birleşimi yansıtır. Hiçbir erdemin ruhen uygulanırken zihnen uygulanmaması mümkün olmadığı gibi bunun tersi de mümkün değildir. Manevi alana bağımlı olan kişi, düşünmediği için hiçbir servet yaratmaz. Bu yüzden bağımlı olur. Maddi alana bağımlı olan bireyse hayatını sürdürmek için diğer insanların eylemlerini araç edinir. Böylece “ilişkileri ilk sıraya koyan” biri haline gelir ve ruha bağımlı olur. Eğer birey, ilk eldenci (first-handed) olmak istiyorsa, işe bağımsız sonuçlara ulaşmakla başlamalıdır. Sonra ulaştığı sonuçları uygulama sorumluluğunu kabul etmelidir yani kendi kendini finanse etmelidir. Hem zihinsel hem de fiziksel dünyada özerk olmalıdır. İnsanların hayatta kalmaları rasyonel eyleme bağlı olduğu için, rasyonel eylemde bulunmanın tek yolu da bağımsızlık olduğu için, bağımsızlık insan hayatı açısından oldukça önemlidir (Smith, 2006: 117).

İşbölümü olan bir toplumda insan, hayatının gerektirdiği bütün mal ve hizmetleri tek başına üretmez. Ürettiği şey, talep ettiği malların karşılığında diğer insanlara sunabileceği ekonomik değerdir. Talep ettiği mala ya da hizmete eşdeğer mal ve hizmetler üretir (Rand, 1964: 125). Diğer insanlarla bu yöntemle ilişki kuran birey, bağımlı bir insanın zıddıdır. Hayatta kalmak için kendi yaratıcılık gücüne güvenir. Onun için herhangi bir insandan ya da klikten iyilik almak değil, yaptığı işin değerinin rasyonel insanlar tarafından tanınması önemlidir. İlişkileri yalnızca bir klik ile sınırlı değildir, potansiyel olarak tüm dünya onun müşterisidir. Boyun eğme politikasından da yarar sağlamaz. Özgür bir ülkede, entelektüel bağımsızlık ve maddi zenginlik birbirine bağlıdır. Üretici, kalabalığın anlık heveslerine ve ihtiraslarına kapılmaksızın kendi sağduyusuyla hareket ettikçe daha iyi bir ekonomik duruma gelir. Başkalarına bağımlı olduğumuz için, örneğin ekmek almak için bakkala, hiçbirimizin bağımsız olmadığı söylenir. Bu iddiayı öne sürenler, ortada olan bir soruya cevap vermekten kaçınırlar: Bakkala ödeme yapıyor musun, yoksa istediğin malı almak için ona yalvarıyor musun? Ya da bakkalı soyuyor musun? Pejoratif anlamda kullanılan “bağımlılık” terimi, bu iki politikayı da ihtiva edecek şekilde genişletilemez. Bu ayrımı anlaşılması zor bulan ya da toplumumuzdaki “karşılıklı bağımlılık” konusu üzerine çene çalanlar, daha iyi bir açıklama için herhangi bir bakkala başvurabilirler (Peikoff, 1993: 258).

Kendi yaratımları ile ticaret yapan bireyler, asalak değildirlere. Bu konuda bağımlı olan insanlar, yaratıcı olmayanlardır. Onlardan bazıları hiçbir iş yapmaya tenezzül etmezler ve başkalarına, hak etmedikleri halde, kendilerine yardım etmeleri için yalvarırlar. Atlas Shrugged’ın terminolojisinde, bu tür insanlara otlakçı denir. Bazıları suç işleyerek hak etmediklerini gasp ederler, bu tür insanlar ise yağmacılardır. Bazıları, suç içermeyen ama insan hayatının idamesine hiçbir katkı sağlamayan ya da zarar veren çeşitli mistisizm formlarını (ör. astroloji) öne sürer. Açık ara en büyük alt kategoriyi oluşturan diğerleri ise meşru meslek sahibi olan ama mesleklerini amaçsızca icra eden, muhakeme yeteneklerini kullanmayan, herhangi bir kanaatte bulunmayan ve yalnızca etrafındakilerin hareketlerini taklit eden Peter Keating’lerdir. Bunların hepsi, kelimenin tam anlamıyla “başkalarının akıllarından beslenen” insanlardır. Hepsi, akıllarını kullanma zahmetine girmeden aklın doğurduğu sonuçları isterler. Hiçbiri bu erdemi hayata geçirmek ya da kaldırmak istemez ancak hepsi Rand’ın çok güzel ifade ettiği gibi “erdem otostopçuları” (Rand, 1992: 383) olmak isterler. Hiç kimsenin, “hangi hakla bu yolu seçiyorsun?” sorusuna verecek cevabı yoktur.

Objektivist ahlak felsefesine göre “varoluşsal bağımsızlık” kişinin kendini rasyonel bir uğraş alanında birinci eldenci yaklaşımı kullanarak desteklemesidir. Birinci eldenci

yaklaşım, kişinin mesleğini öğrenerek, mesleğini daha iyi icra etmeye çalışarak, standart ürünleri daha etkin bir şekilde imal ederek ya da daha yüksek kaliteli ürünler ortaya çıkararak aktif bir zihinle çalışması anlamına gelir. Hendek kazmaktan felsefeye kadar her meslek bu türden yenilikleri gerektirir. Kişinin yenilik yapabilmesi için işine iyice odaklanmış, rutin işleri bir kenara atmaya hazır, soru sorabilen, geleneklere itiraz edebilen ve hatta gerektiğinde çevresindeki tembellerin rahatlarının bozulacak olmasına aldırış etmeyerek kendisine muhalif olanlara direnebilen biri olması gerekir. Böyle bir çalışan, uğraş alanı ne olursa olsun, çabalarıyla yaratıcı olmayanların hayatlarını idame ettirmelerini sağlayan bir servet yaratıcısıdır. Bu kişi, Rand'ın "bağımsızlık" tanımının ikinci kısmına uyan bireydir, "kendi zihninin çalışmasıyla geçinir" (Binswanger, 1988: 211).

İnsan hayatında bağımsızlığın rolü, büyük yaratıcıların hayatlarında herkesin görebileceği kadar büyüktür. Bağımsız tüm insanlar büyük yaratıcılar değildirler ancak tüm büyük yaratıcılar doğaları gereği bağımsızdırlar. Bu insanlar, mantık, geometri ve bilimden anestezi, konçerto, mekanik dokuma tezgâhı ve roketlere kadar birçok alandaki başarılarıyla, insanlığı ham doğadan çıkararak insani bir varoluş biçimine götüren insanlardır. İleriye doğru büyük bir adım atan kişi, arkasında geniş bir uçurum bırakır. En iyi toplumlarda, diğerlerinin kendisine yetişmesi için tek başına sabırla beklemesi gerekir. Geçmişten bugüne toplumların kahir ekseriyeti en iyi toplumlara örnek teşkil edememiştir. Bu yüzden, insanlık tarihi boyunca dâhiler, mucitler ve yenilikçiler sıklıkla nefretin, alayın, işkencenin hedefi olmuş ve bu uğurda can vermişlerdir. Bunun da ötesinde, ömürlerini ve değerli vakitlerini zihinsel hareketsizlik, miskin cehalet, kasıtlı sağırlık ve kutsal yalancılık ile dolu olan köklerine karşı savaşarak harcamışlardır. Roark, "ama ödünç alınmamış bir vizyona sahip olanlar ileri atıldı. Savaştlar, acı çektiler ve bedel ödediler ama sonunda kazandılar" der (Rand, 1993: 678). Değer ölçütü olarak insan hayatı alındığı zaman, bağımsızlık erdemi üzerine daha fazla tartışmaya gerek kalmaz.

3.2. Rasyonel İkelere Sadakat Olarak Tutarlılık

Tutarlılık, kişinin eylemlerinde inanç ve değerlerine sadık olması durumudur (Rand, 1964: 52). Bu erdem, kişinin madde ve bilincin birleşiminden oluşan ayrılmaz bir bütün olduğu gerçeğini kabul etmesidir. Böylelikle, Rand'ın ifadesiyle insan, bedeni ve zihni, eylemleri ve düşünceleri, hayatı ve inançları arasında boşluk olmasına izin vermez (Rand, 1992: 932). Uyuşturucunun ya da kült lideri Jim Jones'un etkisi altında değilse, kimse algısal bilgiyi reddetmez. Kişi, yalnızca "canı öyle istediği" ya da "liderini memnun etmek" için hızla giden bir kamyonun önüne atlamaz. Böyle bir hareketin sonuçları apaçıktır. Ancak kavramsal

düzeyde kişinin algısal bilgiyi reddetmesinin getireceği sonuçlar kaçınılmaz değildir. Aksine, hayatın değişkenlikleri arasında kişinin değer yargılarının işlerliğini koruması irade gerektiren bir görevdir. Kişinin, odaklanmış bir şekilde, bilgisini tam bağlamından koparmayarak ve uzun vadeli amacını göz önünde bulundurarak hareket etmesini gerektirir. Felsefeye göre, kişi ancak ilkelerinin rehberliğinde hareket ederse bağlamdan kopmaz ve uzun vadeli amaçlarını gerçekleştirebilir. Eylem ve düşünce arasında oluşabilecek boşluktan kaçınmak için kişi uygun ilkeleri öğrenmeli ve ister iç ister dış kaynaktan gelsin hiçbir mesnetsiz çağrıya ve talebe aldırış etmeksizin o ilkelerine metodolojik olarak uymalıdır. Çünkü tutarlılık, mutlak olarak (rasyonel) ilkelere göre davranma erdemidir. İlkeli olma prensibidir (Rand, 1964: 80). Dolayısıyla tutarlılığın ihlali, kişinin mutluluğa ulaşma yolunda onu hayal kırıklığına uğratar (Smith, 2006: 197).

Kişi, kendi değer yargılarıyla çelişmesi için onu kışkırtan korku ve arzulara sahip olabilir ya da salt bir tembellik halinde görüşleri doğrultusundaki eylemleri başlatmak noktasında isteksiz olabilir. Bunun yanı sıra, diğerleri onunla aynı düşüncede olmadıkları için ondan kendi düşüncelerini değil, onların düşüncelerini benimsemelerini isteyebilirler ki bu açık ara en sık karşılaşılan durumdur. Tüm bu durumlarda, tutarlılıkta hiçbir değişme olmaz. Tutarlılık, kişinin sosyal ya da duygusal baskıya boyun eğmeksizin söylediğini yapması prensibidir. Kişinin, kendi duygularının, diğer insanların duygularının ve başka görüşlerin, kendi zihnini kullanarak vardığı sonuçları bastırmasına izin vermeme politikasıdır. Benimsediği bir düşüncenin yanlış olduğunu görmesi durumunda kişinin görüşlerini değiştirmesi tutarlılık erdeminin çiğnenmesi değil, aksine ahlaki bir yükümlülüktür. Kişi, doğru olduğunu düşünüp uygulamaya gelince (genellikle rasyonelleştirmenin de yardımıyla) doğru olanı hayata geçirmeyi reddediyorsa, o zaman tutarlılık erdemini çiğnemiş olur. Tutarlılık erdemini çiğnemek için kişinin kendi iradesiyle bilgisini bir kenara itmesi, gözünün önünde duran bir şeye gözlerini kapaması ve düşündüğünü bildiği şeyi düşünmüyormuş gibi rol yapması gerekir. Bu, Rand'ın ifade ettiği gibi kişinin "kendi bilincinin sahtekârlığını yapması"dır (Rand, 1992: 932).

Tutarlılık sahibi bir insan, bildiği şeyi bildiğini, doğru olanın doğru olduğunu ve zamanı geldiğinde bu bilgiyi eyleme dökmekten kaçamayacağı gerçeğini kabul eder. Bu bilgiden, "kendiliğindenlik", "güvenlik", "toplumsal uyum" ve benzeri amaçlarla kaçınılamaz. Kişinin bu bilgiyi göz ardı etmesi, ahlakı reddetmesi, bilişten vazgeçmesi ve kavrama yetisini askıya alması demektir. Bilinç ile ilgili olarak, tutarlılık erdemi kişinin inançlara sahip olmasını gerektirir. Eğer kişi kendi düşüncelerini oluşturmaktan kaçınır; aklının değil, hislerinin,

çevresindeki insanların, önceden belirlenmiş rutininin etkisi altına girerse, o zaman o kişinin kendi düşüncelerine uygun olarak hareket ettiğini söyleyemeyiz. Böyle bir insan düşünme görevini yerine getirmeyerek hiçbir erdeme sahip olamaz. Ancak doğrudan düşünce sahibi olmak yeterli değildir. Bağımsızlık gibi tutarlılık da rasyonalitenin bir türevidir ve duygusallığın her çeşidini imkânsız kılar. Bu, kişi doğru olduğuna ne kadar inanırsa inansın rastlantısal düşüncelere sadık olmak anlamına gelmez. Adolf Hitler’in inançla Yahudilere nefret gütmesi bir erdem çeşidi değildir. Tutarlılık bir kaprise ya da vehme sadık olmak değil, bilgiye ve mantıksal olarak kanıtlanabilen sonuçlara sadık olmaktır. Bu yüzden, her erdem gibi tutarlılık erdemi de bilginin peşinde olan, mantığı kabul eden ve onun yolundan giden bir zihnin var oluşunu ön koşul kabul eder (Rand, 1964: 80).

Eylem konusuna dönecek olursak, ne kadar rasyonel olursa olsun birey, zaman zaman baştan çıkarılabilir. Bağlamdan kopuk bir duygunun etkisi altında kalıp yanlış bir eyleme geçmek için cezbedilebilir. Birey, bu duygusu üzere hareket etmediği, yüzünü gerçekliğe döndüğü, tam bağlamı bilincine çağırdığı ve böylelikle eylemin yol açacağı zararlı sonuçların bilgisini geri kazandığı sürece, bu durum hiçbir şekilde gayri ahlaki değildir. Böylelikle rasyonel insan olguları doğruladığında, (kişinin bu konuda hiçbir bilinçaltı çelişkiye düşmediğini farz edersek) cazibe kaybolur. Salt fiziksel olan vakalarda, bu durum herkes için apaçıktır. Kişi meyve sulu bir keki yemeyi çok isteyebilir ama o meyve suyunun zehirli olduğunu öğrenirse bu isteğinden vazgeçer. Objektivizme göre, ahlaki kötülük zehrin ruhani eşdeğeridir. Ruh ya da beden kişiyi böyle bir eyleme teslim olmaya teşvik edecek bir unsur barındırmaz. Kişinin içerisinde, onu yanlışla, aptallığa ya da intihara götüren bir cazibe yoktur. Kişinin hayatındaki zorlu işi, gayri ahlaki tutkularına karşı koyması değil, tam odaklanarak gerçekliğin olgularını açık bir şekilde görebilmesidir. Kişi herhangi bir durumda bunu gerçekleştirdiğinde, gördüğüyle eyleme geçme noktasında başka hiçbir zorlukla karşılaşmaz. Tutarlılık, kendini koruma meselesi olarak kabul edilirse, bu erdemın eyleme geçmesine karşı konulamaz. Rand, kurulu düzene karşı verdiği savaşta ortaya koyduğu cesareti sebebiyle övgü aldığıında, çok güzel bir cevap verir: “Bir korkak olacak kadar cesur değilim, sonuçları açık seçik görüyorum.” Ancak kişinin ahlaki ilkeleri irrasyonel ise karşıt bir sonuca varır. Çağlar boyunca din filozoflarının açıkladığı gibi, tutarlılığı hayali bir ilke olarak görür. Bu filozoflara göre, kişi neyin doğru ve iyi olduğunu çok iyi bilip yine de kötülük tarafından ayartılabilir. Kişi yaptığı geçici bir hata yüzünden ara sıra değil; “yalnızca insan” olmasından kaynaklanan doğasındaki “aşâğılık” öğeler sebebiyle sürekli olarak ayartılması kaçınılmazdır. Bunun klasik formülleştirmesi Aziz Paul’un şu âğıtında görülür: “Ne yaptığımı bilmiyorum. ...İsteyebilirim

ama doğru olanı yapamam. Yapmak istediğim iyi şeyleri yapmam; yapmak istemediğim yanlış şeyleri yaparım. ...Ne sefil bir adamım!” (Kutsal Kitap, 2001, 1431).

Eğer insandan vazifeye itaat etmesi, zevkleri terk etmesi ve fedakârlıkta bulunması talep ediliyorsa, o zaman elbette insanlar “aşâğılık” doğalarının bir parçası değil, rasyonel bir varlığın hayati gereksinimlerinde içkin olan dürtülerin, değerler talep etme, mutluluk peşine düşme, refaha ulaşma dürtülerinin saldırısına uğrarlar. Eğer insanlar bu gereksinimlerin günah olduğuna inanırlarsa, tutarlılık erdemi onlar için yalnızca imkânsız bir şey değil aynı zamanda bir tehdittir. Öylesine büyük bir tehdittir ki vaazlarını kanunlaştırırlar çünkü hayatları tehlike altındadır. Mistiklerin sonu gelmeyen bu iddiasına göre yani “nesnel” ya da “dünyevi” ya da “bedensel” faktörler yüzünden, mükemmel ahlaka ulaşamaz. “Mükemmeliyet” içkinci (intrinsicist) dogmalarla tanımlanırsa, tabii öyledir. İnsan, irrasyonel ilkelere sadık kalamaz. Gerçeklikten kaynaklanmayan düşünceler, gerçeklikte daimî olarak uygulanamaz. Kendi duygularıyla olduğu gibi, diğer insanlarla olan ilişkilerinde de tutarlılık sahibi insan mutlakçıdır. Anlaşmazlık ve çatışma durumlarında, diğer insanları, belirli bazı kişileri, dinlemeye ve hatta bir dereceye kadar onların işbirliğini kazanmak için davranışlarında değişiklik yapmaya isteklidir ama ahlak üzerine pazarlık yapmaya açık değildir. “Radikal” olduğu için günümüzde tutarlılığa yapılan en popüler saldırıyı, erdemin özü olan uzlaşma pratiğini, reddeder (Peikoff, 1993: 262).

“Uzlaşma” kişilerin “anlaşmaya varabilmek için çatışan iddialarının bir kısmından karşılıklı olarak vazgeçmesi”dir (Rand, 1964: 79). Mantıkta, böyle bir prosedürün geçerliliği kişinin ne çeşit bir tavizde bulunduğuna bağlıdır. Eğer kişi, her iki tarafın da kabul ettiği rasyonel ahlaki ilkeler çerçevesinde somut şeylere yönelik tavizlerde bulunuyorsa, bizzat ahlaki ilkelerinden ödün vermiyorsa, o zaman bu eylemi tamamen uygun olabilir. İlk duruma örnek vermek için Rand, müşterinin aldığı ürün için satıcıya ücret ödemekle yükümlü olduğu konusunda anlaşan, ancak bu ücretin ne kadar olması gerektiğine dair anlaşmazlığa düşen iki tüccardan bahseder. Bu tüccarlar, aralarındaki anlaşmazlığı çözmek için ikisini de memnun eden ara bir fiyat belirlerler. Buna karşın bir mal sahibinin baskı altında olmadığı halde ve kendi ahlaki uzlaşma anlayışının bir pratiği olarak, mallarını hiçbir ödeme yapmadan elde etmek isteyen hırsıza kendi mallarının bir kısmını vermeye razı olması, mal sahibinin ilkelerinden ödün verdiği anlamına gelir. Rand’ın ifadesiyle bu eylem, “tam bir teslimiyet hali ve hırsızın kendi malında hak sahibi olduğunun kabulü”dür. Kişi, böyle bir tavizde bulunduğu, çaresiz bir duruma düşer. Yalnız malının bir kısmını değil aynı zamanda mülkiyet ilkesini de teslim etmiş olur. Böylece hırsız, bu ilişkide üstünlük sağlar ve ilişkinin geleceğini belirleme gücüne

sahip olur. Erdemli biri olarak onaylanmanın paha biçilmez avantajını kazanır. Bir süre için yalnızca ganimetin bir kısmından ödün vermiş olur. “Bir süre için” bu böyledir çünkü ileride daha fazla yağmalamak için geri geldiğinde onu durduracak hiçbir şey yoktur (Rand, 1964: 79).

Şimdi örneği tamamen değiştirelim ve varsayalım ki kişi bağımsızlık erdemi konusunda ne Roark ne de Keating olmak istiyor; bu ikisinin arasında bir “orta yolcu” olmak istiyor. Bu kişi, gerçekliği birinci elden inceler ve çok tartışmalı bir konunun söz konusu olduğu zamanların dışında, hangi şartlarda topluma uyacağına kararını verir. Böyle bir birey, düşünceyi, inançları ne kadar irrasyonel olursa olsun başkalarını küçük düşürmeme güvenliğinin emri altına vermiş olur. Bu kişi, (Keating gibi) birçok konuda kendi muhakemesini yapabilir, ancak bunu başkalarının izni olmadan gerçekleştiremez. Bu yüzden, niyetine rağmen “ekstrem” hale gelir. Adeta bir köle gibi ama kendi seçimiyle itaat ilkesini kendine şiar edinir. Bir köle bazen efendilerinin izniyle kendi başına düşünebilir. Kişinin birbiriyle çatışan hayat tarzları arasında bir tavize gitmesi, insanın özü olan bağımsızlığın kapı dışarı edilmesi ve onun zıddının mutlak hâkim haline gelmesidir. Daha önce de ifade ettiğimiz gibi akıl ve duygusalcılık (emotionalism) arasında uzlaşmaya varma çabası, aklın reddi ve duygusalcılığın kutsallaştırılması anlamına gelir. Aynı argüman, her ahlaki uzlaşma için geçerlidir. Kişi bir rasyonel ilkeyi ya mutlak olarak kabul eder ya da etmez. Çelişen ilkeler arasında “tarafsız bölge” ve her iki ilke tarafından da dokunulmamış ya da ikisinin birden şekillendirdiği bir “orta yol” söz konusu değildir. En kısa dönemli zihniyet bile ilkelerin etkisinden kaçamaz. Kavrayan bir varlık olarak insan, görünür ya da görünmez temel entegrasyonların rehberliği olmadan eyleme geçemez. Ekonomide kullanılan “kötü para iyi parayı piyasadan kovar” sözünde olduğu gibi, ahlak açısından da “kötü ilkeler iyi ilkeleri kovar” sözü geçerlidir (Peikoff, 1993: 265). Eğer kişi irrasyonel bir ilkeyi onun antiteziyle birleştirmeye çalışırsa, ilkini devre dışı bırakarak onun antitezi olan ikinciye rehber edinmiş olur. Bu mekanizma, kavramsal yetinin ilkesiz bir insandan aldığı intikamdır. Eğer Faust gibi şeytanla anlaşma yapmaya çalışırsan, ona tamamen kaybedersin. Rand bu durumu şöyle ifade ediyor: “Yiyecek ve zehir arasında yapılacak her uzlaşmada, kazanan yalnız ölüm olur. İyilik ve kötülük arasında yapılacak her uzlaşmada, kârlı çıkan ise yalnız kötülüktür”(Rand, 1964: 81). Bunun nedeni kötülüğün iyilikten daha güçlü olması değildir. Aksine, bunun nedeni kötülüğün güçsüz olması ve bu yüzden ancak iyiliğin üzerinde bir asalak olarak var olabilmesidir.

İyilik, rasyonel olandır. Gerçekliğin olgularına uyar ve insanın hayatını besler. Bu ilke mutlak olarak desteklenmeli ve çelişkiye düşülmeksizin uygulanmalıdır. Antitezinden kazandığı hiçbir avantajı yoktur. Rand’a göre, “Rasyonel olanın (iyiliğin) irrasyonel olandan

(kötülükten) başarısızlıklarının ve suçlarının dışında elde edeceği hiçbir şey yoktur” (Rand, 1967: 147). Örneklerle devam edelim. Mal sahibinin onu yağmalamaya gelen hırsızın yardımına ihtiyacı olmadığı gibi, özgür bir ülkenin de bir saldırganın yardımına ihtiyacı yoktur. Roark, Keating’in ne onayına ne de işbirliğine ihtiyaç duyar. Adalet müessesinin ahlaksız patronların yolsuzluklarına ihtiyacı yoktur. Doğası gereği iyilik ancak kötülükle iş yaparak kaybeder. Kötülük tam anlamıyla iyiliğin zıddıdır. Kötülük irrasyoneldir. Gerçekliğin olgularıyla çatışır ve insanın hayatını tehdit eder. Bu ilke kişiye doğrudan bir yıkım getirmeden desteklenemez ve çelişkiye düşülmeksizin uygulanamaz. Kötülük iyiliğin birtakım unsurlarından destek almak zorundadır. Ancak destek aldığı erdemın bir istisnası olarak var olabilir. Rand’a göre, “İrrasyonel olan rasyonel olandan her şeyi, onun başarılarını ve değerlerini, kazanabilir” (Rand, 1967: 147). Üretici, bir hırsıza ihtiyaç duymaz ancak hırsızın yağmaladığı üreticiye ihtiyacı vardır. Haydut ülkelerin ise yok etmek için değil, hükmetmek ve yağmalamak için özgür ülkelere ihtiyacı vardır. Keating gibi insanlar da her bağımsız yargıyı bastırmak istemezler. En ilkel kolektivist kabile bile açlıktan ölmek için birisinin az da olsa düşünmesi gerektiğini bilir.

Kötülük devamlı değildir ve devamlı olmak da istemez. Kısa vadeli, bağlam dışı olarak ve bir kaprisle kendini ara sıra yaşamsal sürece enjekte etmek ister. Bu amacına ulaşmak için, iyiliğin yalnız bir ödün vermesine ihtiyacı vardır. Kötülüğün “ara sıra” uygun olduğunu belirterek iyiliğin kendisinden ödün verilmesini ister. Bu ödün, kötülüğün özgürlük fermanıdır. Artık irrasyonel olan, iyilik ve insan yok oluncaya dek kurallarını koyar ve başka heveslerle yayılır. İyiliğin gücü muazzamdır, ancak devamlı olmasına bağlıdır. Bu yüzden iyilik, “ya hep ya hiç”tir; “ya siyah ya beyaz”dır. Yine bu yüzden kötülük kısmi, rastlantısal ve “gri”dir (Rand, 1964: 87). Günlük dilde “yalancı”, her zaman vicdanı sızlamadan yalan söyleyen biri değildir; böyle bir insan yoktur. Bu terimin bir kişi hakkında kullanılması için birkaç palavra atması yeterlidir. “İkiyüzlü” sahip olduğu her düşünceye titizlikle ihanet eden biri olmaması ve aynı şekilde “hırsız”ın gördüğü her malı çalan biri olmaması gibi. Bir katil hayatının yüzde doksan dokuz nokta dokuzluk diliminde insan hayatına saygı gösterip arada sırada mafya tarafından kiralık katil olarak tutulabilir. “Ara sıra” kötü olmak, kötü olmaktır. İyi olmak, devamlı ve ihlal kabul etmeyen bir ilke olmasından ötürü her zaman iyi olmayı gerektirir. Bir insanın kötülüğe eğilimi yoksa veya kötülüğü kolayca yeniyorsa o insan mutludur ama erdemli değildir (Paulhan, 1969: 110).

Yukarıda anlatılanlar, objektivizm felsefesinin günümüzün uzlaşma kültürünü neden kötücül gördüğünü açıklıyor. Bu kült üyeleri, insanlara iyiliği reddedip kötülük

yapmalarını açıkça söyleyen ahlak karşıtları gibi dürüst olarak da aynı amaca ulaşabilirler. Kötülük uzlaşmaktan hoşlanır, çünkü uzlaşmanın aslında kazanabileceği tek zafer olduğunu bilir. Yağmanın, ahlaksızlığın ve iyiliğin nihai yok oluşunun zaferi... Entelektüel açıdan bugünkü uzlaşmacılar kültürünün kaynağı, doğrudan kaynağı felsefedeki septiklerdir. Eğer kişi “ben nasıl bilebilirim?” derse, sahip olduğunu reddettiği bilgiye sadık kalmaz. Bir pragmatist de “hakikat”ın insanın arzularını tatmin eden her şeye verilen bir ad olduğunu iddia ederse ki ediyor, o da zihnine sadık olamaz. Kanıtlar ne olursa olsun zihnini hep açık tutmasıyla övünen bir agnostik için de aynı durum geçerlidir, mutlak diye bir şeyin var olmadığını söyleyen rölativist için de. Nerede dururlarsa dursunlar tüm bu insanlar, kanıları gereği kanılardan vazgeçerler ve bu yüzden her yöne çekilebilirler. Onlara göre, herhangi bir ilkeye sadakat, bu ilke çıkarıcılık, bağımsızlık, adalet ya da başka bir ilke olsun, dogmatizmdir; bir “katılık” ve toplumsal dokunun bozulmasıdır. Septikler teoride hiçbir şeyi savunmadıkları için, pratikte de hiçbir şeyi destekleyemezler. Septiklerin var olmasını mümkün kılan, asırlarca ahlak üzerinde tekeline sürdürmüş olan dincilerdir. Rönesans döneminde doğüstü mutlaklar reddedildi ancak onların yerine rasyonel bir alternatif geliştirecek bir deha çıkmadı. Entelektüellerin tek müracaat yeri vardı, o da tüm mutlaklardan vazgeçip ilkeli eylem düşüncesini tümünden reddetmek. Bunun sonucu olarak, ortaçağcılığın yerini modernizm almıştır. Bu durum, hayat karşıtı bir görüşün diğeriyle değiştirilmesi demektir. Hayat karşıtı olarak kabul edilen modernizmin düşünsel dayanaklarını içerisinde barındıran Aydınlanma da tamamlanmamış bir entelektüel ve tinsel özgürlük projesi olarak değerlendirilmektedir (Outram, 2007: 139).

3.3. Gerçekdışının Reddi Olarak Dürüstlük

Dürüstlük, gerçeği taklit etmeyi reddetmek, başka bir deyişle, gerçekleri olduklarından farklıymış gibi göstermeyi reddetmektir (Rand, 1968: 129). Bilindiği gibi taklit, metafiziksel (varoluşsal) açıdan kudretsizdir. Ne bir varlığa son verebilir ne de yeni bir varlık yaratabilir. Nietzsche’nin ifadesiyle “erdemlerin en genci olan dürüstlük erdemi (Nietzsche, 1977: 61), kişinin her konuda hakikatle, tüm hakikatle, yalnızca hakikatle yüzleşmesini gerektirir. Bu erdem, tam bir odaklanmışlık gerektiren rasyonalite erdeminin doğal bir sonucudur. Eğer rasyonalite gerçekliğe bağlılık anlamına geliyorsa, dürüstlük onun ters önermesi yani gerçek dışılığın reddidir. Bunlardan ilki varlığın var olduğunu kabul ederken, ikincisi yalnızca varlığın var olduğunu kabul eder. Gerçekdışılık ile müttefik olmak için onunla iş yapan insan, gerçekliği kendine düşman etmiş olur. Tüm olgular birbiriyle bağlantılıdır, bu yüzden aldatmanın ilk adımı, insanın ilk kaytarma eylemi gibi, bir diğeri yol açar. Her iki eylem de kontrol edilemez. Sonunda, sahtekâr insan yalnızca münferit bir veriyle değil, varlık

alanının kendisiyle çatışmaya girer. Politikası onu varlığa rakip olacak ve gerçek dünyayla her noktada çatışan doğaüstü boyut gibi bir gerçekdışılık alanı icat etmeye iter. Bu nedenle diğeri onun ezeli düşmanı, her an yüzünde patlamaya hazır saatli bir bomba haline gelir. Gerçekliği taklit eden kişi kendisinin ya da başkalarının fayda sağlayacağını düşünür. Dürüst insan buna inanmaz. Dürüst insan, kendini ya da başkalarını aldatarak hiçbir değer elde etmeye çalışmaz. Rand'ın ifadesiyle, “gerçek olmayan hiçbir şeyin değeri yoktur. Aldatma yoluyla elde edilen sevgi, itibar ya da maddî zenginlik bir değer ifade etmez” (Rand, 1992: 932).

Değer objektiftir. Gerçeklikten türeyen bir ölçüt (insan hayatı) referans alınarak yapılan bir değerlendirmedir. Bu sebeple, değer hakikatin bir çeşididir. Bir dayanağının olması için gerçeklik ile uyum sağlamak zorunda olan bir çeşit saptamadır. Buna göre, bir arzunun giderilmesi her zaman bir değer değildir, hatta bir anti değer olabilir. Doğru değerlendirmeye, arzunun ve insan hayatının arasındaki ilişkiye yani arzu ve gerçeklik arasındaki ilişkiye bakılarak yapılabilir. Gerçeklik alanıyla çelişen bir arzu, olguyla çelişen bir önerme gibi, geçersizdir. İkincisi nasıl “doğruluğun” bir parçası değilse, ilki de “iyiliğin” bir parçası değildir. Aldatma yoluyla bir değer elde etmeye çalışan insan, temel bir engelle karşı karşıyadır: Var olan her şey ya da başka bir deyişle silmeye ve yeniden yazmaya çalıştığı olgular. Durumun doğası gereği, bu politika bir olgu ve arzu ikiliği yaratır. “Değer”i dolaylı olarak var olanın üzerine çıkararak gerçekliğin ihlalini temsil eder. Bu yüzden, sahtekârlık değer kazanmanın bir aracı olamaz. Yine bu sebeple, her duygusalcılıkta ve iyiliğin ihlalinde olduğu gibi sahtekârlık politikasının (kişilikte en ufak bir değişikliği ve uygun durumda bu değişikliğin eski haline dönmesini engelleyen) tek bir sonucu vardır: Kötülüğün suçu işleyen kişinin zihninde ve hayatında yayılması (Peikoff, 1993: 269).

İnsan gerçeklikte yaşadığı için gerçekliğe uymak zorundadır. Dürüstlüğün argümanı budur. Bunun aksi başka bir davranış hayatta kalmanın gereksinimleriyle bağdaşmaz. Hem biliş hem de değerlendirmeye bağdaşmaz. Bilinç bakımından dürüstlük bilişsel süreci ciddiye almayı içerir (Rand, 1984: 16). Bu durum, kişinin yöntemle, amaçla ya da içerikle ilgili her türlü entelektüel aldatmacayı reddetmesini gerektirir. Yöntem bakımından entelektüel dürüstlük, aktif bir zihin geliştirmek ya da Rand'ın ifadesiyle “kişinin ne biliyor olduğunu bilmesi, bilgi dağarcığını genişletmesi ve hiçbir zaman bir çelişkiyi düzeltmekten kaçınmaması ya da bu konuda hep başarılı olması”dır (Rand, 1984: 201). Zihinsel hareketsizlik ya da doğrudan bir kaytarma şeklinde bu sorumluluğu üstlenmeyen ve entegre olmama politikasından memnun olan insan, bir aldatmacanın içindedir. İnançları ne olursa olsun, bilginin peşinde değildir; sadece bilginin peşindeymiş gibi yapıyordur. Amaç bakımından entelektüel dürüstlük,

kişinin uygun bir şekilde davranabilmesi için ihtiyacı olan bilgiyi aramasıdır. Bu kişi, doğru kabul ettiği her düşünceyi uygulamaya niyet eder (Rand, 1984: 16). Bunun alternatifi ise başkalarını etkilemek için rol yaparak onların düşünceleriyle ilgileniyormuş gibi davranan bir ikiyüzlünün aldatmacasıdır. İçerik bakımından ise entelektüel olarak dürüst olan insan kendi zihninde herhangi bir unsuru, bir olgu, alan ya da değeri olduğundan farklı göstermeyi reddeder. Eğer kişi aklını rehber edinmiş ve eyleme geçme ihtiyacıyla motive edilmişse, kendine yalan söylemez. Rasyonelleştirmelere, mistik icatlara ya da gerçekliğin başka şekillerde yeniden yazılmasına ihtiyacı yoktur. Duygular hakikati kanıtlyormuş gibi yapıp bilimi ya da başkalarının onayı, değeri kanıtlyormuş gibi yapıp özsaygıyı olduğundan farklı göstermez. Birinin hak etmediği bir şeyi elde etmesi onun “hakkı”ymış gibi ya da diğerinin onu vermesi “görevi”ymiş gibi yaparak ahlakı olduğundan farklı göstermez. Kıskançlığın yiyip bitirdiği ve dahi insan numarası yapan sıradan bir insan olmadığı gibi, popülerliğe aç olup sıradan insan numarası yapan bir dahi de değildir. Dürüst insan hata edebilir ancak “hayat yanılısamayı gerektirir” yanılısaması da dâhil olmak üzere hiçbir yanılısamaya düşmez. Kendini olduğundan farklı göstermez. Entelektüel dürüstlük, kişinin çevresindekilere yalan söylememesinden daha derin konudur. Kişinin zihninde, hayatında ve ruhunda bir hakikat rahibi olması demektir.

Buraya kadar yapmış olduğumuz değerlendirmeler, belirli bir duruma uygulanamayabilir. Teorik tartışma, bir bireyin hangi yalanları ne derece ustalıkla söyleyeceği, kaç yalan söyleyeceği ya da yalanların ne hızla artacağı konusunda bize bir bilgi sunmaz. Felsefe bize ancak şunun bilgisini verebilir: Gerçeklik bir bütün olduğu için kişi gerçeklikten bir noktada ayrılırsa, ondan ilkesel olarak ayrılmış olur ve böylece elinde her an patlamaya hazır bir bomba vardır. Bomba patlamayabilir. Yalancı, ezeli düşmanın gücünü ortadan kaldırabilir ve her planını yakalanmadan başarıya ulaştırabilir. Muharebeyi kazanabilir ancak savaştığı muharebeler bunlarsa, savaşı kaybetmek zorundadır. İrrasyonel davranarak kaybettiği ilk şey bağımsızlığıdır. Gerçekliğe savaş açan insan, (tanımı itibariyle) epistemolojinin bütün kurallarına meydan okumaktadır. Toplumsal bir amacı olmadan gizlice kaytaran insan, kendi bilincinin bilişsel gücünü yıkıma uğratar. Ancak dolandırıcı başarılı olmak için genellikle bilişe güveniyormuş gibi davranmaz; başkalarını manipüle etme yeteneğine güvenir. İnsanlar onun için kabul ettiği gerçeklik parçalarından daha gerçektir. Tipik bir elden düşmecedenden de kötü bir halde insanlar onun hayatta kalma aracı olur (Peikoff, 1993: 271).

Yalancı, her insanın asalağı değildir. Cahil, kör, ahmak insanların yani aldatılmaya müsait insanların asalağıdır. Bu tür insanların inançları ve beklentileri, özellikle yalancının yol açtığı yanlış beklentileri, onun baş etmesi gereken ve nazını çekmesi gereken

gücüdür. Yalancı başkalarını kukllarına çevirdiğini düşünür ancak onun bu davranışı kendini başkalarının piyonu haline getirir. Kendini yalnızca başkalarının bilincine değil ki bu yeterince kötüdür, onların bilinçsizliklerine de bağımlı olan en düşkün bir tür haline getirir. Rand'ın ifadesiyle böyle bir insan “değerlerinin kaynağı kandırmakta başarılı olduğu aptallar olan bir aptal”dır (Rand, 1992: 933). Benzer bir analiz her ahlaki erdem ve değer için yapılabilir. Yalancı tutarlı bir insan mıdır? Davranış yöntemi ahlaki ilkelerden kaçınmak ve yakalanmadan o anlık başkalarını dolandırmak üzerine kuruludur. Üretken midir? Kendi yaratıcı çalışmalarıyla değil, başkalarını aldatıp onların meyvelerini alarak geçimini sağlar. Adil midir? Hakkı olmayanı almayı amaçlar. Kendine güveni var mıdır? Bu terim, kişinin gerçeklikle baş etme yeteneğine güvenmesi anlamına geliyorsa, yalancının kendine güveni yoktur. Peki, mutlu mudur? Eğer mutluluk ahlaki karakter sahibi olmayı gerektiriyorsa, değildir. Gururlanabilir mi? Ancak kelimenin saptırılmış anlamında gurur duyabilir yani başkalarını aldatma yeteneğiyle, insan hayatının yasalarını çiğnemekle, gerçekliği aldatmakla ve yalancılığının sonuçlarından kaçmakla ki kaçmayı başaramaz, gurur duyar.

Geleneksel ahlakçılar, dürüstlüğü genellikle bir tür diğerkâmlık olarak kabul ederler. Dürüstlüğü, kişinin diğer insanların saflıklarından yararlanarak elde edebileceği bütün değerlerden kendini feda ederek feragat etmesi olarak addederler. Objektivizm bu görüşü reddeder. İnsanın hem kendisine hem de diğer insanlara karşı dürüst olma erdemi, diğerleri gibi, egoizmin bir ifadesidir. Her erdem, insan hayatının bağlı olduğu aynı karmaşık başarının, var olana sadık kalma başarısının, bir yönünü tanımlar (Peikoff, 1993: 274).

Şimdi kısaca “beyaz yalanlar” konusunu tartışabiliriz. Yalanın ahlaki statüsü, ondan yararlanması amaçlanan kişinin kimliğinden etkilenmez. Diğer insanları gerçeklikten korumak için söylenmiş bir yalan, dolandırıcının durumunda olduğu gibi aynı anti gerçeklik ilkesini temsil eder. Aynı şekilde gayri ahlaki ve kullanışsızdır. Kişinin, diğer insanların körlüğünün suç ortağı olarak onlara hiçbir yararı olmadığı gibi, bundan hiçbir ahlaki kâr da sağlamaz. Ahlaksız bir eylem, diğerkâm bir gerekçeyle iyileştirilemez. İyileştirmek bir yana o eylemin kötülük derecesini artırır. Yalancıyı bir adım daha gerçeklikten uzaklaştırır. Peki o zaman dürüstlük mutlak mıdır? Belirli amaçların ahlaki ilkelerle ilişkilendirilerek değerlendirildiği gibi ahlaki ilkeler de onları gerekli kılan olgularla ilişkilendirilerek tanımlanmalıdır. Ahlaki ilkeler, hayati eylemlerin belirli şartlar altında geçerli olan rehberleridir. Bu sebeple, bütün bilimsel genellemeler gibi ahlaki ilkeler kendi koşulları altında mutlaktır. Ahlaki ilkeler bağlamsal olarak mutlaktır. Örneğin, kişi kendini geçindirmekle yükümlüdür. Ancak bu, bir üniversite öğrencisinin, yirmili yaşlarına çoktan gelmiş de olsa,

ebeveynleri tarafından desteklenmesinin yanlış olduğu anlamına gelmez. Böyle bir durumda öğrenci bağımsızlığını kazanmakta başarısızlığa uğramış değildir aksine bağımsızlığın gereksinimlerini yerine getirmek için kendisini hazırlamaktadır. Erdemler, büyüme ve eğitim süreçleri ön şartına dayanır. Bağlam dışında ve boşluktaki dogmalar gibi çağrılmazlar. Bir başka örnek ise tutarlılık erdemiyle ilgilidir. Kişi, siyasi özgürlüğe sahipse, söylediklerini yapmakla yükümlüdür ancak diyelim ki Gestapo'nun ya da vergi dairesinin dikkatini üzerine çekecek hiçbir düşünceyi ifade etme ya da hayata geçirme yükümlülüğü yoktur (Peikoff, 1993: 275).

Aynı yaklaşım dürüstlüğün yorumlanması için de geçerlidir. Objektivist ahlaka göre, dürüstlük ilkesi ilahi bir emir ya da bir kategorik zorunluluk değildir. Yalanın “özünde” yanlış olduğu ve bu sebeple hiçbir koşulda, insanın çocuğunun hayatı tehlikede bile olsa, yalana başvurulmaması gerektiği anlayışını savunmaz. Kantçılar ise dürüstlüğü bu şekilde yorumlar ve bütün koşullarda geçerli olan kategorik buyruk gereği yalan söylememesi gerektiğini ifade ederler (Akarsu, 1999: 103). Çünkü Kant için ahlak, sonuçlardan bağımsız ve ilkesel bir durum arz etmektedir. Rand'a göre, yine de dürüstlüğün “duruma bağlı” olduğu ve her yalanın, dürüstlük ilkesini referans almadan, “kendi içinde” değerlendirilmesi gerektiği çıkarımında bulunulamaz. Her yerde duyduğumuz bu alternatif görüş yanlıştır. Bu, “içkincilik ve subjektivizm karşılaştırması”nın felsefi alandaki bir başka durumudur. Yalan söylemek, belirli şartlar altında, mutlak olarak yanlıştır. Kişinin bir değeri elde etmesi için yalan söylemesi yanlıştır. Ancak farklı bir durumu ele alacak olursak, kişinin değerlerini suçlulardan korumak için yalan söylemesi yanlış değildir. Eğer kişinin dürüstlüğü, adam kaçıranların ve şiddet kullananların o kişiye zarar vermek için başvurabilecekleri bir silah haline geliyorsa, o zaman normal bağlamın aksidir. Bu durumda kişinin erdemi kötülüğe hizmet eden bir araç olur. Böyle bir durumda kurbanın yalan söyleme hakkı ve hatta yükümlülüğü vardır ve gururla yalan söylemelidir. Bu bağlamda yalan söyleyen kişi, anti gerçeklik ilkesini onaylamış olmaz. Aksine, iyi ve doğru olanın temsilcisi olmuştur. Gerçekliğe (insan hayatına) savaş açan, adam kaçıran kişidir. Ahlaki açıdan dolandırıcı ve çocuğunu korumak için yalan söyleyen kişi birbirinin zıddıdır. Aralarındaki fark, cinayet ve nefsi müdafaa arasındaki farkın aynıdır. Dolayısıyla Kant'ın kapıdaki katile doğruyu söyleme ısrarı ya kategorik buyruğun yanlış uygulanması ya da böyle bir kategorik buyruğun yanlışlığı olarak görülebilir (Sandel, 2012: 159).

Suçlular ve diktatörler dışında yalan söyleyen başka insanlar da vardır. Ancak bu insanların yalan söylemeleri ahlakidir. Örneğin, kişinin özel hayatını meraklı insanlardan

korumak için belli durumlarda yalan söylemesi gerekli ve uygundur. Tutarlılık erdemi için, iyi olmak “her zaman” iyi olmak anlamına gelir demiştik. Bu konuyu daha net ele alacak olursak, iyi olmak, kişinin ilgili bağlamda (ki bu yüzden bu bağlamı bilmesi ve aklından çıkarmaması gerekir) ahlaki ilkelerine her an sadık bir şekilde uymasındır. Erdem, yalan söyleme, öldürme, başkalarının yardımını kabul etme, para kazan, aileni onurlandır ve benzeri somut kurallara uymayı içermez. Bu tür kurallar savunulamadığı ve devamlı olarak uygulanamadığı için insanlar yenilgiyi kabul edip bütün kuralları ihlal ederler. Bu konuya uygun yaklaşım, erdemlerin, kişinin düşünsel süreci kullanarak somut durumlarda hayata geçirdiği geniş soyutlamalar olduğunu kabul etmek olur. Bu düşünsel süreçte kişi temellere dayanarak tanımlama ve bağlamı koruma kuralları da dâhil olmak üzere epistemolojinin tüm kurallarını gözetmek zorundadır. Bu neyin ahlaki olduğunu ve dürüst olmanın ne anlama geldiğini anlamının tek yoludur. Sonuçta diyebiliriz ki dürüstlüğün özü, sahte gerçekliğin reddedilmesidir (Smith, 2006: 77).

3.4. İnsanın Değerlendirilmesinde Rasyonalite Olarak Adalet

Adalet, insanların karakterlerini ve eylemlerini objektif bir biçimde yargılama, ona göre hareket etme ve her insana hak ettiği şekilde davranma erdemidir (Rand, 1992: 933). İnsanın herhangi bir alandaki hedeflerine ulaşabilmesi için seçimlerini iyi yapması gerekir ve bu da insanın etrafındakileri bilmesi ve onları rasyonel bir şekilde yargılamasını gerektirir. Bu, kıyafet seçmek gibi en basit seçimler için bile geçerlidir. Bilginin ve muhakemenin gerekliliği insanlar için özellikle önem taşır çünkü insanlar arasındaki farklılıklar; gömleklerin, koltukların, parkların arasındaki farklılıklardan daha önemli sonuçlar doğurur. İnsanlar, ruhlarını kendileri oluşturur (Rand, 1992: 934). İnsanların irade yeteneği vardır. Yanlış gömlek yalnızca rüküş görünmeme neden olur ancak yanlış insan seni öldürebilir.

İrade sahibi varlıkları değerlendirmedeki kriteri tanımlayan bilim dalı ahlâktır. İnsanın, diğer insanlarla doğru ilişkiler kurabilmesi için ahlak kanunlarıyla kurduğu ilişkiyi belirlemesi esastır. İnsanın ahlaki bir yargıda bulunması muazzam bir sorumluluktur (Rand, 1964: 82). Ahlak, insanın temel değerlerine ilişkin olduğu için, ahlaki yargılama insanın kendini harekete geçiren özü bilmesine olanak sağlar. Kişiliğini ve davranışlarını şekillendiren ilkeleri belirler. Objektivist yaklaşıma göre, bu tür bir yargılama insanın temel ilkesi olan irade yetisine nüfuz eder. Ahlaki yargılama, gerçekliği kabul eden insanla gerçeklikten kaçan insanı birbirinden ayırt eder. Bu tür bir bilgi, insanın eylemlerini planlaması ve çıkarlarını koruması anlamında pratik açıdan gereklidir. Eğer bir insan objektivist ölçütlere göre iyiye (yani rasyonel, dürüst, üretken ve aynı şekilde diğer erdemlere de sahipse), bu insanla kurulacak olan

ilişkinin insana bir değer kazandırması beklenebilir. Ancak bir insan kötüyse yani irrasyonel, sahtekâr, asalaksa, bu insanla kurulacak ilişkinin insana değer kazandırması değil, aksine değer kaybettirmesi beklenebilir (Peikoff, 1993: 277).

Ahlaki yargıda bulunma politikası, insanın maden ararken kurşun geçirmeyen bir yelek giymesine benzer. Ahlaki yargılama, insanın metodolojik olarak başka insanlarda gereksinim duyduğu çaba, cesaret, idealizm gibi erdemli özellikleri ararken, bu özelliklerin tam aksi olan özelliklere ve onların sahip olduğu yıkıcı potansiyele karşı uyanık olmaları sürecidir. Buna karşın, insanın ahlaki tarafsızlık politikasını belirlemesi ve hem övgü hem de suçlamadan kaçınması ahlaki gerçeklikleri ortadan kaldırmaz. Ahlaki yargılamanın yapılmaması, insanın ahlakın hayatındaki rolüne kör olmasına, kendi kişiliğini bozmasına ve diğer insanlarla objektif ilkelere dayalı ilişkiler kuramamasına yol açar. Bunun doğurduğu birçok sonuçtan bir tanesi, insanın kuracağı ilişkileri şansa bırakması ve hatta daha da kötüsü, isteyerek iyi insanlarla ilişki kurmayıp kötü insanların müttefiki olmasıdır. Kötülüğe müdahale etmeyerek ve karşı çıkmayarak onun yol açtığı yıkıma devam etmesine neden olur ve böylece kötülüğün müttefiki olur.

Yargılamayı reddetmek, her tür agnostik eylem gibi, başlı başına taraf tutmak, bu durumda gerçekten gayriahlaki bir taraf tutmaktır. Tarafsız tutumun, aslında ne iyinin ne de kötünün senden bir şey beklememesini ilan ettiğinde, o zaman kime ihanet eder ve kimi desteklersin? diye sorar ve şu şekilde cevaplar Rand: İnsanlar seçim yapmak zorunda oldukları müddetçe, ahlaki değerler kaçınılmazdır. Ahlaki değerler söz konusuysa, ahlaki tarafsızlık mümkün olmaz. Bir işkenceciyi yargılamaktan kaçınmak, onun işlediği işkenceye ve cinayete ortak olmaktır. “Adaletin olmadığı bir yerde, yalnızca iyi kaybeder ve yalnızca kötü kazanır” diye başka bir yerde ifade eder Rand (Rand, 1992: 933). Adalet, insanı başka insanlarla kurduğu doğrudan ilişkilerinde korumaktan çok daha fazlasını yapar. İnsan başkalarıyla ilişki kurmasa da sahip olduğu erdemli özellikler onun için, doğrudan olmasa bile dolaylı olarak ya da en azından potansiyel olarak bir değerdir. Adalet ilkesi, bu sebeple, daha genel anlamda insanın hayatta kalmasını sağlar. Adalet, düşünen ve insan varlığını destekleyen tüm insanlara güç verirken, onların karşıtlarını ise terbiye eder ve onları etkisiz hale getirir. Adaletsizlik ilkesi ise bunun tam tersini gerçekleştirir. Şu ya da bu şekilde yıkıcı insanları desteklerken, düşünürlerin ve üreticilerin kuyusunu kazar. Özünde adalet, hayatı koruyanları koruma politikasıdır. Hayata bağlılık gösteren insanlara bağlılık yemini etmektir. Bu sebeptendir ki adalet, hayatın ahlakına esas teşkil eden bir erdemdir. Dolayısıyla adalet, toplumsal kurumların da ilk erdemidir (Rawls, 1999: 3-4).

Objektivist anlayış, “Başkalarını yargılama ki sen de yargılanmayasın” emrinin tam tersini savunur. Rand’ın ifadesiyle bizim politikamız “Yargıla ve yargılanmaya da hazırlıklı ol”dur (Rand, 1964: 83). Eğer insan hayatı, insanın ölçütüyse, insan kendisiyle ilgisi olan her kişinin, konunun ve olayın ahlaki durumunu saptamak durumundadır. Sonra, sahip olduğu gücü dâhilinde, eylemlerini ona göre gerçekleştirmeli; erdemli olan insanlarla (karışık durumlarda, sadece insandaki erdemli unsurla) ilişki kurarken, kötü olan insanlardan sakınıp onları kınamalılmalıdır. Bu, adalet ilkesinin bir şartıdır. Entelektüel açıdan adalet, insanın ahlaki bir değerlendirmeye ulaşabilmesi için mantığını kullanmasını içerir. Bu, ağır bir sorumluluktur, çünkü insanın kınama ya da onaylama eyleminden kaçınmamasını ve özünde insanın cansız nesnelere ilişkin kullandığı süreç olan biliş sürecini içerir (Rand, 1992: 933). Bir insanın kişiliğini ve davranışlarını yargılarken adil bir şahıs, bilim insanlarının kullandığı epistemolojik ilkeleri uygular. Yalnızca gerçeği keşfetmek kaygısıyla hareket eder. Bu, onun iki aşamayı takip etmesini gerektirir. İlk aşamada, verili bir durumdaki olguları saptaması, ikinci aşamada ise objektif ahlaki ilkeleri esas alarak onları değerlendirmesi gerekir. Her durumda, olguları kavramaya çabalayan bir jüri üyesi gibi bu sürece başlamalıdır. Jüri olarak insan, zanlının bir katil mi yoksa bir hatanın ya da üçkâğıtçılığın kurbanı mı olduğunu kendisine sormalıdır. Benzer şekilde, birinin dediği gibi arkadaşın arkandan seni kötülüyor mu yoksa bu suçlama hatalı ya da kötü niyetli mi? Çocuğunun iddia ettiği gibi, öğretmeni onu hiçbir neden olmaksızın mı cezalandırdı yoksa gerçekten bir nedeni var mıydı? Terfi edilmek için birbirleriyle yarışan çalışanlarından hangisi daha güvenilir, dürüst ve üretkendir? Kısacası, bir insanın nitelikleri ve eylemleri nedir? Adil olmak isteyen bir insanın tüm kanıtları göz önünde bulundurarak cevap vermesi gereken ilk soru budur. Bu bağlamda adaletsizlik, insanın duygusalcılığa kapılıp gerçeklere dayanan kararlarında, gerçek olmayan birtakım unsurların (önyargı ya da iltimas gibi) etkisi altına girmesi anlamına gelir. Adaleti sembolize eden gözü bağlı heykel, gerçekliğin olgularına kör değildir. Gözü bağlı heykel, olgulardan bağımsız olan her hissi dışarıda bırakır. Sübjektif ve keyfi olanı dışarıda bırakarak, insanın salt rasyonel bir biliş sürecini yürütmesini sağlar. İnsanın bu tür bir sorgulamaya ayıracağı vakit, içinde bulunduğu bağlama bağlıdır. Genel olarak, hukukta olduğu gibi hayatta da insan, suçlu olduğu kanıtlanana kadar masumdur (Peikoff, 1993: 279). İnsan yalnızca bir litre süt almak istiyorsa, bakkalı özel bir değerlendirmeden geçirmek gerekmez. Bakkalın yasadışı ya da kusurlu mal sattığına ilişkin bir bilgi bulunmayışı sebebiyle, bakkalın itibarlı biri olduğunu meşru olarak var sayabiliriz. Ancak söz konusu ilişki daha büyük bir önem taşıyorsa (diyelim ki kişi bir mahkemede jüri üyesi ya da birinin kendisinin iş ortağı olmasını istiyor ya da çocuğuna bakıcı arıyor), o zaman açıkça özel bir değerlendirmeye ihtiyaç duyulur.

Ahlaki yargılama psikolojik bir tahlili içermez (Rand, 1990: 23-31). İnsanın ahlaki bir değerlendirmede bulunmak için ihtiyacı olan olgular, insanın bilincinin, kanılarının, ifadelerinin, eylemlerinin kontrolündedir. Bu olgulara her rasyonel gözlemci ulaşabilir. Ahlak hâkimi, kişinin kendisi tarafından bile bilinmeyen ve ancak yetkin bir psikolog ya da psikiyatristin teşhis edebileceği bilinçaltında yatan önerme, saik ya da problemlerin peşine düşmez. Psikoz hastalarını bir kenara bırakırsak, insanlar sorumlu varlıklardır ve öyle de muamele edilmelidirler. Gizli şeytanlar yüzünden mazur görülen ya da kınanan, psikopatolojinin çaresiz ürünleri değildirler. Bazı insanlar sağlıklıdır, şeytanlar tarafından ele geçirilmemiştir. Bir nevrotik bile egemenliğini muhafaza eder. Kaygılarına ve savunularına rağmen, gerçekliği kavrama ve eylemlerini kontrol etme yeteneğini muhafaza eder. Psikolojik problemleri kendisini ilgilendirir başkalarını değil. Ancak problemlerinin açık bir irrasyonelite şeklinde somutlaşmasına izin verirse o zaman bu, başkalarının gözlemleyip yargılamaları gereken açık bir davranıştır.

Kişinin bir insanı ahlaki açıdan değerlendirmesi için sorması gereken soru, “Üç yaşındayken annesi ne söylüyor ve ne yapıyordu?” değildir. Doğru soru, “O şimdi ne söylüyor ve ne yapıyor?” sorusudur. Bir durumun olguları belirlendikten sonra, adaletin bir sonraki adımı objektif ahlaki ilkeleri esas alarak onları değerlendirmektir. Bu adım, olgu toplama aşamasını (fact-gathering stage) zorunlu kılan varlığın üstünlüğünün ileri bir ifadesidir ve adalet erdeminin temelidir. Nasıl ki tıbbi verileri topladıktan sonra hastalığın teşhisi için bir büyücü hekime başvuran bir doktor mantıklı ve ahlaklı davranmıyorsa aynı şekilde olguları saptadıktan sonra keyfi hislerine başvurarak hükme varan bir hâkim de mantık ve ahlaktan yoksundur. Değerlendirici sübjektivizmin bir çeşidi, kişinin ya konu üzerinde düşünme zahmetine girmemesi ya da tüm ahlaki mutlakları reddetmesi sebebiyle hiçbir açık ahlaki ilkeye dayanmaksızın başkalarını yargılamasıdır. Bu türden bir hâkim, kendi arzularına göre başkalarını över ya da kınar ve dolayısıyla hem adaleti hem de uygulanabilirliği terk eder. Vardığı hüküm yargıladığı kişinin asıl doğasından ve hak ettiği şeyden bağımsızdır. Bunun sonucunda, kişinin eylemlerine rehberlik etmede kullanışsızdır. Aynı adaletsizlik, kişinin açık ama objektif olmayan ilkeleri uygulaması sonucunda da ortaya çıkar. Diyelim ki itinalı bir araştırmacının sonucunda arkadaşının senin hakkında kötü konuştuğunu saptadın ve buna göz yumdun. Hatta seni kötilediği için “insan, kendini kötü niyetle kullanan ve rahatsız eden insanları sevmelidir. Başkalarının benim kibrimi yaralaması iyidir, böylelikle alçak gönüllü olmayı öğrenirim” deyip o insanı övdün. Bu tür bir ahlaki yargılama, adalet erdeminden yoksundur. Senin buradaki değerlendirme kriterin, ahlaki yargılamayı gerekli kılan olgulardan

bağımsızdır. İlkelerin insan hayatının gerektirdiği ilkelerle çelişir. Bunun sonucunda, adaletsizlik ve onun yol açtığı sonuçlar meydana gelir. Örneğin, ikiyüzlü arkadaşını hoş gören onun davranışlarını değiştirmez ve seni ondan korumaz. Aksine, onun ahlaksızlığının rasyonelleştirilmesi ve ödüllendirilmesine, senin gelecekteki çıkarlarının ise tehlikeye girmesine neden olur. Eğer iyiyi ve kötüyü irrasyonel bir şekilde tanımlar ve ona göre davranırsan, bu politikan seni yalnızca yıkıma götürür (Peikoff, 1993: 281).

İnsanları yargılarken kişi, evrensel bir değerlendirmenin mümkün olmadığını aklından çıkarmamalıdır. Ahlak iradeye bağlı olduğu için, her insanın iyi, kötü ya da karma olması gibi bir kural yoktur (Rand, 1964: 88). Günümüzde hâkim olan düşünceler sayesinde, sonuncusu en yaygın görülen durumdur. Ancak bu, tüm insan türüne dış değer biçmeyi (extrapolation) meşrulaştırmaz. Bu durum, “Tüm insanlar ahlaki açıdan siyahtır” evrensel suçlamasını, onun yapmacık yan ürünü olan “Tüm insanlar gridir” evrensel “ortayolculuğunu” ya da bu ortayolculuğun ikiz doğal sonucu olan “En kötümüzde bile biraz iyilik vardır” şeklindeki herkesi kapsayan aklamayı ve “En iyimizde bile biraz kötülük vardır” şeklindeki herkesi kapsayan küçümsemesini meşru kılmaz (Rand, 1964: 85).

Gayriahlaki basmakalıp sözler ahlaki yargılamanın yerini tutamaz. İnsanı, ne kötü ile iyiyi birbirinden ayırt etme sorumluluğundan ne de karma ya da gri ruhları oluşturan siyah ve beyaz unsurları (kötü ve iyi hasletleri) belirlemenin zahmetli gerekliliğinden kurtarır. Gri, nihayetinde bu iki unsurun birleşiminden başka bir şey değildir. “Zahmetli” deniliyor çünkü insanın ilkeleri rasyonelse, insanlar arasındaki kahramanları ve canavarları saptamak basittir. Ancak gri vakalar, genellikle kişinin karşısına güç bilişsel problemler çıkarıyor. Kişinin, karma bir insandaki hangi unsurun onun hangi yönünü yönettiğini belirlemesi gerekir. Hangi unsur, ikisi de olabilir, daha temeldir? Bu unsurların mevcut birlikte varoluş yapıları ne derece sabittir? Kişinin kuracağı ilişkinin gerekli ve uygun olması durumunda, kişi karşısındaki insanın siyah tarafının verebileceği hasardan etkilenmeden onun beyaz tarafıyla nasıl ilişki kurabilir? Gerçek hayatta, bu gibi sorular hayati önem taşır ve hiçbir şipşak yargı bu sorulara cevap veremez. Yalnızca tarafsız ve itinalı bir adalet süreci bu sorulara cevap verebilir. Bu süreçteki en büyük engel, diğerkâmlık teorisidir. Diğerkâmlık ahlaki yargılamayı zıddına dönüştürerek insanlara özveriyi takdir etmelerini ve özkorumayı (self-preservation) ahlakdışı olarak ya da daha kötü bir şekilde görmelerini öğretir. Bu teori sürekli olarak uygulanamayacağından dolayı, insanların ahlaki yargılamanın kendisinden nefret etmelerine yol açar. Bu insanlar, ahlaki değerlendirmenin acımasızca olduğunu ifade ederler. Onlara göre iyi insan aslında iyi değildir, yalnızca şanslıdır ve kötü insan ya da grup ise aslında kötü değildir (“Elinde değildi!” “Aslında

bunu yapmak istememişti!”). Aynı zamanda, ahlak göz ardı edilemeyeceği ve devamlı olarak diğerkâm olmak imkânsız olduğu için, bu teori insanların hiçbir ayrımda bulunmadan herkesi kınamalarına yol açar. Ahlaki terse dönüş, ahlaki tarafsızlık ve fark gözetmeksizin kınama politikalarının hepsi adalet erdemine karşı gelir. Hepsi iyinin pahasına kötüyü desteklemek için çalışırlar. Kişi, işkenceyi erdem olarak tanımlarsa, toplama kampındaki muhafızı engelleyecek ve kurbanı avutacak hiçbir şey kalmaz. Gözlerini kaçırırsa ya da elinde kırbaç tutan canavarda biraz erdem ve onun ayaklarına kapanıp kıvranan kurbanda biraz kötülük görüp ikisini de “gri” olarak tanımladığı zaman da aynı durum söz konusudur (Rand, 1964: 88).

Rasyonel ahlak anlayışı, tüm bu yozlaşmayı bir kenara atar. Adalet, her erdem gibi, bir mutlaktır; kişinin bilinci ile varlığı arasındaki doğru ilişkinin bir yanını oluşturur. Adalet, insan değerlendirmede hem olgular hem değerler açısından gerçekliğe bağlılıktır ya da Hâkim Narragansett’in Atlas Shrugged’da ifade ettiği gibi “Adalet, var olanı kabul etme eylemidir. Bir davanın tarafları mahkemenin hükmüne bir tek nedenle uyar, o da tarafsız karar vermesidir” (Rand, 1992: 681-682). Buna karşın, adaletsizlik, her ahlaksızlık gibi, bir tür gerçeklikten kaçınmadır. Doğanın değil, insanların karakterini aldatmaktır. Bu da bizi “her kişiye hak ettiğini vermek” olan eylem alanında adaletle götürür. “Hak etmek,” “iyi ya da kötü bir karakterin ya da davranışın sonucu kişinin layık olduğu karşılığı (ödül ya da ceza) alması” olarak tanımlanmaktadır (Steel, 2000: 182). Ödül, kişiye erdemi ya da başarısı karşılığında verilen bir değerdir. Övgü, arkadaşlık, para ya da tanınan başka bir ayrıcalık gibi pozitif bir şeydir. Ceza, bir ahlak bozukluğu ve suçun karşılığında kişiye verilen negatif değerdir. Kınama, arkadaş olmama ve hatta doğrudan toplumdan dışlama, para ya da ayrıcalık kaybı ve (suç işlenmesi halinde) özgürlüğün ya da hayatın kaybedilmesi gibi negatif şeylerdir. Belirli bir durum için verilecek karşılığın içeriği ve ölçüsü, o durumun doğası ve değeri referans alınarak belirlenmelidir. Ancak her durumda uygulanacak ilke aynıdır. Uygulamada adalet, insanlardaki pozitif (iyiliğe) pozitifle karşılık vermek, insanlardaki negatife (kötülük) ise kötülükle karşılık vermektir. Bu, “göze göz” kuralının arkasındaki gerçektir (her ne kadar bu kural yalnızca kötülüğe verilecek karşılık ile ilgili olsa da). Bu gerçeğin sembolü, her iki kefesinde de eşit ağırlıkları dengeleyen, adalet heykelinin elinde tuttuğu terazidir. İlki insanın davranışı, diğeri ise o davranışına verilen karşılıktır. Zaten adil bir eylem de, diğer insanların hak ettikleri ceza ve ödülleri onlara verilmesidir (Smith, 2006: 155).

Adaletin bu yanının geçerliliği, gerçekliğin olgularıdır. Ahlakın gereksinimine yol açan gerçekliktir. Bu yüzden, metafiziksel bir gerçektir ki düzgün tanımıyla erdem; değere, keyfe, pozitif yola açan bir değerken, ahlak bozukluğunu kayıp, acı ve negatiflik takip eder. İnsanlar

bu gerçeği değiştiremeyecekleri için, tek yapabilecekleri bunu kendi eylemlerinin bir ilkesi olarak kabul etmek ya da bunu göz ardı etmek ya da bunu tersine çevirip sonuçlarına katlanmaktır. Bir konunun üzerinde düşünmemek ya da o konudan kaçınmak olsun, son alternatifler nihai olarak iyi insanları mahrum bırakırken, kötü insanlara onay, destek, ticaret ve zenginlik gibi değerleri bahşetmektir. Bu politika insan yapımı kuralların gerçekliğe itaatsizliği sonucunu doğurur. Erdemi bir engele, ahlak bozukluğunu ise bir kıymete dönüştürür ve böylece ahlaki eylemi kökünden bozarak insan hayatını imkânsız kılar.

Felsefe tarihinde cezalandırıcı adalet anlayışını benimseyenler (retributivists) kişinin, eylemlerinin karşılığını, o eylemin sonuçlarından bağımsız olarak alması gerektiğini savunurlar. Yalan, bir insan mutlak olarak belli bir muameleyi hak ettiği için o şekilde karşılığını bulmalıdır. Buna karşın, faydacılar (utilitarians) mutlak diye bir şeyin olmadığını ve ödüllendirme ya da cezalandırma kararının, eylemin layığının ne olduğuna değil, doğuracağı muhtemel sonuçlara dayanması gerektiğini savunur. Burada da karşı karşıya gelen “içkincilik” (intrinsicism) ve “sübjektivizm” (subjectivism) yanlış ikiliğini görmekteyiz. “Hak etmek” adaletin esası olsa da ahlaki bir kavramdır ve ahlak da amaca giden bir araçtır. Dolayısıyla, adalet de dâhil olmak üzere tüm erdemler, sonuçlar referans alınarak doğrulanmalıdır. Bununla birlikte sonuçlar, bir eylemin insan hayatı boyunca doğuracağı uzun vadeli sonuçlar, ancak ilkeler yoluyla öngörülebilir ve ilkeler de ancak mutlak olarak kabul edilirlse bu işlevi yerine getirebilirler. “Hak etmek” bir düşünce ekolünün savunduğu gibi bir mutlaktır ancak diğer ekolün belirttiği gibi erdemın sınanması onun sonuçları olduğu için bu böyledir. Diğer her alanda olduğu gibi burada da hayat ve ilke, ahlaklılık (morality) ve uygulanabilirlik (practicality) arasında bir ikilik yaratmak anlamsızdır (Rand, 1992: 964).

Sorumuza dönecek olursak, insanlar birbirlerine hangi ödül ve cezaları verebilir? Bu sorunun cevabı şöyledir: Her insan rasyonel, kişisel çıkarı neyi gerektiriyorsa tam olarak o cezayı ya da ödülü verir. İnsanlar, senin öncelikle onlar hakkında objektif ahlaki değerlendirmelere varmanı ve bu değerlendirmeleri ciddiye alarak diğer insanlara verdiğin duygusal tepkiler ve girdiğin insan ilişkileri de dâhil tüm eylemlerine rehber edinmeni beklerler. Ahlaklılık insanı harekete geçiren güç olduğu için hiçbir manevi ödül kişinin ahlaki onaylaması kadar önem taşımadığı gibi, hiçbir manevi kayıp bu ahlaki onaylamanın eksikliği kadar sert bir ceza değildir. Bunlardan ilkinin önceliği vardır. Geleneksel görüşe göre adalet, öncelikli olarak kötünün cezalandırılmasına dayanır. Bu görüş, kötülüğün metafiziksel olarak güçlü ve erdemın yalnızca “kullanışsız idealizm” olduğu düşüncesinden kaynaklanır. Objektivist felsefedeyse kötülük, kullanışsız olarak küçük görülen bir niteliktir. Bu sebeple bizim için öncelik sırası tam

tersi şeklindedir. Adalet öncelikli olarak suçlamaya değil hayran kalmaya, sonra bu hayranlığı açıkça ifade etmeye ve kişinin hayran olduğu şeyler için savaşmasına dayanır. Öncelikli olarak iyiyi kabul etmeye, entelektüel açıdan objektif ahlaki bir hükme varmaya, varoluşsal açıdan iyiyi savunmaya, yani düşündüklerini açıkça ifade etmeye, hükmünü bilinir kılmaya, rasyonel insanları alenen desteklemeye (ve hatta eğer onlar için bir ihlal değil, bir değer olacaksa, onları yüzlerine karşı övmeye) dayanır. Kötülüğe savaş açılmalı ama sonra bir kenara itilmeli. Hayatta önemli olan hayatı destekleyen insanlardır. Kötülüğü onaylamayı reddetmek, hiçbir amaca hizmet etmeksizin zorunlu olarak onun temsilcilerine yanaşmak anlamına gelmez (Rand, 1964: 84-85).

Adalet, kişinin rastgele bir insanı gönüllü olarak ve talep edilmeksizin kınaması anlamına da gelmez. Bununla birlikte, kişinin açıkça kendini ifade etmek zorunda olduğu bir durum mevcuttur; o da kişinin inançlarının onun huzurunda saldırıya uğradığı zamandır. Böyle bir durumda, kişinin sessizliği o saldırıları desteklediğini ima eder. Bu durumda bile konuya ilgisi olmayan ve sağduyuya kapalı olan birine kendini ifade etmene gerek yoktur. Katı bir “sana katılmıyorum” cümlesi hem ahlaki açıdan hem de uygulanabilirlik açısından yeterlidir. Yukarıdaki eylem, muhalif kişinin irrasyonel olan bireyin, bir diktatörün ya da öğrencisinin görüşünü talep eden ama kendisine katılmadığı için düşük not veren bir profesörün kontrolü altında olmadığı önkoşuluna dayanır. Bu gibi durumlarda, muhalif kişinin, diğer insanlar sessizliğinden hangi anlamı çıkarırsa çıkarsın, kendisini açıkça ifade etme zorunluluğu yoktur. Adalet, kişinin başka birinin yaptığı kötülük yüzünden kendisini feda etmesini gerektirmez. Adalet, herkeste var olması gereken, yüksek bir hayatın yalnızca bir parçası olmakla kalmayıp, bu hayatla ayrılmaz bir bütün oluşturan bir erdem olarak düşünölmelidir (Can, 2005: 183).

Buraya kadar, kişisel olmayan insan ilişkilerine yani kişinin yalnızca kültürel gözlemci ya da mahkemede jüri üyesi olduğu durumlara uygulanan adaleti ele aldık. Şimdiyse erdemi daha olumlu ve kişisel bir bağlamda ele alalım. Bir insanın başka birinden bir değer beklediği durumlarda adalet neyi içerir? Bu bağlamda adalet, alışveriş ilkesine bağlı kalmaktır (Rand, 1992: 936). Her adalet eylemi, bir anlamda bir ticaret eylemidir. Bu durum, adaletin rasyonelliğın bir çeşidi olması, gerçeklikteki bir şeye tepki olması ve bir kapris olmaması gerçeğının özünde yatar. Ödüller ve cezalar, hak edilmemiş hediyeler ya da cezalar değildir aksine ödemelerdir. İnsanın aldığı şeye karşılık verdiği şeydir. Aynı şekilde her değer arayan ilişkide de, aranan değer maddi ya da manevi olsun, adaletin savunucusu aldığı şeyin karşılığında veren ve verdiği şeyin karşılığında bir şey bekleyen insandır. O insan, ne hiçbir şey vermeden bir şey bekler ne de hiçbir şey elde etmeden bir şey bahşeder. Alışverişçi ilkesine

göre, insan başka birinden bir şey bekliyorsa, önce onun için uygun ödemeyi yaparak onu hak etmelidir. Böylelikle, iki insan ortak bir fayda sağlamak için ve ortak rızaları sonucunda bir değere karşılık başka bir değeri değiş tokuş eden tüccarlar olmalıdırlar. “Bir alışverişçi, elde ettiğini kazanan ve hak edilmemiş olanı vermeyen ya da almayan insandır” (Rand, 1968: 133) der Rand. Alışveriş ilkesi, objektivist ahlak anlayışının temellerine dayanır. İnsanın hayatta kalmasında aklın oynadığı role ve egoizm ilkesine dayanır. Bireyin zihni değerlerin temel yaratıcısı olduğu ve kurbanlık hayvan olmadığı için sunduğu değerlere karşılık ödeme talep etme hakkı vardır. Hiçbir bireyin ya da grubun bu hakkı hükümsüz kılma hakkı yoktur. Çocukların anne babaları üzerindeki haklarını bir kenara bırakırsak, hiçbir insanın yalnızca var olduğu ve ihtiyaçları olduğu için başka birinin değerli varlıkları üzerinde hakkı yoktur. Olumlu, maddi ya da manevi bir değeri “hak etmek” birincil şart değildir aksine bir nedeni gerçekleştirerek elde edilecek sonuçtur. Neden, kişinin değerler yarattığı ve/veya sunduğu belli bir düşünce ve eylem sürecidir. (Kişi, düşünme ve eyleme geçme sorumluluğunu yerine getirmediğinde olumsuz değer “hak” eder.) Eğer nedeni gerçekleştirmek yani zorunlu bir davranış sergileyerek belli bir karşılık elde etmek sürecini, “kazanmak” terimiyle ifade edersek, diyebiliriz ki rasyonel felsefede “kazanılmamış hak” yoktur. Bir insan, diğer insanlardan yalnızca kazandığı şeyi bir hak olarak talep eder. Objektivist felsefeden kaynaklanan ve alışveriş ilkesinde ifade edilen insan ilişkilerine yaklaşım bu şekildedir. Erdem olmazsa değer olamayacağı için, Rand’ın ifadesiyle “adaletten kaçış yoktur.” “Evrendeki maddi ya da manevi hiçbir şey kazanılmamış ve karşılıksız olamaz” (Rand, 1992: 522).

Alışveriş ilkesini reddedenler, masum olanın ödemeyi yapmasını talep ederler. Bu tür insanlar erdemlerin Tanrı’nın ya da toplumun ürünü olduğunu ve ayrıca bireyin onların gücüne koşulsuz olarak hizmet etme borcunun olduğunu iddia ederler. Bu görüşe göre, muhtaç durumda olanlar gibi belli başlı insanlar, terimin yeni ve geçersiz tanımıyla “hak eden” olurlar. Değerleri bir eylemin ya da başarının karşılığında değil, yalnızca o değerlere sahip olmadıkları ve o değerleri istedikleri için “hak ederler.” Bu yaklaşıma göre, “hak edilen şey” bir kaprise dönüşür. Böylelikle kavram yozlaşır ve adalet erdemi bir kenara itilir. Bu erdemini yerini, yaratıcı olmayanları ödüllendirmek için yaratıcının sahip olduğu değerleri kamulaştırma politikası olan “sosyal adalet” alır. Maddi alanda, bağımsızlık erdemi gibi alışveriş ilkesi de yağmalamayı ve çalmayı yasaklar. Kişinin almak istediği ürünler ve hizmetler karşılığında ödeme yapmasını şart koşar. Aynı ilke, hayranlık, arkadaşlık ve sevgi gibi tepkileri içeren manevi alan için de geçerlidir. Burada da insan başkalarından beklediği şeyi hak etmelidir ve yine burada da insan, istediği şeyi yalnızca kazanarak, başkalarıyla olan ilişkisini bir ticarete

dönüştürmek için kişilik değerleri yaratarak hak edebilir. “Sevgi; kişinin değerlerinin ifadesi, kişiliğinde ve karakterinde edindiği ahlaki niteliklerin karşılığında kazanabileceği en büyük ödül, başka birinin erdemlerinden aldığı neşenin karşılığında elde edilen duygusal ücrettir” diye yazar Rand (Rand, 1968: 147).

Objektivist yaklaşımda, manevi anlamda da yağmalayan ve çalan insanlar olamaz. Kişi, tehdit ederek ya da ihtiyacını sergileyerek, şantaj ya da duygusal dilencilik yaparak, başka birine acı çektirerek ya da kendi acısını öne sürerek olumlu bir tepki kazanma girişiminde bulunmaz. Olumlu tepkiyi hem alan hem de veren, her ikisi de aldatma olmadan ve kurban gibi görünmeden, gerçekliğe bağlı kalarak ve ilişkiden fayda sağlayarak bağımsız eşitler olarak hareket etmelidir. Kişinin değerine karşılık tepki olan sevgi, gerçeklerin kabul edilmesidir. Böyle olması nedeniyle her iki taraf için de ahlaki bir anlam barındırır ve çifte sorumluluk yükler. Seven insan, rasyonel olmalıdır, sevilen de öyle. Kişi, böyle bir sevgiyi kazanarak kendi ruhunu yaratan biri olmalıdır. İnsanın kişilik özelliklerinin hak ettiği tepkiyi alması gerektiği gibi, bu kişilik özelliklerinin değişmesi halinde de hak edilen tepki verilmelidir. Eğer iyi bir insan kötü olursa, kişi o insan hakkındaki eski düşüncesinin tersini benimseyerek gerçekliği kabul etmelidir. Aynı ilke kötü bir insanın iyi olması halinde de geçerlidir. Sevgi nasıl kazanılmak zorundaysa, kınama ve bağışlanma da aynı şekilde kazanılmalıdır. Eğer suçlu olan taraf, mümkün olduğunu varsayarsak, kurbanının zararını karşılayıp hem sözleri hem davranışlarıyla ahlaki ihlalin altında yatan nedenleri anladığını, kişiliğini düzelttiğini ve bu yanlışı bir daha işlemeyeceğini objektif olarak gösterirse, o zaman ahlaki konularda bağışlanmayı kazanır. Eğer suçlu olan taraf kurbanın bu ihlali unutmamasını (bu ihlalden kaçınmasını) ve hiçbir neden olmadan affetmesini ister ya da neden olarak kurbanın inanmasını beklediği günah çıkarmayı sunarsa, bağışlanma kazanılamaz. Küçük ahlaki kusurlar söz konusu olduğunda, insanın bu kusurları anlaması ve kendini düzeltmesi zor değildir ancak kötülük büyükse bunu yapmak kolay ve hatta çoğu durumda mümkün değildir. Kişi, hırsızlık ya da dolandırıcılık gibi büyük bir kötülük yaptığında, hatta daha kötü olanlarından da söz edilebilir, o kişinin kendini düzelttiği hakkında diğer insanları ikna etmek için hangi kanıtların gerekli olduğunu tespit etmek bile zordur. Bu sorun, kötülüğün cezalarından biridir ve bu sorunu çözmek, nadiren bir durum da olsa kötünün ahlaki reform istediğini varsayarsak, iyinin değil kötünün sorumluluğundadır (Peikoff, 1993: 289).

Kazanıldığında meşru olan bağışlanma, merhametten ayırt edilmelidir. Adalet, kişinin ne hak ettiğini tespit edip ona göre davranmaksa, merhamet kişinin ne hak ettiğini tespit edip ona göre davranmamaktır. Başka bir deyişle, olumsuz bir vakada kişinin hak ettiği cezayı

azaltmak ya da hiçbir ceza vermemektir. Merhamet, adaletin yerine hak edilmeyeni koyar ve bunu acıma duygusu adına yapar. Acıma duygusu, masum ya da iyi insanlar için değil, kötülük yapanlar için devreye girer. Masum kişi (ya da kendini tamamen düzeltmiş suçlu) adalet ister, merhamet değil. Suç işleyenin başına gelecek olan şeyi ister. Merhametin pratikteki sonuçları, suçluların eylemlerinden şüphe duyulmaksızın ya da herhangi objektif bir hafifletici durum olmaksızın, salt “toplumun çaresiz ürünlerine” duyulan bir şefkat eylemi olarak serbest bırakıldıkları günümüz mahkeme salonlarında açıkça görülmektedir. Böyle bir eylemden kazançlı çıkan kişi suçludur. Kaybedenler ise onun kurbanlarıdır. Genellikle, “kötülüğe iyilikle karşılık vermenin” kötülerin kalbini yumuşattığı söylenir. Bu iddiayı destekleyecek hiçbir kanıt bulunmamaktadır. Kötülüğe iyilikle karşılık vermek, ahlaki açıdan gri olan bir insanın beyaz unsurunu onun daha iyi olan doğasına yöneltilen hak edilmiş bir iyilik eylemiyle güçlendirmek anlamına gelmez. Bu politika, siyah unsur, genel olarak siyahı ödüllendirmeye dayanır. Bununla birlikte, siyahın özünde dolandırıcılık ya da gizli işler çevirme, ahlaki ilkelerden kaçma ve ceza almadan paçayı kurtarma teşebbüsü yatar. Merhametin, kazanılmamış bağışlanmanın, nedensiz sevginin (ya da sınırsız gülümseme diplomasisinin) izin verdiği ve teşvik ettiği şey tam da budur. Kurbanları; suçluya iyilik etme, onu onaylama ve yaptığı eyleme karşı diğer yanaklarını çevirme konusunda birbirleriyle yarışmadıkları müddetçe hiçbir suçlu yumuşatılmaz (Peikoff, 1993: 290).

Rand’a göre Hristiyanlık nihayetinde hiçbir erdemle bağdaşmaz ancak öyle görünüyor ki özellikle manevi alanda adaletsizliği ilkeli bir şekilde teşvik etmekle özel bir gurur duyar. İnsanlar, gelecek için herhangi bir şansları olmasını istiyorsa, Batı’nın Hristiyan ahlak anlayışının diğer tüm yönlerinden daha çok bu yönünü yani bir zamanlar küstah ve aşırı duygusal olan, kazanılmamış sevgiye, kazanılmamış onaya, kazanılmamış bağışlanmaya duyulan talebi reddedip bunun ahlaki antitezi olan alışveriş ilkesine sıkı sıkıya bağlı kalması gerekir. Hristiyanlığın Kantçı bir yorumu olan eşitlikçilik (egalitarianism), insanların kanun önünde eşit olması gerektiği ya da çifte ölçütten kaynaklanan adaletsizliklere karşı ilkeli muamele anlamında “eşit muamele” görmeleri gerektiği anlamına gelmiyor. Eşitlikçiliğin adaletin yerini alması anlamına geliyor (Rand, 1984: 115). Bu görüşe göre dünyanın en kahraman yaratıcısı, en kötü insanı ve bu ikisi arasındaki her insan ne hak ettiğine ne kazandığına ne yapıp ne yapmadığına bakılmaksızın ve kişiliği, başarıları, becerisi, yeteneği, kusurları, ahlaksızlıkları, erdemleri göz ardı edilerek sevgiden saygınlığa, paradan önemli işlere, üniversite mezuniyetinden gazete yansımalarına ve siyasal güce kadar her değeri eşit olarak paylaşmalıdır. Diğerkâmlar yüzyıllardır bu kadarını ima etmişti ancak Komünistler bile

bunu itiraf etmek için fazla medeniydiler. Çünkü insanlara eşit davranma ve her şeyi onlar arasında eşit olarak paylaşırma, adil olma için tek başına bir ölçüt gibi görünmemektedir (Tepe, 1992: 55). Böyle bir felsefeye göre yaşamak açıkça imkânsız olduğundan ve insanlar, erdemin ödülleri bir yıl boyunca bu şekilde düzenli olarak hak etmeyenlerin kucağına boşaltılmasına dayanamayacağından, eşitlikçi önerinin yalnızca tek bir amacı ve sonucu olabilir: Yıkım. Amaç, kötülüğe fayda sağlamak değil; iyiliği yok etmektir. John Galt, can alıcı konuşmasında “büsbütün ahlaksızlığa düşüş, ölüm ibadetinin kara kütlesi, bilincin varlığın yıkımına adanmışlığı”na atıfta bulunduğu aklında olan adaletsizliğin bu özel şeklidir (Rand, 1968: 130).

3.5. Doğanın İnsana Uyarlanması Olarak Üretkenlik

Üretkenlik, maddi değerler, mal ya da hizmet yaratma sürecidir. Bu yaratım, her yaşta insanın hayatta kalması için bir gerekliliktir. Bu değerler ister ayı postları, sopalar, et dolu bir kap ya da mağaraların duvarlarındaki resim; ister gökdelenler, beyin ameliyatı ya da bilgisayar donanımlı bir uzay gemisinde yediğimiz gurme bir yemek; isterse henüz gerçekleşmemiş hayal bile edemediğimiz lüks ve ihtişam olsun. Görüldüğü gibi, diğer canlı türleri hazır değerleri tüketerek hayatta kalıyorlar (Burada, kuşların yuva yapması ya da karıncaların tepe ve tüneller inşa etmesi gibi ilkel üretken eylem çeşitleri bir kenara bırakılmaktadır.) Bununla birlikte, ayı postu yapımından bu yana insanın hayatta kalması için gereken değerler önce kavranmalı sonra yaratılmalıdır. Kavrayan bir varlık için yaratıcılığın tek alternatifi asalaklıktır. Yaratıcı, doğa karşısına kendi başına dikilir oysa asalak doğa karşısında her zaman bir aracı kullanır (Rand, 1968: 79).

Diğer türler, ihtiyaç duydukları şeyleri doğada bulma talihine sahip olduklarını varsayarsak, özünde kendilerini içinde buldukları çevreye göre ayarlayarak hayatta kalırlar. İnsan, geçmişini kendine göre ayarlayarak hayatta kalır. Verili olanı yeniden şekillendirdiği için iyi talihe ya da afetlerin olup olmamasına bel bağlamak zorunda değildir. Rand, “Kuraklık baş gösterirse hayvanlar yok olur ama insan sulama kanalları inşa eder. Bir sel felaketi olursa, hayvanlar yok olur ama insanlar barajlar inşa eder. Etçil bir sürü saldırırsa hayvanlar yok olur ama insanlar Amerika Birleşik Devletleri Anayasasını yazar” şeklinde bir gözlemde bulunmaktadır (Rand, 1968: 15). Tıpkı rasyonelliğin fazlası olamayacağı gibi, üretkenlik de dâhil rasyonelliğin türevlerinin de fazlasından söz edilemez. İnsanın bilgi ve dolayısıyla düşünce gereksiniminin bir sınırı olmadığı gibi, insanın zenginlik ve dolayısıyla yaratıcı çalışma gereksiniminin de bir sınırı yoktur. Entelektüel olarak her buluş insanın gerçekliği daha iyi kavramasını sağlayarak insan yaşamına katkıda bulunur. Varoluşsal olarak her maddi başarı

insan hayatını daha güvenli, daha uzun ve/veya daha zevkli hale getirerek insan hayatına katkıda bulunur. İster entelektüel ister maddi olsun ilerleme ihtiyacını aşan insan diye bir şey yoktur. Değerin ölçütü insan hayatıysa, “yeterince güvenli,” “yeterince uzun,” “yeterince bilgili,” “yeterince varlıklı” ya da “yeterince zevkli” insan hayatından bahsedemeyiz (Peikoff, 1993: 292).

Üretkenliğin pratik faydaları apaçıktır; üzerinde tartışmaya gerek yoktur. Bizim burada odaklandığımız nokta, üretkenliğin daha önceki felsefeler tarafından yok sayılan ya da reddedilen yönü olan manevi anlamı ve gerekliliğidir. İnsanlar verimli çalışmayı ve bunun kaynağını kendi ahlaki değerlerinin standardı olarak kabul etmeyi öğrendikleri zaman, doğarken hakları olan ama sonradan kaybettikleri mükemmellik düzeyine de ulaşmış olacaktırlar (Rand, 1992: 677). Rand, üretken çalışmayı şöyle tanımlamaktadır: “İnsanın bilincinin varlığını kontrol etmesi sürecidir. Bilgi edinme ve kişinin maddeyi amacına göre şekillendirmesi, bir düşünceyi fiziksel bir form haline getirme ve kişinin yeryüzünü kendi suretinde yeniden oluşturmasının daimî sürecidir” (Rand, 1992: 933). Bu ifadenin de açıkça belirttiği şekilde üretkenlik, her erdem gibi iki bütünleşik unsur içerir: Bilinç ve varoluş, düşünce ve eylem ya da bilgi ve onun maddi uygulaması. Bu unsurların her biri, üretken bir insan ya da eylem için zorunludur. Üretken iş, rasyonalitenin somut bir ifadesidir (Sciabarra, 1998: 246).

Francis Bacon'ın belirttiği gibi, bilgi güçtür (Bacon, 2012: 120). İnsanın hayatını destekleyebilmesini sağlayan bir araçtır. Gerçekliğe uygulanacak, takip edilecek, somutlaştırılacak, kullanılacak bir bilinç ürünüdür. Bu nedenle üretkenlik, maddi değerlerin yaratımı olarak tanımlanır. Bilginin keşfedilmesi ilk adımdır, ancak bilginin amacı, yeni bir makine çeşidi, yeni bir ulaşım yöntemi ya da yeni bir yaşam biçimi gibi varoluşsal bir değeri mümkün kılmaktır. Klasik felsefe geleneğinin aksine, bilgi yalnızca kendi için kazanılması ya da zevk alınması gereken bir şey değildir. “Kayıtsızlıkla” ya da madde ve eylemden koparılarak “saf” olduğu için elde edilecek bir tatmin hissi değildir. Belli bir pratik çıkara, hayatta kalma çıkarına hizmet eden bir metadır. İşbölümüne dayanan bir toplumda bir insan biliş alanında uzmanlaşabilir ancak edindiği bilgiler somutlaştırılmadığı müddetçe, henüz bir üretme başarısı değildir ve insan hayatını desteklemeye yaramaz. Bilim insanı ya da âlimin üretken olarak nitelendirilmesi için, zamanı geldiğinde bir sonraki adıma geçmesi gerekir. Buluşlarına, genellikle bilimsel eserler yazarak ya da dersler vererek, fiziksel gerçeklikte bir varoluş biçimi kazandırmalı, onları yalnızca bilincinde var etmemelidir. Bir bilim insanı, somutlaştırma sürecini ileri taşıma konusuyla ilgilenmeyebilir ancak fildişi kulede yaşamak ona “pratikteki

dünyayı” küçümseme izni vermez. Özellikle, bir buluşu taşıdığı zararlı potansiyele ya da insanların kişiliğine ve amacına bakmaksızın tüm gelenlere teslim etme izni yoktur. Bu, insanlığın en kötü unsurlarına yıkım çalışmaları için yardım ve yataklık etmekten farksızdır. Bununla birlikte, bir bilimsel eser ya da ders ne kadar muhteşem olursa olsun kendi başına bir amaç değildir. Üretkenliğin gerektirdiği zihin-beden entegrasyonu, bilgi bir çeşit maddi zenginliğe dönüştürülmediği müddetçe, eksiktir. Bu adımda da tipik olarak uzmanlaşma söz konusudur. Bu kritik başarının en önemli uygulayıcıları mucitler, mühendisler ve sanayicilerdir. Saf bilim ile aletler arasında bir ikilik yoktur. Teorinin pratikle, metafizik ve epistemolojinin ahlak ve siyasetle, felsefenin hayatla ya da zihnin bedenle olan ilişkisi gibi, bilimin de teknolojiyle ilişkisi vardır. Tüm bu durumlarda, ikincisi olmadan ilkinin bir amacı yoktur; ilki olmadan da ikincisi olanaksızdır (Binswanger, 1988: 494).

“Bilgi güçtür” ifadesinin tersten okunuşu, zenginliğin düşünce olduğu ilkesidir. Burada yalnızca bilim insanlarının düşüncelerine değil; meslekleri ya da becerileri ne olursa olsun yaratıcı çalışma içerisinde bulunan her insanın düşüncelerine atıfta bulunmaktadır. Bir hayvanın seviyesinin, yaban meyvelerinin ya da rutubetli mağarada yenen çiğ etin ötesine geçen her çeşit maddi değer, insanın bilişsel yetisi, zekâsı, hayal gücü ve becerisi sayesinde mümkün hale gelir. Doğal kaynaklardan değerli bir şey yaratan kim olursa olsun, zihnine güvenmek zorundadır; kavramsal bilgiyi barındıran bir bağlama ve eylemine rehberlik edecek belli bir düşünceye ihtiyacı vardır. Bu tür bir entelektüel içerik, Demir Çağı’nın alet ve silahlarını bir yana, Taş Devri’nden kalma bir sopa yapmak için bile gereklidir. Bununla birlikte, bugün Batı’nın kazandığı başarıları göz önünde bulundurduğumuzda, nicelik ve yaratıcı deha açısından zenginliğin yalnızca yetersiz ürünleri değil, geçmiş tüm çağların en abartılı fantezilerini bile aştığı açıkça görülmektedir. Bütün bu gelişmeler, rasyonel bilgiye dayalı olarak ortaya çıkmaktadır. Rand’a göre bilgi, mutlaka somut sorunlara soyut düşünceleri uygulayabilmeyi, özel konulardaki ilkeleri tanıyabilmeyi, onları kanıtlayabilmeyi ve tutarlı bir eylem tarzını savunabilmeyi içerir (Rand, 1984: 201).

Günümüz zenginliğinin doğrudan kaynağı Sanayi Devrimi’dir. Bu devrim, insanların birkaç nesil içerisinde kendi kendilerine yetmekten bolluğa geçtikleri büyük dönüm noktasıdır. Bu devrimin “az gelişmiş” dünyada bir karşılığı olmayan nedeni, geçmişteki iki gelişmeye dayanır: Bu dünyayı destekleyen felsefi devrim olan Rönesans ve on yedinci ve on sekizinci yüzyıllarda gerçekleşen bir siyasi devrim olan insan haklarının keşfi. Devrimin nedeni, bilgi ve eylemi, başka bir deyişle modern bilimi ve modern girişimciyi mümkün kılan akıl ve özgürlüktü. Sonucu ise günümüzde çoğu insanın kanıksadığı ve kötü felsefe sayesinde biyolojik

güdülere, doğal kaynaklara ya da bedensel çalışmaya yordduğu bolluğun aniden akıp taşması oldu. Ancak bunların hepsi antik zamanlardan beri var olagelmektedir. Yeni olan yalnızca bir güdü vardı ve bu sebeple yine yalnızca o güç, zenginliğin temel yaratıcısı olarak nitelendirilebilir. Bu temel yaratıcı ise özgürleşmiş insan düşüncesidir (Peikoff, 1993: 295).

Objektivist görüşe göre, üretim becerisi doğası gereği en yüksek övgüyü hak eder. Ticari ya da teknolojik beceri, her yaşamsal etkililik gibi ahlak ile ilgisi olmayan bir teknik uzmanlık ya da beceri değildir. Yalnızca pratik bir değer de değildir; derin ahlaki bir değerdir (Rand, 1964: 29). Üretme becerisi, insan hayatını ölçüt alan bir değerdir, çünkü bütün değerler gibi onu kazanmak ve muhafaza etmek için bir erdem gerekir. Birey, herhangi bir yaratıcı alanda büyük başarıya ya da yetkinliğe yol açan bilgi, beceri ya da yaratıcı fikirlerle doğmaz. Bütün bu varlıkları, iradi bir süreç içerisinde önce edinmek, sonra da kullanmak zorundadır. Bu sürecin her adımı çaba, amaç ve gerçekliğe bağlılığı gerektirir. Derin bir odaklanma, bağımsız yargılama, uzun vadeli hedeflere ulaşma isteği ve kişinin eyleminde bilgisine sadık kalma cesareti de dâhil olmak üzere rasyonel yetinin gelişimi ve kullanımında içkin olan tüm özellikleri gerektirir. Üretkenlik, aklın hayatta kalma sorununa uygulanmasıdır (Binswanger, 1988: 385).

Maddi değerler yaratma yeteneği birincil değildir. Önce kendisi yaratılmalıdır. Kaynağı, insanın en asil nitelikleridir. Bazı işler, entelektüel anlamda diğerlerinden daha zordur ve daha büyük başarılar imkân sağlar. Ancak salt bedensel çalışmanın ötesindeki her iş, etkili bir performans gösterebilmek için çalışanın önemli bir unsur olan kişisel değere sahip olmasını gerekli kılar. Yarı uyanık ve amaçsızca önceden belirlenmiş rutinde ilerleyen, ne yaptığıyla ilgilenmeyen ve pasif bir şekilde kabilesinin kurallarına uyan değersiz bir kişi, üretkenlik anlamında yararsızdır. Günümüzün sendikalarının kurbanlarının da doğruluğunu onaylayacağı gibi, böyle bir kişi hayatını sürdürebilmek bir yana dursun, postaları bile tasnif edemez ya da çöp toplayamaz. Sanatta olduğu gibi iş hayatında, bilimde olduğu gibi sanayide, felsefede olduğu gibi üretimde, yani insanın bulunduğu her alanda, işin fiziksel talepleri nispeten azdır. Sanayi toplumunda kaba güce ya da dayanıklılığa hala açık olan yalnızca birkaç iş vardır. Bunların dışındaki her işte öncelikli olan işin gerektirdiği zihinsel aktivitedir. Rand, “İster senfoni yönetmek ister kömür madeninde çalışmak olsun her iş bir yaratma eylemidir ve her işin kaynağı aynıdır: Kişinin kendi gözleriyle görmesinin bozulmamış kapasitesi” (Rand, 1992: 718) der. Bu nedenle, bir iş adamı da bir sanatçı kadar insan maneviyatının bir temsilcisidir. Ancak, zihnin üstünlüğü, fiziki olandan kopma anlamına gelmez. Dolayısıyla, bir sanatçı da bir iş adamı gibi maddeyle tam anlamıyla meşguldür ve meşgul olmalıdır. Sanatın da herhangi bir

meşru alan gibi yaşamsal bir amacı vardır. Sanatın yaratımı, nesnel, gerçeklik odaklı düşünce ve sonra da bu düşüncenin fiziksel bir ortamda somutlaştırılmasını gerektirir. Bir ürünün yaratıcısı, tüm bunların ötesine geçtiğini iddia ediyor ve hayatla, objektiflikle, gerçekle (ve dolayısıyla kendi kendini desteklemenin saygın araçlarıyla) ilişkisini kestiğini gururla ileri sürerse, o zaman onun iş kolu sanat değil, bir tür dolandırıcılıktır.

Hiçbir rasyonel alan, manevi ve maddi karşıtlığına çekilemez. Tüm düzgün alanlar, düşünce ve eylem gerektirir. Hepsi, zihin ve beden entegrasyonuna örnek teşkil eder. Düşünce ve eylemin birbirinden ayrılmasıyla birlikte, zihin-beden ikiliği öğretisi, her rasyonel erdemi bozmuştur. Ancak belki de en yozlaştırıcı etkisi, ahlaki açıdan anlamsız bulup nihayetinde de var olmadığını ileri sürerek bir kenara ittiği üretkenlik üzerinde olmuştur. Bu ikilik, iki üretici için iki insan arketipi arasından bir seçenek sunar. İlki, dünyayı küçümseyen spiritüalist, ikincisi ise zihni küçümseyen materyalisttir (Rand, 1992: 940). Spiritüalist; iş, teknoloji ve parayı insanın “aşâğılık doğası”nın bayağı endişeleri olarak kabul edip aşâğılar ve bilginin kullanılarak kirletilmemesi gerektiğini savunur. İkincisi ise teoriyi, soyutlamaları ve bilimi işe yaramaz sayarak aşâğılar ve maddi ürünlerin, bunlar hesaba katılmadan biriktirilmesini savunur. Her iki tip de insan yaşamının sürdürülmesinde aklın hiçbir rol oynamadığını savunur. Her ikisi de insanın hayvanlar gibi ahlaki üretim süreci yoluyla değil, hâlihazırda etrafında bulunan maddi değerleri düşüncesizce tüketerek hayatta kaldıklarını ileri sürer. Bu iki tipten biri, insanın kendini korumasının tinsel olmayan bir angarya olduğu ve üreticilerin yalnızca birer hayvan olduğu sonucuna varır. Bu tip, hayatta kalmanın entelektüel ya da ahlaki bir önemi haiz olmaksızın talihsiz, pratik bir gereklilik ve hatta gerekli bir kötülük olduğundan dem vurur. Diğer tip, bu düşünceye “Yeter bu kadar düşünce ve erdem. Haydi, kötü olalım” diye karşılık verir (Peikoff, 1993: 297).

Rand, gerçeklik ve kavramlar teorisini referans alıp zihin-beden ikiliğini metodik olarak reddeden ilk düşünürdür. Bu nedenle, mevcut bağlamda adalet erdemini tam olarak uygulayan ilk kişi de odur. Felsefi sistem bakımından zenginliğin kaynağını ve dolayısıyla onu yaratanların tam bir değerlendirmesini tanımlayan ilk kişidir. Üretken insan, ahlaki bir insandır. Dolayısıyla üretken insan hayran olunmayı hak eder. Böyle bir insan işinde, hayatının geri kalanında olduğundan daha iyi olabilir ancak onun çelişki ve sorunu budur. Kişiliğini ve yaratıcı potansiyelini azaltır yine de gerçekte başardığından bir şey eksiltmez. Onun hiçbir sorunu, başkalarının katkısı ne olursa olsun başarısının temelinde kendi iradesinin, eyleminin ve zihninin yattığı gerçeğini değiştirmez. Bunların hangisinin en büyük olduğunu zaten bilmektedir. Bahsettiğimiz erdem farklı bir yönünü ele alalım. Üretkenlik, iyi hayatın sadece

gerekli bir unsuru olmakla kalmaz aynı zamanda iyi hayatın esas amacıdır (Rand, 1964: 27). Bu konuya üretkenlikten daha kapsamlı bir konu olan “yüksek ve egemen değerlerin” ikincisi olan amacı ele alarak başlayabiliriz. Amaca duyulan ihtiyaç, insan doğasının her temel ögesinde; hayatta, akılda ve iradede içkindir. Hayat, hedefe yönelik kendi varlığını devam ettiren bir eylem sürecidir (Binswanger, 1988: 254). Akıl, odaklanma halini yani amaçlı bir uyanıklığı gerektirir. Kişi odaklandığında, irade yalnızca değerler bağlamı içerisinde uygulanabilir. Kişi, yalnızca ulaşmak istediği amacı referans olarak yüksek seviyeli alternatifler arasından seçim yapabilir. Amacın ahlaki bir değer olarak görülmesi, insan hayatının bu temel ihtiyacını kabul etmek, gerçekleşmesini iyi olarak kabul etmek ve sonra onu isteyerek yerine getirmektir. Kişi, amacı eylemlerinin bir ilkesi kabul ederek bunu yapar.

Amaç ilkesi, seçimin geçerli olduğu insan varoluşunun her alanında bilinçli olarak amaca odaklanma anlamına gelir. Amaç insanı, soyut değerlerini ve sonra her alanda ulaşmak istediği hedefleri ve o hedeflere ulaşma yollarını açıkça tanımlar. İş ya da arkadaşlık, dostluk ya da sanat, eğlence ya da tatil konularında olsun, her konuda neyi neden sevdiğini bilir ve onun peşinden gider. Rand, Aristoteles’in terminolojisini kullanarak, bu tür insanın etkili nedensellik (salt uyarıcılara tepki verme) ile değil, nihai nedensellik ile hareket ettiğini söyler. Bu kişi, değerleri için tutkulu bir hırsa sahip olan ve hayatının her anını ve her adımını onlara hizmet ederek geçirmek isteyen kişidir. Amacın dayattığı gayret bu kişinin zoruna gitmez. İsteddiği nesnelere kendisine verilmediği, onları kazanması gerektiği gerçeği hoşuna gider. Onun gözünde amaç, bir angarya ya da görev değil iyi bir şeydir. Değerleri elde etme sürecinin kendisi başlı başına bir değerdir. Amaç ilkesi, istemli olarak dinlenme ya da gevşemeyi onaylar ancak amaçsızca ya da eylemsizlik ile yaşamayı kınar. Bir insanın, hayatını tesadüf eseri geçirmesini, örneğin bir işe, bir ilişkiye, bir felsefeye hatta bir sinema salonuna yalnızca o an orada bulunduğu ya da buldukları ve diğerlerini araştırmak çok zahmetli olacağı için girmesini kınar. Amacı terk eden insan, kendi doğasından kaçan, odaklanma yükümlülüğünü yerine getirmeyen ve seçim yapma gücünden vazgeçen bir hiçe dönüşür. Böyle bir insan, zamanını, hayatını boşa harcayarak geçirir (Peikoff, 1993: 298).

Etiğin amacı olan kendi kendini koruma bir kalemde elde edilemez. Sürekli, rasyonel bir sürece, kişinin ilgi duyduğu her alanda belirli-özel amaç türlerini kapsayan türev değerleri kazanma sürecine dayanır. Dolayısıyla insan hayatı somut olarak amaç arayışından meydana gelir. Bu anlamda amaç, insan hayatının özü ve onun korunmasının aracıdır. Her değer gibi amacın da belirli bir eylem ile kazanılması gerekir. Bir insan, amaç sahibi olmak istiyorsa, hedefleri birbiriyle ilişkili olmalıdır. Dolayısıyla bu durum, hedeflerin esas amaca entegre

olmasını gerektirir (Rand, 1964: 17). Karmakarışık hedefleri olan bir insan, o hedeflere ulaşamaz ya da rasyonel bir biçimde o hedeflerin peşinden bile gidemez. Zamanını ve sahip olduğu diğer değerli şeylerini hedefleri arasında nasıl paylaşacağına ya da bu hedeflerin birbirleriyle çelişen gereksinimlerini nasıl çözeceğine karar vermesi (karpisin dışında) hiçbir şekilde mümkün değildir. Bu tür kararları verirken, kişinin hangi uzun vadeli eylemlerin başlatılabileceğini ve hangi günlük seçimlere rehberlik edileceğini referans alarak bu hedefleri hiyerarşik bir düzen içinde göreceli önem derecesine göre sıralaması gerekir. Böyle bir hiyerarşi, bir insanın ancak esas amacını tanımlaması halinde mümkündür. Esas amaç, bir insanın zamanı, enerjisi ve kaynakları üzerinde birincil hak sahibi olan uzun vadeli hedeftir. Diğer tüm hedefleri, ne kadar değerli olursa olsun, ikincildir ve bu esas amaca entegre edilmelidir. Diğer hedeflere, yalnızca birincil olanı eksiltmez ve tamamlarsa, ulaşılmaya çalışılmalıdır. Esas amaç, insanın günlük eylemlerini yöneten ölçüttür. Ahlak felsefesinde, kişinin “değer” unvanı üzerinde hak talep edenleri değerlendirebilmesi için öncelikle soyut bir değer ölçütü oluşturması gerekir. Benzer şekilde, kişinin günlük eylemlerinde üzerinde baskı kuran ve “önemli” olduklarını iddia eden çeşitli işleri değerlendirebilmesi için ölçüt görevi görecektir belirli bir amaca ihtiyacı vardır. Böyle bir amacı olmayan insan, kendisi için neyin önemli olduğunu hiçbir şekilde bilemez. Başta ne kadar samimi olursa olsun, sonunda kendini karpisleriyle hareket eden, değişken, yönsüz, başka bir deyişle irrasyonel halde bulur. Buna karşın, amacını tanımlayan insan, yeryüzünde geçirdiği zamanından ne elde etmek istediğini bilir. İşleri hiyerarşik olarak düzenlendiği için geçirdiği günler bir toplam kabul edilir. Özetle, insan hayatının esas amacı, onun diğer bütün ilgilerini düzenlemeye hizmet eder. (Binswanger, 1988: 398).

İnsan hayatının bütünleştirici ölçütü görevini görebilecek yalnızca tek bir amaç vardır; o da üretken işidir. Üretken iş faaliyeti (rasyonel bir biçimde bakıldığında), tam bir varoluşun değer ve erdemlerini insanın günlük rutin yaşantısının bünyesine katar. Böylece, o insanın manevi temelini, doğru ilişki, düşünce, gerçeklik ve değerler gibi tüm işlerin önkoşulunu teşkil eden temellerini atar ve onları devam ettirir. Üretken iş yapan bir insan, gerçeği algılama ve değerleri elde etme görevinde düşünce yetisini kullanan insandır. Böyle bir faaliyet, zihnin bireyin bir niteliği olması bakımından diğer insanlardan bağımsızdır. Aynı zamanda, doğası gereği uzun vadeli. Yaratıcı işin her aşaması sınır tanımaksızın bir sonrakini mümkün kılar. Üretici, günlerini rastgele daireler çizerek değil düz bir çizgi üzerinde geçirir. Bu düz çizgiyi Rand şöyle tanımlar: “...düz çizgi insanın nişanıdır. ...her biri bir sonrakine yol açan ve bir hedeften diğerine ilerleyerek sonunda tek büyüyen bir bütünde toplanan bir hareket...” (Rand,

1992: 561). Gördüğü bu işleyle, üretken işin yerini hiçbir şey alamaz. Özellikle ne sosyal ilişkiler ne de eğlence arayışları onun yerini alabilir. Çünkü üretken iş rasyonel insanın hayatının merkezi amacıdır (Binswanger, 1988: 387).

İş söz konusu olduğunda, kişi başkalarının yerini alamaz. Bir insan, hangi ahlaksızlığı seçerse seçsin ister sevilmek isteyen bir Keating'in, ister aldatmak isteyen bir dolandırıcının, ister emirler vermek isteyen bir diktatörün, isterse bu emirleri almak isteyen bir diğerkâmin yolunu takip etsin, kendi esas amacını başkalarıyla olan ilişkisine göre tanımlarsa, bu durum onu ister istemez elden düşmeci yapar. Dolayısıyla, üretken bir amaç yerine öncelikli olarak sosyal bir amaçla hareket eden herkes, gerçekliği ve onun ima ettiği her şeyi reddeder. Bu sebeple, bu tip insanların hiçbiri, davranışlarının yalnızca tek bir amacı bile olsa, bir amaca sahip olarak nitelendirilemez, amaca sahip olmaktan kasıt daha önce tanımlanan değer odaklı, çaba gerektiren varlıksa eğer. Aslında, Rand'ın gözlemlediği gibi, elden düşmeci tam da amaç disiplinini terk eden insanların başvurdukları şeydir. Endişelerini yatıştırmak ve sorumluluklarını yerine getirememelerinden kaynaklanan boşluğu doldurmak umuduyla, başka insanlara koşmaktan başka yardım isteyecekleri bir yer yoktur. O insanların benlikleri olmadığı için başkalarının içinde, elden düşme yaşarlar (Rand, 1968: 68).

Amacı olan bir hayat, rasyonalite erdeminin bir ifadesidir. Bu nedenle, kişinin bağımsızlık erdemini ve üretkenlik de dâhil olmak üzere diğer erdemleri uygulamasını gerektirir. Üretken kariyerlerin çoğu, diğer insanlarla düzenli olarak temasta bulunmayı içerir ancak bu durum, profesyonel işlev ve toplumsal ilişkiler arasındaki ayrımı ortadan kaldırmaz. İş, partiye dönüştürmez. Toplumsal ilişkiler önemli bir değerdir ancak yalnızca uygun bir bağlam içerisinde önemlidir. Öncelikle kişi aklının gelişimine kendini adanmalı ve gerçeklik ile doğru bir ilişki kurmalıdır. Sonra bir tür ödül olarak diğer insanlar ile kendisi gibi gerçeklikle doğru bir ilişki kuran ve kendisiyle aynı değerleri paylaşan insanlar ile keyifli zaman geçirebilir. Önce üretken bir amaç peşinde olmalıdır. Benzer şekilde, kişi işinin yerine oyun, spor, seyahat, hobi, cinayet romanları okuma, televizyon izleme, alışveriş yapma, plaja gitme gibi eğlence etkinliklerini koyamaz. Eğlencenin önkoşulu yaratımdır. Boş zaman aktiviteleri dinlenme biçimidir ve kişinin dinlenecek bir işi olduğunu varsayar. Sadece iş yaptıktan sonra dinlenme ve ödül olarak değerleri vardır. Öncelikli olarak eğlenceye adanmış bir hayat, kişinin uzun vadeli bir hedefi olmaksızın ve entelektüel faaliyetler içinde bulunmaksızın aklını beklemeye alması ve düşünmeden birbirinden kopuk oyun, seyahat, gösteri, alışveriş faaliyetlerini gerçekleştirerek yaşamasıdır. Bu, bir eğlence düşkününün hareketsiz ve anlamsız yaşantısına denk gelir. Eğlence de dâhil olmak üzere hakiki her insan ihtiyacı, meşru bir mesleğin temelini

oluşturabilir. Rand, bu nedenle, profesyonel sporculara, şov adamlarına ya da posta pulu satıcılarına hakaret etmez. Ancak, bu tür alanlar, yalnızca kişinin onları iş olarak görmesiyle iş niteliğini kazanır. İş, süreklilik ve disiplinli yaratıcılık içerir. Her tür çalışma, düşünen bir zihinle yapılıyorsa yaratıcı çalışmadır (Rand, 1992: 933).

Üretkenliğin temel onaylanması, insanın maddi değerlere olan ihtiyacıdır. Ancak buraya kadar açıkça anlaşıldığı gibi, bir insanın üretken olması için tek neden bu değildir. İş yalnızca maddi olarak değil aynı zamanda manevi ya da psikolojik olarak da gereklidir. Kişinin yaşamı boyunca aktif bir zihne sahip olmayı ve hedef odaklı bir yolda ilerlemesini sürdürebilmesi ve böylece beyninin ve eylemlerinin kontrolünü elinde tutabilmesi için sahip olduğu tek araçtır. İş, yalnızca zenginlik için değil aynı zamanda ahlaki ölçüt olarak insan hayatında içkin olan üç yüce değer için de gereklidir. Bu değerler; akıl, amaç ve (onlardan sonra gelmesi beklenen) özsaygıdır (Rand, 1964: 27).

Üretkenlik, erdemin temel varoluşsal içeriğini, ahlaki hayatın günlük özünü oluşturur. Bu nedenle, ekonomik durumu nasıl olursa olsun her ahlaki varlığın sorumluluğudur. Dolayısıyla bir insan, servet sahibi de olsa, kendisine miras kalmış da olsa ya da piyangoyu kazanmış da olsa, üretken bir kariyere ihtiyaç duyar. Zengin bir insan, meşru bir nedeni varsa eğer, para kazandırmayan bir işte çalışmayı seçebilir ancak her halükârda çalışmalıdır. Aylak insan, faturalarını ödemekte sorun yaşamasa bile insan hayatını yaşayan biri değildir. Bir bireyin üretkenliğini ahlaki açıdan değerlendirirken, kişi şekil ya da sonuçlara dayanarak değil, iradi esaslara dayanarak yargılamak zorundadır. Mesele, hangi alanı seçtiğin değildir çünkü sayısız rasyonel seçenek vardır. Mesele, ne kadar başarı elde ettiğin ya da ne kadar yükseldiğin de değildir çünkü insanlar, diğer nedenlerin yanı sıra, sahip oldukları zekâ bakımından farklılık gösterirler ve dolayısıyla onlara uygun olan iş türleri ve yaratıcılık seviyesi de farklı farklıdır. Buradaki ahlaki mesele, sahip olduğumuz entelektüel birikim ve mevcut olanaklar göz önüne alındığında, bir iş alanına nasıl yaklaştığımızdır. Odaklanmadan ve azmetmeden hafta sonunu, tatilleri ve emekliliğimizi bekleyerek mi iş günlerini geçiriyoruz yoksa hayatımızla ilgili olarak elimizden gelenin fazlasını ve en iyisini mi yapıyoruz? Kendimizi bir amaca yani üretken bir kariyere adıyor muyuz? Bizi zorlayan bir iş alanı seçip o işin gerektirdiği koşulları karşılamak, iyi bir iş çıkarmak ve bilgi dağarcığımızı genişleterek, becerilerimizi geliştirerek, verimliliğimizi artırarak daha da iyi bir iş çıkarmak için çabalıyor muyuz? Son sorulara verdiğimiz cevaplar olumluysa ister cerrah, ister demirci, ister badanacı, ister peyzaj ressamı, ister apartman görevlisi ister şirket başkanı olalım, üretkenlik açısından tamamen erdemliyiz demektir (Peikoff, 1993: 302).

Genellikle kariyerine odaklanmış bir bireyin, bencil olduğu için, soğuk ve duygusuz olduğu söylenir. Bu nedenle, böyle bir kişinin duygularının, özellikle işine yönelik zorlukları ve ödülleri de içeren duygularının, gerçek doğasını ifade etmemiz gerekir. Bu duygular, The Fountainhead adlı eserdeki kısa kısa diyalogda saklıdır. Roark'ın mimariye karşı tutumunu gözlemleyen bir arkadaşı şunları der: “Sonuçta, yalnızca bir bina. Senin anlam vermeye çalıştığın gibi kutsallığın, Hint işkencesinin ve cinsel esrikliğin birleşiminden oluşan bir yapı değil.” Roark şöyle cevap verir: “Değil mi?” (Rand, 1993: 252). Bu, her insanın kendi seviyesinde elde edebileceği bir içsel durumdur. Hayata anlam veren, işte bu durumdur. Böyle bir yaratıcılığı yücelten felsefe ve yalnızca o felsefe, insanların “iş ahlakı” unvanıyla onurlandırılması gereken şeydir.

3.6. Kendine Saygı ve Güven Duygusu Olarak Gurur

Gurur, kişinin ahlaki mükemmeliyeti elde etme kararlılığını ifade eder (Binswanger, 1988: 381). Rand, bu konuda şöyle der: “İnsan, sürekli olarak seçim yapmasını ve sürekli olarak bir yaratıcılık süreci içinde bulunmasını talep eden, sonuç doğuran ve birbirine bağımlı olan iki eylem alanıyla karşı karşıyadır: Çevresindeki dünya ve kendi ruhu... Nasıl ki hayatını sürdürebilmek için ihtiyaç duyduğu maddi değerleri üretmesi gerekiyorsa, öyle de hayatını sürdürebilmesini sağlayacak ve hayatını yaşamaya değer kılacak kişilik değerlerini de elde etmek zorundadır. Dünyayı ve kendini sahip olduğu değerlerin suretinde şekillendirerek hayatta kalabilir” (Rand, 1975: 169).

Üretkenlik erdemi, bu gereksinimlerin ilki ile ilgilenirken, gurur erdemi ikincisiyle ilgilenir. Üretici, mümkün olan en iyi maddi ürünleri üretmek için çabalamalıdır. Benzer şekilde, gururlu bir insan kendi içinde mümkün olan en iyi ruhsal hali elde etmek için uğraşır. Bu, ne tür bir çaba ve disiplin içerirse içersin, tam bir erdem halidir. Ahlak açısından, mükemmeliyetten daha azını elde etmek yetmeyecektir (Rand, 1968: 178). Bütün erdemler rasyonalitenin birer çeşidi olduğu için, ahlaki mükemmeliyete ulaşma kararlılığı nihai olarak tek bir politikaya indirgenir: Akla uyma kararlılığı. Mantık yasalarının açıkça belirttiği gibi, bu konuda orta yer diye bir şey yoktur. İnsan ya böyle kararlılığa sahiptir ya da sahip değildir. Objektivist terminolojide, “ahlaki mükemmeliyet” gerçekliğe referansta bulunularak tanımlanan geçerli bir terimdir. Rand’a göre, “Ahlaki mükemmeliyet, ihlal edilmemiş rasyonalitedir. Zekânızın seviyesi değil, zihninizin bütünüyle ve durmadan kullanılması; bilgi dağarcığınızın ne kadar geniş olduğu değil, aklın bir mutlak olarak kabul edilmesidir” (Rand, 1992: 970). Bu şekilde tanımlanan mükemmeliyet yalnızca mümkün değil aynı zamanda gereklidir. Ahlak kuralları nasıl gerekliyse, mükemmeliyet de aynı nedenden dolayı kişi için

gereklidir. İnsan hayatı erdemini ölçütüyse, kötülük yalnızca ayartılma ya da katlanılır bir seçenek değildir, ölümcül bir tehdittir. Herhangi bir alanda ahlaki mükemmeliyete ermeme, yıkıma doğru giden bir harekettir.

“Doğru,” “iyi” ve “mükemmel” gibi ahlaki kavramlar, insanoğlunun seçimlerine rehberlik etmek için formüle edilen normlardır. Bu tür kavramlar yalnızca seçme gücünün içinde olanlara atıfta bulunabilir. Bu nedenle, kişiliğindeki kusurlara razı olan bir insanın hiçbir mazereti yoktur. “Kusurlar” yapılması kaçınılmaz olan bilgi hataları demek değildir, kaçınılması mümkün olan ahlak ihlalleridir (Rand, 1968: 179). Ahlaklı insan, bilgi eksikliğine sahip olabilir ya da hatalı bir sonuca varabilir ancak ne bilincinde ne de eyleminde ne yetki ne de ihmal suçlarında kasıtlı kötülüğü hoş görmez. Kendisinden imkânsız talep etmez, ancak mümkün olanın her gramını ister. Kusurlu ruhundan şikâyet etmeksizin kendini küçük düşürürcesine omuz silkip “Ben buyum işte” demeyi reddeder. “Ben”in yaratılmış olduğunu ve kendisi tarafından değiştirilebileceğini bilir.

Gururun özü ahlaki hırslılıktır (Rand, 1964: 29). İnsan, kendi kendini yaratan ruha sahip olan bir varlıksa, o zaman gurur onu doğru bir biçimde yapma sürecidir. Tüm erdemler gibi bu süreç de entelektüel ve varoluşsal bir unsur içerir. Entelektüel olarak gurur, kişinin geçerli olmayan beylik laflara ya da hislere razı olmasını değil, ahlaki konuların hakikatini kavramak için çalışmasını gerektirir. Gururlu insan, ahlaki konuları mantık yöntemini kullanarak, açıkça ve objektif bir biçimde ele alır. Yalnızca doğanın ve insan doğasının gerçeklerine dayanan bir objektif ilkeler yasası, gerçekliğe muhalif olmaksızın tutarlı bir şekilde uygulanabilir. Eğer kişi gerçekliği yeniden yazarak ahlaki ele almaya başlarsa, o durumda ahlak mükemmeliyetinden söz edilemez. Eğer kişi, (Kantçılar gibi) erdemli bir hareketin kişisel güdüden yoksun olmasını, (Stoacılar gibi) insanın duygusuz olmasını, (Plotinus gibi) bedensiz olmasını talep ederse, o zaman kişi, insanları var oldukları için kınama noktasına gelir. Bilincin önceliği yaklaşımının her biçimi, ahlakın amacını geçersiz kılar (Peikoff, 1993: 305).

Kişinin doğru ahlaki ilkeleri tanıdıktan sonraki adımı, tekrarlanan rasyonel eylemlerle o ilkeleri ruhunda inşa etmektir. Kişi bu ilkeleri uygulayarak onları Aristoteles’in kastettiği anlamda “ikinci doğa” haline getirir. Ahlak istemli olduğu için, ahlaki mutlakçılık her şeyi bilme ya da her şeye gücü yetmeye ihtiyaç duymaz. Ahlaklı insan, kazanılmamış suçu kabul ederek kişiliğini ucuz satmaz. Hiçbir kontrolü olmayan bir başarısızlık, yaşıyor oluşunda içkin olan arzu ya da doğası gereği uygulanabilir olmayan bir ahlak kanununa itaatsizlikten dolayı suçlanmayı kabul etmeyebilir. Bununla birlikte, güçsüz bir anında ahlaki açıdan bir suç işlerse, kendini temize çekmek ve ahlaki saflığını yeniden kazanmak için kararlı bir biçimde harekete

geçer. Yanlış davranışını kınar, ana nedenlerini analiz eder (bu süreçte temelde yatan sorumluluktan kaçma anlarını belirler), (uygulanabilir alanlarda) onarım yapar ve akli politikasını yeniden şekillendirmeye çalışır. Böylece geleceği için kişiliğini muhafaza eder. Gururlu insan, ahlaki açıdan “gri”yi hor görür. Erdemleri seçici olarak uygulamaz, ilkesi gereği her ahlaki ilkeye uyar. Bu nedenle Rand gururu, “bütün erdemlerin toplamı” olarak tanımlar (Rand, 1992: 970). Aristoteles de benzer şekilde gururu, “erdemlerin tacı” olarak adlandırır ve diğer erdemlerin hepsinin ön koşulu olduğunu söyler.

Gurur erdeminin ödülleri, düzgün bir ahlaki kişiliğin mümkün kıldığı tüm değerlerdir. Özellikle gurur, insanı “üstün değerlerin” üçüncüsü olan öz-değere götürür (Rand, 1968: 131). İhlal edilmemiş rasyonalite, insanda özgüven üretir. Politikası gerçekliği kabul etmek olduğundan, bir yararlılığa, gerçeklik ile baş etme ve hedeflerine ulaşma konusunda gücüne olan inancına sahiptir. Ayrıca, yarattığı ahlaki kişilik takdire şayandır, bu nedenle gururlu insan özdeğerini bilir. Bu anlamda, eylemlerinin yararlanıcısı olmaya hakkı olduğu, kendi kendine yettiği için gereken dikkati hak ettiğini ve kendi en yüksek değeri olma konumunu kazandığı hissini duyar. “Özdeğer”, kişinin, hayatını yaşarken takip ettiği sürecin ve dolayısıyla yarattığı benliğinin, temel ve olumlu ahlaki değerlendirmesidir. Hiçbiri doğuştan olmayan iki (ayrılmaz) sonucun birleşimidir. Haklıyım ve iyiyim. En iyisini elde edebilirim ve elde edebileceğim en iyi olanı hak ediyorum. Yaşayabiliyorum ve yaşamaya layığım.

Bir hayvanın özdeğerlendirme yapmaya ihtiyacı yoktur çünkü ahlaki konular onu ilgilendirmez ve kendi eylemini sorgulayamaz. Ancak istemli bir süreç ile hayatta kalan insanın bir ahlak kuralına ve o kurala uyduğunun farkına varmaya ihtiyacı vardır. Nasıl yaşayacağına dair bilgiye sahip olmaya ve bu bilgiye göre yaşayıp yaşamadığının da bilgisine ihtiyacı vardır. Rand'ın formüle ettiği üzere insan, “Haklı olması gerektiğini bilir. Eylemde haksız olmak hayatı için tehlike teşkil eder. Benlikte haksız olmak, kötü olmak, varoluşa uygun olmamak demektir” (Rand, 1968: 176). Özdeğer ya da onun yokluğu, bu temel konuda bireyin verdiği hükümdür. Olumlu hüküm, düzgün yaşayan birinin ödülüdür ve insana yoluna devam etmesi için gereken gücü verir. Karşısına çıkan engeller ne olursa olsun, ona erdemli olma, yargısına güvenme, hedefleri için savaşıma, mutluluğu arama cesareti verir. Olumsuz hüküm, kişinin kendinden şüphe etmesi ya da kendinden nefret etmesi biçiminde ortaya çıkmış olsun, günlerini odaklanmadan geçirdiği için kişiye verilen bir cezadır ve kişiyi hedeflerinin peşinden gitmektense korku ve suçluluk duygusuyla baş etmeye çalışan ruhsal bir sakat haline getirir. Böyle bir insan, Rand'ın ifadesiyle, “hayatta kalma silahını bıraktığı için” korkar. Kendini suçlu hisseder, çünkü “bunu isteyerek yapmış olduğunu bilir” (Rand, 1992: 968). Çoğu insan, kişinin

özdeğere ihtiyacı olduğunu biliyor gibi görünür ancak neden ihtiyacı olduğunu bilmez. Diğerkâmlık gibi geleneksel ahlak anlayışları bu bakımdan işe yaramaz olmanın da ötesinde kötü bir durumdadır. Kendilerini, ihtiyaçla savaşmaya adanmışlardır. Sadece rasyonel bencillik ahlaki ihtiyacın temelini tanımlar. İhtiyacın temeli, biyolojik ya da metafiziktir: İrade sahibi varlık, ahlaki bir döküm (envanter) olarak görev için sahip olduğu beceriler ve değerler açısından nitelikli olduğu sonucuna varmadıkça, özkorumayı amacı olarak kabul edemez.

Saygı, bir değerlendirme türüdür ve değerlendirmenin önkoşulu bir değer ölçütünün var olmasıdır. Bu nedenle, insanın özdeğerinin durumu, yalnızca ahlaki pratiğine değil aynı zamanda ahlaki teorisine de bağlıdır. Özdeğeri ölçmek için kullandığı (genellikle sadece üstü kapalı olan) ölçüte bağlıdır. Burada, insanlar arasında büyük bir ayrım meydana gelir: Özdeğeri rasyonalite (tam bir bilince varma kararlılığı) ölçütüne göre ölçenler ve ölçmeyenler. Benlik, zihin olduğu için, özdeğer ya da kendine saygı zihne olan saygıdır. Rand'ın tanımıyla “kişinin düşünme gücüne güvenmesidir (Rand, 1968: 177). Bilinçli olma kararlılığı, insanın doğrudan iradeye bağlı bir işlevidir. Üstelik bu kararlılık insan etkinliğinin ve kişisel değerlerin kaynağıdır. Bu nedenle, rasyonalite ölçütü gerçekliğin olguları üzerine kurulan tek ölçüttür. İnsan doğasına dayanan ve insan hayatının gerektirdiği erdem yarasından türeyen tek özdeğer ölçütüdür. Başka hiçbir yasanın, insan hayatının bir ihtiyacını karşılama ile ilgisi olamaz. Rand, tek bir ölçüte göre kendimizi iyi ya da kötü olarak yargılamamız gerektiği ve yine o ölçüte göre kendimize saygı göstermemiz ya da kendimizi küçümsememiz gerektiği sonucuna varır. O ölçüt, hayatta kalma aracımızı isteyerek kullanmamız ya da kötüye kullanmamızdır.

Bu yaklaşımı, günümüzde adeta bir salgın olan, özdeğeri rasyonaliteden başka bir ölçüt ile ölçme girişimiyle karşılaştırmak gerekir. Bunun bir örneği; başkalarından aldığı onaya, otoritelere gösterdiği itaate ve/veya fedakârlık isteğine göre kendi değerini yargılayan elden düşmeci olabilir. Bu kişi, özdeğer hissini kazanmak ya da en azından özdeğere sahipmiş gibi yapmak için, gerçekleştirdiği her düşünce eylemini ikincil bir konuma düşürmek zorundadır. Kendisi hakkında iyi hissetmek için sürekli olarak odaklanmaktan çıkmalı ve zihnini bozmalıdır. Bu hareket, kendisini kontrolsüz, etkisiz ve işe yaramaz hissetmesine neden olur. Böylece, günümüzde pek çok insanın sahip olduğu kolay kontrol edilemeyen aşağılık kompleksi ve onların çözümlenemez çatışmaları ortaya çıkar çünkü ruhlarını uygun olmayan ölçütlere göre yargılıyor ve özdeğerlerinin gereksinimlerini hayatlarının gereksinimleriyle yarıştırmıyorlar. Sonunda ise bu iki değeri de kendileri için imkânsız kılıyorlar. Rand, bu pratiği “gerçeklik ile özsaygıyı karşı karşıya getirmek” olarak açıklar (Rand, 1992: 968). Mevcut ölçekteki bu pratik, insanlığın önde gelen ahlak teorilerinin bir sonucudur ve biyolojik bir

ihtiyacın tamamen bozulmasını temsil eder. Özdeğeri ölçmede kişinin yapabileceği daha az yıkıcı sonuçları olan hatalar da vardır. Akıl yürütme kararlılığında olan bir insan, kendisinden imkânsız isteyerek kendi kuyusunu kazabilir. Bir konuda (üstü kapalı olarak) her şeyi gören ya da her şeye gücü yeten biri olmayı bekleyip, bu nedenle kronik bir kazanılmamış suçluluk duygusunun yükünü taşıyabilir. Ahlaklı davranmaya devam ettiği sürece, böyle bir insan temel özdeğerini kaybetmez. Ancak “özsaygı” bir biçimde ihlal edilmiş olur. İhlalin kapsamı ve bu ihlalin o kişinin hayatı ve mutluluğu karşısında teşkil ettiği tehlikenin derecesi, onun kendinden beklediği uygunsuz beklentilerin doğasına bağlıdır. Geçersiz özdeğer ölçütlerine sahip olma hatasına düşmüş bir insan ister irrasyonel ister dürüst olsun, ahlaki düşüncelerini değiştirmelidir. Kendini başkalarıyla olan ilişkisine, bilgisine ya da varoluşsal başarısına göre değil, yalnızca kendi iradesine dayanan belirli bir zihinsel durumu muhafaza etmesine, tam bir odaklanmışlık halinde olup olmadığına göre yargılamayı öğrenmelidir. Bir başka deyişle, objektivist ahlak anlayışının önerdiği gibi, kendi özdeğerini ahlaki mükemmeliyet ölçütüne göre değerlendirmeyi öğrenmelidir. Sonra gurur erdemini uygulayarak bu ölçüte göre yaşamalıdır. Objektivist ahlak anlayışına göre gurur, özdeğere yol açan tek araçtır, insanın kendi başarılarından ve kendi karakterinin yarattıklarından aldığı zevktir (Branden, 1964: 76).

Her ahlaki özellik gibi gurur ve özdeğer de herkese açıktır. Rand'ın romanlarındaki kahramanlar en üstün zekâyâ sahiptirler ancak yine de sıradan insanlardır. Ne yazık ki yanlış felsefe nedeniyle, çoğu insan için böyle bir insan olma başarısı o kadar enderdir ki âdeta imkânsızdır. Bununla birlikte, doğuştan edinilmesi gerekli olan tek şey sıradan, herhangi bir seviyede işleyen bir zekâdır. Bu durumda, bu zekânın işleme için gerekli olan şey, doğru ahlaki bir yasa ile özgürleşmesidir. Oysa zekânın her ahlaki gereksinimi acımasızca saldırıya uğramaktadır. Rasyonalite acımasızlık, entelektüellik kuraklık, egoizm sömürçülük, bağımsızlık asosyallik, tutarlılık katılık, dürüstlük uygulanabilir olmayan, adalet zalimlik, üretkenlik materyalistlik olarak görülüp kınıyor. Bu yaklaşımın özü yani ölüm itikadının doruk noktası, “gurur kötüdür” öğretisidir. İnsanlar mükemmel olmayı arzulamamaları gerektiğine, bu özdeğerinin bir aldatmaca olduğuna ve erdem onların ne kadar acımasız olduklarını kabul etmelerine dayandığına inanırlarsa, o zaman gerçek erdem onlar için imkânsız hale gelir ve insanlık kapana kısıılır. İyi insanlar, iyi olmak için azmetmeyi bırakır ve geri kalanlar ise reform umudundan vazgeçer. Sonuç, umutsuzluğun kitle üretimidir. Umutsuzluk, ırkın hepsine yayılır, kendini alçaltma ve yüzyıllar boyu hüküm süren ahlaksızlık halini alır. Ancak bozuk bir ahlak teorisi böyle bir kural üretebilir. Bu da irade dışı gerçekleştirildiğine inanılan ilk günah dogmasıyla ilgilidir. Oysa herhangi bir irade kullanmadan günah sahibi

olmak, ahlak kavramına atılmış bir tokat olduğu kadar kendi içinde de çelişkili bir kavramdır. Seçme imkânının dışında kalan bir şey ahlakın alanının da dışında demektir (Rand, 1992: 938). Rand'a göre "insanın kendi seçimine açık olmayan bir şeyi günah saymak, ahlak kavramıyla alay etmektir. Diğer taraftan, insanın doğuştan serbest iradeye de kötülük eğilimine de sahip olduğunu iddia etmek, korkak kaçamaklara sığınmaktır. İçine eğilim yüklenmiş serbest irade, hileli zarlarla oyun oynamaya benzer. Kişiyi oyun oynamaya, çaba göstermeye, sorumluluğu yüklenmeye, oyunun parasını ödemeye zorlar ama kararlar her zaman onun kurtulamadığı eğilimden yana çıkacaktır. Eğer seçim ona ait olsaydı, doğarken öyle bir şeye sahip olmazdı. Eğer bu, kendi seçimi değilse, o zaman da iradesi serbest olamaz" (Rand, 1968: 137).

Tarihi açıdan, İlk Günah öğretisi günahın nedenidir. Bu doktrini herhangi bir biçimde vaaz eden her bir ideoloji, saygınlık statüsünden çıkarılır. İnsanı lanetleyen her ideoloji, kendini de lanetlemiş olur. Böyle bir ideoloji, unsurlarıyla kurbanlarına teselli ve sevgi gösterse de günahlarından arınmış olmaz. Eğer bir insan değersizse, üzerine düşen görev kendini azarlayarak ortalıkta dolaşmak değil, kötülüğünü düzeltmektir. Eğer değersiz değilse, onu aksine ikna etmeye çalışmak büyük bir haksızlıktır. Her iki durum için de ahlakta erdem olarak alçak gönüllülüğün hiçbir yeri yoktur. Nasıl ki gurur ahlaka olan bağlılıksa, alçakgönüllülük de ahlakın yalnızca pratikte değil aynı zamanda teoride yok edilmesi demektir. Alçakgönüllülüğü yücelten bir ahlak kendiyle çelişir. Hem bir davranış şeklinin savunuculuğunu yapar hem de bu davranışın tam olarak uygulanmamasını talep eder. Böyle bir yaklaşım ahlaki ilkeleri reddeder ve o ilkelere saygı duyan her insanı kınar. Ancak her günah heveslisi için mükemmel bir yasal boşluk, her düzenbaz için cayma maddesi, her kaprise tapan içinse izin anlamına gelir. Verilen izin şudur: "Eğer fazla iyi olmaya çalışırsan bu seni kötü yapar." Rand'a göre dinler, alçakgönüllülük inançlarını ahlaki saflığın katı kuralları olarak sunar. Bu dolandırıcılıktır. Katı kural uygulanmayı talep eden kuraldır. Ona uyanlardan, "doğruyu ve yanlışı ciddiye alıyorum, vaaz ettiklerimi yaşıyorum, iyiyim" diyerek kendi kendilerini kutlamalarını bekler. Mutlakçı yaklaşım doğası gereği gurur ve özsaygı talep eder (Peikoff, 1993: 309).

Eğer bir ahlak içkinci dogmaları savunuyorsa, o zaman insanların yasal bir boşluk ya da nefes alacak bir yer bulmaya ihtiyacı vardır. Bazı özkorumacı davranışları yasal olmayan yollardan hayatına sokmaya ihtiyacı vardır. Bununla birlikte, bir insan ahlaklı bir hayatı savunuyorsa, o hayatın aksine en ufak bir şeyi bile almaya ihtiyacı yoktur. İnsanın nefes almaktan kaçıp nefes alacak bir yer bulmaya ihtiyacı yoktur.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. DEĞERLERE SAHİP OLMA BİLİNCİ: MUTLULUK

Belirli erdemleri ortaya koyduktan sonra, açıkladığımız bütün ahlaki kuralların sonuçlarına bakarak bir özetleme yapabiliriz. Varoluşsal açıdan ahlaki niteliklere sahip insanın ödülü hayattır. Duygusal açıdan, bir başka ödül, birincisinin parçasıdır ve bu da çalışmayı gerektirir: Mutluluk. Mutluluk, insanın -iyi insanın- yaşama ilişkin deneyimidir. Rand'ın ifade ettiği gibi, bu deneyimin başarılması kişinin hayatının “yegâne ahlaki amacı”dır (Rand, 1992: 970). Mutluluğun tartışılması, ahlak senfonisinin kodası niteliğindedir. Bugün insanlar ahlaki olanla acı arasında bağlantı kurdukları zaman, onlara erdem ile “pratiklik” veya “gerçekçilik” olarak adlandırılan özellik arasındaki ilişkiyi analiz ederek başlamaları gerektiği önerilir. Bu durum mutluluk hakkındaki tartışmanın uygun bağlamını verecektir.

4.1. Pratik Olarak Erdem:

“Pratik” kavramı etik alanla sınırlı değildir. Bu, araçların amaçlara uyarlandığı her alan ile ilgilidir. Eğer bir insanın hedefi bilgi ise pratik olan dua değil gözlemdir. Eğer hedef tifoyu yenmekse pratik olan, ilkeller gibi tamamlar çalmak değil; aşılınarak bağımsızlık sistemini güçlendirmektir. Amaç insanlığa faydalı olmaksızın, pratik olan, kendi hareketini tekrarlayıp duran bir hareket makinesi değil, tekerlek veya bilgisayarın icadıdır. “Pratik”, istenen sonuca ulaşan veya onu besleyen şeydir. Pratik kavramı, bir çeşit olumlu değerlendirmeye işaret ettiği için, bir değer standardını öngörür. Bu standart ise peşine düşülen sonuca-hedefe göre belirlenir. Daha da genişletecek olursak, bir insanın gerçekleştirdiği eylemler onun hedeflerine ulaşması için ona imkân sağlarsa o insan, becerikli ya da pratik olarak tanımlanabilir. Buna karşın, bir insanın eylemi, eninde sonunda o insanın başarısızlığa uğramasına neden oluyorsa, bu insan da pratik anlamda beceriksizlikle nitelendirilir (Peikoff, 1993: 326). Ahlak kuralları da uygulanabilir veya uygulanamaz diye nitelendirilmektedir. İnsan denilen türe sunulan bu kuralların çoğunluğu uygulanabilirlik özelliğine sahip değildir. Uygulanabilirlik özelliğine sahip olmayan bu kurallar, insan hayatının gereksinimleriyle çatışan birtakım vasıtalar önermektedir. İnsanlar bu tür kurallara uyduğu ölçüde, çelişki, hayal kırıklığı ve başarısızlık yaşarlar. Başarısızlıklarının özü, bu kuralların, onların hayatlarında ve sahip oldukları şeylerde gerçekleştirdikleri eylemler için yetersiz olmalarıdır. En bariz örnek fedakârlık teorisi. Birinin eylemlerine yön veren ilke fedakârlık ise, önce bir nesneye değer veriyor sonra onu terk ediyorsa- kişinin seçme alanına yaklaşımı pratiklik karşıtlığını güvence altına alıyor; değerlerin kaybını garanti ediyor ve bu durumu övüyor, dolayısıyla böyle bir hayat istiyor

demektir. Oysa uygar dünyadaki insanlar hâlâ yaşamak, gelişmek, mutlu olmak istiyorlar. Bu standarda göre, etik, resmen itiraf ettikleri etik, umutsuzdur. Bu nedenle, günümüzde kendini açıkça ortaya koyan bir felaket düşüncesinin evrensel kabulü şudur: Ahlâk ve pratik arasında doğaları itibariyle bir çatışma vardır. Bu düşünceye göre, her insan temel bir alternatifle karşı karşıyadır: İdealist olarak kendini iyiye, doğruya, asil olana adayıp, bu durumda dünyevi ve gerçekçi olmayan bir yenilgiye mahkûm olması gerekir. Ya da başarıyı, ihtiyatlılığı, işlerini "gerçekçi" olarak görüp, bu durumda da idealleri, mutlakları ve ahlâk prensiplerini ortadan kaldırması gerekir. Felsefede, bu tercihlerin ilki için Platonculuk, ikincisi için ise Pragmatizm önerilerde bulunur. Alternatif şudur: Dünyevi bir amaca sahip olmadan iyi ol ya da gerekli araçları göz ardı ederek hedeflere ulaşmaya çalış. Başka bir deyişle: kendinizi erdemlere ya da değerlere –nedenlere ya da etkilere- etik veya hayata adayınız. Objektivizm bu ikilemi tamamen reddeder (Peikoff, 1993: 327).

Rand'a göre ahlaki eylemde bulunan bir insanın iyi hakkındaki anlayışı onun en temel pratiklik standardıdır. Böyle bir insan, peşinden gitmesi gerektiğini (kendi kendini koruma) düşündüğü şey ile peşinden gitmek istediği şey arasında hiçbir çelişki yaşamaz. Tüm hedeflerini, temel ve ikincil olanları gerçekliğe göre belirler. Sonuç olarak, yalnızca insan tarafından elde edilebilen, birbiriyle tutarlı ve kendisi için mümkün olan hedeflerin peşinden gider; bu hedeflere ulaşmak için gerekli olan araçları (ilkeler dâhil) keşfetmek için aklını kullanır ve bilgisini eyleme geçirir, bildiklerini atlatmayı, amaçsız sürüklenmeyi ya da çıkarlarını feda etmeyi reddeder. Rand'ın görüşüne göre, bu, insan asaletinin tanımıdır. Uygulamada ihtiyaç duyulan diğer politikalar neler olabilir?

Objektivist yaklaşımda erdem, kişinin değeri kazanma ve/veya muhafaza etme davranışıdır (Rand, 1964: 27). Bir başka ifadeyle erdem, değere götüren şeydir. Bu nedenle, erdem ile etkinlik arasında bir ikilem olduğu fikri anlamsızdır. Akılcı araçlarla rasyonel hedefleri takip etmek, gerçekliği başarılı bir şekilde ele almak bir insanın hedeflerine ulaşmak için tek yoldur. Objektivist tanımında ahlaki olmak pratik olmaktır ve pratik olmanın tek yolu da ahlaki davranmaktır. Hiçbir felsefe metafizik olarak insanın her şeyi bilen veya her şeye gücü yeten olmadığı gerçeğini değiştiremez. Bir kişi, erdeminden bağımsız olarak, basit bir hata ile bir teşebbüste başarısız olabilir (hatta ölebilir). Yanlış istikamette ilerleyen bir pilotu düşünelim, vicdanlı ve dürüst olması, onun uçağının doğru bir istikamette ilerlemesini sağlamaz. Oysa pilot rasyonel bir şekilde hareket ederek uçağının yönünü doğrultabilir. Çünkü akıl, bir insanın bilgisinin ve değer yargılarının biricik kaynağıdır; kişinin eylemlerinin yegâne yol göstericisidir (King, 1986: 113). Rasyonalite bir erdemdir. Erdem, kişinin değeri elde etme

ve/veya onu koruma eylemidir, eylem bilgiyi gerektirir. Eğer bir kişi gerekli bilgiyi edinmezse, ahlaki açıdan yetersiz olmasa bile, hiçbir şekilde sonuçların sebep olacağı acıyı çekmekten kaçınmaz. Bu durumda bilgi yanlışlarının yanı sıra, diğer insanların etkisi de hesaba katılmalıdır. Eğer bir girişimde birinin amacı başkalarının işbirliğini gerektiriyorsa, kendi erdemi (veya bilgisi) başarıyı garanti etmez. Fikirleri, motivasyonu, becerileri ve diğer insanlarda görmek istediği karakter özellikleri o insanların kendi seçimlerine bağlıdır, onları görmek isteyen insanın değil. Özgür bir toplumdaki bir birey, istediği türde insanları aramakta ve düşüncelerini başkalarıyla paylaşmak için onları ikna etmeye çalışmakta özgürdür. Fakat hiçbir ikna etme eylemi, ne kadar ustalıkla yapılırsa yapılsın, insan iradesini geçersiz kılamaz. Dolayısıyla bir insanın fikrini rızası olmadan değiştiremezsiniz. Bu durumda kaza faktörü devreye girer. Her insanın, hatası olmaksızın bir bireyin zamansızca ölümüne veya bazı çabalarında başarısız olmasına neden olabilecek hastalıklar, depresyonlar, uçak kazaları ve benzerleriyle karşılaşma ihtimali vardır. Uygun insan eylemi, kazanın etkisini büyük ölçüde azaltabilir. Modern tıbbın ve teknolojinin hastalığı ve felaketi önleme veya bunlarla başa çıkma becerisi bu durum için iyi bir örnektir. Ancak kazanın etkisinin azaltılabilmesi, kazanın ortadan kaldırılabileceği anlamına gelmez (Peikoff, 1993: 328).

Erdemini dikkate alıp başarıyla taçlandıran hiçbir kozmik yönetici yoktur. Bu durum gerçekliğin bir kısmı hakkında bir adaletsizlik de değildir. Bu, nedensellik ve ayrımsızlığın bir ifadesidir. Bir kişi arzu etsin etmesin belli nedenlerin belli sonuçlara yol açması anlamında nedenselliğin, diğer bütün var olanlar gibi insanın da sonlu olması anlamında ayrımsızlığın ifadesidir. “Adalet” ve “adaletsizlik” kavramları, evren ya da hayatın alt biçimleri için geçerli değildir. Yalnızca insanların bazı seçimleri ve eylemleri için geçerlidir. Erdem otomatik olarak ödüllendirilmez, ancak bu durum, erdemün ödüllendirildiği gerçeğini de değiştirmez. Erdem, hayattaki riskleri en aza indirir ve başarının şansını en üst düzeye çıkarır. Ahlak, bir insanın zekâsının gücünü tam olarak nasıl kazanacağı ve kullanacağı, iş arkadaşlarını nasıl seçeceği, insanlar arasında en iyinin zirveye yükselmesini sağlayacak şekilde toplumu nasıl örgütleyeceğini öğretir. İlke olarak yaşamı ve uzuvlarını nasıl koruyacağını ve dolayısıyla öngörülebilecek her tehlikeye karşı birinin nasıl korunacağını öğretir. Ancak bu, ahlakın insanlara her şeye gücü yetme özelliğini verdiği anlamına gelmez; onlara verdiği şey, sayısız kötülüğün önlenmesi, hafifletilmesi veya bunlara karşı koymanın araçlarıdır. Netice itibarıyla ahlak, neyin iyi neyin kötü, neyin doğru neyin yanlış olduğunu öğretirken, insana dünyada yaşamının doğru yolunu keşfetmesi gerektiğini gösterir (Rand, 1984: 61,79).

Etik bir tartışma bağlamında, bir eylem biçiminin “uygulanabilir” veya “uygulanamaz” olarak değerlendirilmesi, yalnızca bir insanın seçimine açık olan konuları hesaba katabilir. Soru şudur: Bir insan bu konularda, değerlere ulaşmak için gerekli ilkelere göre hareket ediyor mu yoksa zihni ve gerçek arasında bir bağlantısızlık mı ortaya koyuyor? İlk durumda, o ve onun izlediği ahlak, pratik övgüyü hak eder; ikinci durumda, böyle bir şey söz konusu değildir. Bu anlamda, insanı sınırlamasına rağmen ahlakın pratiklik sağladığını ve insana eylemlerini meşruiyet çerçevesinde gerçekleştirme imkânı sunduğunu söyleyebiliriz. Burada bir yargıç pratikliği, uzun menzilli bir bakış açısından daha önemlidir. Eğer biri, bir insanın eylemlerinin doğrultusunu değerlendirmekle ilgileniyorsa, insanın zaman ölçeğini göz önünde bulundurmalıdır. Bugün insanların işte, siyasette ve herhangi bir alanda istedikleri şey başarı ise; barış, sevgi veya zamana ihtiyaç duyuyorlarsa, herhangi bir çaba göstermeksizin ve gerekli olan araçları kullanmaksızın onların insanlara verildiğini kabul edelim. Ancak bu kullanımdaki “pratiklik” geçersiz bir kavramdır. Ahlak ve pratik birbirine uyduğu gibi ahlaksızlık ve pratik olmamak da aynı şekilde birbirlerine uymaktadır. Tıpkı erdemli olanın etkili olan olduğu gibi kötülük de etkisiz/iktidarsız olandır. Objektivizm için kötülük, gerçekliğin kasıtlı olarak bilinmemesi veya ona karşı itaatsizlik anlamına gelir. Bunun anlamı şudur: Gerçeklikle başa çıkamayacak, çılgınca, bağlam düşürücü ve kendisi ile çelişkili olandır. Kötülük tek bir bakımdan tutarlıdır: Kötülük, özü itibarıyla insan hayatının gerektirdiği tüm değer ve erdemlerle sürekli savaş halindedir. Hayata karşı olmak kısırlıktır/verimsizliktir. Kötülük sadece hayat karşıtlığını davet eder. Kötülük, rasyonel bir varlığın hayatını yok edecek olan şeydir (Rand, 1992: 927).

Dürüstlüğü tartışırken gördüğümüz gibi, mantıksız hareket eden irrasyonel bir insan değerli hiçbir şey elde edemez. Onun eylemleri mutlaka kendi kendini engellemektedir. Bu ilkenin sınırsız sayıda başka örnekleri vardır. Özgür bir ülkede başarılı iş yapmak (meşru bir değer) isteyen, ancak yetenekli insanları kıskanan ve sadece sıradan olanları işe alan haksız bir işverenin var olduğunu düşünelim. Sonuç olarak, hayatın gerçeklerinin onun karşısına çıkmasıyla o insan, rakipleri tarafından çalışma alanının dışına itilecektir. Çalıntı düşünceler aracılığıyla başkalarının görüşlerini çürüterek itibar kazanmak isteyen siyasal bir adayı göz önünde bulundurduğumuz zaman da benzer bir durum yaşanacaktır: Bir süre sonra, söz konusu siyasal adayın düşüncelerinin kaynakları keşfedildiğinde adaylığının çöküşü kaçınılmaz olacaktır. Belirsizlik yoluyla güven arayan, insanları, ortak paydaları bulunmayan insanlarla bir arada olmaya çağıran ve izlediği politika sayesinde insanlar arasında en yüksek seviyeye çıkan, ülkesini güvenli bir sığınak olmanın tam tersi kan gölüne çeviren diktatörlerin sonu da çok

farklı olmamıştır. Üreticileri asmak için uğraşan ve milletini yok eden bu tipler, zamanını gerçek ve hayali olan terörle, yurtiçi ve yurtdışında savaşarak geçiren, Hitler ve Stalin örneğinde olduğu gibi sonunda sertifikalı bir psikotik hale gelirler. Erdemle olduğu gibi kötülükle de bir insan kısa vadeli bir bakış açısı kazanırsa, sonucu doğru bir şekilde değerlendiremez. Tersyüz edilmiş ahlak kuralları, insanları öylesine yozlaştırmış ki, söz konusu insanlar, kötülüğü kayıptan ziyade değerle ilişkilendiriyorlar. Gerçekte tersi doğrudur. Erdem, kötülüğe değil, bilime, zenginliklere ve diğer her türden iyiye götürür. Kötü insan, erdem ilkesinin herhangi bir desteğinden yoksun bırakılmış, kültürel mitolojinin göz alıcı bir değeri değildir. O, başarısız, cahil, fakir, sinirli, kırgın ve çaresiz, durumu hakkında bir şey yapmakta güçsüzdür. Kendi tercihiyle çaresizdir (Peikoff, 1993: 330).

Geleneksel ahlak kuralları doğruysa, kötülüğün ödülleri geleneksel görüşü de doğru olurdu. Bu durum için, mütevazı erdem güçleri ile hasar gören güçlü, cazibeli bir şeytanın dini sembolizmi oldukça uygundur. Oysa Objektivist açıdan bakıldığında zaman, bu sembolizm bir parodidir. Dominique Francon'un *The Fountainhead*'de düşündüğü gibi 'insanlar şeytanın biçimi konusunda yanılmışlardı, çünkü şeytan, tek başına, iriyarı bir şey değildi. Kalabalıktı, sümüklüydü, ufacıktı' (Rand, 1993: 492). Veya Stepan Timošenko tarafından *We The Living*'de 'kötülüğün kuvvetleri bir kahramanlar ordusu değil, hatta zebaniler grubu hiç değildir. Kötü niyetin sembolü çelik bir kaskın içinde uzun bir savaşçı veya yangın çıkaran bir insan ejderhası da değildir ama o, büyük, yağlı, yavaş, sarışın bir bittir' (Rand, 1995: 372) şeklinde dile getirilmektedir. Kötülüğün bir gücü vardır: Yok etme gücü, kendisini ve kurbanlarını yok etme gücü. Kötülük, yaratma, olumlu hedefler koyma ve bunları gerçekleştirme gücüne sahip değildir.

İnsanın değeri ne olursa olsun, onun başarısı aklın kullanımını gerektirir; onun imha etmesi ise akla karşıtlığı gerekli kılar. Kendini özgüven sahibi, rasyonel bir varlık haline getirmek sürekli bir düşünme ve irade çabası gerektirir; kendini uyuşuk bir kukla haline getirmek birazcık uyuşturucu madde kullanımıyla mümkündür. Davud heykelini yontmak için Michelangelo'nun dehasına ihtiyaç vardır; parçalamak için yalnızca öfkeli barbarlar yeterlidir. "Yok etmek için hiçbir düşünce, bilgi veya tutarlılık gerekmiyor... diyen Rand, ...başarmak veya yaratmak için ise kesintisiz düşünce, müthiş bilgi ve tavizsiz bir tutarlılık gerekir. Her hata, göz ardı etme veya çelişki yıkım amacına yardım eder; yapma amacını ise sadece akıl ve mantık sağlar. Negatif, bir yokluk (göz ardı etme, güçsüzlük, irrasyonellik) gerektirir; pozitif ise bir var olmayı, var olan bir şeyi (bilgi, başarı, düşünce) gerektirir" (Rand, 1967: 149). Kötü insanların güçleri olumlu bir şey yapmaya yetmese bile, masumu hayal kırıklığına uğratabilir,

aldatabilir ve ihanet edebilirler. Suç işlemeye dönerlerse, soygun yapabilir, köleleştirebilir ve öldürebilirler. Bu, iyi ile kötüyü birbirinden ayırmak amacıyla, insanoğlunun adalet erdemini uygulaması için bir sebeptir. Ayrıca insanın, bireysel hakları korumak için tasarlanmış uygun bir toplumda yaşaması gerekliliğinin bir nedeni de budur. Masumlar için bazı kötülükler ve bazı zararlar kaçınılmazdır; hiçbir felsefe erdemi garanti edemez, çünkü erdem bir tercih meselesidir. Erdemli bir davranışta bulunmak, erdemli şekilde hareket etme eğiliminin kazanılmasına yardımcı olur (Sandel, 2013: 232). Bununla birlikte, rasyonalitenin gerekleri doğrultusunda şekillenmiş bir toplumda kötülük marjinal bir unsurdur. İnsanlar rasyonel ilkelerle yaşayıp kötülüğün varlığını tespit edebildiklerinde kötülük, dışlanmış ve durdurulmuş olur. Ne yazık ki, insanlar tamamen rasyonel ilkelerle yaşıyor değiller. Yüzyıllar boyunca bir şekilde rasyonel ilkeleri temsil ettiği varsayılan insanlar, kötülüğü durdurmadılar hatta ona yardımcı oldular. Bunun için yolu açtılar, erdemin başarılarından kazanç sağladılar ya da onu çaresizce izlediler. Kötülerin başarısı, böyle bir fenomen var olduğu ölçüde, kötülüğün kendine özgü herhangi bir etkinliğinden değil, esasen iyi olan insanların hataları ya da kusurlarından kaynaklanmaktadır. Her şeyden önce, bu başarı, herhangi bir kişinin uzlaşma veya zayıflığından değil, tarih boyunca, iyinin kendisini tanımaması veya haklı iddialarını yeterince savunamaması hatta onları reddetmesinden kaynaklanmaktadır (Peikoff, 1993: 333).

Şimdiye kadar dünyayı yöneten ahlak kurallarında, değer hak edenden hak etmeyene aktarılması, erdemin özü olarak tanımlanmıştır; erdemli insanın da parazitlerin başarısını sağlamak için çalışması gerektiği söylenmiştir. Bu teori, kötülüğün var edilmesi için resmi bir taleptir. Ayn Rand'ın tarihsel tanımlamasında mağdurun ya da kurbanın cezalandırılması talebidir. “Mağdurun (kurbanın) cezalandırılması”, ahlaki eylemde bulunan insanın kendi ölümünü onaylaması, başarılarının karşılığında küfür, soygun ve köleliği kabul etme anlaşması yapması anlamına gelmektedir. Bu, bir insanın sömürücülerini kucaklamak, onlara erdemleri için fidye ödemek, onları bekleyen ve onlara saygı duyan bu erdemleri besleyen etik kodun tasfiyesine yardım etmeye istekli olduğu ve günahlarını (doğüstü veya seküler) cehenneme çevirmekle suçlanmaları anlamına gelir. Bu, John Galt'ın grevindeki ahlaki meseledir: İlk kez bu koda hayır diyen Galt, yaratıcıların imhasını kabul etmeyi reddetmiştir. Kötülüğün elinden iyiliğin gücünü çekip almıştır. Dünyayı terk edip kötülüğün kendi iktidarsızlığının gerçekliğiyle yüzleşmesine izin vermiştir (Rand, 1968: 118).

Rand, insanlardan bozulmamış bütünlük, adalet ve bencillik talep etmektedir. Bu talep “aşırı” değildir. Objektivizm tarafından öngörülen rasyonel toplumda, kötülük, iyiliğin yaşayan gücü üzerinde hiçbir dayanağa sahip değildir ve işkenceyi ceza olarak sunmanın hiçbir yolu

yoktur. Aksine, kötülük hem lanetlenir hem de engellenirken, iyilik değer kazanmak ve onlardan zevk almak için özgür bırakılır. Bu tür bir toplumda ahlakiliğin ödülü, pratik olarak üstünlüğü, herkese açık olacaktır. İnsanlar neden yüzyıllar boyunca ahlak-pratik ikilemi gibi dayanılmaz bir çelişki ile yaşamakta ısrarcıdırlar? Neden geleneksel ahlak kurallarını protesto ederek reddetmektedirler, bu kurallar uygulanabilir olmadıkları için mi? Bu sorunun cevabı, metafizik ve epistemolojide etiğin kökenine işaret etmektedir. Burada daha derin sorunların en belirgin olanı, ruh-beden ayırımıdır. Bu bakış açısının savunucusu, vaaz ettiği ahlakın pratikte felakatlere yol açtığını gördüğü zaman boyun eğmiş bir şekilde omuz silker. Ahlakın, der, manevi bir mesele olduğunu ve manevi olanın bedensel/fiziksel olanın karşısında yer aldığını herkes bilmektedir. Ayrıca, bir insanın karşı karşıya olduğu seçenek, ruha sarılmak, dünyadan ideal bir biçimde Kiliseye ya da çöle geri çekilmek ve “hayatından nefret eden” bir insan olarak kutsamak ya da ahlaktan elini çekerek dünyaya sarılmaktır. Her iki taraf da farklılıkları ne olursa olsun ahlakın rolüne ilişkin bu seçimi ve ahlakın doğası gereği zararlı olduğunu kabul etmektedirler. Birisi bu durumun yaşam açısından zararlı olduğunu, diğeri de “gerçek” hayatta zararlı olduğunu söylemektedir. Dolayısıyla hayat erdemi değil, amaca uygunluğu gerektirir. Başka bir deyişle, kişinin seçimine yol gösterecek ilkeler, dünyadaki başarılı bir eylemin gerekliliği değildir; daha ziyade, uhrevi bir mani/engel, mazoşistçe katlanılan veya ahlaka aykırı bir biçimde çıkarılan kişinin etindeki manevi bir dikendir (Peikoff, 1993: 334).

İlkeler bir kavramlaştırma formudur. İlkeleri hayatın karşısına çıkarmak ve onunla yarıştırmak, teoriyi pratikle yarıştırmaya eşdeğerdir. Her iki formülasyon da, hayat ve pratiğe karşı kavramların kavgası, kavramlar ve gerçeklik arasında bir kırılma olduğunun kabul edilmesi anlamına gelir. İnsanlar epistemolojide aklı reddettiği sürece zorunlu olarak onu etik alanında da reddetmek isterler. Düşünce tabanında bilinçlilik ve varoluş arasında bir ihlal ortaya koyarsa, bu ihlali de değerli sorular üzerine düşünmeye yönlendireceklerdir. Böyle bir yaklaşım onları kaçınılmaz olarak ahlak-pratik ikilemine götürür. Bu ikilem, tarihsel yaygınlığına rağmen değerler hakkında ya da hayat hakkında hiçbir şey ortaya koymaz. Bu bir gerçek değildir, ancak hatanın doruk noktası, yaygın dünya görüşünün kalbinde ölümcül yanlışların en açık bir işaretidir. Rand'ın ahlak ile pratik arasındaki uyum ilkesi de bir doruk noktasıdır. İlkeyi destekler çünkü ahlaka ulaşmadan çok önce, kavramların nesnel görünümünü ve varlığın önceliğini destekler. Zaten doğrudan ya da dolaylı olarak, bilincin her fenomeni, kişinin dış dünyayla ilgili farkındalığından türetilir. Farkındalık, bir şeyin farkındalığıdır. İçeriksiz bir bilinç durumu terimler arası bir çelişmedir (Rand, 1990: 29). Nesnelere bağımsız olarak kavram oluşturma imkânı yoktur. Kavramlar, sübjektif ve keyfi değildirler aksine onlar

nesnelerin doğası tarafından insana dikta edilmiştir (Matson, 1986: 23). Rand'a göre ahlak pratiktir çünkü bilinç pratiktir; bilinç pratiktir çünkü o “varolanı algılama yetisi”dir.

4.2. Mutluluğa Giden Yolda Varoluş ve Düşünme

Rand'a göre hayat, belli bir eylem rotasını gerektirir. Bu durumun dışındaki tüm rotalar hayatı yok etmektedir. Kendi hayatını eylemlerinin amacı ve hedefi olarak kabul etmeyen bir varlık, ölüm amacına ve hedefine yönelik eylemleri seçmiş demektir. Böyle bir varlık, metafizik bir canavardır, kendi varoluşuna başkaldırmak, onu inkâr etmek, onunla çelişkiye düşmek peşindedir, yok olma yolunda körü körüne koşturmaktadır, acıdan başka herhangi bir nasibi yoktur. Oysa her canlı varlığın kendi doğasından gelen bir sağ kalma biçimine ihtiyacı vardır. Balık suyun dışında yaşamayacağı gibi köpek de koku alma duyusu olmadan yaşayamaz. İnsanın ise sağ kalma amacına yönelik bir ahlaki kurallar sistemine ihtiyacı bulunmaktadır. Ahlaklı olmak isteyen insan, yaşamak isteyen insandır (Rand, 1968: 124). Ancak insanın yaşaması bir zorunluluk değildir. Yaşamak, insanın tercihine bağlı bir haktır. İnsan, yaşamayı tercih ediyorsa, aklının ürünleri ve yargılarıyla insan gibi yaşmalıdır. Eğer insan, insan gibi yaşamazsa, yaşamını sürdüremez. Ancak insanın insan gibi yaşaması da bir ahlaki seçim eylemidir. İnsan gibi yaşamak için ahlaki bir seçimde bulunmayan bir insanın tek alternatifi, kendi içinde ve çevresinde gördüğü gibi yaşayan bir ölü olarak, varoluşa layık olmayan bir şekilde devam etmek, artık insan olmamak, hayvandan da aşağı olmak, acıdan başka bir şeyi bilmeyen, kalan yıllarını düşünmeksizin bir öz-yıkım, kendini-yoketme (self-destruction) eğiliminin acıları içinde sürüklenerek geçiren bir şey haline gelmektir (Rand, 1992: 929).

Rand'ın değerlendirmelerine devam edecek olursak insan, düşünmek zorunda da değildir. Çünkü düşünmek insanın ahlaki seçimidir. Rasyonel insanların, akıldışı eylemlerde bulunan insanlara karşı tavırları bir tek aksiyom adınadır. O aksiyom, “varoluş vardır” şeklinde ifade edilir ve rasyonel insanların ahlaki ilkelerinin kökü durumundadır. “Varoluş vardır” gerçeğini anlamak, insanları iki aksiyomla karşı karşıya getirir. Bunlardan birincisi, insanın algıladığı şey var demektir. İkincisi, kişi ancak bir bilince sahip olarak var olur çünkü bilinç, var olanı algılayabilme gücüdür. Eğer hiçbir şey var değilse, bilinç de olamaz: Bilinçlendirecek hiçbir şeyi olmayan bir bilinç, içten çelişkili bir kavramdır. Kendinden başka hiçbir şeyin bilincinde olmayan bilinç, kavramlar arası bir çelişkidir. Kendini bir bilinç olarak kimliklendirmeden önce, bir şeylerin bilincinde olması şarttır. Eğer algılıyorum dediğiniz şey var değilse, sizin sahip olduğunuz o şey de bilinç değildir (Rand, 1968: 124).

Rand'a göre insanın bilgisinin derecesi ne olursa olsun, insan bu ikisinden, varoluş ile bilinç aksiyomundan kendisini kurtaramaz. Bu iki aksiyom, insanın giriştiği her eylemde, bilgisinin herhangi bir bölümünde ve hepsinin toplamında, vazgeçilmeyecek temellerdir. Bu durum, insanların hayatının başlangıcında ilk gördükleri ışık huzmesinden, hayatlarının en sonunda elde edebilecekleri bilgi birikimine kadar, hep böyledir. İster bir çakıl taşının biçimini biliyor olsun, ister güneş sisteminin yapısını, aksiyomlar hep aynıdır. O vardır ve siz onu biliyorsunuz demektir. Varolmak ve bilinçlilik, gerçekliğin olgularının kendilerine göre kimliklendiği iki temel aksiyomatik kavramdır (Rand, 1990: 85). Var olmak bir şey olmaktır, hiçlikten, var olmamaktan farklıdır, belirli özelliklerden oluşan belirli bir kimlik olmaktır. Rand'a göre yüzyıllarca önce Aristoteles, varoluş kavramını ve tüm bilginin kuralını tanımlayan, A, A'dır, şeklinde ifade edilen bir formül ileri sürmüştür. Bu formüle göre bir şey ne ise o'dur. Rand, bu formülü tamamlamaya geldiğini söylemekte ve şöyle demektedir: Varoluş, Kimliktir. Bilinçlilik de Kimliklendirmedir (Rand, 1968: 125). İnsan bilgi edinemezse var olmayı sürdüremez, onu edinmesi için kullanabileceği tek araç akıldır. Akıl, duyularından gelen malzemeyi algılama, tanıma ve birleştirme gücüdür. Duyuların işi, ona var oluşun kanıtlarını toplamaktır, onları tanıma işi, o insanın aklına aittir. Duyuları ona yalnızca bir şeyin var olduğunu söyler ama o şeyin ne olduğunu öğrenen akıldır. İnsanın bilgi edinmesi ve eylemlerini seçmesi ancak düşünme süreciyle mümkündür (Rand, 1992: 927).

Rand'a göre insanın geliştirdiği hiçbir kavram, eğer o insan onu kendi bilgi haznesiyle çelişkisiz biçimde birleştiremiyorsa, geçerli olamaz. Bir çelişkiyle karşılaşmak demek, kişinin kendi düşüncesinde bir hata yaptığını itiraf etmek demektir. Bir çelişkiyi sürdürmek, kişinin aklını devre dışı bırakması, kendini de gerçekliğin alanından çıkarması anlamına gelir. İnsanın bilgisi ne kadar zengin ya da ne kadar mütevazı olursa olsun, onu ancak kendi akli ile elde edebilir. İnsan ancak kendi bilgileriyle bir şeyler yapabilir. İnsan ancak kendi bilgilerinin sahibi olduğunu iddia edebilir ve başkalarından söylediklerini dikkate almalarını buna dayanarak isteyebilir. Akıl, insanın doğrularla ilgili tek yargıcıdır (Rand, 1968: 126). Bir insanın vermiş olduğu hükümden başkaları ayrılıyorsa, o insanın son itiraz mahkemesi gerçekliktir. Düşünme denilen o karmaşık, duyarlı, hayati süreci başlatabilecek olan tek şey akıldır. Bu süreci insanın kendi yargılarından başka hiçbir şey yönetemez. Yargılarını da onun ahlaki dürüstlüğünden başka hiçbir şey yönlendiremez (Rand, 1992: 931). Rasyonel süreç, ahlaki bir süreçtir. İnsan, bu sürecin herhangi bir adımında yanlış yapabilir ancak onu bu yanıştan koruyabilecek olan tek şey onun ciddiyetidir. Eğer ahlakın şaşmaz işareti doğrulara bağlılıkta, o zaman düşünme sorumluluğunu üstlenen insanın eylemi kadar büyük, soylu ve kahramanca bir eylem yoktur.

Rand'a göre, insanların "ruhum" dedikleri şey, aslında onların bilincidir. "Özgür irade" dedikleri şey ise akıllarının düşünüp düşünmeme özgürlüğüdür. Bu özgürlük insanın sahip olduğu en temel özgürlüktür ve insanın tüm seçeneklerini kontrol eden, hayatını ve karakterini saptayacak olan da budur (Hull-Peikoff, 1999: 293). Düşünmek, insanın tek temel erdemidir, diğer erdemlerinin hepsi bundan doğmaktadır. İnsanın temel günahına, tüm kötülüklerinin kaynağına gelince, Rand'ın ifadesiyle onların kaynağı o isimsiz şeydir. Tıkama eylemi, bilinci bilerek askıya alma, düşünmeyi reddetme. Körlük değil ama görmeyi reddetme, cahillik değil ama bilmeyi reddetme. Bu durum aslında, insanın aklını netleştirmeyip bulanık bir vizyon geliştirmesi, yargılama sorumluluğundan kurtulmak için bir iç sise saklanmasıdır (Rand, 1992: 931). İnsan, rasyonel olduğu ölçüde, onun eylemlerini yöneten de hayattır. Mantıksız olduğu ölçüde, onun eylemlerini yönlendiren de ölümdür. Bir başka ifadeyle akıl, insanın hayatta kalmasının temel aracıdır. İnsan, hayvan gibi yaşayarak hayatta kalmaz (Mack, 1986: 137). Rand'a göre, düşünmemek bir yok oluş eylemidir, varoluşu reddetmektir, gerçekliği silmeye çalışmaktır. Oysa varoluş vardır, gerçeklik silinemez. İnsanlar, yargılarını askıya almakla kimliklerini reddetmiş olurlar. İnsanların her saat ve her konuda temel ahlaki seçimleri şudur: Düşünmek mi, düşünmemek mi; var olmak mı, olmamak mı; A mı yoksa A değil mi, kimlik mi yoksa sıfır mı? (Rand, 1992: 931).

Ahlakın sosyal alana ilişkin olduğunu, ıssız bir adada insanın ahlaka ihtiyacı olmadığını iddia edenlere karşı Rand, şöyle cevap vermektedir: "İnsanın asıl ahlaka ihtiyaç duyacağı yer ıssız adadır. Bedelini ödeteceği hiçbir kurban bulamayacağı yerde, bir kayanın ev olduğunu iddia etsin bakalım. Kumun giysi olduğunu, yiyeceklerin hiç çabası azğına düşeceğini, bugün tohumluktan yese de yarın yine harman kaldırılabileceğini iddia etsin de görelim. Gerçeklik, hak ettiği gibi, hemen ortadan kaldıracaktır onu. Gerçeklik ona hemen, hayatın ancak bedeli ödenerek satın alınabilecek bir değer olduğunu, onu satın alabilecek kadar soylu tek paranın da düşünmek olduğunu gösterecektir" (Rand, 1968: 127-128). Rand'a göre şayet kullanması uygun olsaydı insana yönelik tek ahlaki emir, "Düşüneceksin" emri olurdu. Oysa ahlaki emir ifadesi de terimler arası bir çelişmedir. Çünkü ahlak, seçilendir, zorlanan değildir, anlaşılandır, itaat edilen değildir. Ahlak rasyoneldir ve akıl asla emir kabul etmez. Rasyonel bir varlık, düşünerek ve düşüncelerini eylemlerine uygulayarak hayatta kalır (Sciabarra, 1998: 243).

4. 3. İnsan Hayatının Amacı Olarak Mutluluk

Rand, Objektivist etik ya da akılcı öz-çıkar etiği (Rasyonel Bencillik Ahlakı) olarak nitelendirdiği ahlaki konusunda şöyle bir açıklama yapmaktadır: "Benim ahlakım yani mantık ahlakı, bir tek aksiyom içermektedir: Varoluş vardır. Bir tek seçenek içermektedir: Yaşamak.

Geri kalanı oradan doğar. Rand'a göre insanın tek ahlaki amacı, kendi mutluluğudur ama ona ancak kendi değerleri aracılığıyla ulaşabilir. Değerler kendi başına amaç değildir, ödül de değildir, kötülüğün ödülüne bir kurban yemi de değildir. Değerlerin ödülü hayattır, hayatın amacı ve ödülü de mutluluktur. Mutluluk, başarılı bir hayat durumudur, acı ise ölümün ajanıdır. Mutluluk, insanın değerlerine ulaşmasından kaynaklanan bilinç durumudur (Rand, 1964: 31). Eğer bir ahlak öğretisi insanlara, mutluluklarını reddederek mutluluğa varmalarını ve değerlerinin başarısızlığına değer vermelerini söylüyorsa, o öğreti ahlakın küstahça inkâr edilmesinden başka bir şey değildir. Bir öğreti, insanlara, ideal olarak, kurbanlık hayvan olmayı, başkalarının sunağında kesilerek can vermeyi öneriyorsa, o öğreti, insanlara standart olarak ölümü sunuyor demektir (Rand, 1968: 123). Oysa gerçekliğin ve hayatın yapısı gereği, her insan kendi başına bir amaçtır, kendi hatırı için vardır, en yüksek ahlaki amacı da kendi mutluluğudur. Rand'a göre hayat da, mutluluk da, mantıksız kaprislerle (kişinin kaynağını, tabiatını ve anlamını bilmediği arzularla) elde edilemez. İnsan her rastgele durumda sağ kalmaya çalışmakta özgürdür ama doğasının gerektirdiği şekilde yaşamadığı zaman, ölmek zorundadır. Yani mutluluğunu her türlü akıldışı sahtekârlıkta arama özgürlüğü vardır ama o yolda bulabileceği yalnızca hayal kırıklığı ve ıstıraptır, bunun tek çaresi mutluluğunu insana uygun yollarda aramaktır. Ahlakın amacı, insanlara acı çekip ölmeyi değil, zevk almayı ve yaşamayı öğretmektir (Rand, 1992: 928).

İnsan vücudunun nasıl zevk ve acı olarak iki temel hissi durumu varsa, bunlar onun rahatının ve rahatsızlığının işaretleriyse ve temel alternatifler olan hayatla ölümün barometresi rolü oynuyorsa, insan bilincinin de aynı şekilde iki temel duygusu vardır. Bunlar neşe ve ıstıraptır ve yine aynı alternatife cevap vermektedirler. İnsanların duyguları, hayatlarını güçlendiren ya da tehdit eden tahminlerdir. Bunlar insanlara toplam kâr ya da zararlarını gösteren hızlı hesap makineleridir. Bir şeyin insanlar için iyi ya da kötü olduğunu hissetme konusunda bir seçenekleri yoktur. İnsanların neyi iyi ya da kötü sayacakları, neyin sevinç ya da acı vereceği, neyi sevip neden nefret edecekleri, neyi arzulayıp neden korkacakları bütünüyle değer standartlarına bağlıdır. Duygular insanların yapılarında vardır ama içeriklerini onlara dikte eden akıllarıdır. İnsanların duygu kapasiteleri boş bir makinedir, değerleri de akıllarının oraya doldurduğu yakittir. İnsanlar, şayet bir çelişkiler karışımını tercih ederlerse, söz konusu makine arızalanır ve tıkanır, sürücü olarak kendilerinin bozdukları bir makineyle yolculukları daha ilk harekette kendilerini mahveder (Rand, 1992: 935).

İnsanlar, mantıkdışı olanı kendi değer standardı olarak, imkânsız olanı kendi iyi anlayışları haline getirirlerse, hak etmedikleri ödüllerin peşine düşer, hak etmedikleri serveti ya

da sevgiyi arzularlarsa, sebep-sonuç ilişkisinde bir gedik arar, kendi kaprislerine göre A olmaktan çıkacak bir A ararlarsa, var olmanın karşısını istiyoruz derlerse ona da ulaşırlar. Oraya vardıkları zaman, hayatın bir çaresizlik olduğunu, mutluluğun insan için mümkün olmadığını haykırarak ağlamamalıdır. Rand'a göre mutluluk, duygusal kaprislerin emriyle elde edilemez. Mutluluk insanların körü körüne giriştikleri mantıkdışı isteklerin tatmini değildir. Mutluluk insanın izleyeceği en yüksek ahlaki hedeftir (Machan, 2001: 80). Mutluluk, çelişkisiz bir neşedir, içinde ceza ya da suçluluk bulunmayan, kendi değerlerinin hiçbirleriyle çatışmayan, insanları mahvetmeye yönelmiş olmayan, kendi akıllarından kaçmayıp o akli sonuna kadar kullanan, gerçeği çarpıtmayıp gerçek değerlere yönelen, bir sarhoşun neşesi olmayıp bir üreticinin neşesi olan bir duygu durumudur. Mutluluk ancak rasyonel insan için mümkündür, rasyonel amaçlardan başka hiçbir şey istemeyen, yalnızca rasyonel değerlerin peşinden koşan ve sevincini ancak rasyonel eylemlerde bulabilen insan için mümkündür (Rand, 1968: 132). Mutluluğun her türü kişiye özeldir. İnsanların en önemli anları kişiseldir, kendilerinden kaynaklanan bir motivasyondan gelir ve ona el sürülemez. İnsanlar için kutsal olan, değerli olan şeyler, herkesle paylaşılmayan, orta malı olmayan şeylerdir (Rand, 1993: 607).

Objektivist etiğin temel toplumsal ilkesi, tıpkı yaşamın kendi başına bir amaç olması gibi, her insanın da kendi başına bir amaç olduğu, başkalarının refahı ve amaçları için araç olmadığıdır. Bu nedenle insanın ne kendisini başkalarına feda ederek ne de başka insanları kendisine kurban etmeden kendisi için yaşaması gerekir. Kendisi için yaşamak, insanın en yüksek ahlaki amacının kendi mutluluğunu başarmak olduğu anlamına gelir (Rand, 1964: 30). Psikolojik anlamda, insanın hayatta kalması konusu onun bilinciyle “bir ölüm veya yaşam” konusu olarak değil, fakat “bir mutluluk veya ıstırap” konusu olarak tezahür eder. Mutluluk yaşamın başarılı durumudur, ıstırap başarısızlığın veya ölümün uyarı sinyalidir. Mutluluk kişinin değerlerini elde etmesinden kaynaklanan bilinç durumudur. Eğer bir insan üretken işe değer veriyorsa, onun mutluluğu, başarısının hayatına ne derece hizmet ettiğinin bir ölçüsüdür. Fakat eğer bir kişi bir sadist gibi yok etmeye veya bir mazoşist gibi kendine işkence etmeye veya bir yarış arabası sürücüsü gibi akılsız heyecanlara değer veriyorsa, kişinin sözde mutluluğu onun kendisini yok etmeye çalışmasındaki başarısının bir ölçüsüdür. Tüm bu rasyonel olmayan kişilerin duygusal durumlarının mutluluk olarak ve hatta zevk olarak değerlendirilmesinin uygun olmadığı da eklenmelidir. Rand'a göre o, sadece kronik dehşet durumundan elde edilen anlık bir rahatlamadır. Oysa mutluluk kendine yeterli bir duygudur ve insanı kendi içine döndüren bir özelliğe sahiptir. Mutlu insanlar özgür insanlardır (Rand, 1993: 636). Rasyonel olmayan kaprislerin peşinden koşarak ne hayat ne de mutluluk başarılabılır. Bir

kişi, bir parazit (asalak) olarak, bir bedavacı veya bir yağmacı olarak rastgele yollarla yaşamaya çalışmak konusunda serbest olabilir fakat bu konuda içinde bulunulan an dışında başarılı olma şansı yoktur. İnsan, mutluluğunu herhangi bir akıldışı sahtekârlıkta, herhangi bir yanılsamada, realiteden akılsızca bir kaçışta aramak konusunda özgürdür fakat bu konuda, ne içinde bulunulan an dışında başarılı olamamaktan ve ne de bu durumun sonuçlarından kaçabilir (Rand, 1964: 31-32). Rand'a göre yaşamın sürdürülmesi ve mutluluk peşinden koşulması iki farklı şey değildir. Kişinin, yaşamını kendisinin nihai değeri olarak ve mutluluğunu en üstün amacı olarak görmesi aynı başarıyı ifade eder. Varoluşsal açıdan, rasyonel amaçlar peşinde koşma kişinin hayatını devam ettirmesi işidir; psikolojik olarak, bunun sonucu, duygusal bir mutluluk durumudur. Kişinin hayatını yaşaması, hayatının bir anında, bir yılında veya tamamında mutluluğu tecrübe etmesi yoluyla olur. Ve kişi kendi başına bir amaç olan ve kişiye “yaşamaya değer olan budur” diye düşündürten saf mutluluğu yaşadığında, duygusal anlamda yaşamın kendi başına bir amaç olduğu gerçeği ile karşı karşıyadır ve bu gerçeği teyit etmektedir (Rand, 1964: 32). Fakat sebebin sonuçla olan ilişkisi tersine çevrilemez. Kişi mutluluğunu, ancak yaşamını asıl amaç olarak görmesiyle ve bu yaşamın gerektirdiği rasyonel değerler peşinde koşması ile başarır. Mutluluğu tanımlanamaz, indirgenemez bir gerçek olarak alıp, sonra da onun rehberliğinde yaşamaya çalışarak değil. Rasyonel bir değer standardına göre insan iyi olanı başarırsa bu durum o insanı mutlaka mutlu edecektir. Ancak tanımlanmamış duygusal bir standarda göre insanı mutlu yapan şey, her zaman iyi olmayabilir. Kişiyi mutlu yapan şeyi bir davranış rehberi olarak almak, kişinin duygusal kaprislerinden başka hiçbir şeyin rehberliğinde olmamak anlamına gelir. Duygular idrak araçları değildir; kaprislerin rehberliğinde olmak, kişinin kendini, bilinmeyen şeytanlar tarafından yönlendirilen, kafasını görmeyi reddettiği realitenin duvarlarına vuran kör bir robot haline getirmesi anlamına gelir. Çünkü duygular, genel anlamda, hakikate götürecek olan bilgisel araçlar değildir. Rand'ın duygularla ilgili genel görüşü, bunların örtülü veya açık yargıların ürünü olduğudur (Mack, 1986: 145).

Rand'a göre hedonizmin, ister kişisel ister sosyal ister bireysel ister kolektif her türlü etik hedonizm versiyonunun yanılgısı budur. Mutluluğun etiğin amacı olması doğru olabilir fakat mutluluk etiğin standardı olamaz (Binswanger, 1988: 201). Etiğin görevi insan için doğru olan değerler sistemini tanımlamak ve böylece insana mutluluğu başarma yollarını sağlamaktır. Doğru değerlerin insana zevk veren şey olduğunu söylemek, doğru değerlerin insanların hasbelkader değer verdikleri şey olduğunu söylemektir ki, bu entelektüel veya felsefi anlamda zemin kaybetmektir, etiğin gereksizliğini ilan eden ve tüm insanları, onu istedikleri gibi görmeye davet eden bir davranıştır. Sözde rasyonel bir etik sistemi geliştirmeye kalkışmış olan filozoflar

insanlığa kaprisler arasında tercihte bulunma imkânından başka bir şey vermemişlerdir. Onlar ister insana kendi kaprislerini diğer milyonların kaprisleri arasına koymaya izin versinler veya isterse insana kendilerini başkalarına yedirmeye çalışan tamamıyla “ben”siz bir akılsız hayvana dönmeyi tavsiye etsinler, bu, kişinin kendi kaprislerinin peşinden “bencilce” koşması (Nietzsche’nin etiği gibi) veya “bencilce olmayan şekilde” başkalarının kaprislerinin peşinden koşması (Bentham, Mill, Comte ve tüm sosyal hedonistlerin etiği gibi) tercihidir. Rand’a göre doğası veya sebebi ne olursa olsun herhangi bir “arzu”, etiğin temel ilkelerinden biri olarak alındığı zaman herhangi bir arzuyu veya tüm arzuları gerçekleştirme etik bir amaç olarak değerlendirildiği zaman (“en fazla sayıda kişinin en fazla mutlu olması” gibi) insanların birbirinden nefret etmekten, korkmaktan ve birbirleriyle kavga etmekten başka tercihleri olamaz. Çünkü onların arzuları ve çıkarları eninde sonunda çatışacaktır. Eğer “arzu” etik standart ise, bu durumda bir kişinin üretme arzusu ve diğer kişinin de üreten insanı soyma arzusu eşit etik geçerliliğe sahip olacaktır. Bir kişinin özgür olma arzusu ve diğer kişinin onu köleleştirme arzusu eşit etik geçerliliğe sahip olacaktır. Bir kişinin erdemleri için sevilme ve hayran olunma arzusu ve bir diğer kişinin hak edilmemiş sevgi ve kazanılmamış hayranlık arzusu eşit etik geçerliliğe sahip olacaktır (Rand, 1964: 33).

Rand’a göre tüm hedonist ve altruist öğretilerin ahlak yamyamlığı bir kişinin mutluluğunun bir başkasının zararını gerektirdiği fıkriinde yatmaktadır. Objektivist etik, rasyonel bencilliği yani insanın insan olarak hayatta kalması için gerekli olan değerleri gururla savunur ve tavsiye eder. İnsan kurban etme ikelliğinin üzerine çıkamayan, bir sanayi toplumuna asla ulaşmamış olan ve kısa dönemde, üretilenleri yağmalamaktan başka kendi çıkarını algılayamayan istekler, duygular, arzular, hisler, kaprisler veya rasyonel olmayan zorbalanın ihtiyaçları ile üretilen değerleri asla savunmaz. Objektivist etik insanın çıkarının diğer insanların kurban edilmesini gerektirmediğini ve bir kimsenin başka bir kimseye kurban edilmesiyle gerçekleştirilemeyeceğini savunur. İnsanların rasyonel çıkarlarının birbirleriyle çatışmayacağını, kazanılmamış bir şeyi istemeyen, kurban etme içermeyen ve bunları kabul etmeyen, bir diğer insanla değere karşılık değer değişimi yaparak alışverişe dayalı ilişki kuran insanların çıkarları arasında hiçbir çatışma olamayacağını savunur (Rand, 1964: 34). Rasyonel insanlar bir konuda görüş ayrılığına düştükleri zaman, hakemliği gerçekliğe vermelidirler. Bu durumda birisi haklı ise diğeri öğrenmiş olur, biri kazanır ama her ikisi de kârlı çıkar (Rand, 1968: 133).

Rand’a göre insan nasıl hayatını soygunla ya da sadakayla değil kendi çabasıyla destekliorsa, mutluluğunun da başkalarının mutsuzluğundan ya da başkalarının o insana

yapacağı iyilikten değil kendi başarısından gelmesini istemelidir. Nasıl başkalarının zevkini kendi hayatının amacı haline getirmese, kendi zevkini de başkalarının hayatının amacı olarak düşünmemelidir. Nasıl kendi değerlerinde hiçbir tezat, arzularında hiçbir çelişki yoksa rasyonel insanlar arasında da hiçbir kurbana, hiçbir çıkar çatışmasına yer yoktur. Bunlar hak edilmemişi istemeyen, başkalarına yamyam açlığıyla bakmayan, asla fedakârlık yapmayan ve hiçbir fedakârlığı kabul etmeyen insanlardır (Rand, 1992: 935). Bu tür insanlar arasındaki ilişkilerin sembolü, insana saygının sembolüyle aynıdır, o da alışveriştir. Yağmayla değil, değerlerle yaşayan insanlar, hem maddi hem de manevi anlamda alışverişçidirler. Alışveriş ilkesi, kişisel, sosyal, özel ve kamusal, maddi veya manevi tüm insan ilişkilerindeki tek rasyonel ilkedir. Alışveriş ilkesi adalet ilkesidir (Rand, 1964: 34). Rand'a göre çağlar boyunca dilencilerle yağmacıları yüceltirken alışverişçilere kara çalmış, onları aşağılamış olan mistik parazitler aslında bu davranışlarının gizli amacını çok iyi bilmektedirler: Alışverişçi onların en korktuğu kimliktir, çünkü o adaletin insanıdır (Rand, 1968: 133).

4.4. İnsanın Olağan Hali Olarak Mutluluk

Haz, bir sonuçtur. Nedeni ise, ister kişi aç olduğunda bir öğün yemek olsun, ister bir partiye davet, bir elmas kolye ya da işyerinde uzun süredir beklenen bir terfi olsun, bir değer kazanımıdır. Değerlerin kökeni ise hayatta kalmanın gereksinimleridir. Diğer bir deyişle, bilinçli organizmalarda kendini koruma, hazza neden olan hedefe yönelik eylem gerektirir. Dolayısıyla, metafizik olarak haz, yaşamın doğal bir sonucudur. Acı ise tam tersi durumun doğal sonucudur; nedeni, bir organizmanın bazı yönlerden arızalanması ya da yaralanmasıdır. Rand'a göre haz duyumu, kişinin bir biçimde biyolojik bir ihtiyacı tatmin ettiğini ve bu bakımdan doğru bir eylem yolu izlediğini gösterir. Acı duyumu, bir şeylerin yanlış olduğunu gösteren bir uyarıdır; düzeltici eylem gerektiren bazı eksiklik veya hasarları gösterir. Bu seviyede düzenek otomatiktir: Bedenen “doğru” ve “yanlış”ı belirleyen değer standardı doğal olarak ayarlanır. Bu standart, organizmanın yaşamıdır (Rand, 1964: 16). Bir duyum, zorunlu olarak uzun vadeli sonuçlar göstermez. Bir örnekle izah edecek olursak, çok fazla tatlı şu anda haz verebilir, ancak sonrasında mide ağrısı ve diş çürüğü acılarına yol açabilir. Bu tür bir durum, haz-yaşam korelasyonuna/karşılıklı ilişkisine bir istisna değildir. Burada haz, şekerin biyolojik bir ihtiyacı karşılaması gerçeğinden kaynaklanır ve aşırı alımı zararlı olduğu için nihai sonucu acıdır. Benzer şekilde, diş hekiminin diş kökünü delmesinden kaynaklanan acı, bazı (sinir) dokularının tahrip edildiğini gösterir ki bu örnekte olduğu gibi sonuç itibarıyla organizmanın yaşamına hizmet eder. Uzun vadeli sonuç, bir aksilik çıkmazsa, zarar görmemiş canlılığa eşlik eden duyumsal coşkudur/heyecandır. Bedenin onu korumak için haz-acı duyumları olduğu gibi

bilincin de aynı şekilde, yaşam ya da ölüm alternatifinin, bir barometresi olarak iki duygusu vardır, neşe ve keder. Neşe, (doğuştan gelen, fizyolojik olarak belirlenmiş bir değere karşı olarak) kişinin kavramsal seviyede sahip olduğu seçilmiş bir değeri elde edişinin sonucudur. Keder, bu seviyedeki kayıp veya eksikliğin sonucudur. Bu, bizi temel ve kalıcı bir neşe biçimi olan mutluluğa götürür. “Mutluluk”, Rand'ın tanımına göre, “kişinin değer kazanımlarından kaynaklanan bilinç halidir” (Rand, 1968: 123).

Kavramsal düzeyde de insan tepkilerini belirleyen değer standardı otomatik değildir. İnsanların seçilmiş değerlerinin, hayatta kalmanın gereksinimleri ile uyumlu olma zorunluluğu yoktur. Aksine, bir insan arzulu bir biçimde irrasyonel değerler peşinden gidebilir ve bu nedenle kendine zarar verme sürecinden (bir tür) haz duyabilir. Böyle bir insan duygusal barometresini tersine çevirerek onu bir ölüm gereğine dönüştürür; düzenek onun koruyucusu değil, onu kendi kendini yok etmeye teşvik eden bir siren halini alır. Oysa haz, yaşamın doğal bir sonucudur; dolayısıyla kişi, kendisini yok edecek olan araçların hiçbirisiyle mutluluğa erişemez. Bunu yapamaz, çünkü kendi kendini yok etme yolu, değer karşıtı bir yoldur yani başarılı hedefe yönelik eylemle uyumsuz bir yoldur. Bilindiği gibi, yalnızca ahlaki eylemde bulunan insan, kendini korumanın savunucusu, değerler seçme ve hedefler izleme konusunda gereken sayısız kararları vermek için bilişsel yetilerini kullanır. Yalnızca o, varlığın doğası ve kendi bilincinin bütünlüğüyle uyumlu amaçlar ve araçları seçer, bağlam dışı arzu ve korkulardan keyif alarak kişiliğini ve hedeflerini sabote etmeyi reddeder. Önceki bölümün terminolojisiyle, yalnızca o, pratiktir, yani değerlerini kazanabilir. Dolayısıyla yalnızca o, böyle bir kazanımın duygusal sonuç ve ödülüne erişebilir. Ahlaki olan, pratik olan ve mutlu olan ayırılmaz bir biçimde karşılıklı olarak birbirleriyle ilişki içerisindedir. Doğaları gereği, üçü bir birlik oluşturur: Gerçekliği algılayan kişi, amaçlarına ulaşabilir ve böylece hayatta olma sürecinden zevk alabilir. Benzer şekilde, kötü olan, pratik olmayan ve mutsuz olan da karşılıklı ilişkiye dayalı olarak bir birlik oluşturur. Farklı köklere dayanmasına rağmen haz ve acı aynı zamanda, aynı bilinçte yer alabilir. Birisi üstün gelerek diğerini gölgede bırakabilir ama onun varlığına büsbütün engel olamaz (Ülken, 2001: 225).

Mutluluğun “kişinin değer kazanımlarından” kaynaklandığı söylendiğinde, bundan rasyonel olsun olmasın, herhangi bir amacın elde edilmesi sonucu çıkar anlamına gelmez. Eğer bir insan, rasyonel değerlere inanır ve onlara ulaşırsa sonuç olarak mutlu olacaktır ve mutluluğu, onun eylem tarzının yaşam taraftarı olduğu gerçeğini yansıtacaktır (Rand, 1992: 935). Oysa akıldışı değerlere inanırsa özel, bağlam dışı bir hedef(ler)e erişebilir; ancak değerlerine ulaşamaz çünkü gerçeklikle içinde var olan çelişkileri ve kronik çatışmaları içeren

akıldışı değerlere ulaşılmaz. Akıldışı insan, kaçınılmaz olarak işkence çeker. Ona göre başarısızlık ıstırap demektir—başarı da; onun türünün (gerçekliği karartmaktaki) başarısı bir tehdittir, elde etme kaygıyı getirir, arzu suçtur, kendine saygı kendinden nefret etmedir, haz akşamdan kalmışlığa bağlıdır, neşe acıyla aşılır. Böyle bir halin adı her ne olursa olsun “mutluluk” değildir. Ancak, mutluluk bir yokluk da değildir; yalnızca kaygıyı azaltmaya hizmet eden birtakım günahkâr hazlar da değildir. Başınızı bir duvara vurmaya bıraktığınızda hissettiğiniz şey değildir. Başınızı bir ilke meselesi olarak saydığınızda ve koruduğunuzda, bu vurmaya kalkışmayı reddettiğinizde hissettiğiniz şeydir. Mutluluk, hayatın ödülüdür. O da yalnızca kaçınmayı değil değerleri gerektirir ve dolayısıyla, işleyen bir zihni (Rand, 1968: 131). Tıpkı insanın kendini korumaya keyfi olarak değil ancak akıl yöntemiyle ulaşabildiği gibi mutluluğa da keyfi olarak değil, ancak aynı yöntemle ulaşabilir. Yöntem aynıdır çünkü kendini koruma ve mutluluk ayrı meseleler değildir. Bunlar, iki yönden bakılan bölünemez tek bir gerçekçiler: Dış eylem ve iç sonuç; ya da biyolojik neden ve psikolojik sonuç veya varoluş ve bilinç. Rasyonellik, her ne kadar, başarıya otomatik olarak götürmese de mutluluğun zorunlu bir koşulundan daha fazlasıdır. Aynı zamanda yeterli bir koşuldur da. Erdem, pratikliği sağladığı gibi belirli bir anlamda mutluluğu da sağlar çünkü erdemli eylem, rasyonel ahlaki ilkeye dayanan eylemdir (Smith, 2006: 49).

Burada, henüz profesyonel veya romantik tatmine erişmemiş ahlaki bir insanı düşünelim: Dünyaya karşı yalnız olduğu, işinden men edildiği, muhtaç olduğu noktadaki Rand kahramanını, diyelim ki, Roark veya Galt gibi birisi. Varoluşsal terimlerle söylersek, böyle bir insan “değerlerine ulaşmış” değildir; sorunlar ve güçlüklerle kuşatılmıştır. Buna rağmen, eğer o bir Rand kahramanı ise kendinden emin, kendiyile barışık, huzurludur; mutsuz bir süreçten geçerken bile mutlu bir kimsedir. Yoksunluk, hayal kırıklığı, acı çeker; ancak, Rand'ın hatırlanmaya değer ifadesiyle söylersek, bu, "sadece belli bir noktaya kadar ulaşan" bir acıdır ki bu noktanın altında böyle bir insanın ruhuna yerleştirdiği çok önemli nitelikler yer alır; akıl, amaç ve kendine saygı (Rand, 1964: 27). Bu türden bir insan değerlerine ulaşmıştır; varoluşsal değerlerine değil ama onların ön koşulları olan felsefi değerlerine ulaşmıştır. Başarıya değil ama başarıya becerisine, gerçeklikle doğru ilişkiye ulaşmıştır. Böyle bir kimsenin duygusal ana teması, benzersiz ve kalıcı bir haz biçimidir: Bir insanın hayatta olduğu halis gerçeğinden kaynaklanan haz. Bu duyguyu, iş, arkadaşlık, ve devamı daha sarıh/spesifik hazların aksine “metafizik haz” olarak ifade edebiliriz. Metafizik haz, gündelik yaşama özgü acıları gidermez fakat onlar için olumlu şekilde tonlanmış bir bağlam sağlayarak onları köreltir; aynı şekilde kişinin gündelik hazlarını yoğunlaştırır. Buna karşın ahlaka aykırı eylemde bulunan insan,

metafiziksel/varoluşsal olarak eziyet çeker. Yani kalıcı kaygı, çatışma ve bir gerçeklik düşmanı olmanın getirdiği kendinden şüphe etme hali içerisinde bulunur. Bu tür bir acı, hazzı onun için “sadece belli bir noktaya kadar ulaşan” bir yüzeyselliğe dönüştürürken insanın her bir gündelik hayal kırıklığını yoğunlaştırır. Metafizik haz yalnızca kişinin kendi seçimleri ve eylemlerine bağlıdır. Metafizik hazzı yaşayan insan hayatı yaşayıp tüketerek ondan yararlanan insandır. Böyle bir insan, hayatı ve bununla birlikte kendini tüketerek hem hayatı hem de canını kullanmaktadır (Stirner, 2016: 396).

Bir objektivist için acıya tapınma kelimenin tam manasıyla ifade edilemezdir. Ahlaken, nedeninin ölüme tapma olduğunu belirtmenin ötesinde bunun hakkında söylenecek bir şey yoktur. Hedonizm, ilk bakışta karşıt bir bakış açısı olarak görünebilir. Hedonizm, hazzın (ya da mutluluğun) değer standardı olduğu teoridir. Teori, değerleri ve erdemleri belirlemek için kişinin belli bir nesne veya eylemin (kişinin kendisine ve/veya başkalarına ait) hazzı azami seviyeye çıkarıp çıkarmadığını sorması gerektiğini savunur. Oysa haz duygusu, bir insanın değer yargılarının bir sonucudur, dolayısıyla teori döngüseldir. Bu, şu tavsiye ile eş anlamlıdır: senin veya başkalarının, sebebi her ne olursa olsun, hâlihazırda değer verdiklerinize değer ver. Pratikte bu, şu demektir: Canın neyi yapmak istiyorsa onu yap.

Mutluluk tam anlamıyla etiğin gayesidir, ancak standardı değildir. Kişi, değerleri fiziksel bir duruma göre değil dışsal bir olguya göre seçmelidir. Bu dışsal olgu da insan yaşamının gereksinimleridir. Hazzın peşinden gitmeyi başlıca etik rehber olarak önermek kendi kendini engelleyen bir şeydir çünkü yalnızca rasyonel değerlerin kazanımıyla görevli olan haz mutluluğa götürür. Etiğe objektif bir yaklaşımı benimseyen Rand, hazzın ahlaki olduğunu savunur. Ancak mutluluk, yalnızca mümkün değil bundan fazlasıdır da: İnsanın olağan halidir. Rand, objektivist dünya görüşü için gerekli olan bu sonucu “iyicil evren” önermesi olarak adlandırır. Bu bağlamda “iyilik”, iyilikseverliğin eşanlamlısı değildir; insanı önemseyen ya da ona yardım etmeyi istediği anlamına gelmez. Evrenin arzuları yoktur; o sadece vardır. İnsan onu önemsemeli ve ona uyum sağlamalıdır, tersi değil. Gelgelelim, eğer ona uyum sağlarsa evren bir başka manada “iyicil”dir: “insan yaşamına elverişli”dir. Eğer bir insan gerçekliği tanır ve ona bağlı kalırsa gerçekte değerlerine ulaşabilir; ulaşabilir ve bir aksilik olmazsa ulaşacaktır da. Ahlaki eylemde bulunan insan için, başarısızlıklar her ne kadar olasıysa da kuralın istisnasıdır. Kural başarıdır. Uğruna savaşılmaması ve umulması gereken bilinç hali mutluluktur. Bu bakış açısının reddi, Rand'ın “kötücül evren” önermesi olarak adlandırdığı şeydir. Bu önerme, insanın değerlerine ulaşamayacağını; başarıların her ne kadar olası olsa da istisna olduklarını; insan yaşamının kuralının başarısızlık ve sefalet olduğunu söyler. İyicil

evren önermesindeki bir insan, her bilinçli varlık gibi acıyla tanışıktır. Ne var ki, onun alameti acıyı ciddiye almayı, ona metafiziksel önem bahşetmeyi reddedişidir. Onun için haz, gerçekliğin -yaşamın mümkün olduğu gerçeklik- bir ifşasıdır. Fakat acı, yalnızca düzeltici eyleme ve bu eylemin gerektirdiği soruna yönelik bir uyarıcıdır. Bir başka ifadeyle haz ve acı, insanın rahatının veya rahatsızlığının işaretleri, dolayısıyla temel alternatifler olan hayatla ölümün barometresi rolünü üstlenmişlerdir (Rand, 1968: 131-132).

Rand'a göre, bütün sorunlar karşısında mutlu olmak için gerekli çare gerçekçiliktir. Bir başka anlatımla beraberinde getirdiği hayat bilgisiyle birlikte gerçekliğin tanınmasıdır. Her ne kadar nadir olsa da mutluluğun mucize olmadığı bilgisine sahip olmaktır. Nadirdir çünkü yalnızca ahlaki ve felsefi anlamda talepkâr bir nedenin üretebileceği bir sonuçtur. Mucize değildir çünkü neden hayata geçirildiğinde sonucu doğal -ve kaçınılmaz- olarak ardından gelir.

SONUÇ

Buraya kadar yaptığımız incelemede filozofun etiğini, diğer felsefi disiplinlerle olan ilişkisini de göz önünde bulundurarak, izah etmeye çalıştık. İncelememizin bu son bölümünde Rand'ın etiğini, lehte ve aleyhte yapılan açıklamaları da dikkate alarak, olumlu ve olumsuz yönleriyle biraz da eleştirel bir yaklaşımla tartışıp değerlendirmeye çalışacağız. Rand'ın etiği bilgi teorisinin doğrudan bir uygulamasıdır. Aklın merkeziliğine vurgu yapan Rand, hem epistemoloji hem de normatif bir ilkeden söz etmektedir. Akıl, bilgiyi nasıl kazandığımızı açıklarken insan olarak hayatta nasıl kaldığımızın da ifadesidir. Yani yaşamayı seçerse rasyonel yetimizi kullanmalıyız. Rand'ın etiğinde hayat, nihai bir değer olarak akıl, amaç ve kendine saygıdan ayrılamaz. Düşünürün etik teorisinde yer alan bu konular oldukça karmaşık ve tartışmalıdır. Gerçekten de, Rand'ın düşüncesinin başka hiçbir yönü, egoizmi savunması kadar bilimsel bir ilgi görmemiştir. Rand, kavram oluşumu ve politik teorisine ek olarak etiğin de onun en önemli felsefi katkıları arasında olduğuna inanıyordu. Rand'ın akla olan vurgusu, Rus mistisizmine karşı onun hoşnutsuzluğunu takdir etmeden tam olarak anlaşılamaz. Çoğu Rus dini filozofu, inancı ve vahyi akla eşit veya üstün bir statüye yükseltmiştir. Fakat Rus felsefesi hem dini hem de Marksist görünümünde, olgu ve değer batılı-pozitivist ayrımının reddinden farklıdır. Dolayısıyla Rand'ın olgu-değer ayrımını reddetmesi, Rus düşüncesinin etkisinin bir yansımasıdır. Ancak Rand, olgu ve değeri Rus düşüncesindeki doğüstü araçlarla sentezleme girişimlerine karşı çıkmıştır. Olgunun değerden koparılması ile mücadele etme çabalarında Rus düşünürleri, çoğunlukla monistik indirgemeciliğin kurbanı olmuşlardır. Hem Bolşevizm hem de Rus ortodoksluğu, kutuplaşmanın farklı bir unsurunu vurgulayan bir birliği hedeflemiştir. Rand'a göre komünizm, olgu-değer ayrımını olgusal olana monistik bir vurgu ile aşmaya çalışan bir materyalizm biçimidir. Rand, komünistleri bütün değerleri maddi güçlerin epifenomeni (gölge olgu) olarak gören “kas ya da beden mistikleri” şeklinde nitelendirmektedir. Materyalistler, insani değerlerin dönüştürülmesinde bir araç olarak maddi temelde bir değişiklik olması gerektiğini vurgulamaktadırlar. Kuşkusuz bu temel, laik ve totaliter devletin şiddet içeren müdahalesi olmadan değiştirilemez. Buna karşın Rand, dini, spiritüalizmin bir biçimi olarak yorumlamaktadır. Burada olgu-değer ayrımı, maddi gerçeğe zarar vermek için manevi (spiritüel) değerlere yönelik tek yanlı bir vurgu ile çözülmektedir. Dini düşüncüyü savunanlar ya da “ruh mistikleri”, dünyadaki her şeyi, içsel değer veya ilahi olan tarafından ilham edilmiş olarak görmektedirler. Sonuçta, onların mutlak değerler hakkındaki dogmatik tanımı, teokratik formun eşit otoriter devletçiliğine dönüşmektedir.

Hem Bolşevikler hem de Rus mistikleri, Rand'ın materyalizmi ve idealizmi reddetme konusunda önemli bir dayanağıydı. Her iki kesim de varlık ve bilinç arasında bir ayrımın var olduğunu kabul ederek bu düşüncelerini sürdürmüşlerdir. Materyalistler, “bilinci olmayan varoluşa”, idealistler ise “varoluşu olmayan bir bilince” inanmaktadırlar. Rand'a göre idealistler, zihinlerini kendi başına var olduğunu kabul ettikleri birinin veya herhangi bir gücün esinlerine, materyalistler de reflekslere teslim etmektedirler. Uzlaşmaz karşıt roller görevinde ne kadar yüksek ses çıkarsa çıksın, onların ahlaki kuralları birbirine benzer ve amaçları da aynıdır: Bir kesim, insan zihnini maddeye hapsederek tahrip edilmesine zemin hazırlarken, diğer kesim, maddeyi hiçleyerek ruhsal olana kutsiyet atfetmektedir. Dinsel düşünce taraftarları bir tür içselciliği benimsemişlerdir. Epistemolojide bu içselcilik, sezgisel esin tarafından kavranan metafiziksel özleri vurgular. Etikte ise iyiliği bağlamından veya sonuçlarından bağımsız olarak şeylere veya eylemlere özgü bir şekilde görür. İçkincilik, değer kavramını değer verenden (değerlendirenden) ve ayırt edici amaçlarından ayırır. O, iyiyi iyi olarak kendinde, kendisi için ve kendinden dolayı gerçeğin bir parçası olarak görür ve onun bilinçten bütünüyle bağımsız olduğunu kabul eder. Dolayısıyla dogmatizme ve otoriteryanizme yönelir.

Şaşırtıcı olmayan bir şekilde, etiğe bu içselci yaklaşım birçok yönüyle Rus düşünürü B. Lossky'nin eserlerinde örneklendirilmektedir. Lossky, olguları ve değerleri aynı gerçeğin bir parçası olarak görmektedir. Lossky için değerler, varlıktan ayrı kendi başlarına bağımsız bir alan oluşturmazlar. İnsanın hedefi, Tanrı ile bir araya gelmenin bir aracı olarak gerçekte var olan bu mutlak değerleri keşfetmesidir. Ondan önce Solovyov ve çoğu Rus neo-idealist gibi Lossky de son derece mistik ve altruistik bir etik önermiştir. Lossky, egoizmin insanların Uyum Krallığı'ndan ayrılmasını gerektirdiğine inanıyordu. Bu nedenle bencillik, her çeşit türev kötülüğe neden olan birincil kötülüktür. Bu bağlamda Lossky, Rus etik düşüncesinin ana konularını tekrarlamıştır. Kireevsky, Khomyakov, Solovyov ve Rus Sembolcülerin yazılarında, uzlaşma anlamına gelen sobornost kavramı, bireyin bencil çıkarları ile toplumun ortak çıkarları arasındaki çatışmanın aşılmasını önerir. Uygulamada bu tür bir uyum ancak bireyin bütüne boyun eğmesiyle başarılabilir. Rand'a göre böyle bireysel bir boyun eğme, tüm altruist doktrinlere özgüdür. Rus dini ve siyasi düşüncesinin her ikisinde de, altruizm, -kendini inkâr etme inancı, kendini kurban etme, fedakârlık- kişinin boyun eğmesi için aklileştirme işlevi görmektedir. Tanrı'yı, kolektif olanı veya devleti benin üstünde tutan altruizm, kültürel olarak teşvik edilen bir özveriye-diğerkâmlığa yönelmiştir. Amacı hayırseverlik veya acı çekmekten kurtulma değildir. Daha ziyade onun amacı, insanların suçluluk ve yetersizlik duygularına tapınmaktır. Rand'a göre dini düşünceyi savunanlar, ilk günah üzerine odaklanarak suçluluğu

manipüle etme tekniğinde uzmanlaşmışlardır. Onlar, doğuştan olduğu kabul edilen bir günahı, seçme yetisinin dışındaki bir alana yerleştirerek, kendi otoriter dürtülerine hizmet etmek için büyük bir yalan uydurmuşlardır.

Rand, Rönesans sonrası dünyada ilk günah gibi mistik kavramların akıl, bilim ve bireycilik tarafından zayıf düşürüldüğünü savunmaktadır. O'na göre Ortaçağ mistisizmini devirmek yerine Batı uygarlığı ölümcül bir çelişkiyi içselleştirmiştir. Batı, altruistik ve neo-mistik felsefe temelinde bir akıl kültürü sürdürmeye çalışmaktadır. Rand, bu çelişkinin Kant'ın düşüncesinin kalbinde olduğunu savunur. Kant'ın sisteminde, gerçek ile değer arasında ölümcül bir ayrım vardır. Akla maddi dünya üzerinde etki alanı verilirken inanç, ruhsal (manevi) alanın efendisi olarak kabul edilir. Kant, akı, maddi başarıların kullanılacağı hedeflerin seçiminden ayırmıştır. İnsanın hedefleri, eylemleri, seçimleri ve değerlerinin yalnızca inançla (imanla-faith) belirlenebileceği düşüncesine felsefi bir gerekçe sağlamıştır. Dini ahlakı sekülerleştirerek kişisel çıkar ve erdem arasındaki bağları koparmıştır. Kişisel eğilimlerden hareket edildiği zaman eylemin ahlaki olamayacağını savunmuştur. Sonunda, Kant'ın deontolojisi, inancı ve altruist etiği aklın saldırısından kurtarmıştır. Ancak Kant, rasyonel bir kişisel çıkar ahlakının imkânından şüphe eden ilk filozof değildir. Hume, “olan”dan “olması gereken”in çıkma ihtimalini sorgulamadan önce bile, felsefe tarihi etik egoizme saldırılarla doluydu. Peikoff, antik Yunan'ın putperest, hümanistik kültüründe dahi Sofistlerin, egoizmi öznellik ve vahşetle özdeşleştirmiş olduklarını iddia etmektedir. Fakat Batı düşüncesinde güçlü egoist temalar Aristoteles, Spinoza ve Nietzsche'nin eserlerinde de bulunmaktadır. Rand, muhtemelen kendi egoizm kavramının yaratılmasında Aristoteles ve Nietzsche'nin bazı düşüncelerinden etkilenmiştir. Nietzsche'nin altruizm eleştirisinin, Rus Sembolistleri ve Rand'ın erken dönem entelektüel gelişimi üzerinde büyük etkisi olmuştur. Nietzsche, altruizmi (diğerkâmlığı) sürü egemenliğini onaylayan köle ahlakı olarak eleştirmiştir. Altruist bakış açısında, Nietzsche'ye göre bir insanı cesaretlendirerek sürünün üzerine yükselten ve komşuyu korkutan her şey kötülük olarak adlandırılır ve adil, mütevazı, itaatkâr, uyumlu zihniyet, arzuların sıradanlığı ahlaki göstergelere ve onurlara kavuşur. Buna karşın Nietzsche, altruist ahlakın kötülük olarak gördüğü şeylerin erdem kaynağı haline geldiği bir efendi ahlakını tanımlamıştır. O, kölece özveri ve çileciliği kabul etmemektedir. İnsanları çarmıha gererek, varolmayan bir Tanrı'yı kutlamak için gösterilen fedakâr tutkuyu reddetmektedir. Köle ahlakının erdemlerinin, kötülükler tarafından yani efendi ahlakında somutlaşan erdemlerle bozulacağını düşündüğü için “değerlerin yeniden değerlendirilmesini” hedeflemektedir.

Nietzsche'nin yazıları çok çeşitli yorumlara açık olmasına rağmen, insanın büyüklüğüne olan övgüsünün kökleri, onun klasik antik eserlere maruz kalmasında bulunmaktadır. Walter Kaufmann, Rand'ın Aristotelesçi bir temelde ortaya çıkan Fountainhead'in yirmi beşinci yıldönümü baskısına yazdığı giriş bölümünde Nietzsche'nin düşüncelerinden çokça alıntı yaptığını, ikna edici bir şekilde ileri sürmektedir. Kaufmann, Aristoteles'in "büyük ruh sahibi insanla" ilgili olan Nikomakhos'a Etik'in bölümlerinden bahsetmektedir. Kendini seven biri olarak büyük ruh sahibi insan, nadiren başkalarının yardımını ister. Nietzsche, gerçeği öğrenmek için insanların düşüncelerinden çok kendine saygı duyan bir insandır. Nietzsche, bu temaları kendi zafer türküsünde bireysel mükemmellik için kullanmıştır. Rand, bu düşüncelerinin önemli bir kısmını Aristoteles ve Nietzsche gibi yıldızlar topluluğundan edinmiştir. En eski günlüklerinden birinde "hakikat, en yüksek bencillik, yüce bencillik, kişinin kendi teorik değerlerine sahip olma ve bunları pratik gerçekliğe uygulama hakkı" olarak yazmıştır. Rand için etik, benlikten başlamalı, toplumdaki, kitleden, kolektif ya da başka herhangi bir fedakârlık biçiminden değil. Rand, bencillığe yönelik bir saldırının aynı zamanda bir bireyin benlik saygısı bütünlüğüne bir saldırı olduğunu ileri sürmektedir. Rand, kendisinin en önemli işinin, insan, insan hayatı ve dünyaya karşı rasyonel bir ahlakın formüle edilmesi olduğuna inanıyordu. Böyle bir etik başarı, Rand'ın felsefi projesinin gerekli bir unsurudur çünkü dinsel zorunluluklardan ve kategorik fedakârca görevlerden arınmış bir laik ahlaki varlığın imkânını teyit etmektedir.

Rand, dini içselciliğe karşı ahlaka duyulan ihtiyacın savunmasıyla, rasyonel bir yaklaşımın aynı madalyonun diğer yüzünü, öznelci tarafını benimseyemeyeceğini öne sürmektedir. Nietzsche egoizmine karşı esas itirazı, herhangi bir eylemi "kişi kendi arzularını tatmin etmeyi amaçladıysa" iyi göstermek eğilimiydi. Rand'ın Nietzsche'nin ahlakını öznelci olarak yorumlamasının kökleri, Rus Sembolist hareketine maruz kalmasında olabilir. Sembolistler, sentez eğilimlerine rağmen, Nietzsche'nin Dionizm ilkesinin, zevk veren duyguları kutlamak için Apollon rasyonalitesinden daha üstün olduğunu benimsemişlerdir. Rand, ateşli bir düşmanlıkla tepki gösterdiği bu tür Nietzscheci öznelciliğe karşıydı. Rand'a göre içselci, iyiliğin gerçekte insan bilincinin dışına çıktığı görüşünü onaylarken; öznelci, iyiliğin gerçekliğin olguları ile hiçbir ilgisi olmayan öznel duyguların veya arzuların bir ürünü olduğunu iddia eder. Böylesi öznelcilik, çoğunlukla geleneksel egoizm teorilerini karakterize etmiştir. Rand'a göre geleneksel altruist ve egoist alternatifler aynı kolektivist önermeyi paylaşırlar. Kaba idealistleri ve kaba materyalistleri reddeden Marx'a çok benzeyen Rand, bireyci gelenekteki birçok düşünürü yalnızca birçok kişinin fedakârlıklarını yerine getirdikleri

fedakâr inançlarla değiştirmelerinden dolayı eleştirir: Ahlak konusundaki açıklamalarında bireyci düşünürler iddialarını mahvettiler ve davalarını kaybettiler. Kaba bencillikten başka sunacak daha iyi bir şeyleri yoktu bu da başkalarını kendine feda etmeyi içeriyordu. Rand'a göre bu durum, kolektivizmin başka bir biçimidir. Oysa ister başkalarını kendine feda ederek isterse kendini başkalarına feda ederek yaşamak şeklinde olsun Rand'a göre her iki ilişki biçimi de rasyonel bencillik ahlakına ters düşmektedir. İdealistlerin ve materyalistlerin bu kaba tavırlarını eleştiren Rand, bencilliğin erdemi hakkında kendi benzersiz anlayışının temelini ifade etmeye başlamıştır. Bencillik kavramını yalnızca başkalarını kendine feda etmeyle tanımlayan kişiler için, kendi arzularının doğasıyla ilgili psikolojik bir itirafta bulduklarını dile getiren Rand, bu düşünürleri felâket ve yenilgi, sömürme ve teslimiyet arasında sallanan insanın bekası görüşünü benimseyen sahte bireyciler olarak suçlayıp şiddetle eleştirmektedir. Rand'a göre başkalarının amacının aracı olarak hizmet etmek isteyen insanlar, mutlaka başkalarını da kendi amaçlarının araçları olarak kabul ederler.

Geleneksel ahlakın bu iki yönlü reddine rağmen, birçok eleştirmen Rand'ın altruizm ve egoizm tanımlarının savunulamaz ve çarpık olduklarını ileri sürmüştür. O'Neill, Rand'ın egoizm ve altruizmi arasında tamamen yapay bir ikilem olduğunu savunmaktadır. Ellis, hem altruizmin hem de egoizmin Rand'ın düşüncesinde katı ve tek taraflı olarak uzatıldığını kabul eder. Barnes ise Rand'ın "altruistik" zalimlerinin, kişisel fedakârlığın geleneksel ruhuyla sağlanan maske veya gerekçeyi kullanırken genellikle kendi çıkarlarını karşılamayı amaçladıklarını savunmaktadır. Barnes, altruizmin böylesine alaycı kullanımının bir ahlak öğretisi olarak onun özünü yeterince tanımlamadığına inanmaktadır. Ancak bu yorumcuların hiçbiri, Rand'ın altruizm eleştirisini, geleneksel egoizmin aynı andaki reddi olarak görmemektedir. Alışveriş ilkesini kapsayan kurban edici inançların birbirleri içerisine geçmiş hali, geleneksel etiğin doğasında bulunmaktadır. Rand'ın kararı, bunun aksine bir durumu ifade etmektedir. O, herhangi bir bireyin altruist etik gereği sürekli veren taraf olmaması gerektiğini aynı zamanda başka bir insanın da sürekli alan taraf olmamasını ifade ederek bu durumun aşılması gerektiğini dile getirmektedir. Bu tür çarpıtmalar insanın ahlak dışılığının kanıtı değil, insanlara öğretilen ahlakların ne türden ahlaklar olduğunu göstermektedir. Rand'a göre insanlar, bu kültürel ve ahlaki ideallere dikkatle itaat etmişlerdir. Karşılıklı bağımlılıklarıyla birleştikleri halde, kendilerini efendi ve köle olarak ikiye bölmüşlerdir. Rand, bir kez daha olgu-değer ayırımına bakarak böyle bir düalizmin aşılması gerektiğini ileri sürmektedir. O, tüm değerlerin olgular tarafından emilmesini ya da tüm olguların değerlere çekilmesini düşünmemektedir. Bunun yerine, değerlerin varoluş ve insan bilinci arasındaki nesnel bir

ilişkiden kaynaklanan bir olgu olduğunu savunmaktadır. Varoluş ve bilincin içiçeliğini koruduğu gibi olgu ve değer de içiçeliğini korumaktadır. Her iki durumda da varlığın ve olgunun önceliğini vurgulamakta ve bu da değerlerin gerekliliğini ortaya çıkarmaktadır. Rand'ın ifade ettiği gibi, objektivist teoriye göre, iyilik ne “kendinde şeylerin” ne de insanın duygusal durumlarının bir özneliği değildir. İyilik, ancak gerçekliğin olgularının rasyonel bir değer standardına göre insanın bilinciyle değerlendirilmesi sonucu ortaya çıkan şeydir. Bu bağlamda rasyonel olan, gerçeklik olgusundan türetilmiş ve bir akıl işlemiyle doğrulanmış anlamına gelmektedir. Objektivist teori, iyinin, gerçekliğin insan ile ilişkili bir tarafı (insan tarafından icat edilmesi değil fakat keşfedilmesi gereken bir tarafı) olduğunu savunmaktadır. Değerler, değer verene ve değer vericinin amaçlarına aykırı olamaz. Geleneksel etik, fail ve yararlanıcı arasındaki ilişkiyi koparmıştı. Rand, bu unsurları birleştirip ahlaki varoluş hakkını yeniden gündeme getirmeye çalışmıştır. Yalnızca ahlakın kişinin nihai hedeflerine ulaşılmasına rehberlik edebileceğini savunmuştur. Rand için, kendi ahlaki eylemlerimizin yararlanıcısı yine kendimiz olmalıyız çünkü hayatta kalabilmemiz ve insanlar olarak gelişebilmemiz bu ilkeler aracılığıyla.

Rand, etik sisteminin temelinde diyalektik köklerine sadık kalmıştır. Hayat ve değer arasında içsel bir ilişki olduğunu ortaya koymaya çalışmıştır. Öyle ki, birinin yokluğunda diğerinin olması mümkün değildir. Değerleri takip etmek, hem varoluşsal temel hem de ilişkiyi oluşturan nihai değer olan hayat tarafından sağlanan bağlam olmadan mümkün değildir. Rand, bize rehber olarak hizmet eden aklımızın soyutlama yapma yetisine sahip olarak doğduğumuzu ifade etmektedir. Hayatımız, kendi çabalarımızla somutlaştırdığımız ve kendimizi yarattığımız bir süreçtir. Rand için hayat ve kendini koruma eşanlıdır. Evrendeki her şey kimliğe sahip olduğundan kişinin doğası, insan karakterine özgü kapasiteleri ve ihtiyaçları kapsar. İnsan olarak yaşama faaliyetini gerçekleştirmek için kendi kendimize koruma uygulamamızı, açıkça bize sunulan araçlarla takip etmeliyiz. Rand'a göre insan hayatının özü ve aracı zihin olduğu için birey bilinçli bir şekilde yaşamak zorundadır. Dolayısıyla epistemolojik bir anlayış, etik teoriye hareket noktası olarak hizmet eder.

Rand, normatif felsefenin tarihinde etiğin temel sorularının genellikle şunlar olduğunu savunmuştur: İnsan niçin bir değerler sistemine ihtiyaç duyar? Düşünür, bu soruyu biraz daha derinliğine değerlendirerek şöyle ifade etmektedir: İnsanın değerlere ihtiyacı var mıdır? Eğer değerlere ihtiyacı varsa onlar olmaksızın insan neden yaşayamaz? Rand, çoğu filozofun, varoluşsal temelini göz önüne almamakla birlikte, ahlaki kuralları doğrularak ahlakın varlığını kabul ettiğini açıklamıştır. Rand'a göre etik üzerinde rasyonel anlamda

değerlendirmede bulunan düşünürler, daha temel bir soru sormadan değer alternatiflerini tartışamazlar: İnsan varlığı için değerler neden gereklidir? Rand, değer kavramının epistemolojik kökenlerini araştırarak soruşturmasına başlamıştır. Değeri “bir insanın kazanmak ve/veya muhafaza etmek için uğrunda çaba gösterdiği şey” olarak tanımlamaktadır. Kavramın kendisi mutlak değildir, hem ilişkisel hem de içeriksel bir özelliğe sahiptir. Kimin değeri ve ne için değer sorularının cevaplandırılmasını gerektirir. Değer, alternatif karşısında bir hedefe ulaşmak için harekete geçebilen bir varlığı varsayar. Alternatifin olmadığı durumlarda amaç ve değer varlığından da söz edilemez. Her canlı organizmanın karşılaşması gereken temel alternatif var olmak ya da var olmamaktır. Hayatın sürdürülmesi birtakım eylemlerin gerçekleştirilmesine bağlıdır. Çünkü hayat, kendi kendini sürdüren ve kendi kendini üreten bir süreçtir. Değer kavramını mümkün kılan hayat kavramıdır. Şeylerin iyi ya da kötü olması yalnızca hayat sahibi bir varlık içindir.

Bu formülasyonda Rand, üç kavramsal bağlam arasındaki iç ilişkileri belirlemektedir: Hayat ve değer, hayat ve eylem, değer ve eylem. Hayat ve değer birbirini gerektirdiği gibi hayat ve eylem de birbirini gerektirir. Binswanger, hayat ile eylem arasındaki ilişkinin karşılıklı olduğunu açıklamaktadır. Hayatın devamlılığı sadece bir organizmanın faaliyetine bağlı değil fakat eylemin kendisi de hayata bağlıdır. Ölü bir organizma hareket edemez. Aynı karşılıklı bağımlılık, değer ve insan eylemi kategorileri arasında da mevcuttur. Nathaniel Branden’in iddia ettiği gibi değer ve eylem birbirini ima eder ve zorunlu kılar. Bir değer elde edilmesi ve korunması belirli bir eylem planını gerektirirken, bilinçli olarak başlatılan eylemin arkasındaki motiv ve amaç bir değer başarılması ve korunmasıdır. Bir organizmanın kendi hayatının devamını sağlamak için üstlenmesi gereken belirli eylemler ve hedefler, organizmanın kendine özgü varlık türüne göre belirlenir. Bitkiler, hayvanlar ve insanlar farklı kimlikleriyle belirlenmiş farklı ihtiyaçlara sahiptir. Varlığın gereksinimlerini ve eylemlerini koşullayan nihai bağlam ve amaç varlığın hayatıdır. Varoluşun ötesinde herhangi bir şeye atıfta bulunulamaması gibi hayat da onu aşan bir standarda atıfla sürdürülemez. Hayat, doğüstü bir alanın aracı olmadığından kendi başına bir amaçtır. Hayat, değerlerin varlığını mümkün kılmaktadır. Nihai bir değerdir çünkü hayatın varlığı sadece kendisini devam ettirmeye ilişkin bir süreçle korunmaktadır. Rand’a göre metafiziksel (varoluşsal) olarak hayat, kendi başına bir amaç olan tek olgudur. Sürekli bir eylem süreci tarafından kazanılan ve korunan bir değerdir. Epistemolojik olarak değer kavramı genetik olarak hayatın önceliğine bağımlıdır ve ondan türemiştir. Hayattan bağımsız bir değerden söz etmek çelişkiden daha kötüdür. Rand, yaşayan bir varlığın gerçek olduğunu, ne yapması gerektiğini de kendisinin belirlediğini iddia ederek olgu-değer ikilemini

aşmaya çalışmıştır. Bir şeyin ne olduğu, onun neye muktedir olduğunu ve ne yapabileceğini belirler. Rand, ontolojisinde “olmak”, “bir şey olmaktır” şeklinde bir açıklama yapar. Etikte de bir şey için “olmak” onun ne olduğu ile uyumlu hareket etmesini yani onun kendi doğasına uygun eylemde bulunması gerektiğini ifade eder. Rand’ın epistemolojisi insanları özgür irade sahibi varlıklar olarak gördüğünden, onun etiği de, insan olarak insanın rasyonel eylemde bulunmayı seçmesi gerektiğini talep eder. Fakat diğer organizmaların aksine insanlar, akıldışı eylemde bulunarak kendi doğalarına aykırı hareket edebilirler.

Bütünsel, kapsamlı bir insan akılı kavramından hareket eden Rand, rasyonel bir değerler kodunu geliştirmeye ve doğrulamaya çalışmıştır. İlkel, duygusal düzeyde bile olsa iyi ve kötü hakkında bir farkındalık bulunduğunu savunmuştur. Rand’a göre, zevk-acı mekanizmasında, öncelikle “bizim için” ve “bize karşı” olan şeylerin farkında oluruz. Duyularımız ve algılarımız, bilişsel ve değerlendirici gelişimimizin temelini oluşturmaktadır. Ancak haz ve ağrı duyuları, insan bilincinin yaşamaktan kaçınamayacağı, otomatik bir bilgi biçimi olan otomatikleştirilen cevaplardır. Duyusal, algısal ve kavramsal farkındalık ayırt edici modlarımız, dünyadaki hayatta kalma araçlarımızdır. Özgür iradeye sahip olmamız nedeniyle hayatımızı sürdürmek için düşünmeyi ve zihinsel olarak odaklanmayı seçmeliyiz. Dolayısıyla etik bilimi, hayatta kalmak için nesnel, metafizik bir zorunluluktur. Kaçınılması imkânsız pratik bir ihtiyacı karşılar. Eylemlerimize kılavuzluk edecek ilkelerin bir kodunu benimseyerek, bir ahlak kuralını bilinçli ya da zımnen kabul ederiz. Rand’ın sisteminde gerçek anlamda objektif ahlaki bir kod, ontolojik ve epistemolojik önermelerden kaynaklanır. Nesnel bir ahlak standardı, insanın hayatıdır ya da insanın insan olarak hayatta kalması için gerekli olan şeydir. Akıl, insanın hayatta kalma vasıtası olduğu için rasyonel varlığın hayatına uygun olan şey iyidir, onu reddeden, ona karşı olan veya onu imha eden şey de kötüdür. Rand, kapsamlı bir akıl kavramından hareket ettiği gibi rasyonel bir varlık olarak yaşamının ne anlama geldiği konusunda da geniş bir anlayış önermektedir. Onun iyi ve kötü kavramı bu bağlamın dışında değerlendirilemez. İnsan olarak hayatta kalabilmemiz için anlık ya da yalnızca fiziksel olarak yaşamayı amaçlamamalıyız. Ayrıca tamamen duyusal ya da algılama yoluyla hayatta kalamayız. Hayatta kalmamızın gerektirdiği durumları, yöntemleri, koşulları ve hedefleri varlığımızın bütün yönleriyle bizim seçimimize açık olarak şekillendiren kavramsal bir bilince sahibiz. Dolayısıyla, soyut değer standardı -insan olarak bizim hayatımız- bireysel düzeyde somutlaştırılmıştır çünkü her birimiz kendi hayatımızı varlığımızın ahlaki amacı olarak sürdürüyoruz. Hayatta kalabilmek, kendi hayatlarımızı sürekli bir bütünlük olarak

gerçekleştirmek ve tadını çıkarmak için her birimiz, eylemlerimiz, değerlerimiz ve hedeflerimiz arasında, insan olarak ihtiyaç duyduğumuz objektif standartlara göre seçim yapmak zorundayız.

Bu noktada, Rand'ın hayat ve değer arasındaki bağlantıya yönelik önerisini çok daha detaylı bir şekilde incelemek gerekir. Teorisi geniş akademik tartışmalara konu olmasına rağmen; Nozick, O'Neill ve diğer filozoflar yaşam tercihinin yönlendirici bir değerler koduna ihtiyaç duyduğu Rand'ın temel tezine yoğun bir şekilde odaklanmamışlardır. Aksine, eleştirmenler, neden herkesin yaşamayı seçmesi gerektiğini sorgulamışlardır. Neden nihai değer standardı "ölüm" olamadı? Nathaniel Branden ve John Hospers gibi Rand tarafından etkilenen düşünürler, benzer bir tarzda bu soruyu şu şekilde cevaplamışlardır: Ölümlü nihai değer standardı olarak seçmek, değer kavramını bozar. Değer, birisinin kazanmak ve/veya muhafaza etmek için harekete geçtiği şey olduğundan, ölüm kendi başına bir değer olarak nitelendirilemez. Ölüm hiçbir eylem gerektirmez; aktif bir şey talep etmez. Dolayısıyla, ahlak konuları değerler bağlamını sağlayan hayat kavramından koparsa tartışılmaz. Değer kavramına herhangi bir anlam veren hayattır. Yine de Rand'ın tezini kabul etmeye meyilli olanlar arasında bile bu argümanın bir döngüsellik biçimiyle gölgelendiğine dair inanç vardır. Mesela Merrill, Rand'ın, hayat kavramının bizzat kendisini anlamak için değer kavramını kullandığını düşünüyor. Etiğinin temelinde Rand, ontolojik aksiyomların savunmasında açıkça görülen aynı "çalıntı kavram" argümanlarını kullanıyor gibi görünüyor. Hayatın ahlaki değerlerin standardı olduğu ilkesine meydan okurken bir insan, itirazda bulunmak için hayatta olmalıdır. Hayat, ahlakın standardı değilse eleştirmen, varlığının sürdüğü gerçeğini dolaylı olarak kabul ettiğini sorgulayarak mantıksal bir çelişki içerisine girer. Ancak Rasmussen, eleştirmenin meydan okumasında mantıksal bir çelişkinin bulunmasının, bir insanın neden çelişkilere girmemesi gerektiği sorusunun itirafı olduğunu ileri sürmektedir. Rasmussen de merak ediyor: "Hayat bir değer olduğu için mi biz onu seçiyoruz yoksa biz onu seçtiğimiz için mi o bir değer olmuş olur?" Rasmussen için yaşama tercihi, Rand'ın etiğinin ilgi alanı dışında rasyonel olmayan bir mutabakat üzerine kurulmuş gibi görünüyor.

Görünen o ki dostça yapılan eleştiriler bile Rand'ın etik sisteminin temelinde zor bir sorunun bulunduğuna işaret ediyorlar. Fakat Gotthelf, Peikoff ve Binswanger gibi teorisyenler, bu sorunların Objektivist yaklaşım için öldürücü olmadığını savunuyorlardı. Gotthelf, Rasmussen'in sorularını doğrudan cevaplamaktadır. O, kesin bir ifadeyle, ne biz hayatı seçtiğimiz için o bir değerdir ne de hayat bir değer olduğu için biz onu seçeriz, demektedir. Rand'da olduğu gibi, Gotthelf için de insanın tercihinden bağımsız değerlerinden söz edilemez. Fakat bu, hayatın nihai bir değer olduğu anlamına gelmez çünkü biz onu öyle olmak için seçtik.

Bir bireyin yaşamayı tercih etmesi, eş zamanlı olarak o kişinin hayatını, kendi anlayışı çerçevesinde tek rasyonel, nihai değer olarak somutlaştırması hayatın doğasında vardır. Peikoff, yaşama tercihinin aslında meta-etik bir yükümlülük olduğunu savunmaktadır. Her ikisi de ahlaka duyulan gereksinimin altında bulunan ve ondan önce gelen bir seçimdir. Fakat böyle bir seçim keyfi değildir. Aksine, bir insanın varlığının gerçekliğini kabullenme istekliliğinin bir onaylamasıdır. Binswanger, yaşama tercihinin bir kişiye kendi eylemlerinde bir hisse kazandırdığı sonucuna varıyor. Böyle bir tercih, değerlendirme ihtiyacını doğurur. Peikoff'la aynı görüşü paylaşan Binswanger, yaşama tercihinin etik için bağlam oluşturduğunu kabul eder. Hayatı seçerken, bir kişi tek tutarlı alternatifi seçer. Ölümü seçerek, bir kişi tüm değer alanını reddeder ve ölmekten başka bir alternatifi kalmaz. Bir insan hayat potansiyelini gerçekleştirmek, hayatta kalabilmek için gerekli olan değerleri kullanmayı ve onu takip etmeyi seçmelidir. Bu önermeyi reddedenler, bir çelişkiden dolayı suçludurlar. Çünkü reddetme veya inkâr etme yetisinin varlığı, o insanların yaşadıklarının, hayatı seçmeye devam ettiklerinin ve onların her yorumunda böyle bir seçeneğin zımnen onaylandığının kanıtıdır.

Rand'ın hayat ile değer arasında ayrılmaz bir bağ olduğu iddiası aslında döngüseldir. Fakat bu kısır bir döngüsellik biçimi değildir. Bu tür bir döngüsellik, herhangi bir içsel ilişkinin doğası gereğidir. Rand, “metafizik olarak, hayatın kendi başına bir amaç olan tek olgu” olduğunu belirttiğinde hem hayatı hem de değeri belirlemekteydi. Hayat nihai değerdir. O kendi kimliğinde bir değer içerir. Hayat, içsel olarak değerle ilgilidir çünkü bu ilişki yokluğunda o olamazdı. Hayatı ve değeri ayırmaya çalışmak, her iki kavramın anlamından kaçmak olacaktır. Hayat ve değer birbirine bağlıdır. Böylece Rand, hayatı ve değeri birbirinden koparmanın çelişkiden daha kötü olduğunu savunmuştur. Rand, hayat ve değer arasındaki ilişkiyi kesinlikle dilbilimsel olarak görmemektedir. Değer kavramını hayat kavramından çıkarmaz. Hayat ve değer arasındaki içsel ilişki için onun çıkarımları tümevarımsal niteliktedir. Gerçeklik olgusunun gözlemlenmesine dayanırlar. Rand, epistemolojik olarak hayat kavramının değer kavramından önce geldiğini kabul eder. Ama ontolojik olarak, ikisi aynı andadır. Hayatın varlığı, değerlerin başarısına ve onların takibine bağlıdır; değer fenomeni hayatın varlığına bağlıdır. Bu iç bağlantıda, Rand, herhangi bir değer sisteminin doğrudan savunmasını önermiyordu. O, sadece hayatın ve değerlerin birbirinden ayrılamayacağını gözlemliyordu. Yaşamayı seçmenin meta-etik olduğunu söylemek, bunun insan hayatının kendisinin koşullu doğasında var olan bir olgu olduğunu kabul etmektir. Bir kişinin varlığını devam ettirmesi, kendi tercihleri üzerine dayalıdır. Onların en temel seçimle bağlantısı kesilirse, bu seçimlerden hiçbirinin herhangi bir anlamı olmaz. Bir insan, hayatta kalmak için zararlı çelişik değerleri

sürdürse bile, yaşama iradesini teyit edebileceğini söyleyebiliriz. Bu seçimler, objektif olarak uzun vadeli hayatta kalma ilişkilerini tehdit etse de, sübjektif olarak kısa vadeli hayatta kalma değerlerine sahip gibi görünebilir. Rand'ın altruizm eleştirisi, insanların eylemlerini bilinçsizce dayatacakları bir ölüm öncülünü kabul etme aracının açıkça ifade edilmesidir. Altruizm ilkesi, kendi kendini kurban eden ölüm öncülüne dayandığı için Rand da bunu uygulamaya çalışanların aslında kendi hayatlarını bozacaklarını dile getirmektedir. Etiğin temelinde bulunan asıl seçimi reddetmeksizin fedakârlık yapmaya devam edemeyiz. Kendinden menkul ilkeleriyle sürekli yaşayanlar gerçek anlamda intihar ederler.

Rand, kişinin kavramsal farkındalığının, genellikle bilinçaltı ve zımni (tacit) olarak gerçekleştirilen değerlendirme tercihleri ve bilişsel kavramlar tarafından yönetildiğini kabul eder. Böylece, yaşamak için birincil tercihin kesin olduğunu öne sürer. Bir çocuk doğru ve yanlış arasında ayırım yapmayı öğrendiğinde, yaşamak için hesaplanmış bir karar vermiyor olabilir. Gerçekten de, bazı eylemlerin neden iyi ve diğerlerinin kötü olduğunu bile bilmiyor olabilir. Bilinci tam kavramsal olgunluğa ulaştığında bile eylemlerini yönlendiren ahlaki ilkeleri benimsemesi, bazı geleneksel kuralları alışkanlıkla izlemesi demektir. Çoğu durumda hayat seçimi, hayatı sürdüren maddi ve manevi değerlerin her gün peşinde koşarken belirgin hale gelir. Rand'a göre, insan hayatını hem akla uygun hem de arzu edilebilir kılan amaçları bilinçli, açık ve ilkeli bir şekilde takip ederek yaşamak için en temel tercihi onaylayan değerleri objektif olarak doğrulamak etiğin görevidir.

Hayat ve değer arasındaki ilişkiyi izleyerek, objektif bir etik standart ortaya koyan Rand, ahlak ile pratik arasında ayrılmaz bir bağ olduğunu savunmaktadır. Ahlaki ilkeler, bir insanın - bütünleşmiş zihin ve beden varlığı olarak bir insanın- pratik anlamda bu dünyada ayakta kalma araçlarıdır. Hayatını sürdürebilmek için bir insanın ihtiyaç duyduğu her şey zihin tarafından keşfedilmelidir. Rasyonel bir varlık, düşünceyle ve düşünceyi eylemine uygulayarak hayatta kalır. Rand, gerçek anlamda insanın hayatta kalması için aracı olarak hizmet eden türev değerlerini ve erdemlerini tespit etmiştir: Değer, bir insanın kazanmak ve/veya korumak için uğrunda çaba gösterdiği şeydir. Erdem ise kişinin değeri kazanma ve/veya muhafaza etme davranışıdır. Objektivist etiğin üç değeri (ki bunlar aynı zamanda bir insanın nihai değeri olan hayatının araçlarını ve gerçekleştirilmesini sağlayan üç değerdir) şunlardır: Akıl, Amaç ve Kendine Saygı. Bunlara karşılık gelen üç erdem ise Akılcılık, Üretkenlik ve Gururdur. Bu değerler ve erdemlerin teorik ve pratik, zihinsel ve varoluşsal yönleri vardır. Klasik antik çağın ahlak anlayışını hatırlatan Rand, erdemi (tek) olarak görmektedir. Oluşturdukları etik bütünlükten ne değerler ve ne de erdemler tamamen soyutlanabilir. Rand, erdemleri ayrı ayrı

analiz etmesine rağmen, ayrılmaz bir bütün oluşturduklarını vurgulamaktadır. Dolayısıyla akli verimli bir çalışmanın kaynağı olarak düşünüp başarının sonucunda gurur duyması gibi, her bir bileşenin toplamda diğer unsurlar tarafından beslendiğini de kabul etmektedir. Başarılı bir üretim, bir kişinin rasyonel amaçlarına ulaşmasını sağlar. Akıl ve üretim her ikisi de başarı duygusuna katkıda bulunur. Hedefleri gerçekleştirme kabiliyeti kendine yeterli duygusuna destek olur. Kişinin başarısından duyduğu gurur, devam eden rasyonellik ve üretkenlik politikasını teşvik eder. Bu anların her biri kurucu ilişkileri ile karşılıklılık içindedir. Her biri, diğerinin kaynağı ve ürünüdür. Her biri organik bir birliğin parçasıdır. Bununla birlikte, Rand'ın düşüncesinin pek çok yönünde olduğu gibi, bütünü kurucu unsurları arasında içsel olarak asimetrik bir durum söz konusudur. Başka bir deyişle, unsurlar karşılıklı olarak ilişkiyi de, bir faktör üzerinde çarpık bir vurgu vardır. Rand, epistemik odağına uygun olarak rasyonalitenin, diğer bütün erdemlerin kaynağı olan temel erdem olduğunu iddia eder. Rasyonalite, kişinin zihinsel farkındalığının yükselmesini gerektirir. İrادی, bilişsel bir etkinlik, temel ahlaki erdem olarak hizmet eder. Çünkü o, zihnin insanoğlunun gerçekliği bilmesinin ve yeryüzünde hayatta kalmanın tek aracı olduğunu tasdik eder. Rasyonaliteyi uygularken insanlar, kutsallarını, değerlerini, hedeflerini, arzularını ve eylemlerini bir düşünce sürecinden türetmekte, seçmekte ve onaylamaktadırlar.

Bu formülasyon, bilinci oluşturan diğer faktörlerin aleyhine rasyonel olan üzerinde tek taraflı olarak yoğunlaşmasına rağmen, Rand'ın anlayışının geniş kapsamlı olduğunu da unutmamak gerekir. Rand'ın aklın merkeziliğine vurgu yapması, duyguların rolünü ya da bilinçaltının otomatik olarak bütünleşmesini inkâr etmesi anlamına gelmez. Rand, temel erdem olarak rasyonaliteye odaklanmasına rağmen, zihnin rasyonel olmayan ve bilinçdışı unsurlarının değerini de düşürmemektedir. Elbette Rus dini kültürünü küçümseyen biri olarak Rand'ın her şeyin irrasyonel olmasına karşı çok düşmanca bir tavır takındığına dair kanıtlar vardır. Bu, duygusalılığa karşı tam olarak antipatiye dönüşmüştür. Fakat Rand'ın objektivist felsefesinin saldırısı düalizmin aşkınlığına yöneliktir. Rasyonalite erdemi kişinin eylemlerini, değerlerini, hedeflerini ve arzularını rasyonalize ettiği anlamına gelmez. Daha ziyade, rasyonel olarak türetilen hedefler, kişinin duygularını ve arzularını iyileştirmeye yönelik bilinçli farkındalık ve anlaşılabilirliğe yol açar.

Açıkça ifade edilecek olursa rasyonalite, farkında olmaksızın içselleştirilen ve bilinçaltına uyumlu hale getirilen metafiziksel değer yargılarını insanların nasıl kavradıklarıdır. Bu temel değerlendirmeler rasyonel olarak türetilmemiştir; bir çocuğun hayatında çok erken bir dönemde örtülü olarak oluşmuşlardır. Böylece sevecen, öngörülebilir bir ailede büyüyen bir

çocuk, Rand'ın objektif olarak tanımladığı değerleri ve erdemleri içselleştirerek hayırsever bir hayat hissi yakalayabilir. Fakat Rand, bir kişinin, belirsiz öncüllerin temelinde uzun vadede tutarlı ve etkili bir şekilde hareket edemeyeceğine inanıyordu. Aynı şekilde, sözlü, duygusal ve fiziksel taciz kurbanı olan kâbus ortamında yetişen bir çocuk, deneyimlerini yansıtan kötü niyetli bir hayat hissine sahip olabilir. Eğer çocuk, kendi başına bir görüşünü değersiz ve kötülük olarak içselleştirirse ya da kaçınma söz konusuysa veya öfkesini, incinmesini ve acısını bastırırsa, gelişmesini tam anlamıyla etkinliğe ulaşmadan durdurmuş olur. Rand için rasyonalite, metafizik değer yargılarına bakılmaksızın ahlaki seçimdir çünkü çocuğu iç gözlem yapabilme odağını genişletmeye, duygularının ve bilinçaltındaki değerlerin deneyimsel köklerini kavramaya zorlar. Rasyonalite, engelsiz ve bütünleştiren bir farkındalık için araçtır. Gerçekten insan yaşamını devam ettirmek için hayati önem taşıyan kavramsallaştırma ihtiyacına uygun olanı örtük bir şekilde ifade etmenin aracıdır.

Rand, rasyonalitenin türevleri olarak birçok yardımcı erdemden söz etmektedir. Bu erdemlerin her biri rasyonel bir amaç için gerçekliğe yönelik bir araçtır. Bağımsızlık erdemi, kişinin kendi yargılarını oluşturması ve kendi aklına göre yaşamasının sorumluluğunu kabul etmesidir. Tutarlılık erdemi, kişinin eylemlerinde inanç ve değerlerine sadık olması durumudur. Rasyonel olarak türetilmiş yargılarını hiçbir zaman başkalarının isteklerine ya da görüşlerine feda etmemektir. Dürüstlük, hiçbir şekilde gerçekliği taklit etmeme erdemidir. Adalet, insanları nesnel ölçütlere dayalı olarak tanımak ve değerlendirmek için bir erdemdir. Rand, bu erdemlerden hiçbirinin kendiliğinden mutlak olmadığını vurgulamaktadır. Her biri gerçekle bilinç yetisi arasında objektif bir ilişki oluşturmaktadır. Her biri bağlamsaldır. Bir insanın hayatında dürüstlük, bağımsızlık ve tutarlılığı pratiğe geçirmek, bu uygulamaları etkili kılmak için varoluşsal koşullar gerekir. Çocuğunuzu zorla kaçıran birine karşı dürüst olmanın hiçbir erdemi yoktur. Kişinin rasyonalitesinin uygulanmasını etkisiz kılan bir sosyal sistemde bağımsız olma ihtimali de azdır. Rand'ın kültür eleştirisi, devletçiliğin tutarlı bir erdem uygulamasını alt üst ettiğini ileri sürer. Gerçekten de, bu erdemlerin içeriğine bakılmaksızın uygulanması ölümcül olabilir. Bu tartışma, Rand'ın We the Living'deki totaliter bir toplum tasvirinde en çarpıcı bir biçimde resmedilmiştir. Başkahraman Kira, idealist ve etkili bir komünist olan Andrei'ye yalan söyleyip manipüle ederek, sevgilisi Leo için maddi imkânlar sağlamayı hedeflemektedir. Kira'nın sahtekârlığı kendi durumu açısından gerekliliği gibi görünmektedir ve fakat bu durum, onu romantik bir üçgen içine almakta ve kaçınılmaz olarak üç karakteri de yok etmektedir. Arıza, sadece Kira'nın sahtekârlığında değil aynı zamanda erdemi cezalandıran sistemdedir. Romanın doruk noktasında üç ana karakterin her biri

kelimenin tam anlamıyla veya mecazi olarak yok edilmiştir. Rand, böyle bir sistemin insan hayatı ve değerleri açısından bir anathema (lanetlenmiş bir şey) olduğunu göstermek istemiştir. Bu ilk roman döneminden itibaren Rand, ahlak ve uygulamanın hem gerekli hem arzulanan sosyo-politik koşulları arasında açık bağlantılar kurmuştur.

Rand sadece aklın pratik gücünü ontolojik ve epistemolojik aksiyomlardan türetmemiştir. Onun tarihi gözlemleri, felsefi yaklaşımının temelini oluşturmaya da yardım etmiştir. Rand, Endüstri Devrimi olmadan kendi etik ilkelerinin tanımlanmasının mümkün olmadığını itiraf eder. Antik Yunanlılar, insanı rasyonel bir hayvan olarak kutsasalar da, Aristoteles gibi düşünürler de düşünmeye dayalı bilgiyi pratik bilgiye üstün görmüşlerdir. Sanayileşme, aklın pratik gücünün gerçekleşmesidir. Düşünce ve gerçeklik, düşünme ve eylem, teori ve pratik, bilim ve teknoloji, akıl ve üretim arasındaki bağlantı konusunda tartışılmaz bir tarihsel görüntü sunmuştur. Rand'ın verimli çalışmanın erdemini onaylaması, objektif gereklilik kadar tarihi özgünlüğün de bir sonucudur. Rand için emek, rasyonalitenin somut bir ifadesidir. Bu, insan zihninin onun hayatını devam ettirmesi sürecidir. Rand'a göre üretken iş, insanın sınırsız başarısının yoludur ve insanın karakterinin en üstün özelliklerini, onun yaratıcı yeteneğini, hırsını, kendini güdülemesini, başa çıkılması imkânsız felaketlere katlanmayı reddetmesini, dünyayı kendi değerlerine göre yeniden şekillendirme amacına bağlı kalmasını gerektirir. Üretken iş odaklanmadan yapılan bir iş değildir. Çünkü o, herhangi bir yetenek seviyesinde, muhteşem veya sıradan herhangi bir rasyonel çalışma sahasında, bilinçli olarak seçilmiş üretken bir kariyer peşinde koşma anlamına gelir. Burada etik olarak önemli olan, insan becerisinin derecesi ve işinin boyutu değil, aklının en eksiksiz ve en kapsamlı olarak kullanımınıdır.

Üretken iş, hem zihinsel hem de fiziksel aktivitenin ulaştığı en yüksek noktadır. Üretken insan çabalarının her biri, düşüncenin özel bir materyal haline dönüştürülmesini gerektirir. Rand, zihinsel ve fiziksel aktivitenin oranı, gerekli görülen beceri düzeyine bağlı olarak değişmekle birlikte, her insanın üretken sürecinin zihinsel çabasının hareketi olduğunu savunmuştur. Rand için üretim, aklın hayatta kalma sorununa uygulanmasıdır. Üretken iş, insanların hayatlarında amaç olarak ulaşmak istedikleri ayırıcı araçtır. Aynı zamanda, tür kimliğini hedefe yönelik varlıklar olarak somutlaştırdıkları araçtır. İnsan eyleminin amaçsal karakteri üretimde kendini gösterir. Üretim tekniklerini ve becerilerini irdeleyerek, belirli bir etkililik hissi kazanırlar. Amaçlarını belirli bir süre boyunca birleştirerek, hem maddi dünya hem de kendi yaşamları üzerindeki genel kontrol hissini geliştirirler. Üretken iş, bir kişinin etkililik duygusunun en yüksek seviyeye ulaşmasında, insan ruhundaki rasyonel ve yaratıcı

dürtülerin tamamını ortaya çıkarmaktadır. Bu, Rand'ın kapsamlı iş anlayışı için gereklidir. İş, manevi ve maddi yönleri içeren sentezleyici bir faaliyettir. Bu, sadece araçsal rasyonalitenin uygulanması değildir. Zihnin aleni ve gizli boyutları olan bilinç ve bilinçaltı, akıl ve duygunun tam bir uyumunu içeren yaratıcı bir süreçten oluşur.

Rand'ın insan hayatında üretken işin rolüne verdiği değer, Petrograd Üniversitesi öğrencisi iken Marx'ın eserlerinin etkisine maruz kalmasından kaynaklanmaktadır. Rand'ın günlüklerinde bu görüşü doğrulayacak bir delil bulunmamasına rağmen, tüm Rus entelektüel ve kültürel atmosferinin Marksist teorinin etkisi altında olduğu bir gerçektir. Rand, Marx'ı derinden eleştirmiş olmasına rağmen her iki düşünür de insanın dönüştürücü eylemine saygı duyarlar. Marx için, Rand'da olduğu gibi, kişiler doğuştan belli potansiyelleri olan rasyonel, üretken varlıklardır. Her iki düşünür de emeğin, nedensel olarak etkili bir şekilde, özellikle insan güçlerinin ve ihtiyaçlarının gerçekleştirilmesini mümkün kıldığını kabul ediyorlardı. Marx da olduğu gibi Rand'ın düşüncesinde de emek, yalnızca araçsal ya da mekanik değildir. Marx'a göre emek, insanın kendisiyle doğa arasındaki maddi eylemleri başlattığı, düzenlediği ve kontrol ettiği bir süreçtir. Emek süreci, özgür, bilinçli faaliyet ile örneklendirilen insanın tür olarak karakterini somutlaştırır. Üretken iş, hem dış dünyayı hem de emekçinin iç dünyasını dönüştürür. İnsanoğlu, doğanın maddelerini insanın gereksinimlerine uygun hale getirirken kendisini objektif olarak tasdik eder. Maddi gerçeklikle etkinlikte bulunarak, insanlar onu değiştirip kendi doğasını bilinçli ve sosyal hayvanlar olarak gerçekleştirirler. Marx, Kapital'de, insan emeğinin bütünleştirici doğasına, zihin ve beden üzerindeki sentezleme etkisine, ayırt edici insani karakterine derin bir saygı duyduğunu ifade etmektedir. Bir örümcek, bir dokumacının kine benzer işlemleri yapar ve bir arı, hücrelerinin yapımına birçok mimarın utancını koyar. Ancak, en kötü mimarı arıların en iyilerinden ayıran şey, mimarın yapısını gerçekte kurmadan önce hayal gücüyle yükseltmesidir. Her emek sürecinin sonunda, emekçinin başlangıcında hayal gücünde zaten var olan bir sonuç elde ediyoruz. Üzerinde çalıştığı materyalde sadece bir şekil değişikliği meydana getirmekle kalmayıp, aynı zamanda kendi işleyişi için yasayı veren ve onun iradesine boyun eğmesi gereken kendi amacını da kavramaktadır. Bu boyun eğme sadece anlık bir eylem değildir. Süreç, bedensel organların harekete geçirilmesinin yanı sıra, tüm operasyon süresince işçilerin kendi amacına uygun olarak düzenli bir şekilde işleyeceğini talep etmektedir. Bu, yakın dikkat anlamına gelir.

Marx'ın, mimar örneğini, özellikle üretken iş yapan insan için, paradigmatik bir örnek olarak kullanması uygun bir şeydir. Rand'ın Fountainhead'deki kahramanı Howard Roark, Marx'ın açıklamasındaki her şeyi ve daha fazlasını yansıtmaktadır. Üretken çabalarının her

birinde maddi ve manevi her şeyi birleştiren yaratıcı mimar ve emekçiyi özetler. Roark'ın mimari planlarında biçim, işlevi takip eder. Örneğin Stoddard Tapınağı tasarımında Roark, insanlığın asil ruhunun yüceltilmesine maddi biçim ve nesnel görünürlük kazandıran dünyeviliği ruhanileştirmektedir. Roark, insan için bir ortam olarak yapılmış bir yerin kutsal bir yer olduğunu düşünmektedir. Rand, Marx ile insan türünün ayırt edici, bilinçli, pratik etkinliği olarak üretken bir çalışma görüşünü paylaşırken, emek sürecinin somutlaştığı yaratıcı ruhu kutlamaktadır. İnsanların başarılarından gurur duymalarını sağlayan bu yekpare yaratıcılıktır. Rand için gurur, üretken çalışmanın manevi sonuçlarından biridir. Ancak aynı zamanda tutarlı gerçeklik-odaklı uygulamaların yan ürünüdür. İnsanoğlu, hayatını sürdürebilmek için ihtiyaç duyduğu fiziksel değerleri üretirken, hayatını sürdürmeye değer kılan karakter değerlerini de edinmesi gerekir yani insanın kendi kendine yeten servet olarak var olduğu şeklindeki önermesine dayanır. Ancak o, aynı zamanda kendini yapan bir ruh varlığıdır.

Rand, gurur ve kibir arasında ayırım yapmaktadır. Gururlu bir insan kendini en yüksek değer olarak kabul eder. Kibirli bir insan ise “iddialı bir sıradanlık”tır. Kibirli insanlar, karşılaştırmalı bir standartla kendilerini sıkça diğer insanlara göre üstünlük veya aşağılık pozisyonlarına yerleştirirler. Rand’a göre, saldırgan bir şekilde övünen bir kişi, alçakgönüllü davranan bir kişi kadar kendi kendini aşağılamaktadır. Rand için alçakgönüllülük ve küstahlık aynı madalyonun iki yüzüdür. Nathaniel Branden, küstahça övünenlerin başkalarına verdikleri değer açıkça kendi eksikliklerini kabul etmektir, der. Narsistler gururlu değildirler. Aşırı derecede kendini övme sağlıksızdır çünkü o, derin kökleri olan iç yetersizlik ve yoksunluk duygusundan kaynaklanmaktadır. Gerçek gurur ile alçak gönüllülük ve kibir yanlış seçenekleri arasında ayırım yapmaya çalışırken Rand ve Branden yanlışlıkla Aristoteles ahlakının unsurlarını doğrulamışlardır. Aristoteles, erdemli davranışın, biri aşırı, diğeri eksikliği içeren iki kötülük arasında “altın orta” olduğunu savunmaktadır. Gurur, kişinin karakterinin diğer erdemlerini artıran ve onlarla ayrılmaz bir birlik oluşturan erdemlerin tacıdır. Gururlu bir kişinin yüceliğe yönelik iddiaları kesinlikle onun gerçek değerlerine uygundur. Gururlular ne böbürlenirler ne de mütevazıdırlar. Kendini sevenler olarak gururun soyluluk ve karakter üstünlüğü vardır. Gururlu bir kişi, hayatını başka birinin etrafında döndürmeyi reddeder çünkü bu köleliktir.

Ancak, Aristoteles'in bakış açısının belirlenmesinde, Peikoff, gururu karşı olduğu kötü durumlarla aynı süreçte bir araç olarak kavramsallaştırmanın yanlış olduğunu iddia eder. Çoğu durumda, Aristoteles'in özgün bir şekilde tanımladığı kötülük, derece itibariyle değil, erdemi kastetmenin niteliği açısından farklıdır. Aslında gurur, böbürlenmekten ve dalkavukluktan

farklıdır. Peikoff, objektivizmin düalistik olmayan itici gücüne uygun olarak, Aristoteles'in aslında her biri diğerinin farklı bir şekli olan bir çift yanlış alternatif belirlediğini, ifade etmektedir. Mütevazı bir kişiyle palavracı bir kişi kendinden şüphe etme öncülünü paylaştıkları halde gerçekten gururlu birey, kendine güvenen, kendi kendine saygı duyan ve kendi kendini kabul edendir. Rand, gururun bir erdem olduğunu, bir insanın en yüksek potansiyeline ulaşmasına yönelik iddialı bir özveri olduğunu kabul etmektedir. Fakat objektivizm, gurur erdemi ile kendine saygı duyanın değeri arasında da ayırım yapar. Branden'in ifadesiyle, ikisi birbiriyle ilişkilidir ancak anlamlarında önemli farklılıklar bulunmaktadır. Benlik saygısı, bir insanın temel etkinliği ve değeri konusundaki kanaatleri ile ilgilidir. Gurur, bir insanın belirli başarıları veya eylemleri temel olarak kabul edip onlardan aldığı zevkle ilgilidir. Benlik saygısı, insanın değerleri kazanma yetisinden emin olmasıdır. Gurur, belirli değerlere ulaşmanın sonucudur. Benlik saygısı yapabilmeyi ifade ederken, gurur sahip olmayı dile getirmektedir. Bu önemli bir ayırımdır. Gurur, belirli becerilerin ve uygulamaların hakiki ustalığı temelinde kişinin ayrıntılı olarak belirlenmiş etkinliğinin bir yönüdür. Benlik saygısı, bir kişinin genelleşmiş veya metafiziksel etkinliğine daha çok önem verir. Rand ve Branden, benlik saygısını temel bir insan ihtiyacı olarak görüyorlar. Branden, "ihtiyaç" kavramını, Rand'ın "değer" kavramını savunmasıyla aynı tarzda savunmaktadır. İhtiyaç, hayatın koşullu doğasından kaynaklanmaktadır. Hayat kavramı olmadan, ihtiyaç kavramı mümkün olmazdı. İhtiyaç, bir amacın, sonucun veya hedefin varlığını ima eder: Organizmanın hayatta kalması. Bu nedenle, bir şeyin fiziksel ya da psikolojik bir ihtiyaç olduğunu savunmak için bunun bir organizmanın hayatta kalma ve iyiliğinin nedensel bir koşulu olduğunun gösterilmesi gerekir. Ancak benlik saygısı (insanın kendine olan saygısı), diğer insan ihtiyaçları gibi değildir. Gıda, giyinme ya da sığınma ihtiyacından daha az gerçek gibi görünüyor. Yine de, benliğe duyulan saygı akla duyulan saygıdır. Rand'ın özgün formülasyonunda, bir insanın "zihninin düşünmek için yetkili olduğunu ve kişiliğinin mutluluğu hak ettiğini, yani yaşamaya layık olduğunu" söyleyen inatçı bir kesinliktir. Benlik saygısına ulaşmak tamamen beyne ait bir başarı değildir. Bu sadece yaşamaya layık olduğumuza, değerli olduğumuza inanmaktır. Düşüncüyü eyleme tutarlı bir şekilde uygulayarak kazanılır. Uygulama yoluyla kazanılan bir deneyimdir, insan etkinliğinin kaynağı ve ürünüdür. İnsanlar onsuz yaşayamadıkları için o bir insani ihtiyaçtır.

Rand'ın ilk formülasyonlarından yola çıkan Nathaniel Branden, kendine saygının anlamını ve uygulamalarını keşfetmeği bir ömür boyu uğraş edinmiştir. Kendine saygının karşılıklı ilişki içerisinde iki yönü olduğunu iddia eder: Kişisel etkililik duygusu ve kişisel değer hissi. Dışsal gerçekliğin olgularını değerlendirme ihtiyacından kaçınmadığımız için, öz-

değerlendirme ya da kişisel değerlendirme ihtiyacından da kaçınamayız. Hedeflerimize ulaşarak varoluşumuza olan güvenimiz ve kendimizi daha fazla başarıya ulaştıracağımız ve pratik yetkinliğimizin kontrolü altındayız. Başarılarımızın faydalanıcısı olmak için bu kazançları hak ettiğimizi de hissetmek zorundayız. Kendi kendini kabullenip sorumluluk duyarak kişisel bütünlüğün bilinciyle kendi değerimizin bilincinde olmalıyız. Ne Rand ne de Branden, benlik saygısı gelişiminde iç ve dış faktörlerin etkilerini inkâr eder. Gerçekten de Branden'in vurguladığı gibi kimlik duygumuz, solipsist (tekbenci) bir şekilde gelişmez. Elde ettiğimiz benlik duygusuna katkıda bulunan ilişkiler bağlamında ortaya çıkar. İnsanlarla etkileşiminde her kişi, bilincinde içselleşmiş olan geçmişte karşılaştıklarının ve deneyimlerinin çoğu karmaşık sonuçlarını ifade eder. Anababalar, öğretmenler, önemli kişiler, organizasyonlar ve kültürle olan ilişkilerimiz, bağımsızlığa ve özerkliğe doğru gelişimimizi büyük ölçüde etkiler. Bilinçli olarak ya da zımnen kabul ettiğimiz düşünceler, inançlar ve uygulamalar, kendi imajımız ve varlığımız açısından ölümcül olabilir.

Bu aşamada vurgulanması gereken şey, bu yüksek "benlik saygısı" görüşünün Rand'ın ahlaki egoizminin özü olmasıdır. Rand, rasyonel bencilliği savunurken, vahşi, kulüpte dolaşan bir mağara adamı idealini tasarlamıyordu. Bencilliğin erdeminin akılcılık erdeminden ayrılmaz olduğunu savunuyordu. Zihinlerimizi ve diğer yetilerimizi en üst düzeyde kullandığımızda rasyonel oluyoruz. Düşüncelerimizi maddi değerleri elde etmek için uyguladığımız zaman üretken oluyoruz. Kendi rasyonel çabalarımızdan yararlanarak, o kelimenin en yardımsever anlamında bencil oluyoruz. Bu erdemlerden hiçbirisi diğerlerinden ayrılamaz. Amaçlarımızı gerçekleştirerek ve çabalarımızın ürünlerini toplayarak hayatta kalabilmek için gerekli değerleri elde ederiz. Rand için bu tür bir başarı, kişinin kendisini başkalarına feda etmeyi veya başkalarını kendisine feda etmeyi gerektirmez. Objektivizm, varlıklarının değerlerini kazananlar ve değer için değer ticareti yaparak birbirleriyle ilişki kuran insanlar arasında çıkar çatışması görmez. Rand, bu tür serbest, gönüllü, zorlama olmaksızın yapılan ticaretin, kişisel ya da toplumsal, özel ya da kamusal, manevi ya da maddi olan tüm insan ilişkileri için tek rasyonel ve ahlaki ilke olduğunu savunmaktadır. Bu ticaret ilkesi, insan ilişkilerinde ne efendi ne de köleyi kabul eder. Bireyin ve toplumun gerçekten insani olması halinde, söz konusu bireyin yaşadığı toplum içerisinde herhangi bir kutuplaşmayı da kabul etmez. Gerçekten de, bir kişinin kendine olan saygısı ne kadar yüksek olursa o kişi, karşılıklı saygı, şefkat ve cömertlikle belirlenmiş sosyal ilişkilere daha yatkın bir şekilde katılacaktır. Bir kişi kendinden ne derece şüphe ederse, diğer insanları korku ve güvensizlikle görme ihtimali o kadar yüksektir.

Bu noktada, Rand'ın iyiliksever bir durumu ifade etmek için neden "bencillik" sözcüğünü kullandığını kavramak önemlidir. Bu kavramı "Bencilliğin Erdemi" adlı eserinde, insanları ondan korkutan sebeplerden dolayı kullandığını savunmaktadır. Geleneksel ahlakın, sadece iki alternatifin mümkün olduğu kavramsal bir "paket anlaşma" yarattığını iddia etmektedir: Benliğin başkalarına feda edilmesi (geleneksel fedakârlık) ya da başkalarının benliğe kurban edilmesi (geleneksel egoizm). Her iki durumda da, iyilik ruhu sabote edilir ve vahşet uygulanması kaçınılmaz olur. Rand'ın görüşüne göre, geleneksel alternatifler, bencillik kelimesinin "kendi çıkarı ile ilgilenmek" şeklindeki gerçek anlamını gizlemektedir. Rand'a göre, bencilliğin "kendi çıkarı ile ilgilenmek" şeklinde yapılan tanımını ahlaki açıdan tarafsızdır.

Rand'ın "bencilliğin" gerçek tanımını tespit edip kesin olarak yerini belirleyip belirlemediği tartışmalıdır. Çoğu sözlük, "bencilliği" "tarafsız" olmayan "yalnızca kendi çıkarları ile ilgili olan" anlamında almaktadır. Her halükarda, Rand için en büyük engel, filolojik değil, felsefidir. Rand, bencillik kavramını düalistik olmayan bir bağlam içerisine sokarak geleneksel anlamını değiştirmeyi amaçlamaktadır. Bu anlam değiştirme metodunu gerçekleştirmek için Rand, kullandığı kategorilerin sınırlamalarını aşmak zorunda kalmıştır. Bu, çoğu diyalektik düşünür tarafından yüz yüze kalınan bir zorluktur: Anlamları çok farklı, tek boyutlu felsefi bir bağlamda kirletilmiş terimlerin kullanılması. Bu terimleri bütünüyle önlemek için Rand, anlaşılabilir hale gelme riski altında tamamen yeni terimler icat etmeye mecbur olmuştur. Bilinen terimleri kullanarak aslında bir ikiliğin tek kutbunu onaylamış görünebilir. Böylece, örneğin egoizm ve altruizm arasındaki çatışmada, o bir egoistti. Kapitalizm ile sosyalizm arasındaki çatışmada kapitalistti. Fakat böyle tek taraflı bir tanımlama, Rand'ın felsefi projesini derin bir şekilde çarpıtarak bozar. Rand, geleneksel bir egoist değildi. Onun etiği, geleneksel egoizm ve geleneksel altruizmden her ikisini de reddetmektedir. Aynı şekilde o geleneksel bir kapitalist de değildi. Rand, kapitalizmi bilinmeyen bir ideal olarak savunmuştur. Bu önemli ayrımları kavramakta başarısız olursak, Rand'ı monist olarak görme riskini taşırız. Aslında, Rand'ın etiğe yaklaşımı, geleneksel düalizme karşı isyanının bir başka örneğidir.

Buraya kadar yapmış olduğumuz değerlendirmelerden de anlaşılacağı gibi Rand'ın etiği de, epistemolojisi kadar geniş kapsamlı bir özelliğe sahiptir. Rand'ın epistemolojisinde akıl, birbiriyle ilişkili birçok uygulama tarafından oluşturulmuştur. Akıl bilinçtir. Bilinç zihindir. Fakat zihin açık, bilinçli inançları ve örtülü, bilinçaltı bütünleştirmeleri, mantıksal olarak tümevarım ve tümdengelimsel çıkarım kapasitesinin yanı sıra değerlendirme, hissetme ve yaratma yeteneğini de içerir. Zihin, insan olma vasfının bütünlüğünü kaybetmeden bedenden

soyutlanamaz. Rand, akıllı duyguyla veya düşünceyi eylemle özdeşleştirmiyor. Onun sistemi kendi bütünleşmiş ve organik birlikteliğini arıyor öyle ki hiçbir bölüm diğer bölümlerle ya da anlam kazandıran bütünlükle çatışma içinde olmasın.

Bu kapsamlı çok boyutluluk, Rand'ın etik teorisi içerisinde yeniden üretilmektedir. Yine de birçok düşünür, Rand'ı eleştirmiştir çünkü ahlaki değerlerin standardını asla tam olarak açıklayamadığına inanırlar. Örneğin Mack, ahlaki değerlerin standardı olarak “insan olarak insan hayatının” olduğunu, rasyonelliği ve üretkenliği insanın hayatta kalma dokusuna dâhil ettiğini belirtmektedir. Mack, Rand'ın neden bu standarttan kısmen kurucu bir zevk ve mutluluk yaratmadığını merak ediyor ve Rand'ın rasyonalite ve üretkenliği insanın hayatta kalma hedefine araç olarak değerlendireceğini veya bu erdemleri nihai hedefin kurucu unsurları olarak değerlendirdiğini soruyor. Henry Veatch, aynı zamanda, Rand'ın “hayat”ı nihai amaç olarak kullanması yüzünden şaşkınlık duymaktadır çünkü Rand, “insanın insan olarak hayatı”nın ne olabileceği konusunda kesin bir kanıt vermemektedir. Bu eleştirilerin birçoğu gerçekte Rand'ın yazılarındaki belirsiz pasajlara dayanıyor. Fakat aynı zamanda “insan olarak insan hayatı” bağlamında üretken çalışma, merkezi amaçtır, diğer değerleri bütünleştiren bir değerdir. Üretken çalışmayı aynı zamanda birincil işlevi bütünleştirme olan rasyonaliteye bağlar. Dolayısıyla, rasyonalite ve üretken çalışma, benzer bütünleştirme gereksinimlerini yerine getiriyor gibi görünmektedir. Fakat Rand, bir sosyal ilke olarak, her insanın başkaları için bir araç değil, kendisinde bir amaç olduğunu belirttiğinde, bu konuları daha da karmaşıklaştırmaktadır: İnsanın en yüksek ahlaki amacı kendi mutluluğuna ulaşmasıdır.

Kişinin kendi hayatı, üretken çalışması ve mutluluğu, kişinin en yüksek ahlaki amacının merkezi nasıl olabilir? Rand, kaçamak ifadeler kullanan birisi mi yoksa onun akıl yürütmesinin bir iç mantığı var mı? Bu biraz daha araştırma gerektirir. Rand için mutluluk, mantıklı düşünerek yaşamaktır. Mantık “çelişkili olmayan kimlik sanatı” olduğu gibi mutluluk da “çelişkili olmayan sevinç durumu”dur. Mantık, belli bir bağlamda kişinin temel kabulleri ve deneyiminin uyumunu gerektirir. Mutluluk, kişinin değerlerine uyumlu bir şekilde kavuşmasından kaynaklanır. Bu yalnızca kısa bir zevk veya anlık bir his değildir. Bu, kişinin bağlamını kabul etmesini ve kişinin kendi uzun vadeli çıkarlarını kavramasını gerektirir. Bununla birlikte Rand, mutluluğun ahlakın amacı olmasına rağmen, onun bir standart olmadığını belirtir. Bu, hayatın amacı olarak mutluluk ve standart olarak hayat arasında bir ayrım olduğunu düşündürmektedir. Rand, hedonizmi eleştirmek için bu kategoriler arasında ayrım yapmaktadır. Hedonistlerin zevk ve mutluluğu ahlaki standartlar olarak gördüklerini belirtir. İnsanlara keyif ve/veya mutluluk veren her şey iyi, acı ve/veya mutsuzluk veren her şey

de kötüdür. Ancak Rand'a göre mutluluk, kişinin değer ve inançlarından hareketle ulaşılan duygusal bir durumdur. Değerler, sonuçta sizi mutlu eden şeyleri belirlediğinden ve her bireyin değerleri bilinçli ve bilinçaltı faktörlerin birleşmesinden ortaya çıktığı için mutluluk duygusu karmaşık ve bütünlük bir türevidir. Nihai bir standart olarak hizmet edemez çünkü kendi içinde bir amaç değildir. Hayatın amacı için kesinlikle bir araç değildir. Bu zevk ve sevince ilişkin duygusal bir deneyimdir. Branden, onu "hayatın metafiziksel bir birleşimi, başarılı eylemin ödülü ve sonucu" olan bir zevk biçimi olarak nitelendirmektedir.

Rand, erdemler ve değerler arasındaki ilişkinin, araçlar ile amaçlar arasında bir ilişki olduğunu daha da açıklığa kavuşturmuştur. O, bizim erdemlerimizin hayatı ve mutluluğu kazanmamızı sağladığını savunuyordu. Böylece, "erdem kendi başına bir amaç değildir. Erdem bizatihi ödül de değildir. Hayat erdemün ödülüdür - mutluluk hayatın amacı ve ödülüdür". Rand, erdemlerin gerçekleştirdikleri değerleri oluşturmadığını söyler gibi görünüyor. Rasyonellik ve üretken iş, hayatın başarısı için araç iseler onlar hayatın değerini nasıl oluşturabilirler? Herhangi bir erdemün uygulanması, tamamlamayı amaçladığı nihai bir değerün kurucu unsuru nasıl olabilir? Hayat, nihai değerün kendisi olduğunda, mutluluk hayatın amacı nasıl olabilir? Rand, böylesine açık bir belirsizliğin bataklığına nasıl saplanabilir? Sanırım, buradaki mesele, Rand'ın diyalektik köklerine sadık kaldığıdır. Döngüsellik, Rand'ın ifade ettiği insan hayatı ile tüm değerler (akıl, amaç, benlik saygısı) ile erdemleri (akılcılık, üretkenlik, dürüstlük, bütünlük, bağımsızlık, adalet ve gurur) arasında bir özdeşlik olduğuna işaret etmektedir. Erdemler hayatın araçlarıdır. Bununla birlikte, ahlaki değerlerin standardı sadece hayatta kalma değil rasyonel bir varlığa uygun hayattır. Hayat kendi kendini idame ettiren bir eylemdir. Değerin standardı olan insan hayatı, başarısı için zorunlu olan eylemleri gerektirir.

Rand'ın etiğinde hayat, değerün kaynağıdır -varoluşun bilinçten önce gelmesi gibi akıl da, kapsamlı bir şekilde düşünülse de- bireyin belirgin değerlendirici ve duygusal mekanizmalarının köküdür. Fakat aralarındaki ilişkiler karşılıklı ve uyumludur. Bilinç olmaksızın varlığı bilemeyiz. İnsanın hayatını sürdürmesinde değerlendirme gerekliliğini kavramaksızın hayatı anlayamayız. Duygularımızı dile getirmeksizin akıl yürütmek ve bilinçaltındaki değerlerimiz ve bilinçli kanaatlerimizi bütünlük olarak tamamen bilinçli kalamayız; engelsiz bir farkındalığın özü budur. Rand'ın bütünlük yaklaşımları, açık bir şekilde onun şu ifadesinde yansımaktadır: Kişinin kendi hayatını nihai değeri olarak ve kendi mutluluğunu da en yüksek amacı olarak kabul etmek aynı başarının iki yönüdür. Mutluluk, hayat standardına bağlı olmakla birlikte aynı zamanda gerçek anlamda insanın hayatta kalmasının kurucu bir boyutudur. Ancak Rand'ın dile getirdiği tüm değerler ve erdemler de

öyledir. Rasyonel varlığın hayatını değer standardı olarak kabul etmek, eşzamanlı olarak rasyonel bir hayatın ne olduğu konusundaki görüşü onaylamaktır. Peikoff'un ifadesiyle, ahlak, pratik ve mutluluk birbirlerinden koparılamaz. Doğaları gereği, üçlü birlik oluştururlar: Gerçekliği algılayan kişi, kendi amaçlarına ulaşabilir ve böylece canlı olma sürecinden zevk alabilir.

Peikoff, objektivizmin özünde insan potansiyellerinin gerçekleştirilmesine bir inanç olduğunu savunmaktadır. Bu bağlamda, objektivizm, Aristoteles'in mutluluk anlayışını insanın bireysel olgunluğa erişmesi olarak görmektedir. Aristoteles için insanın eyleminin asıl amacı, "zengin, olgun ve tatmin edici bir dünya mutluluğu"nun elde edilmesidir. Objektivizm'deki bu amaçsal doğrultu, Rand'ın felsefesinin tam olarak Aristoteles'in mutlulukçu geleneği içinde görülmesine yol açmıştır. Hatta Rand'ın, Aristoteles gibi insan hayatını kişisel gelişim açısından gördüğünü öne sürenler bile vardır. İnsanları kendilerini gerçekleştirme doğrultusunda yönlendiren ilkeler hem verimli hem de etkileyicidir. Rand'ın etiğinin bu "kişisel gelişimci" yorumu eleştirmenleri tarafından yapılmıştır. Objektivist literatürde "gelişimciler "hayatta kalmacılara" karşıdırlar. Örneğin, "gelişim"i hayatın nihai değerinin bir unsuru olarak görmek, arabayı atın önüne koşturmadır. Rand'ın etiğindeki her değer ve erdem kendi kendini koruma üzerinde bir etkiye sahiptir. Bu değer ve erdemleri nihai değere dâhil etmek için, hayat, onların "amaç için gerekli araç" olduklarını ispatlama ihtiyacından kaçınır. Oysa Rand, onlar arasında kesinlikle nedensel bir ilişki kurmuştur.

Varolmak ya da var-olmamak alternatifi, olan-olması gereken boşluğuna köprü kuran şeydir, bütün değerlerin arkalarında yer alan şeye bağlanması gerekir ve bu da tam anlamıyla hayat ya da ölüm demektir. Bence, etiğe ilişkin bilgiler gerçeklere dayandırılmaya çalışıldığı zaman, her şeyin hayatta kalmaya veya yok olmaya geri götürülmesi zorunlu hale gelir çünkü temel alternatif ile yüz yüze gelmek kaçınılmaz bir gerçektir. Bu durumu reddetmeye kalkışan insanlar ya Rand'ın önerisine ek olarak ya da onun yerine, gerçekler ve değerler arasında bir başka bağlantı kuran yeni bir teori geliştirmelidirler. Buraya kadar yapmış olduğumuz değerlendirmelerden de anlaşılacağı gibi Rand, gerçeklerle değerler arasında karşılıklı bağlantı olduğunu iddia etmektedir. Erdem ile hayatta kalma arasındaki gerekli bağları izleyerek ancak hayatta kalmayı, özellikle insanın insan olarak hayatta kalmasını ve insanın bütünsel bir varlık olduğunu savunmuştur. Onun erdemleri, amacın kendisinin gerekli öğeleri olarak, insan hayatının amacına hizmet ederler. Kanaatimce Rand, yöntembiliminde son derece diyalektik olduğu için onun etiğinin "hayatta kalma" yorumu temelde kusurludur.

KAYNAKÇA

- Akarsu, B. (1982). *Ahlak Öğretileri*. İstanbul: İnkılâp Kitabevi.
- Akarsu, B. (1999). *Immanuel Kant'ın Ahlak Felsefesi*. İstanbul: İnkılâp Kitabevi.
- Akarsu, B. (1998). *Mutluluk Ahlakı*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Arendt, H. (2016). *Kötülüğün Sıradanlığı*. (Çev.: Özge Çelik). İstanbul: Metis Yayınları.
- Aristoteles. (2015). *Eudemos'a Etik*. (Çev.: Saffet Babür). Ankara: Bilgesu Yayıncılık.
- Aristoteles. (2014). *Nikomakhos'a Etik*. (Çev.: Furkan Akderin). İstanbul: Say Yayınları.
- Aristoteles. (1990). *Politika*. (Çev.: Mete Tunçay). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Arslan, A. (1998). *Felsefeye Giriş*. Ankara: Vadi Yayınları
- Audi, R. (2001). *The Cambridge Dictionary of Philosophy*. Cambridge: Cambridge University Press
- Bacon, F. (2012). *Novum Organum*. (Çev.: Sema Önal). İstanbul: Say Yayınları
- Badio, A. (2013). *Etik*. (Çev. Tuncay Birkan). İstanbul: Metis Yayınları
- Baer, J. A. (2005). "Ethics/Morality Distinction". J. K. Roth (Ed.), *Ethics Vol. 2*. (ss. 479-483) içinde. California: Salem Press
- Bauman, Z. (2011). *Postmodern Etik*. (Çev.: Alev Türker). İstanbul: Ayrıntı Yayınları
- Bayet, A. (1993). *Bilim Ahlakı*. (Çev.: Vedat Günyol). İstanbul: Yorum Yayınları
- Berkowitz, P. (2003). *Nietzsche-Bir Ahlak Karşıtının Etiği*. (Çev.: Ertürk Demirel). İstanbul: Ayrıntı Yayınları
- Bernstein, A. (2009). *Objectivism in One Lesson: An Introduction to The Philosophy of Ayn Rand*. Lanham: Hamilton Books.
- Billington, R. (2011). *Felsefeyi Yaşamak Ahlak Düşüncesine Giriş*. (Çev.: Abdullah Yılmaz). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Binswanger, H. (1990). *The Biological Basis of Teleological Concepts*. Los Angeles: Ayn Rand Institute Press.
- Branden, B. (1987). *The Passion of Ayn Rand*. New York: A Division of Random House.
- Branden, B. N. (1962). *Who Is Ayn Rand?*. New York: Random House.
- Branden, N. (1964). "Counterfeit Individualism". Ayn Rand, *The Virtue of Selfishness* (ss.158-161) içinde. New York: New American Library.
- Branden, N. (1964). "Isn't Everyone Selfish?". Ayn Rand, *The Virtue of Selfishness* (ss. 66-70) içinde. New York: New American Library.
- Branden, N. (1964). "Mental Health versus Mysticism and Self-Sacrifice". Ayn Rand, *The Virtue of Selfishness* (ss. 40-48) içinde. New York: New American Library.

- Branden, N. (1980). *The Psychology of Romantik Love*. New York: Bantam
- Branden, N. (2009). *The Vision of Ayn Rand: The Basic Principles of Objectivism*. New York: Cobden Press.
- Brenkert, G. G. (1998). *Marx'ın Özgürlük Etiği*. (Çev.: Yavuz Alogan). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Britting, Jeff. (2004). *Ayn Rand*. New York: The Overlook Press.
- Can, N. (2005). *Özgür Birey Sınırlı Devlet*. Ankara: Hece Yayınları.
- Cevizci, A. (2014). *Etik Ahlak Felsefesi*. İstanbul: Say Yayınları.
- Cevizci, A. (2007). *Felsefe*. Bursa: Sentez Yayınları.
- Cevizci, A. (2013). *Uygulamalı Etik*. İstanbul: Say Yayınları.
- Cevizci, A. (2008). *Etiğe Giriş*. İstanbul: Paradigma Yayıncılık.
- Comte, A.-S. (2012). *Büyük Erdemler Risalesi*. (Çev.: Işık Ergüden). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Cooper, J. M. (2005). "Classical Greek Ethics". L.C. Becker (Ed.), *A History of Western Ethics* (ss. 8-17) içinde. New York: Reutledge.
- Crisp, R. (2000). "Ethics". *Concise Routledge Encyclopedia of Philosophy*. (ss. 256-258) içinde. London and New York: Roudledge.
- Çaha, Ö. (2000). *Aşkın Devletten Sivil Topluma*. İstanbul: Gendaş Kültür.
- Çilingir, L. (2009). *Ahlak Felsefesine Giriş*. Ankara: Elis Yayınları.
- Ellis, A. (1968). *Is Objectivism a Religion?* New York: Lyle Stuart.
- Erdem, H. (2013). *Ahlak Felsefesi*. Konya: Hü-Er Yayınları.
- Feldman, F. (2012). *Etik Nedir?*. (Çev.: F. Burak Aydar). İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.
- Fındıkoğlu, Z. F. (1944). *Ahlak Tarihi*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Flew, A. (1979). *A Dictionary of Philosophy*. London: Fontana Press.
- Frankena, W. (2007). *Etik*. (Çev.: Azmi Aydın). Ankara: İmge Kitabevi.
- Friedman, M. (1988). *Kapitalizm ve Özgürlük*. (Çev.: D. Erberk-N.Himmetoğlu). İstanbul: Altın Kitaplar.
- Galtung, J. (1999). *Bir Başka Açıdan İnsan Hakları*. (Çev.: M. Sözen). İstanbul: Metis Yayınları.
- Gauthier, D. (1986). *Morals by Agreement*. Oxford: Oxford University Press.
- Gladstein, M. R. (1984). *The Ayn Rand Companion*. Westport: Greenwood Press.
- Gray, J. (2004). *Post-Liberalizm*. (Çev.: M. Günay). Ankara: Dost Kitabevi.

- Guryeviç, A. (1995). *Ortaçağ Avrupası'nda Birey*. (Çev.: İ. İgan-Z. Ülgen). İstanbul: Afa Yayınları.
- Güriz, A. (1995). *Kapitalist İdeoloji Üzerine Bir İnceleme*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Haynes, F. (2014). *Eğitimde Etik*. (Çev.: Semra Kunt Akbaş). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Hazlitt, H. (1994). *The Foundations of Morality*. New York: The Foundation for Economic Education, Irvington-on-Hudson.
- Hazlitt, H. (2006). *Ahlakın Temelleri*. (Çev.: Mehmet Aydın, Recep Tapramaz). Ankara: Liberte Yayınları.
- Heller, A. (1996). *Bir Ahlak Kuramı*. (Çev.: Abdullah Yılmaz-Koray Tütüncü-Ertürk Demirel). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Hobbes, T. (1993). *Leviathan*. (Çev.: S. Lim). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Hospers, J. (1967). *An Introduction to Philosophical Analysis*. New York: Prentice-Hall.
- Hull, G.-Peikoff, L. (1999). *The Ayn Rand Reader*. New York: A Plume Book.
- Jose, W. (2013). <http://www.insightsonindia.com/wp-content/uploads/2013/09/introduction-to-ethics.pdf>.
- Kalın, İ. (2014). *Akil ve Erdem*. İstanbul: Küre Yayınları.
- Kılıçbay, M. A. (1994). *Cumhuriyet Ya Da Birey Olmak*. Ankara: İmge Kitabevi.
- King, J. C. "Life and the Theory of Value: The Randian Argument Reconsidered". Douglas J. Den Uyl and Douglas B. Rasmussen (Ed.), *The Philosophic Thought of Ayn Rand* (ss. 102-121) içinde. Urbana and Chicago: University of Illinois Press.
- Kuçuradi, İ. (2011). *Etik*. Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları.
- Kuçuradi, İ. (1998). *İnsan ve Değerleri*. Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları.
- Kutsal Kitap. (2001). İstanbul: Kitabı Mukaddes Şirketi.
- Lemieux, P. (1994). *Anarko-Kapitalizm*. (Çev.: Ç. Gelegen). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Lossky, N. O. (1951). *History of Russian Philosophy*. New York: International Universities.
- Lossky, N. O. (1928). *The World as an Organic Whole*. (Trans.: Natalia A. Duddington). London: Humprey Miford, Oxford University Press.
- Lukes, S. (1998). *Marksizm ve Ahlak*. (Çev.: Osman Akınhay). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Lutz, D. (2005). "Fact/Value Distinction". J. K. Roth (Ed.) *Ethics* (ss. 505-506) içinde. California: Salem Press.
- Macfarlane, A. (1993). *Kapitalizm Kültürü*. (Çev.: R. H. Kır). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Machan, T. R. (2001). *Ayn Rand*. New York: Peter Lang Publishing.
- MacIntyre, A. (2001). *Erdem Peşinde*. (Çev.: Muttalip Özcan). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

- MacIntyre, A. (2001). *Homerik Çağdan Yirminci Yüzyıla Etik'in Kısa Tarihi*. (Çev.: Hakkı Hünler). İstanbul: Paradigma Yayınları.
- Mack, E. "The Fundamental Moral Elements of Rand's Theory of Rights". Douglas J. Den Uyl and Douglas B. Rasmussen (Ed.), *The Philosophic Thought of Ayn Rand* (ss. 122-161) içinde. Urbana and Chicago: University of Illinois Press.
- Margolis, J. (2006). *11 Eylül Sonrası Ahlak Felsefesi*. (Çev.: Celal Türer). Ankara: Elis Yayınları.
- Matson, W. "Rand on Concepts". Douglas J. Den Uyl and Douglas B. Rasmussen (Ed.), *The Philosophic Thought of Ayn Rand* (ss. 21-37) içinde. Urbana and Chicago: University of Illinois Press.
- Mengüşoğlu, T. (1969). *Kant ve Scheler'de İnsan Problemi*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Merrill, R. E. (2003). *The Ideas of Ayn Rand*. Chicago: Open Court Press.
- Moseley, A. (2013). *A'dan Z'ye Felsefe*. (Çev.: Ali Süha). İstanbul: NTV Yayınları.
- Nakvi, N. H. (1985). *Ekonomi ve Ahlak*. (Çev.: İlhan Kutluer). İstanbul: İnsan Yayınları.
- Nietzsche, F. (1998). *Ahlakın Soykütüğü Üstüne*. (Çev.: Ahmet İnam). Ankara: Gündoğan Yayınları.
- Nietzsche, F. (1968). *The Will To Power*. (Trans.: Walter Kaufmann and R. J. Hollingdale). New York: Vintage Books.
- Nietzsche, F. (1977). *Thus Spoke Zarathustra*. (Trans.: R. J. Hollingdale). Middlesex: Penguin Books.
- Nolte, E. (1965). *Three Faces of Fascism*. London: The Macmillan Company.
- Nuttall, J. (2011). *Ahlak Üzerine Tartışmalar*. (Çev.: Abdullah Yılmaz). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Outram, D. (2007). *Aydınlanma*. (Çev.: S. Çalışkan-H. Çalışkan). Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.
- Özlem, D. (2010). *Etik Ahlak Felsefesi*. İstanbul: Say Yayınları.
- Paxton, M. (1998). *Ayn Rand: A Sense of Life*. Layton: UT Gibbs Smith.
- Paulhan, F. (1969). *Ahlakın Ahlaksızlığı*. (Çev.: M. Naci Ecer). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Peikoff, L. (1993). *Objectivism: The Philosophy of Ayn Rand*. New York: A Meridian Book.
- Pieper, A. (1999). *Etîğe Giriş*. (Çev.: Veysel Atayman-Gönül Sezer). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Popper, K. (2007). *The Poverty of Historicism*. London and New York: Routledge Classics.
- Poyraz, H. (1996). *Dil ve Ahlak*. Ankara: Vadi Yayınları.
- Rand, A. (1992) *Atlas Shrugged*. New York: New American Library.

- Rand, A. (2011). *Atlas Vazgeçti 1* (Çev.: Belkıs Dişbudak). İstanbul: Plato Film Yayınları.
- Rand, A. (2009). *Atlas Vazgeçti 2* (Çev.: Belkıs Dişbudak). İstanbul: Plato Film Yayınları.
- Rand, A. (2010). *Atlas Vazgeçti 3*. (Çev.: Belkıs Dişbudak). İstanbul: Plato Film Yayınları.
- Rand, A. (2005). *Ayn Rand Answers*. New York: New American Library.
- Rand, A. (1967). *Capitalism: The Unknown Ideal*. New York: New American Library.
- Rand, A. (1989). *Devletin Mahiyeti*. (Çev.: Mustafa Erdoğan). *Yeni Forum*, C.X, n.243.
- Rand, A. (2003). *Ego Anthem*. (Çev.: Şerif Yıldız). İstanbul: Plato Film Yayınları.
- Rand, A. (1961). *For The New Intellectual*. New York New American Library.
- Rand, A. (2002). *Hayatın Kaynağı*. (Çev.: Belkıs Dişbudak). İstanbul: Plato Film Yayınları.
- Rand, A. (1990). *Introduction to Objectivist Epistemology*. New York: A Maridian Book.
- Rand, A. (2009). *İşadamı İçin Felsefe*. (Çev.: Taylan Kızılöz). İstanbul: Plato Film Yayınları.
- Rand, A. (2009). *İhtiyacımız Olan Felsefe*. (Çev.: Nejdet Kandemir). İstanbul: Plato Film Yayınları.
- Rand, A. (1999). *Journals of Ayn Rand*. (Trans.: Dina Garmong). New York: A Plume Book.
- Rand, A. (2004). *Kapitalizm Bilinmeyen İdeal*. (Çev.: Nejdet Kandemir). İstanbul: Plato Film Yayınları.
- Rand, A. (1999). *Letters of Ayn Rand*. (Trans.: Dina Garmong). New York: A Plume Book.
- Rand, A. (2007). *Onaltı Ocak Gecesi*. (Çev.: İzzeddin Çalışlar). İstanbul: Plato Film Yayınları.
- Rand, A. (1984). *Philosophy: Who Needs It*. New York: New American Library.
- Rand, A. (1999). *Return of The Primitive: The Anti-Industrial Revolution*. New York: A Mridian Book.
- Rand, A. (1999). *The Anti-Industrial Revolution*. New York: A Mridian Book.
- Rand, A. (1993). *The Fountainhead*. New York: New American Library.
- Rand, A. (1975). *The Romantic Manifesto*. New York: New American Library.
- Rand, A. (1964). *The Virtue of Selfishness*. New York: New American Library.
- Rand, A. (1990). *The Voice of Reason: Essays in Objectivist Thought*. New York: A Meridian Book.
- Rand, A. (1996). *We The Living*. New York: New American Library.
- Rand, A. (1999). *Why Businessmen Need Philosophy*. Los Angeles: Ayn Rand Institute Press.
- Rand, A. (2010). *Yaşamak İstiyorum*. (Çev.: Gülten Suveren). İstanbul: Plato Film Yayınları.
- Rand, A. (2009). *Yeni Entelektüel İçin*. (Çev.: Orhan Düz-Belkıs Dişbudak). İstanbul: Plato Film Yayınları.

- Rawls, J. (1999). *A Theory of Justice*. Oxford: Oxford University Press.
- Rawls, J. (2000). *Lectures on the History of Moral Philosophy*. Cambridge: Harvard University Press.
- Rothbard, M. N. (1973) *For a New Liberty: The Libertarian Manifesto*. New York: Macmillan.
- Sakman, S. (1988). *Rasyonel İnsanın Felsefesi*. İstanbul: Aklaçağrı Yayınları.
- Sandel, M. J. (2012). *Adalet*. (Çev.: Mehmet Kocaoğlu). Ankara: BigBang Yayınları.
- Sciabarra, C. M. (1998). *Ayn Rand*. Pennsylvania: The Pennsylvania State University Press.
- Shaver, R. (2009). *Rational Egoism*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Sinclair, j. M. (2000). *Collins English Dictionary*. Glasgow: Harper Collins Publishers.
- Sinnott, W.-A. (2012). *Tanrısız Ahlak*. (Çev.: Attila Tuygan). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Smith, T. (2006). *Ayn Rand's Normative Ethics*. New York: Cambridge University Press.
- Soros, G. (2004). *Açık Toplum*. (Çev.: D. S. Öztürk). İstanbul: Truva Yayınları.
- Soykan, Ö. N. (1993). *Türkiye'de Felsefe Manzaraları*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Spinoza, B. (2014). *Ethica*. (Çev.: Çiğdem Dürüşken). İstanbul: Alfa Yayınları.
- Stirner, M. (2016). *Biricik ve Mülkiyeti*. (Çev.: Selma Türkis Noyan). İstanbul: Kaos Yayınları.
- Stroll, A. A.-Long A. A.-Bourke V. J.-Campbell R. (2013). *Etik Kuramları*. (Çev.: Mehmet Türkeri). Ankara: Lotus Yayınları.
- Şeref, Abdurrahman. (2012). *Ahlak İlmi*. Ankara: Elis Yayınları.
- Tepe, H. (1992). *Etik ve Metaetik*. Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları.
- Tillich, P. (2006). *Ahlak ve Ötesi*. (Çev.: Aliye Çınar). Ankara: Elis Yayınları.
- Topçu, N. (1995). *İsyah Ahlakı*. (Çev.: Mustafa Kök-Musa Doğan). İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Tormey, S. (1992). *Totalitarizm*. (Çev.: Abdullah Yılmaz-Osman Akınhay). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Türkeri, M. (2011). *Etik Bilinç Kaynak Sızsınız*. Ankara: Lotus Yayınevi.
- Ulaş, S. E. (2002). *Felsefe Sözlüğü*. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Uygur, N. (1992). *İçer Dışıyla Batı'nın Kültür Dünyası*. İstanbul: Ara Yayıncılık.
- Ülken, H. Z. (2001). *Ahlak*. İstanbul: Ülken Yayınları.
- Ülken, H. Z. (1971) *Aşk Ahlakı*. İstanbul: Ülken Yayınları.
- Ülken, H. Z. (2001). *Bilgi ve Değer*. İstanbul: Ülken Yayınları.
- Wehr, H. (1980). *A Dictionary of Modern Written Arabic*. Beirut: Librairie Du Liban.
- Williams, B. (2011). *Ethics and the Limits of Philosophy*. Abingdon, Oxon: Routledge.

Wright, D. (2011). "Reasoning about Ends: Life as a Value in Ayn Rand's Ethics". Allan Gotthelf (Ed.) *Metaethics, Egoism, and Virtue* (ss. 3-32) içinde. Pittsburg: University of Pittsburg Press.

Yang, B.Y. (2000). *Reconsidering Ayn Rand*. Nashville: WinePress Publishing.

Yaran, C. S. (2010). *Ahlak ve Etik*. İstanbul: Rağbet Yayınları.

Yaran, C. S. (2014). *İslam Ahlak Felsefesine Giriş*. İstanbul Dem Yayınları.

Yasa, M. (2014). *Estetik-Etik İlişkisi*. İstanbul: Elis Yayınları.

Yusuf, T. (2011). *Ahlak Dersleri*. İstanbul: İşrak Yayınları.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler	
Adı Soyadı	Mücella CAN
Doğum Yeri ve Tarihi	Aşkale, 30.03.1991
Eğitim Durumu	
Lisans Öğrenimi	Atatürk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü
Y. Lisans Öğrenimi	Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü
Bildiği Yabancı Diller	İngilizce
Bilimsel Faaliyetleri	
İş Deneyimi	
Stajlar	
Projeler	
Çalıştığı Kurumlar	Erzurum Teknik Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi
İletişim	
E-Posta Adresi	mucella.sakman@erzurum.edu.tr
Tarih	12.11.2018